

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTA ÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**DOĞU ROMA (BİZANS) İMPARATORLUĞU'NDA MAKEDONYA
HANEDANI DÖNEMİ
(867-1056)**

Yüksek Lisans Tezi

Canberk GÜRSES

ANKARA, 2021

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTA ÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**DOĞU ROMA (BİZANS) İMPARATORLUĞU'NDA MAKEDONYA
HANEDANI DÖNEMİ
(867-1056)**

Yüksek Lisans Tezi

Canberk GÜRSES

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hatice ORUÇ

ANKARA, 2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTA ÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

DOĞU ROMA (BİZANS) İMPARATORLUĞU'NDA MAKEDONYA
HANEDANI DÖNEMİ
(867-1056)

Yüksek Lisans Tezi

Canberk GÜRSES

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hatice ORUÇ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

1. Prof. Dr. Hatice ORUÇ

2. Prof. Dr. İlhan ERDEM

3. Doç. Dr. Murat KEÇİŞ

Tez Savunması Tarihi

03.08.2021

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Hatice ORUÇ danışmanlığında hazırladığım “Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu’nda Makedonya Hanedanı Dönemi (867-1056) (Ankara, 2021)” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

03/08/2021

Canberk GÜRSES

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	IV
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	1
1.A. Birinci El Kaynaklar	
2.A. Modern Kaynaklar	
BİRİNCİ BÖLÜM	10
MAKEDONYA HANEDANI'NIN KURULMASI VE I. BASİLEİOS DÖNEMİ	
1.1. Basileios'in Kökeni	11
1.2. Basileios'un Erken Yaşamı ve İmparatorluğa Yükselmesi	13
1.3. I. Basileios Tahta Çıktığı Sırada Bizans'ın Genel Durumu	17
1.4. Askerî ve Siyasi Gelişmeler	21
1.4.1. Güney İtalya'daki Mücadeleler	21
1.4.2. Anadolu'daki Mücadeleler	27
1.5. Dini Gelişmeler	32
1.5.1. Konstantinopolis Konsili (869-870)	32
1.5.2. 879-880 Konsili	36
1.6. Yasama Faaliyetleri	39
1.6.1. Procheiron Nomos (Prochiron)	42
1.6.2. Eisagoge	43
1.6.3. Basilika (Altmış Kitap)	45
1.7. Basileios'un Ölümü ve Leon'un Tahta Çıkması	47
İKİNCİ BÖLÜM	52
MAKEDONYA HANEDANI YÜKSELİŞ DÖNEMİ (886-975)	
2.1. VI. Leon Dönemi (886-912)	52
2.1.1. Askerî ve Siyasi Gelişmeler	52
2.1.1.1. Bulgarlarla Yapılan Mücadeleler	53
2.1.1.2. Müslümanlarla Yapılan Mücadeleler	59
2.1.1.3. Ruslarla Yapılan Mücadeleler	63
2.1.1.4. Girit Seferi	67
2.1.2. Dinî Gelişmeler	69
2.1.2.1. VI. Leon'un Dört Kez Evlenmesi Meselesi	71
2.1.3. Yasama Faaliyetleri	80
2.2. Aleksandros'un Kısa Süren Hükümdarlığı ve Niyabet Heyetleri Yönetimi Dönemi (912-920)	82
2.3. Romanos Lakapenos Dönemi (920-944)	95
2.3.1. Askerî ve Siyasi Gelişmeler	95
2.3.1.1. Bulgarlarla Yapılan Mücadeleler	95
2.3.1.2. Müslümanlarla Yapılan Mücadeleler	103
2.3.2. Yasama Faaliyetleri	110
2.4. VII. Konstantinos Dönemi (945-959)	113
2.4.1. VII. Konstantinos'un Tek Başına Tahta Çıkışı	113
2.4.2. Askerî ve Siyasi Gelişmeler	115
2.4.3. Diplomatik İlişkiler	121
2.4.4. Rus Prenses Olga'nın Konstantinopolis'i Ziyareti	122
2.4.5. Yasama Faaliyetleri	124
2.5. II. Romanos Dönemi (959-963)	125

2.5.1. II. Romanos'un Tahta Çıkışı	125
2.5.2. Askerî ve Siyasi Gelişmeler	126
2.5.3. II. Romanos'un Ölümü ve Nikephoros Phokas'ın İmparator Olması	133
2.6 II. Nikephoros Phokas Dönemi (963-969)	138
2.6.1. Nikephoros Phokas'ın Erken Yaşamı ve İlk Yılları	138
2.6.2. Askerî ve Siyasi Gelişmeler	140
2.6.2.1. Fatîmilerle Mücadeleler	140
2.6.2.2. Kilikya Seferi	142
2.6.2.3. Antakya ve Halep Seferleri	145
2.6.2.4. Bulgar Meselesi	149
2.6.3. Yasama Faaliyetleri	152
2.7. Ioannes Çimiskes Dönemi (969-975)	154
2.7.1. Çimiskes'in Tahta Çıkışı	154
2.7.2. Askerî ve Siyasi Gelişmeler	158
2.7.2.1. Balkanlardaki Mücadeleler	158
2.7.2.2. Doğudaki Mücadeleler	165
2.7.3. Bizans-İtalya İlişkileri	169
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
MAKEDONYA HANEDANI'NIN EN PARLAK DÖNEMİ: II. BASİLEİOS	
DÖNEMİ (976-1025)	
3.1. II.Basileios'un Tahta Çıkması ve İç Gelişmeler	179
3.1.1. Bardas Skleros İsyanı (976-979)	180
3.1.2. Parakoimomenos Basileios'un Azledilmesi (985)	183
3.1.3. Bardas Skleros ve Bardas Phokas İsyanları (987-989)	184
3.2. Askerî ve Siyasi Gelişmeler	187
3.2.1. Bulgar Savaşları	187
3.2.1.1 Birinci Devre (975-997)	187
3.2.1.2 İkinci Devre (1001-1018)	192
3.2.2. Müslümanlarla Yapılan Mücadeleler	198
3.2.3. Kafkasya İlişkileri	202
3.2.4. İtalya İlişkileri	204
3.3. Yasama Faaliyetleri	208
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
MAKEDONYA HANEDANI'NIN ZAYIFLAMASI VE SONA ERMESİ (1025-1056)	
4.1. VIII. Konstantinos Dönemi (1025-1028)	210
4.1.1. VIII.Konstantinos'un Tek Başına Tahta Çıkması	210
4.1.2. Askerî ve Siyasi Gelişmeler	211
4.1.3. İmparatorun Ölümü ve Yeni Halefin Belirlenmesi	212
4.2. III. Romanos Argyros Dönemi (1028-1034)	213
4.2.1 Askerî ve Siyasi Gelişmeler	214
4.2.1.1 Doğudaki Mücadeleler	214
4.2.1.2. Batıdaki Gelişmeler	218
4.2.1.3. İç İsyanlar	219
4.2.2. İç Siyaset	220
4.2.3. III. Romanos'un Son Zamanları ve Yeni Halefin Belirlenmesi	222
4.3. IV. Mikhail Dönemi (1034-1041)	224
4.3.1. IV. Mikhail'in İmparator Olması ve İç Gelişmeler	224
4.3.2. Askerî ve Siyasi Gelişmeler	227
4.3.2.1. Sicilya'daki Mücadeleler	227
4.3.2.2 Peçeneklerle İlişkiler ve Balkanlardaki Genel Durum	229

4.3.2.3 Petro Dalyan İsyanı (1040-41)	230
4.3.3. IV. Mikhail'in Ölümü ve Yeni Halef Arayışı	233
4.4. V. Mikhail Dönemi (1041-1042)	235
4.4.1. V. Mikhail'in İmparator Olması	235
4.4.2. İç Gelişmeler ve V. Mikhail'in Tahttan İndirilmesi	237
4.5. Theodora ve Zoe'nin Ortak Yönetimi	241
4.6. IX. Konstantinos Monamakhos Dönemi (1042-1056)	242
4.6.1. IX. Konstantinos'un Tahta Çıkışı	242
4.6.2. Askerî ve Siyasi Gelişmeler	244
4.6.2.1. Balkanlardaki Gelişmeler	244
4.6.2.2. Ermeni İlişkileri	244
4.6.2.3. Selçuklu İlişkileri	247
4.6.2.4. Peçenek İlişkileri	251
4.6.2.5. Rus Saldırısı (1043)	260
4.6.3. İç İsyanlar	262
4.6.3.1 Maniakes İsyanı	262
4.6.3.2. Leon Tornikes İsyanı	264
4.6.4. İç Siyaset	266
4.6.5. Kiliselerin Ayrılması	270
4.7. Theodora Dönemi ve Makedonya Hanedanı'nın Sona Ermesi (1055-1056)	276
SONUÇ	278
KAYNAKÇA	283
ÖZET	295
ABSTRACT	297

ÖNSÖZ

Doğu Roma İmparatorluğu'nda Makedonya Hanedanı Dönemi başlıklı bu çalışmada 867 yılından 1056 yılına kadar olan süreçte Doğu Roma tarihi, ekseriyetle siyasi ve askerî tarih ağırlıklı olmak üzere bütün yönleriyle ele alınmıştır. Bu çalışmada amacımız Doğu Roma tarihinin en parlak dönemlerinden biri olan Makedonya Hanedanı dönemi hakkında akademik ve bilimsel bir eser ortaya koymaktır.

Çalışmanın konusu uzun bir dönemi kapsadığı için kronolojik bir sıralama takip edildi. Makedonya Hanedanı kuruluş, yükseliş, en parlak dönemi, zayıflama ve sona erme dönemi olarak dört bölümde incelendi. Birinci bölümde hanedanın kurucusu olan ve hanedana ismini veren Makedonyalı Basileios'un kökeni, hayatı, seyislikten Roma imparatorluğuna yükselişi ve imparatorluğu dönemindeki siyasi, askerî, dinî faaliyetleri tüm yönleriyle konu edildi. Tezin en hacimli kısmı olan ikinci bölümünde VI. Leon, Niyabet heyetleri dönemi, I. Romanos Lakapenos, VII. Konstantinos, II. Romanos, II. Nikephoros Phokas ve I. Ioannes Çimiskes dönemlerini ağırlıklı olarak siyasi ve askerî gelişmeler üzerinden ele alındı. Ayrıca VII. Konstantinos dönemindeki diplomatik faaliyetlere de ayrı bir başlık altında yer verildi. Üçüncü bölümde hanedanın en parlak dönemi olan II. Basileios dönemi yaklaşık elli yıl sürdüğü için geniş bir kapsamla işlendi. II. Basileios'a karşı girişilen isyanlar, bu dönemdeki dış mücadeleler bölümün ana hatlarını oluşturmaktadır. Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise VIII. Konstantinos'un tahta çıkışından İmparatoriçe Theodora'nın ölümüne kadar ki Doğu Roma tarihi askerî ve siyasi konular ağırlıklı olarak anlatıldı.

Eğitim hayatım boyunca maddi manevi desteğini esirgemeyen aileme, liseden bu yana her zaman yanımda olan ve beni destekleyen Nur Ayşe Güler'e, tez çalışmalarına katkıda bulunan değerli arkadaşlarım Burak Pekşin ve Melih Pehlivan'a, tez çalışmamda desteklerini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Murat Keçiş'e teşekkürü bir borç bilirim. Türk Tarih

Kurumu Başkanlığı'na, yüksek lisans eğitimim süresince Türk Tarih Kurumu araştırma bursiyeri olarak tarafıma sundukları maddi destekleri için teşekkür ederim. Doğu Roma tarihine ilgi duymamı sağlayan, iyi bir tarihçi olmam için lisans eğitimimden bu yana çalışmalarımın her aşamasında beni destekleyen, maddi ve manevi desteğini her an hissettiren kıymetli hocam Prof. Dr. Hatice ORUÇ hocama üzerimdeki emekleri için çok teşekkür ederim.

KISALTMALAR

Bkz: Bakınız

C: Cilt

Çev.: Çeviren.

DİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

d.: dipnot

DOP: Dumbarton Oaks Papers

Edt.: Editör

JÖB: Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik

Krş: Karşılaştırınız

ODB: Oxford Dictionary of Byzantium

s.: Sayfa

S: Sayı

ss.: Sayfa Aralığı

Trans.: Translate

TTK: Türk Tarih Kurumu.

Vol: Volume/Cilt

Yay: Yayını/Yayımları

ZRVI: Zbornik Radova Vizantoloshkog Instituta

GİRİŞ

1. KAYNAKLARA DAİR

1.A. Birinci El Kaynaklar

IX. yüzyılın ikinci yarısından XI. yüzyılın ortalarına kadar süren ve yaklaşık iki yüz yıllık geniş bir dönemi kapsayan Makedonya Hanedanı dönemi hem birinci el kaynaklar hem de telif eserler bakımından son derece zengin bir literatüre sahiptir. X. ve XI. yüzyıl Bizans kronikleri bu dönem hakkında bize değerli bilgiler sunmaktadır. Ayrıca Bizans'ın etkileşimde bulunduğu devletlerin kronik yazarları da Bizans tarihi hakkında kayıtlar tutarak bilgileri karşılaştırmalı olarak inceleme fırsatı vermiştir. Bu yüzden çalışmamızda Bizans kroniklerinin yanı sıra Ermeni, Arap, Rus ve İtalyan birinci el kaynaklarını da inceledik.

Çalışmamızın ilk bölümünde en sık başvurduğumuz Bizans kaynağı *Vita Basilii* adlı eserdir. *Theophanes Continuatus*¹ (Theophanes'in Ardılları) adlı kroniğin ikinci bölümü olan *Vita Basilii*, Makedonya Hanedanı'nın kurucusu olan I. Basileios'un biyografisidir. Bu bölümün Basileios'un torunu olan VII. Konstantinos tarafından X. yüzyılın ortalarında yazdırıldığı düşünülmektedir. Eserde Basileios'tan ve kurduğu hanedandan sürekli olarak övgüyle bahsedilmekte ve yer yer efsanevî anlatımlara yer verilmektedir. Yine de bu eser Basileios'un erken yaşamı hakkında diğer kaynaklarda yer almayan detaylara yer vermektedir. Biz de tezimizin Basileios hakkında bilgi veren kısımlarında bu kaynaktan sıklıkla faydalandık.

Tezimizin ilk bölümlerinde başvurduğumuz bir diğer Bizans kaynağı X. yüzyılda yaşamış olan Genesios tarafından yazılmış olan *Basilie (İmparatorluklar)* adlı eserdir. Genesios

¹ Theophanes'in Vekayinâmesi'ne benzer bir çalışma yapmak isteyen dört anonim yazar tarafından yazılan ve dört kitaptan oluşan eserdir. Theophanes'i birebir izledikleri için Theophanes'in Ardılları olarak isimlendirilmişlerdir. Birinci ve ikinci kitap VII. Konstantinos'un isteği doğrultusunda yazılmıştır. Birinci kitap 813-867 yılları arasındaki dönem hakkında bilgi verirken II. Kitap ise I. Basileios'un biyografisidir. III. Kitap Symeon Logotetos'un benzeriyken, IV. Kitap ise I. Romanos Lakapenos dönemi ile VII. Konstantinos dönemleri hakkında bilgi vermektedir. Bkz. Levent Kayapınar, "Bizans Tarih Kaynaklarının Neşri: Dünya ve Türkiye'deki Durum", *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu Bildirileri*, Edt. Mehmet Öz, TTK, Yay, 2010, ss.142-206, s.164

VII. Konstantinos'un imparatorluğu sırasında saray görevinde bulunmuştur. Yazmış olduğu eser 813-886 yılları arasındaki olaylar hakkında bilgi vermektedir. Eserde I.Basileios'tan önceki dönem hakkında detaylı bilgiler bulunurken I.Basileios dönemi hakkında daha az malumat bulunmaktadır. Yine de Basileios'un kökeni ve erken yaşantısı hakkında vermiş olduğu bilgiler diğer kaynaklarla karşılaştırma yapma fırsatı verdiği için önemli bir eserdir. Tezimizde bu eserin Anthony Kalledis tarafından İngilizce'ye çevrilmiş nüshasını kullandık.²

Çalışmamızın X. yüzyılı kapsayan bölümlerinde Makedonya Hanedanı imparatorlarından olan VII. Konstantinos'un (945-959) yazmış olduğu eserlerden de faydalandık. Bu eserler doğrudan Bizans imparatorunun bakış açısıyla yazıldığı ve kendi dönemine de ışık tuttuğu için ayrı bir ehemmiyet taşımaktadır. *De Administrando Imperio* adlı eserinde imparatorluğun komşuları (Peçenekler, Ruslar, Bulgarlar, Macarlar, Araplar vs.) ile olan ilişkileri hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. X. yüzyılda Bizans'ın Balkanlardaki komşularıyla olan siyasi ve askeri ilişkilerini ele aldığımız bölümlerde bu eserin İngilizce çevirisinden faydalandık.³ VII. Konstantinos'un bir diğer eseri ise *De Ceremoniis* (Seremoniler Kitabı)'tir. Bu eser genel hatlarıyla Bizans saray hayatı ve Bizans törenleri hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca Rus prenses Olga'nın Konstantinopolis'e ziyareti hakkında da çok kıymetli bilgiler sunmaktadır.

Tezimizde kullandığımız bir diğer X. yüzyıl Bizans kaynağı Diyakon Leo'nun yazmış olduğu *Historia* (Tarih) adlı eserdir. Diyakon Leo'nun yaşamı hakkında bildiklerimiz kendi eserinde anlattıklarıyla sınırlıdır. Leo tahminen 950 yılında Philadelphia'nın (Alaşehir) güneybatısında yer alan Kaloe şehrinde doğmuştur. Gençliğinde eğitim almak için Konstantinopolis'e gelmiş ve 970 yılında diyakon olarak atanmıştır. II. Basileios'un

²Genesios, *On The Reigns of The Emperors*, Çev. Anthony Kaldellis, Australian Association for Byzantine Studies, Canberra, 1998

³ Constantine Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, Edt. Gyulo Moravcsik, Trans. R.J.H. Jenkins, Dumbarton Oaks Press, 1993

imparatorluğu sırasında da saray ruhanîleri arasına girmiştir.⁴ Diyakon Leo'nun yazmış olduğu eser on kitaptan oluşmaktadır. Eser VII. Konstantinos'un ölümünden itibaren başlamakta ve II. Basileios'un ilk yıllarına kadar ki dönemi kapsamaktadır. Diyakon Leo yaşanan siyasi ve askerî gelişmeler hakkında son derece detaylı bilgiler sunmaktadır. Bu yüzden tezimizin ikinci ve üçüncü bölümünde askerî seferler kısmında bu eserden sıklıkla başvurulacaktır. II. Nikephoros'un Girit Seferi ve Çimiskes'in Bulgarlarla yaptığı mücadeleler Diyakon Leo tarafından detaylı bir biçimde aktarılmıştır. II. Basileios döneminin ilk yıllarındaki Bizans-Bulgar mücadeleleri de Diyakon Leo'nun eserinde yer almaktadır.⁵

Tezimizin üçüncü ve dördüncü bölümünde en fazla kullandığımız Bizans dönem kaynağı Ioannes Skylitzes'in yazmış olduğu *Synopsis Historiarum* (Tarihin Özeti) adlı eserdir. Skylitzes'in yaşamı hakkındaki bilgiler son derece sınırlıdır. Skylitzes'in 1050 yılından önce doğduğu tahmin edilmektedir. Skylitzes I. Aleksios Komnenos (1081-1118) döneminde başkentte önce hakimlik yapmış ardından proedros unvanıyla başkent epark'lığı görevinde bulunmuştur.⁶ Skylitzes *Synopsis Historiarum* adlı tarih kitabını I. Aleksios Komnenos'un imparatorluğu sırasında yazmıştır. Skylitzes'in eseri 811 yılından 1057 yılına kadar Bizans'ta vuku bulan gelişmeleri kapsamaktadır ve XI. yüzyılın en önemli Bizans kaynaklarından biridir. Eser John Worthley tarafından *A Synopsis of Byzantine History 811-1057* ismiyle İngilizce'ye çevrilmiştir.⁷ Biz de çalışmamızda bu eserin İngilizce çevirisinden faydalandık. *Synopsis Historiarum* (Tarihin Özeti) adlı eser 811 ile 1057 yılları arasındaki olayları kapsadığı için Makedonya Hanedanı döneminin tamamı hakkında bilgi veren değerli bir eserdir. Özellikle çalışmamızın XI. yüzyılı kapsayan bölümlerinde en sık kullandığımız dönem kaynaklarından

⁴ Alice-Mary Talbot, *The History of Leo The Deacon: Byzantine Military Expansion in the Tenth Century*, Trans. and Edt. Alice Mary Talbot, Dumbarton Oaks Studies, 2015, s.9

⁵ Diyakon Leo, s.9-10.

⁶ Jean Claude Cheynet, "Introduction: John Skylitzes, the author and his family", *John Skylitzes: A Synopsis of Byzantine History 811-1057*, Trans. John Wortley, Cambridge Uni. Press, 2010, s. IX-X.

⁷ Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History 811-1057*, Trans. John Wortley, Cambridge University Press, 2010

biridir. II. Basileios dönemine ait en detaylı bilgi veren dönem kaynağı olması da bu kaynağı tezimiz için daha önemli hale getirmektedir.

Psellos'un yazmış olduğu *Khronographia* adlı eser tezimizin üçüncü ve dördüncü bölümünde en fazla başvurduğumuz Bizans kaynağıdır. Psellos'un özel hayatı yazmış olduğu eseri doğrudan etkilediği için eserinden önce Psellos'un hayatından bahsetmek daha doğru olacaktır. Mikhail Psellos orta halli bir lonca ailesinin çocuğu olarak 1018 yılında Konstantinopolis'te doğmuştur. Annesinin desteğiyle iyi bir eğitim hayatı geçiren Psellos döneminin en önemli hocalarından olan Ioannes Mavropus'tan da dersler aldı ve hukuk, tarih, söylev, ilahiyat ve felsefe alanlarında uzmanlaştı. Yakın arkadaşı Konstantinos Leikhudes'in desteğiyle 1041/42 yılında, V. Mikhail'in imparatorluğu sırasında, sarayda sekreter olarak görev almaya başlamıştır. 1045 yılında ise "Filozofların Konsülü" unvanıyla Konstantinopolis'teki üniversitenin felsefe kürsününün başına getirilmiştir. Psellos burada verdiği derslerde kilisenin sahip olduğu Aristotelesçi görüş yerine Platon'un görüşlerini ön plana çıkartarak Neo-Platonismus akımını ortaya çıkarmıştır.⁸ IX. Konstantinos Monomakhos döneminin son yıllarında Psellos ve arkadaşları (Mavropus, Leiukhudes, Ksiphilinos) saray içerisindeki güçlerini kaybetmeye başladılar ve Psellos 1054 yılında Olympos Manastırı'na çekildi. Ancak Psellos'un karakteri manastır hayatı için uygun olmadığından IX.Konstantinos'un ölümünden sonra Psellos yeniden başkente döndü. Psellos Isaakios Komnenos'un (1057-1059) imparator olmasında etkili oldu ve Isaakios Komnenos da Psellos'u yeniden sarayda güçlü bir mevkiye getirdi. Psellos 1059 yılında Konstantinos Dukas'ın imparator olmasının ardından bir kez daha manastıra çekildi ve daha sonra yeniden saraya dönse de bir daha eski gücüne ulaşamayacaktır. Psellos'un ölüm tarihi net olarak bilinmese de en erken 1081 yılında ölmüş olmalıdır.⁹

⁸ Işın Demirkent, *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, TTK Yay, 2014, s. XVII

⁹ Demirkent, *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*, s. XX

Psellos'un eseri II. Basileios'un tahta çıkışından 1078 yılına kadar ki dönemi kapsamaktadır ve Makedonya Hanedanı'nın son yüzyılımı anlatan nadide bir eserdir. Psellos eserinde II. Basileios'tan IV. Mikhail'in tahta çıktığı döneme kadar ki bilgileri farklı kaynaklardan aldığını; ancak V. Mikhail'in tahta çıkışından itibaren gelişen olayları birinci elden aktardığını belirtmektedir. Bu yüzden eserinin V. Mikhail'in tahta çıkışından sonraki kısmı son derece değerlidir. Psellos uzun yıllar saray bürokrasisinde önemli görevler aldığı için saray görevlilerine ve imparatorluk ailesine de yakındır. Bu yüzden saraydaki gelişmeleri aktarırken de Psellos'tan sıklıkla faydalandık.

XI. yüzyıl hakkında bilgi veren bir diğer Bizans kaynağı Micheal Attaleiates'in yazmış olduğu *Historia* (Tarih) adlı eserdir. Attaleiates 1020li yıllarda doğmuştur. İmparator X. Konstantinos Dukas döneminde (1059-1067) başkentte yargıçlık görevinde bulunmuş, daha sonra ise proedros unvanı alarak Senato'ya girmiştir. I. Aleksios Komnenos'un hükümdarlığının ilk yıllarında öldüğü tahmin edilmektedir.¹⁰ Attaleiates'in *History* (Tarih) ve "Ponema Nomikon" adlı iki eseri vardır. Tezimizde *History* (Tarih) adlı eseri kullandık.¹¹ Bu eser 1034 ile 1080 yılları arasında Bizans İmparatorluğu'nda yaşanan gelişmeler hakkında bilgi vermektedir. Özellikle XI. Konstantinos Monomakhos dönemindeki Peçeneklerle girişilen mücadeleler ve Bizans'ın doğuda Selçuklu Türkleriyle yaptığı mücadeleler hakkında değerli bilgiler sunmaktadır.

XI. yüzyıla ait bir diğer önemli kaynağımız Ioannes Zonaras'in yazmış olduğu *Epitome Historion* (Tarihlerin Özeti) adlı eserdir. Zonaras XI. yüzyılın sonlarında doğmuştur. Hukukçu olan Zonaras Bizans sarayında da önemli görevlerde bulunmuştur.¹² Zonaras'ın yazmış olduğu eser Adem'den 1118 yılına kadar ki dönemi kapsamaktadır. Zonaras eserini yazarken kendisinden önceki eserlerden faydalanmıştır. Tezimizde Zonaras'ın *Epitome Historion* adlı

¹⁰ Alexander Kazhdan, "Attaleiates Michael", *ODB*, V. I, s. 229.

¹¹ Bilge Umar, *Mikhael Attaleiates: Tarih*, Çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yay., 2008

¹² Alexander Kazhdan, "Zonaras Ioannes", *ODB*, Vol. III, s. 2229.

eserinin Bilge Umar tarafından yapılan *Tarihlerin Özeti* adlı Türkçe çevirisini kullandık.¹³ Eserin Çimiskes'in tahta çıkışından İmparatoriçe Theodora'nın ölümüne kadar olan bölümü tezimiz için önemli bir kaynaktır. Zonaras'ın XI. yüzyıl hakkında verdiği bilgiler genellikle Psellos ve Skylitzes'e dayandığı için tezimizde bu üç kaynak karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. 1025 yılından sonra yaşanan iç gelişmeler, taht mücadeleleri ve iç isyanlar konularında Psellos'la birlikte Zonaras'ın da eserinden sıklıkla faydalandık.

Çalışmamızda Bizans'ın etkileşimde bulunduğu toplulukların da yazmış oldukları eserlerden faydalandık. Bu eserlerden biri Ermeni asıllı tarihçi olan Urfalı Mateos'un yazmış olduğu *Vekayi-nâme* adlı eserdir. Mateos'un eseri 952 ile 1136 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu eser Bizans'ın doğudaki askerî ve siyasi faaliyetleri hakkında önemli bilgiler vermesinin yanı sıra Bizans-Ermeni ilişkileri hakkında da detaylı malumatlar sunmaktadır. Özellikle tezimizin dördüncü kısmında Bizans'ın Doğu Anadolu ve Armenia bölgesindeki faaliyetleri hakkında bu eserden sıklıkla faydalandık.¹⁴

Makedonya Hanedanı dönemi hakkında bilgi veren bir diğer önemli kaynak *İlk Rus Kroniği* olarak bilinen (Nestor Kroniği olarak da adlandırılan) Rus kroniğidir. Bu eser Doğu Slavlarının ortaya çıktığı düşünülen 852 senesinden 1120 yılına kadar ki olayları anlatan bir Rus kroniğidir. Tezimizin önemli noktalarından biri olan Bizans-Rus ilişkilerini anlatırken bu eserden sıklıkla faydalandık. Bizans topraklarını hedef alan Rus saldırıları hakkında verdiği bilgiler neticesinde Bizans kaynaklarındaki eksikleri tamamlaması açısından da son derece önemlidir. Tezimizde bu kroniğin Laurentian versiyonunun İngilizce çevirisinden faydalandık.¹⁵

¹³ Ioannes Zonaras, *Tarihlerin Özeti*, Çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul, 2008, s. 5-6.

¹⁴ Urfalı Mateos *Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Çev. Hrant D.Andreasyan, TTK Yay., Ankara 2019

¹⁵ *The Russian Primary Chronicle: The Laurentian Text*, Trans. And. Edt. Samuel Hazzard-Olgerd P.Sherbowitz-Wetzor, The Mediaeval Academy of America, Cambridge, 1953

Makedonya Hanedanı dönemi hakkında bilgi veren batılı eserlerin en önemlilerinden biri Cremona Piskoposu Liutprand'ın eserleridir. Liutprand ilk olarak 949 yılında II. Berengar'ın, daha sonra 968 yılında II. Otto'nun elçisi olarak Bizans sarayına elçilik görevlerinde bulunmuştur. Liutprand birinci elçilik görevi sırasında Bizans başkentinde yaşadıklarını *Antapodosis* (Kısasa Kısas) adlı eserinde kaydetmiştir. İlk elçilik ziyareti sırasında tahtta olan VII. Konstantinos Liutprand'a son derece misafirperver davranış ve Liutprand Bizans sarayında yaşadığı memnuniyeti eserinde detaylı bir şekilde anlatmıştır. Liutprand'ı ikinci elçiliği sırasında imparator olarak II. Nikephoros Phokas karşılamıştır. Liutprand ilk elçiliğinin aksine Bizans sarayında hiç hoş karşılanmamıştır. İkinci elçilik görevinden sonra ise *Relatio de Legatione Constantinopolitana* (Bir Konstantinopolis Elçisinin Ağzından) adlı eseri yazmıştır. Yazdığı eserinde II. Nikephoros hakkında çok ağır ithamlarda bulunmuş ve saraydan hoşnutsuz bir şekilde ayrıldığını eserinde belirtmiştir. Liutprand'ın yazmış olduğu bu iki eseri *The Works of Liutprand of Cremona* adıyla neşredilmiştir.¹⁶ Liutprand'ın yazmış olduğu bu eserler Bizans saray yaşantısı ve törenleri hakkında son derece kıymetli bilgiler vermektedir. Biz de tezimizin ikinci bölümünde Liutprand'ın eserinden faydalandık.

Bizans Makedonya Hanedanı döneminde Araplarla sık sık askerî ve siyasi mücadeleler yaşamıştır. Bu yüzden Arap tarihçilerin yazmış oldukları dönem kaynaklarından da tezimizi yazarken faydalandık. İbnü'l Esîr'in *İslâm Tarihi* (El-Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi) ve Taberi'nin *Tarih* adlı eserleri başvurduğumuz kaynaklar oldu. Arap tarihçilerin yazmış olduğu bu eserler Bizans-Arap mücadelelerini incelediğimiz kısımları karşılaştırmalı olarak ele alma imkânı sunmaları açısından tezimiz için önem teşkil etmiştir.

1.B. Modern Kaynaklar

Makedonya Hanedanı tarihi yabancı tarihçilerin ilgisini çeken ve üzerinde sıklıkla çalışma yapılan bir konudur. Ancak genellikle tarihçiler Makedonya Hanedanı'nı bir bütün

¹⁶ Liuprand of Cremona, *The Complete Works Of Liudprand Of Cremona*, Trans. And Edt. The Catholic University of America Press, 2007

olarak değil, imparatorlar üzerinden anlatılmaktadırlar. Gerçekten de Makedonya Hanedanı imparatorları bireysel olarak incelenecek değerde şahsiyetlerdir. At bakıcılığından imparatorluğa yürüten I. Basileios, Bilge İmparator olarak adlandırılan VI. Leon, tahtta bulunduğu sırada ilmî eserler veren VII. Konstantinos ve tüm Doğu Roma tarihinin en kudretli imparatorlarından biri olarak kabul edilen II. Basileios hakkında yazılmış biyografik eserler mevcuttur.

Hanedanın kurucusu I. Basileios'un kökeni Makedonya Hanedanı üzerine en fazla çalışma yapılan alanlardandır. Norman Tobias *Basil I (867-886), The Founder Of The Macedonian Dynasty: A Study Of The Political And Military History Of The Byzantine Empire In The Ninth Century* adlı doktora tezinde Basileios'un hayatını bütün detaylarıyla ele almıştır. Bu eserde dönem kaynaklarını karşılaştırmalı olarak kullanmıştır. Ayrıca Basileios'un erken yaşantısı ile kökeni hakkında bilgi veren A. Vogt ve N. Adontz gibi tarihçilerin görüşlerini de eserinde tartışmıştır. Tezimizde Tobias'ın görüşlerine sıklıkla yer verdik. I. Basileios'un halefi olan ve bilge lakaplı olan VI. Leon hakkında da çok sayıda çalışma mevcuttur. Biz çalışmamızda VI. Leon bölümünü ele alırken Shaun Thougher'in *The Reign of Leo VI (886-912): Politics and People* adlı biyografik eserinden faydalandık. Thougher gerek dönem kaynaklarını karşılaştırmalı olarak kullanması gerekse VI. Leon hakkındaki telif eserlerin neredeyse tamamını incelemesi bakımından güvenilir bir kaynak olarak ele alınmıştır. Özellikle VI. Leon'un III. Mikhail'in oğlu olduğuna dair tartışmaları anlattığımız bölümde bu esere sıklıkla başvurulmuştur. İmparatorların hayatlarını konu alan ve tezimizde kullandığımız bazı eserler de şunlardır: Steven Runciman'ın yazmış olduğu ve Romanos Lecapenos dönemini anlatırken kullandığımız *Emperor Romanus Lecapenus and His Reign. A Study of Tenth-Century Byzantium*; Arnold Toynbee tarafından kaleme alınan ve VII. Konstantinos dönemi hakkında bilgi veren *Constantine Porphyrogenetius and his World*; Catherine Holmes tarafından yazılan II. Basileios'un biyografisi *Basil II and Governance of Empire (976-1025)* adlı eserlerdir.

Tezimizde önemli bir yer kaplayan Bizans-Bulgar ilişkileri için karşılaştırmalı olarak incelediğimiz pek çok telif eser mevcuttur. Bulgarlarla yapılan mücadeleler için en sık başvurduğumuz eser Steven Runciman tarafından yazılan *A History of the First Bulgarian Empire* adlı eserdir. Bu eserde Bulgar tarihi incelenirken Bizans'la olan ilişkileri iyi bir şekilde ele alınmış ve diğer kaynaklarla karşılaştırma yapma imkânı sunmuştur. Diğer bir kaynağımız ise John Fine tarafından kaleme alınan *The Early Medieval Balkans: A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century* adlı eserdir. Yine Paul Stephenson tarafından yazılan *Byzantium's Balkan Frontier 900-1204* adlı eser de Bizans'ın Balkanlardaki komşularıyla olan ilişkilerini siyasi ve askerî temelli olarak ele almıştır. Yine Robert Browning'in *Byzantium and Bulgaria: A Comparative Study Across the Early Medieval Frontier* adlı eseri Bizans-Bulgar ilişkilerini aktardığımız bölümlerde faydalandığımız kaynaklardan biridir.

Makedonya Hanedanı dönemi hukuki faaliyetlerin son derece yoğun olduğu bir dönemdir. Zachary Chitwood'un *Byzantine Legal Culture And The Roman Legal Tradition 867–1056* adlı eseri direkt olarak Makedonya Hanedanı döneminde yapılan yasama faaliyetleri üzerine yazılmış bir eserdir. Chitwood'un konuya yaklaşımını ve görüşlerini makul olarak kabul ettiğimiz için yasama faaliyetlerini ele aldığımız bölümlerde Chitwood'a sıklıkla başvurduk. Chitwood'la paralel görüşlere sahip olan ve Bizans hukuku üzerine çalışmalar yapan Marie Theres Fögen'in eserlerine de yeri geldiğinde başvurduk.

Bizans Tarihini genel anlamda ele alan telif eserleri de tezimizde kullandık. Özellikle Ostrogorsky'nin yazmış olduğu *Bizans Devleti Tarihi* adlı esere siyasi, askerî, sosyal ve ekonomik konularda sıklıkla başvurduk. Ostrogorsky'nin görüşleri halen Bizans tarihçileri tarafından incelemeye değer bulunmaktadır. Gerek dönem kaynaklarını telif eserlerle karşılaştırmaları olarak incelemesi gerekse kendine özgü bir bakış sunmasıyla Ostrogorsky'nin eseri Bizans çalışmaları için çok değerlidir. Tezimizde J.J.Norwich'in *Bizans II: Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)* adlı eserini de sıklıkla kullandık. Norwich bu eserinde anlatıma kendi

yorumlarını sık sık katmasına rağmen Bizans tarihine dair en kapsamlı çalışmalardan birini yapmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

I.BASILEIOS DÖNEMİ (867-886)

1.1. Basileios'un Kökeni

867 yılında Caesar Basileios'un III. Mikhail'i tahttan indirip imparator olmasıyla Doğu Roma İmparatorluğu'nda Makedonya Hanedanı adı verilen dönem başladı. Makedonya Hanedanı'nın kurucusu ve hanedana ismini veren kişi olan Basileios'un etnik kökeni ve erken yaşamı hakkında yapılan çalışmalar neticesinde farklı görüşler ortaya atılmıştır. Genel olarak tartışmalar Basileios'un Slav ya da Ermeni asıllı olduğu hakkındadır ve Basileios'un etnik kökeni hakkında günümüzde dahi tartışmalar sürmektedir. Biz de çalışmamızın ilk bölümünde hem dönem kaynaklarını hem de Basileios'un hayatıyla ilgili çalışmalarda bulunan tarihçilerin görüşlerini inceleyerek hanedanın kurucusu olan I. Basileios'un kökeni ve erken yaşantısı hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

X. yüzyılda yazılmış Bizans kaynakları Basileios'un Ermeni kökenli olduğunu söylemektedir. Bu konuda şüphesiz en önemli kaynaklardan biri Basileios'un torunu olan VII. Konstantinos tarafından yazdırıldığı bilinen Basileios'un biyografisi *Vita Basilii*¹⁷ adlı eserdir. Bu biyografide Basileios'un Ermeni asıllı olduğunu ve atalarının I. Leon döneminde Makedonya'daki Nike şehrine yerleştirilmiş Ermenilere dayandığını ileri sürmüştür. Ayrıca Basileios'un babasının soyunun Armenia bölgesinde hakimiyet kurmuş olan Part hanedanı Arsakid'e kadar dayandığını ve Basileios'un annesinin de I. Konstantinos'un soyundan geldiğini iddia etmektedir.¹⁸ Bunun dışında Basileios'un saçları çıkmaya başladığı sırada

¹⁷ *Vita Basilii Theophanes Continuatus* (Theophanes'in ardılları) kroniğinin ikinci bölümünde yer alan ve VII. Konstantinos tarafından yazdırıldığı düşünülen Basileios'un biyografisidir. Bkz. Alexander Kazhdan ve Anthony Cutler, "Vita Basilii", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol.III, Edt. Alexander Khazdan, Oxford University Press, 1991, s.2181

¹⁸ Thophanes Continuatus, Edt. Ihor Sevcenko, De Gruyter, 2011, s.13-17 (Çalışmamızda Theophanes Continuatus kroniğinin ikinci bölümü olan *Vita Basilii*'yi kullandığımız noktalarda dipnotlarda bu kaynak *Vita Basilii* olarak adlandırılacaktır); Genesios da Basileios'un Arsakes'in soyundan geldiğini söyleyip soyunu Büyük İskender'e kadar dayandırıyor. Bkz.

kafasında kırmızı bir bant ve kıyafetlerinin etrafında mor bir çizgi görüldüğünü söyleyerek daha doğumundan itibaren Basileios'un imparator olacağına emarelerinin görülmeye başladığını söylemiştir.¹⁹ Ancak VII. Konstantinos dedesi Basileios'u yüceltmek için anlatımında tarihi detaylara değil efsanevi öğelere yer vermiş olmalıdır. Özellikle Basileios'un Makedonya'da sıradan bir köylü ailesinde dünyaya gelmiş olması Basileios'un annesinin I. Konstantinos'un soyundan geldiği iddiasını dayanıksız kılmaktadır. Bu yüzden VII. Konstantinos'un anlatımı Basileios'un yaşamının erken dönemi hakkında vermiş olduğu detayların sorgulanmasına sebep olmaktadır. Diğer bir X. yüzyıl kaynağı olan Genesisos da *Vita Basilii* de aktarılanlara paralel olarak Basileios'un Makedonya'da Ermeni kökenli bir ailenin üyesi olarak doğduğunu ve köklerinin Armenia'daki Arsakid Hanedanı'na mensup Tridates'e kadar dayandığını ileri sürmektedir.²⁰ Bizans dönem kaynakları Basileios'un soyunu efsanevi bir kökene dayandırmış olsalar da Basileios'un Makedonya'da yaşayan Ermeni kökenli bir aileye mensup olduğu yönünde hemfikirdirler.²¹ Ermeni kronik yazarları ve Ermeni tarihçiler de Basileios'un safkan Ermeni kökenli oldukları tezini savunmaktadırlar. Ermeni kronikçi Taron I. Basileios'un köklerinin Taron bölgesindeki (Muş ve çevresi) Thil köyüne dayandığını ve safkan bir Ermeni olduğunu ileri sürerken I. Basileios dönemi üzerine çalışmalar yapan Ermeni tarihçiler A. Vogt ve N. Adontz da Basileios'un kesinlikle Ermeni kökenli olduğunu belirtmişlerdir.²²

Basileios'un kökeni hakkındaki diğer bir görüş ise Basileios'un Slav kökenli olduğudur. Arap tarihçi Taberî Basileios'un doğduğu coğrafyada Slav kökenli grupların çokluğunu vurgulamış ve Basileios'un annesinin Slav kökenli olduğunu söylemiştir. George Finlay de

Genesisos, *On The Reigns of The Emperors*, Çev. Anthony Kaldellis, Australian Association for Byzantine Studies, Canberra, 1998, s.94

¹⁹ *Vita Basilii*, s.25

²⁰ Genesisos, s.94

²¹ *Vita Basilii*, s.13-17; Genesisos, s.94

²² Norman Tobias, *Basil I (867-886), The Founder Of The Macedonian Dynasty: A Study Of The Political And Military History Of The Byzantine Empire In The Ninth Century* (Doktora Tezi), The State University, 1969, s.46; Nikholas Adontz, "From The Byzantine Annals: Basil I The Armenian", *The Armenian Review*, (9), 1956, s.8

yaptığı çalışmasında bu görüş üzerine yoğunlaşmış ve Basileios'un Slav kökenli olduğunu savunmuştur.²³ Vasiliev ise Basileios'un safkan Slav olamayacağını, ancak yine de Ermeni-Slav kökene mensup olabileceğini ileri sürmüştür.²⁴ Ostrogorsky Basileios'un ailesinin Bizans tarafından Kuzeybatı Trakya'ya yerleştirildiğini, Makedonyalı olarak adlandırılmasına rağmen Edirne (Adrianapolis) yakınlarında doğduğunu ve Ermeni kökenli olup olmadığını kesin olarak ispatlanmadığını belirtmektedir.²⁵ Basileios hakkında en detaylı çalışmalardan birini yapan Norman Tobias ise Basileios'un kökeni hakkındaki tartışmaların kesin bir sonuca ulaşmayacağını; ancak imparatorluğu yönettiği süre boyunca Ermeni komutanların desteğini almasında ve saraydaki Ermeni kökenlilerle işbirliği yapmasında Ermenice konuşmasının etkisini ileri sürerek büyük bir olasılıkla Ermeni kökenli olduğunu vurgulamıştır.²⁶ Günümüzde tarihçiler tarafından kabul edilen genel görüş ise Basileios'un Makedonya bölgesine yerleştirilmiş Ermeni asıllı köylü bir aileye mensup olduğu ve bu yüzden hanedanının Makedonyalı olarak anıldığı yönündedir. Biz de çalışmamızda bu görüşü kabul etmekteyiz.

1.2. Basileios'un Erken Yaşamı ve İmparatorluğa Yükselmesi

Basileios'un doğum tarihi hakkında farklı görüşler bulunmakla birlikte genel olarak Makedonya teması sınırları içindeki Chariopolis şehrinin küçük bir köyünde sıradan bir Ermeni ailenin çocuğu olarak 830-835 yılları arasında dünyaya geldiği kabul edilmektedir.²⁷ Basileios çocukluğunu ailesinin yanında çiftçilik yaparak geçirdikten sonra ailesinin yanından

²³ Tabari, *The History of al-Tabari*, Vol.36, Çev. David Vaines, Albany, 1992, s.135; George Finlay, *History of Byzantine Empire From DCCXVI TO MLVII*, Edinburgh, 1853, s.271

²⁴ Alexander A.Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Çev. Tevabil Alkaç, Alfa Yay., 2017, s.348; Alexander A.Vasiliev, "The Origin of Emperor Basil the Macedonian" *Vizantivsky Vremennik* (XII) 1906, s.148-65

²⁵ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, TTK Yay., 2015, s.216 d.3

²⁶ Tobias, *Basil I (867-886)*, s.264; Shaun Thougher, *The Reign of Leo VI (886-912): Politics and People*, Brill, 1997, s.26

²⁷ *Vita Basilii*, s.19; Thougher, s.27. Vita Basilii ve Symeon Legothete kroniğinde Basileios'un 811 yılında Bulgar Hanı Krum'un Bizans'a saldırısı sırasında doğduğunu belirtmektedir. Ancak diğer kaynaklar göz önünde bulundurularak yapılan çalışmalar neticesinde III. Mikhail'le akrant olduğu düşünülen Basileios'un 811 yılında doğması mümkün görünmemektedir. Bkz.; Tobias, *Basil I (867-886)*, s.70-72

ayrılmıştır. Gençlik yıllarında bir süre Makedonya *strategosu*²⁸ Tzantzes'in hizmetinde bulunduktan sonra 850li yılların başında şansını denemek için başkente gitmiştir. Basileios'un başkentteki ilk durağı şehrin girişindeki St. Diomedes Kilisesi olmuştur. Kilise *prosmonarios*'u Nikolaos Basileios'u kapıda uyurken görmüş ve onu kiliseye almıştır.²⁹ Basileios kilisede çalışırken zekâsı ve fiziksel gücüyle dikkat çekmiş ve III. Mikhail'in de akrabası olan Theophilitzes'in hizmetine girmiştir. Theophilitzes'in sarayında seyis olarak çalışmaya başlayan Basileios azgın atları ehlileştirmedeki başarısıyla hizmetkarların arasında öne çıkmıştır. Diğer kaynakların aksine *Vita Basilii*'de 850 yılında Basileios'un hizmet ettiği zengin bir dul olan Danelis'ten de bahsedilmektedir. Buna göre Theophilitzes'in imparatoriçe Theodora tarafından Peleponnes'te görevlendirilmesinin ardından yola çıkan Basileios Patras şehrinde hummaya yakalanmış ve yolculuğa devam edemeyip burada Slav kökenli zengin bir kadın olan ve Peleponnos'ta geniş mülkleri olan Danelis'in hizmetine girmiştir. Danelis, Basileios'a büyük bir yakınlık duymuş ve kilisede yapılan bir törenle O'nu kendi çocuklarıyla kardeş ilan ederek himaye etmiştir.³⁰ Theophilitzes'in görevinden dönmesinin ardından Basileios da yeniden Theophilitzes'in hizmetine dönmüştür. Genesios ilk defa bu tarihlerde Theophilitzes'in imparatorluk partisinde devasa boyutlardaki Bulgar güreşçiyi mağlup etmesi üzerine imparatorun dikkatini çektiğini ileri sürmektedir.³¹ Diğer kaynaklarda ise Basileios'un atları ehlileştirme konusundaki ustalığını duyan imparatorun çok azgın bir atını Basileios'a ehlileştirmek için göndermesi ve Basileios'un bunu başarmasının ardından imparatorun takdirini kazanarak saraya seyis olarak alındığını belirtmektedir.³² Netice itibariyle Basileios

²⁸Themaların askerî ve sivil yetkiye sahip idarecilerine verilen isimdir. Bkz. Alexander Kazhdan, "Strategos", *ODB*, Vol. III, s.1964.

²⁹ *Vita Basilii*, s.35; Genesios, s.95; Tobias, *Basil I (867-886)*, s.112

³⁰ *Vita Basilii*, s.43; Danelis'in Pelopennes'te büyük mülklere sahip olduğu ve VI. Leon'a büyük bir mülk toprağını miras olarak bıraktığı belirtilmektedir. Bkz. Cyril Mango, *Bizans: Yeni Roma İmparatorluğu*, Çev. Gül Güven, YKY, 2018, s.56

³¹ Genesios, s.112

³² *Vita Basilii*, s.51-53; Tobias, *Basil I (867-886)*, s.118; Shaun Tougher, "After Iconoclasm (850–886)", *The Cambridge History of Byzantine Empire 500-1492* (Edt.Jonathan Shepard), Cambridge University Press, 2008, ss.292-305, s.295

başkente geldikten kısa süre sonra fiziksel gücü ve atları ehlileştirmedeki yeteneğiyle saray hizmetine girmeyi başarmıştır. Basileios saraya alındıktan sonra ilk olarak *hetaireia*³³'da Andrew adlı bir komutanın emri altına girerek atların bakımını yani seyislik görevini üstlenmiştir.³⁴ Daha sonra Caesar Bardas'a karşı bir komplo düzenlenmesinin ardından *Protostratorluk* makamına terfi etmiş ve böylece imparator III. Mikhail'le yakın temas kurma şansına erişmiştir. Basileios bu görevdeyken gerçekten de imparatorla yakın bir bağ kurmuş ve imparatorun en yakın adamlarından biri olmuştur.³⁵ İmparator 864 yılında *Parakoimomenos* Damianos'u görevinden azlettikten sonra bu göreve Basileios'u getirmiştir.³⁶ Basileios bu göreve geldikten sonra imparatorun isteğiyle karısından boşanarak imparatorun metresi Eudokia İngerina ile evlenmiş ve böylece III. Mikhail metresi Eudokia'yı saraya alabilmiştir. III. Mikhail'in metresinin Basileios'la evlendirilmesi şaşkınlık yaratan bir gelişme olsa da III. Mikhail Eudokia ile aynı çatı altında buluşmak için böyle bir yol izlemiş olmalıdır. Ancak bu gelişme Basileios ile Eudokia'nın doğan çocuklarının III. Mikhail'in çocukları olduğu söylentisine yol açacak ve Basileios'tan sonra tahta çıkacak olan VI. Leon'un III. Mikhail'in oğlu olduğu iddiaları ortaya atılacaktır.³⁷

Basileios'un imparatorla bu denli yakınlık kurması zamanla *Caesar* Bardas'ı rahatsız etmeye başlamıştır. *Caesar*, Basileios'u köylü olmasından dolayı her zaman hor görürken Basileios ise imparator üzerindeki etkisini günden güne artırıyordu. Basileios da Bardas'ı kendisine rakip olarak görüyordu. Bu yüzden Basileios Bardas'ın imparatoru ortadan kaldırıp tahtı ele geçirme planları olduğunu söyleyerek III. Mikhail'i Bardas'a karşı kışkırtıyordu.

³³ Muhafız birliği, bölük.

³⁴ Tobias, *Basil I (867-886)*, s.128

³⁵ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.28; Tobias, *Basil I (867-886)*, s.129

³⁶ İmparatorun yatak odasının sorumlusu anlamına gelen ve bu göreve genellikle hadımların getirilmesine rağmen Basileios'un *parakoimomenos* makamına getirilmesi imparator ve Basileios arasında bir ilişki olduğu iddialarının ortaya atılmasına sebep olmuştur.

³⁷ III. Eudokia'nın 19 Eylül 866 tarihinde doğan oğlu Leon'un III. Mikhail'in oğlu olduğuna dair iddialar bulunmaktadır. Symeon Legothete bunun kesin olduğunu söyler. Thougher, *After Iconoclasm (850-886)*, s.296

Nitekim çok geçmeden 866 yılında Girit'e yapılacak bir sefer sırasında Basileios Bardas'ı ortadan kaldırmak için harekete geçti. Basileios, Bardas'ın III. Mikhail'in tahtına göz dikmiş olduğu konusunda imparatoru ikna etti ve 21 Nisan 866'da Bardas öldürüldü.³⁸ III. Mikhail Konstantinopolis'e döndükten sonra Basileios'a önce *magister* unvanı verdi. Daha sonra 26 Mayıs 866 tarihinde ise Basileios eş imparator olarak taç giydi.³⁹ Ancak Basileios'un eş imparator olmasından sonra III. Mikhail ile Basileios arasındaki iş birliği zayıflamaya başladı. III. Mikhail yönetim işleriyle ilgilenmeyi bırakarak kendisini içki ve eğlence ortamlarına vermesi Bizans hükümetini sıkıntıya düşürüyordu.⁴⁰ Ayrıca III. Mikhail *Caesar* Bardas'la uyum içinde hareket ederken, Basileios imparatorla fikir ayrılıkları yaşadığı zamanlarda tepkili davranıyordu. Böylece iki taraf arasındaki ipler iyice gerildi. III. Mikhail saray görevlilerinden olan Basiliskianos'u kendisine yakınlaştırarak Basileios'u geri plana itmeye başladı. Basiliskianos 866 yılında III. Mikhail tarafından *patrikios* olarak unvanlandırıldı.⁴¹ Basiliskianos'un saraydaki hızlı yükselişi Basileios'u tedirgin etmeye başladı ve Basileios III. Mikhail'i ortadan kaldırmak için harekete geçti. 24 Eylül 867 gecesini Basileios'un kardeşleri ve destekçileri imparatorun odasına girerek III. Mikhail'i öldürdüler.⁴² III. Mikhail'in öldürülmesinin ardından eş imparator olarak Basileios'un imparatorluk makamına yükselmesi gerekiyordu. Ancak bazı Bizans komutanları III. Mikhail'in ölümüne sebep olduğu gerekçesiyle Basileios'un imparator olmasını istemiyorlardı. Basileios sarayda bulunan destekçilerinin ve Ermeni asıllı komutanların da desteğini alarak Bizans'ın yeni imparatoru oldu.⁴³ III. Mikhail'in ölümüyle Amorion Hanedanı sona erdi ve Doğu Roma

³⁸ Genesisios, s.93

³⁹ Tougher, *After Iconoclasm (850–886)*, s.296

⁴⁰ Jean Claude Cheynet, *Bizans Dünyası II 641-1204*, Çev. Aslı Bilge, Ayrıntı Yay., s.39; Tougher, *The Reign of Leo VI...*, s.30

⁴¹ J.Bury, III. Mikhail'in Basiliskianos'u eş imparator yapmakla Basileios'u tehdit ettiğini belirtmektedir. Bkz. J.B.Bury, *History of the Eastern Roman Empire from the Fall of Irene to the Accession of Basil: A.D. 802–867*, London, 1912, s.176-177

⁴² Norman Tobias, *Basil I (867-886)*, s.155; Norwich, *Bizans II*, s.82

⁴³ Basileios'un imparatorluğunu kabul ettirirken Ermeni asıllı komutanların ve saray görevlilerinin desteğini alması Basileios'un Ermeni kökenli olduğu görüşünü kuvvetlendiren detaylardan biridir. Bkz. Jean Claude Cheynet, *Bizans Dünyası II*, s.40;

İmparatorluğu'nda (Bizans) Makedonya Hanedanı olarak bilinen yeni bir hanedan dönemi başladı.

1.3. I.Basileios Tahta Çıktığı Sırada Bizans'ın Genel Durumu

Bizans I. Basileios tahta çıktığı sırada doğuda Ermeniler, kuzeyde Ruslar ve Bulgarlar, batıda ise Frank Krallığı'yla iyi ilişkiler içindeydi. Ancak imparatorluğun Anadolu ve Güney İtalya'daki toprakları uzun süredir bu bölgelerde faaliyet gösteren Müslüman emirlikler tarafından tehdit ediliyordu. Müslümanların Bizans topraklarına saldırıları VIII. yüzyılda ve IX. yüzyılın başlarında iyice yoğunlaşmıştı ve Bizans bu Müslüman saldırılarına karşı savunma siyaseti izlemek zorunda kalmıştı. 824 yılında Girit'in Müslümanlar tarafından ele geçirilmesi ise Bizans'ın hem denizlerdeki hem de kıyılardaki hâkimiyetine karşı Müslüman tehdidinin büyümesine yol açmıştır. Müslümanlar Girit'i ele geçirdikten sonra Girit'in başşehri olan Kandiye'de bir emirlik kurarak burayı denizlerdeki faaliyetleri için üs haline getirmişler ve Bizans donanmasına karşı büyük bir tehdit haline gelmişlerdir. Kandiye zamanla Müslüman korsanlara da ev sahipliği yapmaya başlamış ve Ege Denizi'nde faaliyet gösteren Müslüman korsanlar Ege kıyılarındaki Bizans topraklarını da doğrudan tehdit eder hale gelmiştir.⁴⁴ Ancak IX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren askerî anlamda canlanması ve güçlenmesi neticesinde Bizans'ın Müslümanlara karşı izlediği politika değişmeye başlamıştır. Yaşanan değişimin dönüm noktası ise 863 yılında *Patrikios* Petronas komutasındaki Bizans ordusunun Melitene (Malatya) Emiri Ömer'in ordusunu bozguna uğratması olmuştur.⁴⁵ Bu tarihten itibaren Bizans

⁴⁴ Charles Diehl, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Çev. A.Göke Bozkurt, İlgı Yay. , 2006, s.84 ; Müslümanların Girit'i ele geçirmeleri ve burada kurdukları emirlik hakkında detaylı bilgi için bkz. Vassilios Christides, *The Conquest of Crete by the Arabs (c.a. 824): A Turning Point in the Struggle Between Byzantium and Islam*, Atina, 1984. ; Vassilios Christides, "The Raids of the Moslems of Crete in the Aegean Sea: Piracy and Conques", *Byzantion* 51, 1981, ss. 76–111; Burak Arslan, *Müslüman Girit Emirliği (824/5-961)*, Gece Kitaplığı, 2020.

⁴⁵ Malatya Emiri Ömer, Armeniakon Thema'sını geçerek Bizans'ın Karadeniz sahilinde bulunan Amisos(Samsun)'u işgal etti. Bunun üzerine imparatoriçe Theodora'nın kardeşi ve Paphlagonia Thema komutanlarından olan Petronas, tagmata ordusuyla Ömer'in ordusunun üzerine ilerledi. 3 Eylül 863 günü yapılan savaşta Müslüman ordusu mağlup edildi ve Emir Ömer öldürüldü. Bkz. George Huxley, "The Emperor Micheal III and The Battle of Bishop's Meadow (A.D. 863)", *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, Duke University, 16, ss.443-450;

Müslümanlara karşı, özellikle Anadolu topraklarında, artık savunma yapan değil saldıran taraf haline gelmeye başlamıştır. Bizans'ın askerî anlamda güçlenmesinin haricinde Müslüman topraklarında yaşanan iç huzursuzluklar ve Müslümanların kendi içlerinde güç mücadeleleri yaşamaya başlamaları da iki taraf arasındaki mücadelenin Bizans lehine dönmesine sebep olmuştur.⁴⁶ IX. yüzyılın ikinci yarısında Abbasi Halifeliği'nin merkezinde Türklerin nüfuzlarının artmasıyla halifenin gücü de kademeli olarak kırılmaya başlamıştır. Özellikle 868 yılında Tolunoğullarının Mısır'ı ele geçirip burada kendi hanedanlıklarını kurmalarıyla Mısır halifelikten kopmuş ve Abbasi Halifeliği'nin nüfuzu büyük bir yara almıştır.⁴⁷ Yine bu dönemde Kurtuba'da faaliyet göstermekte olan Emevilerin, kendi topraklarında yaşayan Hristiyan unsurlarla huzursuzluklar yaşamaları Bizans'ın lehine olan bir durumdur. İslâm alemindeki bütün bu gelişmeler Müslümanların dışarıya karşı müşterek şekilde etkili bir mücadele yapmasına engel oluşturacak hale gelmiştir.⁴⁸ Onların bu durumunu gören İmparator I. Basileios da tahta çıktığı andan itibaren askerî ve siyasi manada bütün enerjisini Müslümanlara karşı kullanmayı planlamıştır.

Tasvirî dönemden itibaren Bizans'ın İtalya üzerindeki nüfuzu gözle görülür biçimde azalmasına rağmen Bizans buradaki haklarından ve mücadelesinden I. Basileios döneminde de vazgeçmeyecektir. IX. yüzyılın ortalarında İtalya topraklarındaki mevcut siyasi durum da Bizans'ın İtalya toprakları üzerinde yeniden etkin bir siyaset izlemesine fırsat verecek yapıdadır. Büyük Karl'dan sonra Karolenj İmparatorluğu'nun merkeziyetçi yapısının zayıflaması ve İtalya'da bulunan Lombard prenslerinin de kendi aralarında mücadeleye

Mark Whittow, *The Making of Byzantium 600-1025*, University of California Press, 1996, s.311

⁴⁶ Whittow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.311; Nadia Maria el-Cheikh, *Müslümanların Gözüyle Bizans*, Çev. Mehmet Morali, Alfa Yay., 2012, s. 162

⁴⁷ Bernard Lewis, *Tarihte Araplar*, Çev. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul, 2009, s.132; Nadir Özkuyumcu, "Tolunoğulları", *DİA*, İstanbul, 2012, C.41, s.233-236, s.233

⁴⁸ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.350-351; Alexander A. Vasiliev, "The Struggle with the Saracens (867-1057)", *The Cambridge Medieval History, Vol. IV: The Eastern Roman Empire (717-1453)*, Cambridge University Press, ss. 138-150, s. 139

girişmeleri neticesinde İtalya topraklarında karmaşa ortamı hâkimdir.⁴⁹ Ayrıca Müslümanların İtalya'ya yönelik saldırıları ve İtalya'daki toprakları hızla ele geçirmeleri yaşanan karmaşanın boyutunu daha da büyötmektedir.⁵⁰ I. Basileios bu kargaşa ortamından faydalanarak İtalya üzerindeki Bizans nüfuzunu arttırmak için girişimlerde bulunacaktır.

IX. yüzyılın ortalarında Bizans için Anadolu topraklarında da durum pek parlak değildi. Tarsus ve Melitene (Malatya) Müslüman Emirlerin hâkimiyetindeydi ve bu emirler Bizans topraklarına sık sık saldırı düzenliyorlardı. Tarsus ve Melitene toprakları arasındaki Tephrike'de (Divriği) bulunan Pavlikianlar ise Bizans topraklarına yapılan Müslüman baskınlarına yardım ediyorlardı.⁵¹ Pavlikianlar VII. yüzyılda Armenia'da ortaya çıkan ve düalist bir anlayışa sahip Pavlusçuluk mezhebine mensup olan bir topluluktur. Bu topluluk Bizans'ın doğu sınırlarında faaliyet gösteriyordu ve araştırmacıların genel kabul ettiği görüşe göre Ermeni kökene mensuplardır.⁵² III. Mikhail'in naibi olan İmparatoriçe Theodora 843 yılında tasvir-kırıcılık hareketinin resmen sona erdiğini ilan ettikten sonra Patrik Methodius 844 yılında Bizans Kilisesince heretik sayılan grupların listesini yayınladı ve Pavlikianlar da bu listede yer alıyorlardı. Liste yayınlandıktan sonra heretik gruplara karşı şiddet hareketleri görölmeye başlandı. Pavlikianlar da imparatorluğun bu şiddet hareketinden nasiplerini aldılar.⁵³

⁴⁹ Büyük Karl (Şarلمان)'ın toprakları 843 yılında oğlu Dindar Ludwig tarafından Verdun Anlaşması'yla Ludwig'in üç oğlu arasında paylaşıldı. Bu paylaşımaya göre I. Lothair Ren Vadisi'nin batısında kalan ve Şarلمان'ın başkenti Aachen ile İtalya Krallığını; II. Ludwig (Alman) Ren Nehri'nin doğusunda kalan, İtalya'nın kuzeyinde yer alan ve Doğu Frankia olarak adlandırılan bölgeyi; Kel Charles ise daha sonra Fransa Krallığını oluşturacak Batı Francia bölümünün hakimiyetini aldı. Bkz. John Mc Roberts, *Avrupa Tarihi*, Çev. Fethi Aytuna, İnkılap Yay., 2010, s. 166-167; Norman Davies, *Avrupa Tarihi*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, s. 336

⁵⁰ G.A. Loud, "Byzantium and Southern Italy", *The Cambridge History of the Byzantine Empire c.500-1492*, Edt. Jonathan Shepard, 2009, s.561; Alex Metcalfe, *The Muslims of Medieval Italy*, Edinburgh University Press, 2009, s.10-25

⁵¹ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.33

⁵² Dimitri Obolensky, *The Byzantine Commonwealth Eastern Europe 500-1453*, Prager Publishers, New York, 1971, s.120; Nina G.Garsoian "Paulicians", *ODB*, Vol. III, s. 1606

⁵³ Dimitri Obolensky Pavlikianların bir süredir Müslümanlarla iş birliği yaparak Bizans topraklarına saldırmalarının da zulüm görmelerinde etkili olduğunu ileri sürmüştür. Bkz. Obolensky, *The Byzantine Commonwealth...*, s. 120

Takibattan kaçan Pavlikianlar daha önce Malatya Emiri tarafından bir grup Pavlusçuya tahsis edilen Malatya yakınlarındaki Argaoun ve Amara köylerine yerleşmeye başladılar. Önceki yıllarda buraya yerleşmiş olan Pavlikianlar Bizans topraklarına sık sık baskınlar düzenliyorlardı.⁵⁴ Anatolikon Theması *Protomandator*'u⁵⁵ Carbeas'ın babası Pavlikian reisiydi ve Pavlikianlara uygulanan takibat sırasında yakalanarak kazığa oturtulmuştu. Bunun üzerine Carbeas kendisine bağlı beş bin adamıyla Arguvan'a gitti ve kısa sürede Pavlikianlar'ın yeni lideri oldu. Carbeas 856 yılında Pavlikianları Bizans'ın doğu sınırında bulunan Tephrike'ye yerleştirdi ve burası Pavlikianların merkezi oldu. Bizans'tan zulüm gören Pavlikianlar Tephrike'ye kaçıyorlardı. Tephrike sahip olduğu coğrafi konum açısından yeni müritlerin katılması için uygundu ve bu yüzden kısa sürede çok sayıda Pavlikian buraya geldi.⁵⁶ Carbeas'ın da katılmasıyla Pavlikianların Bizans topraklarına saldırıları artmaya başladı. Carbeas Malatya ve Tarsus'un Müslüman emirleriyle de Bizans aleyhine iş birliğinde bulunuyordu. Hatta aralarındaki yoğun iş birliği yüzünden Carbeas'ın Müslüman olduğu söylentileri yayılmıştır.⁵⁷ 860 yılında Carbeas, Müslüman müttefiklerinin de desteğiyle Bizans topraklarına saldırdı ve Bizans'ın Karadeniz'e kadar uzanan topraklarını işgal etti. Bizans imparator muhafızlarının kumandanı olan Petronas derhal Carbeas'ın üzerine yürüdü ve Carbeas'ı geri çekilmeye zorladı. 863 yılında Bizans ordusu Carbeas'ın birliklerine saldırdı ve bu saldırı sırasında Carbeas öldürüldü. Carbeas'ın ölümünün ardından Pavlikianların yeni reisi Carbeas'ın hem yeğeni hem de damadı olan Khrisokheiros olmuştur.⁵⁸ Bizans'la Müslümanlar arasında adeta bir set halinde oldukları için Bizans'ın doğudaki ilerlemesinin önündeki ilk engel

⁵⁴ Steven Runciman, *Medieval Manichee: A Study of the Christian Dualist Heresy*, Cambridge University Press, 2003, s.36

⁵⁵ Prōtomandatōr: Üst düzey sivil yetkililerin (Thema Strategosu, Tagmata komutanı vs gibi) özel görevlerini yapmakla mükellef olan elçilerden(mandator) sorumlu idarecidir. Bkz. Alexander Khazdan, "Mandatōr", *ODB*, Vol. II, s.1281

⁵⁶Janet Hamilton, Bernard Hamilton, Yuri Stoyanov, *Bizans Döneminde (650-1405) Hristiyan Düalist Heretikler*, Çev.Leyla Kuzucular, Yurt Yay., 2011, s.67; Runciman, *Medieval Manichee...*, s.40

⁵⁷ Runciman, *Medieval Manichee...*, s.41

⁵⁸ Hamilton ve arkadaşları, *Bizans Döneminde (650-1405) Hristiyan Düalist Heretikler*, s.67

Pavlikianlardı. Bu yüzden I. Basileios Anadolu’da ilk olarak Pavlikianlar’ın üzerine ilerleyecektir.⁵⁹

1.4. Askerî ve Siyasi Gelişmeler

1.4.1. Güney İtalya’daki Mücadeleler

867 yılında bir Müslüman filosu Güney İtalya’nın Adriyatik kıyılarına saldırdı. Müslümanlar Budva ve Kotor’u işgal ettikten sonra Dubrovnik’i kuşatmak için harekete geçtiler.⁶⁰ İtalya Kralı II. Ludwig (Genç Ludwig)⁶¹ bu saldırıya tek başına karşı koyamayacağı için ve bölgedeki Müslümanlara karşı elini güçlendirme amacıyla Bizans’la ittifak yapmayı planladı. O dönemde II. Ludwig’in Bizans’la ilişkileri iyi durumdaydı ve bu iyi ilişkiler yapacakları ittifakın temelini oluşturuyordu. 867 yılında Konstantinopolis Patriği Photios’un Konstantinopolis’te topladığı ve papayı aforoz ettiği sinodda II. Ludwig Frankların İmparatoru olarak tanınmış ve bu durum Bizans’ın Ludwig’e karşı bir tepkisinin olmadığını, Ludwig’in devletiyle iyi ilişkiler sürdürmeyi amaçladığını açıkça göstermiştir.⁶² I. Basileios’un II. Ludwig’e karşı bu tavrı tamamen İtalya’daki Bizans çıkarlarını sürdürme amacı taşıyordu. I. Basileios tasvir kırıcı dönemden itibaren İtalya üzerindeki Bizans nüfuzunun azaldığının farkındaydı. İtalya topraklarında girişeceği mücadeleyle buradaki nüfuzunu yeniden sağlayacağını düşünüyordu ve II. Ludwig’in teklifini kabul ederek bu fırsatı değerlendirmek istedi. İmparator, Bizans donanmasını Dubrovnik kıyılarına gönderdi. Müslüman filosu yaklaşık on beş aydır kuşatmayı sürdürüyordu. Ancak Dubrovnik kıyılarına Bizans donanmasının gelmesinin ardından kuşatmayı kaldırıp Dubrovnik önlerinden çekildiler.

⁵⁹ I.Basileios’un Pavlikianlarla mücadelesi hakkında yapılan coğrafi odaklı bir çalışma için Bkz. J. G. C. Anderson, “The Campaign of Basil I. against the Paulicians in 872 A. D.”, *The Classical Review*, Vol. 10, No. 3, 1896, ss. 136-140

⁶⁰ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.221

⁶¹ I.Lothair’in oğlu olan II.Ludwig, Genç Ludwig olarak da adlandırılmaktadır.855 yılında I.Lothair’in ölümünün ardından Lothair’in hakimiyetinde bulunan topraklara sahip çıkmıştır.

⁶² II.Ludwig Bizans tarafından *Basileus Phrangias* (Frank Kralı) olarak tanınmıştır. Bkz. John V.A.Fine ,Jr., *The Early Medieval Balkans: A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, The University of Michigan Press, 1993, s.121

Müslümanlar Güney İtalya'ya çekilirken Bizans ise kendi ordusuna ve donanmasına sahip Dalmaçya themasını kurdu.⁶³ Bu themanın kurulmasıyla birlikte Adriyatik kıyılarında Bizans nüfuzunun yeniden tesis edilmesinin önü açıldı. Ayrıca Güney İtalya bölgesine yapılacak bir seferin de yolu açılmış oldu.⁶⁴

Müslümanların hâkimiyetinde bulunan Bari'yi geri almak isteyen II. Ludwig bunun ancak Bizans donanmasının yardımıyla gerçekleşeceğine inanıyordu. II. Ludwig kendi kızı Ermengarde ile I. Basileios'un oğlu Konstantinos'un evlendirilmelerini de içeren yeni bir ittifak teklifini Bizans'a ilettili. I. Basileios da Müslümanlara karşı yapılacak müşterek saldırının Güney İtalya'daki Bizans nüfuzunu canlandırmasına fayda sağlayacağını düşünüyordu. Bu yüzden II. Ludwig'in ittifak teklifini kabul etti ve Amiral Niketas komutasındaki Bizans donanması planlanan ittifakı gerçekleştirmek için İtalya'ya doğru yola çıktı.⁶⁵ *Annales Bertiniani*⁶⁶ de belirtildiğine göre dört yüz gemiden oluşan bir Bizans filosu II.Ludwig'in ordusuyla müşterek şekilde Ağlebiler'in hakimiyetindeki Bari'ye saldırmak için İtalya kıyılarına geldi.⁶⁷ Amiral Niketas, I. Basileios'un oğluyla evlendirilmesi planlanan II. Ludwig'in kızı Ermengarde'yi

⁶³ Dalmaçya Theması Güneydoğu Avrupa'da bulunmaktadır ve Adriyatik Denizi'nin doğu kıyısında yer alır. Merkezi Zadar'dır.

⁶⁴ Robert Browning, *Byzantine Empire*, The Catholic University Of America Press Washington D.C., 1992, s.96; Barisa Krekic, "Dalmatia", *ODB*, Vol. I, s.578; Ostrogorsky Dalmaçya Theması'ndaki şehirlerin vergilerini Slav kabilelere verdiklerini ve Dalmaçya Strategosu'na sadece sembolik bir vergi ödediklerini belirtmektedir. Bkz. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.220 d.3

⁶⁵ Barbara M. Kreutz, *Before the Norman Southern Italy in the Ninth and Tenth Centuries*, University of Pennsylvania Press, 1996, s.43; John H. Pryor ve Elizabeth M. Jeffreys, *The Age Of The Dromon: The Byzantine Navy Ca 500-1204*, Brill, 2006, s.49

⁶⁶ *Annales Bertiniani* Karolenj Hanedanı dönemindeki olayların kaydedildiği *Annales regni Francorum'un* (Frank Kraliyet Yıllıkları) (741-829) devamı niteliğindeki yıllıklardır. 861 yılından sonra yıllıkları yazmayı sürdüren Reims Başpiskoposu Hincmar'ın kaleme aldığı bölümlerde Bizans'la ilgili değerli bilgiler bulunmaktadır. Bkz. Janet L. Nelson, *The Annals Of St-Bertin Vol.I*, Manchester University Press, Manchester, s.9-15; Micheal Mc.Cormic, "Annales Bertiniani", *ODB*, Vol. I, s.103

⁶⁷ Nelson, *The Annals Of St-Bertin Vol.I*, s.162; Kreutz, *Before the Normans...*, s.43
Ağlebi Hanedanı, Abbasi Halifesi Mansur tarafından İfrîkiye'ye gönderilen Ağleb'in oğlu İbrahim tarafından kurulan, İfrîkiye, Cezayir ve Sicilya'da faaliyetlerde bulunan bir İslam hanedanıdır. Bkz. Abdülkerim Özaydın, "Ağlebiler", *DİA*, 1998, C.I ss.475-478; Carl Brocellmann, *İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi*, Çev. Neşet Çağatay, TTK Yay..., 2002, s.128-129

düzenlenecek seferin ardından Konstantinopolis'e götüreceğini bildirirse de II. Ludwig bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Amiral Niketas ile II. Ludwig arasında bir anlaşmazlık yaşandı ve II. Ludwig'e öfkelenen Amiral Niketas donanmasının büyük bir kısmıyla başkente döndü.⁶⁸ II. Ludwig 871 yılında I. Basileios'a yazdığı mektupta kendi kızıyla I. Basileios'un oğlu arasındaki evliliğin akıbetinden bahsetmemiş yalnızca donanma komutanı Niketas'ın kendisine karşı kibirli ve hakaret barındıran davranışlarını bildirmiştir.⁶⁹ Ayrıca Niketas'ın filosuyla birlikte çok geç geldiğini, Bizans filosu geldiği sırada kış mevsimi olduğu için kendi ordusunun dağınık durumda olduğunu belirterek Amiral Niketas'ı şikâyet etmiştir. Büyük bir olasılıkla Bizans filosunun planlanan tarihten geç bir zamanda Bari'ye ulaştığı doğrudur. Ancak netice itibariyle I. Basileios ve II. Ludwig'in ittifakı başarılı olmamış ve Bari Müslüman hâkimiyetinde kalmıştır.⁷⁰ Yaşanan bu başarısızlık I. Basileios ve II. Ludwig arasındaki ittifakın da sonunu getirmiştir; iki imparatorun çocukları arasında yapılacak evlilik Bari başarısızlığının ardından iptal edilmiştir. Bu iki güç artık Güney İtalya'daki Müslümanlara karşı müttefik olarak hareket etmeyecekler ve birbirlerinin çıkarları aleyhinde politika izleyeceklerdir.⁷¹

Ağlebiler 870 yılının ağustos ayında Malta adasını işgal ettiler. Böylece Bizans'ın Sicilya'daki topraklarını savunmasında stratejik öneme sahip bir yer olan Malta Müslümanların eline geçmiş oldu.⁷² Müslümanlar Malta'yı ele geçirmeleriyle birlikte Akdeniz'de önemli bir üs kazanarak Akdeniz üzerindeki deniz hâkimiyetlerini sağlamlaştırdılar. Müslümanların bu

⁶⁸ Nelson, *The Annals Of St-Bertin*, s.162

⁶⁹ Marios Costambeys, Matthew Innes, Simon Maclean, *The Carolingian World*, Cambridge University Press, 2012, s.389; II.Ludwig'in I.Basil'e yazdığı mektubun İngilizce'ye çevirisi için bkz. S. Fanning, "Imperial diplomacy between Francia and Byzantium: The letter of Louis II to Basil I in 871" (Çev. Charles West), *Cithara*, Vol.34, 1994, ss. 3–15.

⁷⁰ Kreutz, *Before the Normans...*, s.44; Pryor ve Jeffreys, *The Age Of The Dromon...*, s.49

⁷¹ İki taraf arasında yapılan ittifakın bozulmasının ardından I.Basileios, II.Ludwig'in İmparator unvanını kullanmasına da karşı çıkmaya başlamıştır. Bkz. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.221; John Julius Norwich, *Bizans II: Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)*, Çev. Selen Hırçın Riegel, Kabcacı Yay., 2013, s.85

⁷² Metcalfe, *The Muslims of Medieval Italy*, s.26; Müslümanların Malta'yı ele geçirmeleri hakkında bkz. Joseph Brincat, "Malta 870–1054 Al-Himyari's Account and its Linguistic Implications", *Valletta: Said International*, 1995, ss.1–52

faaliyetlerine karşılık Bizans Güney İtalya'daki askerî güçlerini daha sıkı şekilde desteklemek zorunda kaldı. II. Ludwig 870 yılında Apulia ve Calabria'ya saldırarak buralardaki birkaç kasabayı ele geçirdi. Ardından Frank ile Lombard kuvvetlerden oluşan ve Hırvatların da donanmalarıyla destek verdiği bir orduyla Bari'ye saldırdı. Bu ordu 871 yılının şubat ayında Bari'yi ele geçirdi.⁷³ II. Ludwig 872 yılında Müslümanları Capua'dan çıkartmaya muvaffak olsa da hakimiyet alanını kuzeye doğru çekmek zorunda kaldı. Ancak bu sırada Beneventum'un Lombard Dükü Adalgis tarafından esir alındı. II. Ludwig'in esareti sırasında öldüğü söylentileri yayıldı ve bu durum II. Ludwig'in İtalya toprakları üzerindeki hâkimiyetine karşı tehditlerin oluşmasına sebep oldu. II. Ludwig Adalgis'e büyük tavizler vererek özgürlüğünü satın aldıktan sonra büyük zorluklar yaşayarak sarayına geri dönebildi.⁷⁴ Beneventum'un Lombard Prensi Adalgis 873 yılında II. Ludwig'e isyan etti. Bizans ordusu çıkan karışıklıktan faydalanmak için buraya müdahale etti ve Beneventum hükümdarı Bizans'ın yüksek hâkimiyetini kabul etti. Ardından 875 yılında II. Ludwig'in ölmesinden sonra Bari şehri de Bizans hakimiyetini kabul etti. Bari şehri stratejik bir noktada bulunuyordu ve buranın ele geçirilmesiyle Bizans Apulia bölgesinde önemli bir üs kazanmış oldu.⁷⁵ Bizans'ın İtalya topraklarındaki başarısı yalnızca kara ordusunun faaliyetleriyle sağlanmıyordu. I. Basileios, Theoktistos ve *Caesar* Bardas'ın imparatorluk donanmasını iyileştirme faaliyetlerini devam ettirmeye muktedir olmuştu ve Bizans donanması denizlerde eski gücüne kavuşma sinyalleri veriyordu. Bizans donanması yalnızca Güney İtalya'da değil, açık denizlerde korsanlık faaliyetlerinde bulunan Müslüman gemilerine karşı da mücadele veriyordu.⁷⁶ Müslümanların Dalmaçya, Orta Yunanistan ve Mora saldırıları donanmanın başarılı faaliyetleri neticesinde püskürtüldü. Kıbrıs da yedi yıllık süre

⁷³ II.Ludwig'in 871 yılında Bari'yi ele geçirmesinin ardından kendisini *İtalya İmparatoru* olarak adlandırması iki taraf arasındaki ilişkilerin iyice gerilmesine yol açmıştır. Bkz. Kreutz, *Before the Normans...*, s.45; Metcalfe, *The Muslims of Medieval Italy*, s.18

⁷⁴ Costambeys, *The Carolingian World*, s.378

⁷⁵ Apulia İtalya'nın güneyinde yer alan ve doğu sınırında kıyıları Adriyatik denizine ulaşan stratejik açıdan önemli bir noktada bulunmaktadır. Apulia bölgesinde Bari, Brindisi, Otranto, Taranto, Lecce, Trani gibi şehirler bulunmaktadır. Bkz. A.Kazhdan ve arkadaşları, "Apulia", *ODB*, Vol.I, s.144-145; Kreutz, *Before the Normans...*, s.45

⁷⁶ Norwich, *Bizans II*, s.86

boyunca zapt edildi.⁷⁷ İtalya’da bulunan Napoli, Beneventum ve Spoleta Dükalıkları ile Salerno Prenslığı gibi yerel güçler, Bizans’a karşı tavırlarını, Bizans’ın Müslümanlara karşı mücadelelerine göre değiştiriyorlardı. Neticede Müslüman akınlarına karşı Bizans ordusunun ve donanmasının yardımı olmaksızın bu akınlara dayanmaları neredeyse imkânsızdı. Papa VIII. Johannes de İtalya’yı Müslüman akınlarına karşı korumak için Bizans’la iş birliği yapması gerektiğine inanıyordu. Hatta bazı araştırmacılar 877 yılında Dazlak Karl’ın ölümünün ardından üç yıl boyunca yeni bir Frank kralının taçlandırılmamasının sebebinin papanın Bizans’la ittifak siyaseti izlemesinin sonucu olduğunu ileri sürmektedirler.⁷⁸

Müslümanlar uzun süredir kendilerine direnmiş olan Syrakuza’yı da 20-21 Mayıs 878 yılında ele geçirdiler. Syrakuza’nın kaybedilmesiyle Bizans’ın Sicilya’daki tek toprak parçası Taormina kaldı.⁷⁹ Syrakuza’nın Müslümanlar tarafından ele geçirilmesi I. Basileios’un batıdaki mücadeleyi ön plana alan politikasını gözden geçirmesine sebep olsa da İtalya yarımadasının içinde bulunduğu siyasi karmaşa ortamı I. Basileios’un bu topraklara olan ilgisinin daima canlı kalmasına sebep olmuştur.⁸⁰ I. Basileios hükümdarlığının son yıllarında, Güney İtalya’da görevli olan komutan Maxentios’un yerine, büyük bir Bizans ordusunu Nikephoros Phokas⁸¹

⁷⁷ Kıbrıs 688 yılında Bizans İmparatoru II.Iustinianus ile Emevi Halifesi Mervan arasında yapılan anlaşma neticesinde tarafsız bir statüye sahip oldu ve her iki tarafa da vergi ödemesi hususunda uzlaşmıştır. Bkz. Romilly J. H. Jenkins, “Cyprus Between Byzantium and Islam, A.D. 688-965”, *Studies on Byzantine History of the 9th and 10th.*, 1970, s. 1006-1014; Konstantinapolis Patriği I.Nicholas’ın Abbasi Halifesi el-Muktedir’e yazdığı mektupta da Kıbrıs’ın özel statüsüne dair atıfta bulunmaktadır. bkz. Romilly J. H. Jenkins, “A Note on the ‘Letter to The Emir’ of Nicholas Mysticus”, *Studies on Byzantine History of the 9th and 10th*, 1970, s. 399-401.’; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 222

⁷⁸ John O’Malley, *A History of Popes From Peter to Present*, Rowman & Littlefield Publishers, 2010, s.78; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 376 d. 73

⁷⁹ Jean Sauvaget Syrakuza’nın Müslümanların eline geçmesinin ardından Papa VIII. Johannes’in Müslümanlara vergi ödemeye başladığını ileri sürmektedir. Bkz. Jean Sauvaget, *İslâm Dünyası Kısa Kronolojisi*, Çev. Suat Kemal Yetkin-Faik Reşit Unat, Ankara, 1963, s. 27

⁸⁰ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 352

⁸¹Nikephoros Phokas, Kapadokya bölgesine yerleşmiş olan Phokas ailesine mensuptur ve sonraki yıllarda imparator olacak olan II. Nikephoros Phokas’ın büyükbabasıdır. Güney İtalya’ya gönderilene kadar Charsanion Theması komutanlığı yapmıştır. Bkz. Alexander Khazdan, “Phokas”, *ODB*, Vol. III, ss. 1665–1666

komutasında Güney İtalya'ya gönderdi.⁸² Lombardların merkezlerinden uzak duran Bizans ordusu yarımadaadaki Müslümanlara saldırılar düzenledi ve Taranto'yu ele geçirdi. İtalya'daki yerel güçlerle ittifak kuran Nikephoros Phokas Otranto'da bulunan Müslüman emirliğini de yıkmayı başarmış ve Otranto'yu Bizans hâkimiyetine dâhil etmiştir. Nikephoros Phokas'ın faaliyetleri neticesinde 886 yılına gelindiğinde Malta'nın büyük kısmı ve Calabria'nın neredeyse tamamı Bizans kontrolüne alınmıştır.⁸³ Lombardların en güçlü oldukları yerlerden biri olan Benevento da 891 yılında Bizans tarafından ele geçirildi. Bizans kazandığı bu zaferler neticesinde Güney İtalya'daki Lombard prenslerine de üstünlüğünü kabul ettirmiştir.⁸⁴ Nikephoros Phokas kazandığı önemli başarılarla rağmen I. Basileios'un 886 yılında ölmesinin ardından başkente geri çağırılmıştır. Nikephoros Phokas kazandığı zaferlerle I. Basileios döneminde Güney İtalya'da Bizans nüfuzunun yeniden sağlanmasında çok büyük bir rol oynamıştır.⁸⁵ O'nun buradaki üstün başarıları sayesinde Güney İtalya'daki Bizans nüfuzu yeniden tesis edilmeye başlamıştır. Longobardia ile Calabria themalarının kurulmasıyla da buradaki Bizans hâkimiyeti güçlenecektir.⁸⁶ 887 yılında Salerno Prensi Guaimar'ın, 910 yılında Benevento Prensi I. Landulf'un Konstantinopolis'i ziyaretleri Bizans'ın Güney İtalya'daki Lombardlar üzerindeki nüfuzunun arttığının en önemli göstergeleridir.⁸⁷

⁸² Geleneksel görüşe göre Nikephoros Phokas'ın 885 yılında İtalya'ya gönderildiği kabul edilmekle birlikte Shaun Thougher Nikephoros Phokas'ın VI.Leon'un tahta çıkmasının ardından İtalya'ya gönderildiğini ileri sürmektedir. Krş. *Vita Basilii*, s.71; Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s. 204

⁸³ I.Basileios'un halefi olan imparator VI.Leon, *Taktika* adlı eserinde Nikephoros Phokas'ın 885 yılından itibaren Güney İtalya'da gösterdiği faaliyetlerden övgüyle söz etmektedir. Bkz. George Dennis, *The Taktika of Leo VI*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, 2010, s. 367

⁸⁴ Diehl, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.91; Kreutz, *Before the Normans...*, s. 63-66

⁸⁵ Kreutz, *Before the Normans...*, s. 63

⁸⁶ Longobardia Theması 891 yılında kurulmasına rağmen bu thema bir süre Bizans'ın Avrupa themalarının strategosunun idaresi altında kalmıştır. Ancak 911 yılından itibaren Longobardia'ya *strategos* atanmaya başlamıştır. Bkz. Alexander Kazhdan, "Longobardia", *ODB*, Vol.II, ss. 1249-1250, s. 1250; Kreutz, *Before the Normans...*, s. 63-66;

⁸⁷ Loud, "Byzantium and Southern Italy", s. 561

1.4.2. Anadolu'daki Mücadeleler

Pavlikianların yeni lideri Khrisokheiros, I. Basileios'un III. Mikhail'i devirip tahtı ele geçirmesinin ardından Bizans'ın içinde bulunduğu karmaşa ortamından faydalanmak için Bizans topraklarına karşı harekete geçti. Pavlikianlar, İznik ve İzmit'e saldırıp buraları yakıp yıktıktan sonra Efes'i yağmaladılar.⁸⁸ I. Basileios ise tahtta yerini sağlamlaştırılmadan düşmanlarıyla mücadeleye girmek istemiyordu. Bu yüzden uzlaşma sağlaması için Sicilyalı Peter'i Pavlikianlara elçi olarak gönderdi. Ancak Khrisokheiros imparatorun uzlaşma çağrısını reddetti ve imparatorun Anadolu'daki toprakları kendisine bırakmasını ve eğer bunu yapmazsa bütün enerjisiyle imparatorluğa saldıracağını söyleyip imparatoru tehdit etti.⁸⁹ Bunun üzerine iki taraf arasında ilişkiler koptu. Sicilyalı Peter'in barış sağlama girişimleri sonuç vermese de Peter, Tephrike'de bulunan Pavlikianların V. Konstantinos döneminde Trakya'ya iskân ettirilen Pavlikianlarla aralarındaki bağın sürdüğünü imparatora ilettiler. Bu durum imparatorluk için büyük bir tehditti ve I. Basileios Pavlikianlara karşı harekete geçmeye karar verdi.⁹⁰ 870 yılında I. Basileios'un başında olduğu Bizans ordusu Tephrike'ye doğru ilerledi. I. Basileios'un ordusu Tephrike'yi kuşatsa da başarılı olamadı ve Tephrike yakınlarında Bizans ordusu pusuya düşürüldü. Bizans ordusu Pavlikianlar tarafından mağlup edilmesine rağmen Komutan Theophylact'ın çabaları sayesinde çok büyük kayıplar vermedi.⁹¹ Khrisokheiros bu zaferin ardından hâkimiyet alanını Ancyra'ya kadar genişletti.⁹² İmparator, Tephrike kuşatmasının başarısız olmasının ardından Melitene'yi ele geçirmek için Darende üzerinden doğuya doğru ilerledi. İmparatorun komutasındaki ordu Sivas-Darende yolu üzerinde bulunan Abara, Spathe

⁸⁸ Genesios, s.107; Georgios Theotokis, *Byzantine Military Tactics in Syria and Mesopotamia in the Tenth Century*, Edinburgh University Press, 2018; s.70;

⁸⁹ Genesios, *On the Reign of the Emperors*, s.107; Runciman, *Medieval Manichee...*, s.42

⁹⁰ Runciman, *Medieval Manichee...*, s.42; Alexander Khazdan, "Peter of Sicily", *ODB*, Vol.III s.1640

⁹¹ *Vita Basilii*, s.139; Skylitzes, s.133-134

⁹² Skylitzes, s. 135; Runciman, *Medieval Manichee...*, s.43

ve Coptus'un da dahil olduğu çok sayıda Pavlikian köyünü yakıp yıktı.⁹³ Ardından Bizans ordusu güneye ilerledi ve Darende teslim oldu. İmparator, Zarnuksuyu civarına ilerlerken Zapetra (Doğanşehir) ile Samosata (Samsat) üzerine birliklerini gönderdi ve bu birlikler Zapetra ile Samosata'yı yağmaladı. Zapetra ve Samosata'nın gücünün kırılmasıyla birlikte Fırat'a giden yol açılmış oldu.⁹⁴ İmparatorun ordusu Melitene'yi kuşatsa da kuşatma başarısız oldu. İmparator Chaldia ve Coloneia Thema ordularına Fırat ile Arsinas arasındaki bölgeye saldırılarını emretti. Bu thema orduları tarafından Fırat Nehri çevresindeki Chachon, Amer, Kurtikion ve Abdala kaleleri ele geçirildi ve böylece Fırat çevresinde de Bizans hâkimiyeti tesis edilmeye başladı Melitene kuşatması başarısız olan imparator Tephrike'nin güneyinde bulunan Arguvan kalesini yıktıktan sonra Konstantinopolis'e döndü.⁹⁵ İmparatorun başkente dönmesinin ardından Khrisokheiros yeniden Bizans topraklarına saldırdı. I. Basileios, kayınbiraderi ve *Skholae domestikos*⁹⁶ olan Khristophoros komutasındaki orduyu Khrisokheiros'in üzerine gönderdi. Charsianon ve Armenikon Thema orduları da Khristophoros'la müşterek hareket ediyorlardı. Bizans ordusu Zogoloenus Dağı'nın eteğindeki Bathyrrhyax mevkiinde Pavlikianları kısırdı ve binlerce Pavlikian öldürüldü. Chrysocheir'in adamlarından olan Pulades Khrisokheiros'un mağlup olacağını fark ettiği an saf değiştirdi ve

⁹³ *Vita Basilii*, s.139; Abara, Tephrike ile Darende arasında bulunan ve günümüzde Emirköy olarak adlandırılan mevkiide bulunmaktadır. Bkz. Ernst Honigmann, *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*, Çev. Fikret Işıltan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul, 1970, s.53; Hönigmann'a göre Pavlikianların hakimiyet sahaları Bizans için büyük ehemmiyet taşımadıkları için Pavlikian yerleşimleri yıkılıp etrafları çöl haline getirilmekle yetinilmiştir. Bkz. Hönigmann, *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*, s.52

⁹⁴ *Vita Basilii*, s.140; Hönigmann I.Basileios'un Pavlikianlara karşı mücadelesinde izlediği yöntemi Theophilos döneminde gerçekleştirilen, Pavlikian topraklarına kavis çizme yöntemi olan yöntemi kullandığını belirtmiştir. Bkz. Hönigmann, *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*, s.56

⁹⁵ *Vita Basilii*, s.143; Hönigmann, *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*, s.56

⁹⁶ Scholen Domestikos: Scholen birlikleri Konstantinopolis çevresine yerleştirilmiş ve "domestikos" unvanlı komutanlar tarafından idare edilen seçkin süvari alayıdır. Scholen birliklerinin temeli I. Konstantinos tarafından kurulan *scholae palatinae*'ye kadar dayanmaktadır. Scholen domestikosları başlangıçta (VIII. yüzyılın ikinci yarısı) tagmata ordularına komutanlık yaparken sonraları önem kazanmışlar ve IX.yüzyıldan itibaren imparatorun ardından başkomutan olarak görev almışlardır. Bkz. John Bagnell Bury, *The Imperial Administrative System of the Ninth Century-With a Revised Text of the Kletorologion of Philotheos*, Oxford University Press, 1911, s.50-51

Khrisokheiros kaçarken aniden ona saldırdı. Khrisokheiros öldürüldü ve kesilen başı imparator I.Basileios'a gönderildi.⁹⁷ Liderlerinin öldürülmesinin ardından Pavlikianların direnişleri kırıldı. Bizans ordusu Pavlikianların başkenti Tephrike ile bazı Pavlikian kalelerini yakıp yıktı. Pavlikianların bir kısmı Trakya topraklarında yerleştirmek üzere, bir kısmı da Bizans ordusunda görevlendirilmek üzere esir alındı.⁹⁸ I. Basileios 873 yılında yeniden Anadolu topraklarına saldırıya geçti. Stratejik öneme sahip olan Loulon ve Melou kaleleri bütün garnizonlarıyla birlikte Bizans ordusuna teslim olurken Pavlikian yerleşimi olan Katabala kalesi ise Bizanslı komutanların saldırılarıyla ele geçirildi. 873 yılındaki saldırıların ardından Fırat bölgesindeki Pavlikian gücü tamamen kırılmış oldu.⁹⁹

Pavlikianların mağlup edilmesiyle Bizans'ın doğuya ilerleyişinin önü açıldı ve Bizans Pavlikianların aradan çekilmesiyle Anadolu'daki Müslüman emirlerle direkt olarak sınır komşusu oldu. Bizans Pavlikianları mağlup etmesinin ardından Anadolu'daki Müslüman emirlerle doğrudan mücadeleye girişti. Yukarıda da bahsedildiği gibi Bizans-Müslüman mücadelelerinin Bizans açısından seyrinin değişmesindeki temel nokta III. Mikhail'in 863 yılında Melitene Emiri Ömer'in ordusunu mağlup etmesidir. Anadolu'daki Müslümanlara karşı savunma durumunda olan Bizans 863 yılındaki zaferin neticesinde artık hücum eden taraf haline gelmiştir. İmparator I. Basileios döneminde Anadolu'daki Müslüman emirlere karşı

⁹⁷ *Vita Basilii*, s.157; Genesisios, s.109-110; Timothy Gregory, *Bizans Tarihi*, Çev. Esra Ermert, Yapı Kredi Yay., 2016, s.249-250; Runciman, *Medieval Manichee...*, s.43

⁹⁸ Genesisios, s.110; Browning, *Byzantine Empire*, s.96; Vasiliev Tephrike'nin 872 yılında Bizans hakimiyetine girdiğini ileri sürmesine rağmen Paul Lemerle Tephrike'nin 878 yılında tam anlamıyla Bizans hakimiyetine girdiğini ileri sürmektedir. Krş: Genesisios, s.107 d.482'den nakil: Alexander A. Vasiliev, *Byzance et les Arabes v. 2, pt. 1: Les relations politiques de Byzance et des Arabes a l'epoque de la dynastie macedonienne (Les empereurs Basile I, Leon le Sage et Constantine VII Porphyrogenete) 867-959 (253-348)*, Brussels, 1968; Paul Lemerle, "Pauliciens", 'L'histoire des Pauliciens d'Asie Mineure d'apres les sources grecques,' *Travaux et Memoires* 5, 1973, ss.1-144.

⁹⁹ *Vita Basilii*, s.163

yapılan mücadeleler büyük savaşlar şeklinde değil kısa çatışmalar şeklinde gerçekleşmiştir. I. Basileios'un bu mücadelelerdeki başlıca hedefi ise Melitene'yi ele geçirmek olmuştur.¹⁰⁰

I. Basileios 877 yılında doğuya yapacağı seferleri komuta etmek için Kapadokya bölgesinde bulunan Caesara'da (Kayseri) ordugâhını kurdu. I. Basileios'un oğlu *Caesar* Konstantinos da bu seferde babasına eşlik ediyordu.¹⁰¹ Bu noktadan doğuya saldırılarda bulunan imparator çok sayıda kaleyi ele geçirdi. Toroslardan Suriye'ye açılan stratejik bir nokta olan Adata (Hadath) da 879 yılında yağmalandı ancak ele geçirilemedi.¹⁰² Bizans ordusunun bir bölümü Tarsus yakınlarındaki Müslümanları pusuya düşürdü ve bozguna uğrattı. Daha sonra I. Basileios Melitene üzerine bir ordu gönderdi. Ancak Melitene ele geçirilemedi. 883 yılında Muhafızlar Komutanı Styppeiotos komutasındaki bir ordu yeniden Melitene üzerine ilerledi. Ancak Bizans ordusu Tarsus Kalesi yakınlarında Müslüman ordusu tarafından ağır bir yenilgiye uğratıldı. Bizans ordusu bu yenilginin ardından geri çekilse de bu geri çekiliş uzun süreli olmayacaktır. Abbasi Halifeliği'nin kendi içerisinde mücadeleler yaşaması ve merkezi otoritesinin zayıflaması da Anadolu topraklarında Bizans nüfuzunun artmasına yol açacaktır. Bizans'ın Anadolu toprakları hakimiyeti mücadelesi I. Basileios'un halefleri tarafından da sürdürülecektir.¹⁰³

Anadolu'da etkin bir faaliyet gösteren Müslüman emirlerin güçlerinin zayıflaması bölgedeki Ermenileri de harekete geçmesine neden oldu. 862 yılında Abbasi halifesi, Aşot'u diğer Ermeni prenslerinden üstün olarak ilan etmiş ve onu '*Ermenistan'ın Gürcistan'ın ve*

¹⁰⁰ Anadolu hakimiyeti için son derece önemli bir nokta olan Melitene (Malatya) I.Basileios dönemine kadar birkaç kez Bizans hâkimiyetine alınmak istense de başarılı olunamamıştır. Honigmann bu başarısızlıkların ardından Bizans'ın Malatya'yı daimi olarak elinde tutamayacağına inandığını; ancak I.Basileios döneminden itibaren bu düşüncenin kırılmaya başladığını ileri sürmektedir. Bkz. Honigmann, *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*, s.55-57

¹⁰¹ Skylitzes, s.138; Vita Basilii, s.319

¹⁰² Skylitzes, s.138; Cheynet, *Bizans Dünyası II*, s.42; Kasarma, Karva, Ardala Eremosykea kaleleri ele geçirilmesine rağmen bu kaleler büyük önem taşıyorlardı ve I.Basileios'un seferlerinin önemini arttırmak için amacıyla ele geçirilmeleri kroniklerde vurgulanmıştır. Bkz. Skylitzes, s.138 d.88

¹⁰³ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s. 34; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.221; Cheynet, *Bizans Dünyası II*, s.42

Kafkasya'nın Prenslar Prensi' olarak unvanlandırmıştır. Zamanla Ermeni katalikosunun da teşvikiyle diğer Ermeni prensler de Aşot'un üstünlüğünü tanımışlar ve Aşot'un liderliğinde tek bir merkezden idare edilmeye başlamışlardı. Abbasi halifesi Mu'temid-Alellah (870-892) da 886 yılında Aşot'a taç gönderdi ve onun Ermeni kralı olmasını onayladı.¹⁰⁴ Bizans da doğudaki politikalarının selameti için Ermenilerle iyi ilişkiler kurmak istiyordu. Bizans imparatoru Ermeni Aşot'a taç ve imparatorluk sembolleri göndererek Aşot'un krallığını tanıdığını bildirdi. Ermeniler Aşot krallığında, Bagratuni Hanedanlığı altında, yeniden birleşseler de bu birlik uzun sürmeyecek ve Ermeni prensler kısa süre sonra kendi aralarında mücadeleye başlayacaklardır.¹⁰⁵

Netice itibariyle I. Basileios döneminde Bizans'ın doğu sınırlarında neredeyse hiçbir büyük savaş kazanılmadan Bizans hakimiyeti Fırat'a ve Fırat'ın geçitlerine ulaşmıştır. Anadolu'daki bu ilerlemeyle birlikte Bizans, Mezopotamya ve Kilikya ile doğrudan temasta bulunmaya başlamıştır. I. Basileios'un asıl hedefi olan Melitene ele geçirilemese de Bizans'ın Anadolu'daki hâkimiyet sahası genişlemiştir. Bizans saldırıları neticesinde Müslüman emirler geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Bizans ise ele geçirdiği yerlerde yeni idarî birimler kurarak buralarda kalıcı olacağını göstermiştir.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Sirarpie Der Nersesian, *Armenia and the Byzantine empire: A brief study of Armenian art and Civilization*, Harvard University Press, 1945, s.9; Simon Payaslian, *The History Of Armenia From The Origins To The Present*, Palgrave Macmillan, 2009, s.50

¹⁰⁵ Nersesian, *Armenia And The Byzantine Empire...*, s.9; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.221

¹⁰⁶ Auguste Bailly, *Bizans Tarihi C.II*, Çev: Haluk Şaman, İstanbul, Tercüman Yay, s.213; Browning, *Byzantine Empire*, s.96; Honigmann, *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*, s.62

1.5. Dinî Gelişmeler

1.5.1. Konstantinopolis Konsili (869-870)

I. Basileios tahta çıktığı sırada başkentte Patrik Photios ve İgnatois taraftarları arasında mücadele mevcuttu.¹⁰⁷ Ayrıca III. Mikhail'in imparatorluğu sırasında 867 yılında Konstantinopolis'te toplanan konsilde Papa I. Nicolaus'un aldığı kararlar reddedilmiş ve Patrik Photios papa ile mücadeleye girişmişti. I. Basileios böyle bir ortamda ve tahtı gasp ederek ele geçirdiği için ilk amacı saraydaki yerini sağlamlaştırmaktı. Bu amaçla III. Mikhail'e yakın olan isimleri yönetimden uzaklaştırarak kendisine yakın gördüğü kişileri sarayda görevlendirmeye başladı. III. Mikhail'i devirirken Patrik Photios'la kavgalı olan Ignatios taraftarlarının desteğini almıştı ve onların desteğini kaybetmek istemiyordu. Bu amaçla 867 yılının Eylül ayında Photios'u görevinden azletti ve 858 yılında III. Mikhail tarafından azledilmiş olan Ignatios'u yeniden patrik olarak ilan etti.¹⁰⁸ I. Basileios'un Photios'u azletmesindeki tek sebep Ignatios yanlılarının desteğini almak istemesi değildi. I. Basileios, III. Mikhail'in tam tersi bir siyaset izleyerek Roma Kilisesi'yle uzlaşmacı bir politika izlemeyi planlıyordu. Roma Kilisesi ile iyi ilişkiler kurarak Bizans'ın İtalya topraklarındaki nüfuzunu yeniden kazanacağını düşünüyordu. Roma Kilisesi tarafından aforoz edilmiş bir patriğin bu amaca hizmet etmeyeceğinin farkındaydı ve siyasi amaçlarına ulaşması için Photios'un görevden uzaklaştırılması elzemdi.¹⁰⁹ İmparator I. Basileios, Photios'u azlettikten sonra yeni Patrik Ignatios'la birlikte Papa I. Nicolaos'a mektup göndererek kendisinin imparator olduğunu ve Photios'un patriklikten azledildiğini bildirdi. Ayrıca Bizans Kilisesi'nin papanın otoritesini tanıdığını ve Bizans ile papalık arasında yaşanan sorunların Photios'un hatalarından kaynaklandığını belirterek bu hatanın telafi edilmesi için Konstantinopolis'te toplanacak konsile elçilerini göndermesini

¹⁰⁷ Photios ve Ignatiosçuların mücadelesinin teolojik sebepleri tezimizin odak noktalarından birisi olmadığı için teolojik tartışmalara değinilmeyecektir.

¹⁰⁸ Skylitzes, s.131-132

¹⁰⁹ Francis Dvornik, *Konsiller Tarihi İznik' ten II. Vatikan' a*, Çev. Mehmet Aydın, TTK Yay, 2019, s.29; Norwich, *Bizans II*, s.83

istedi.¹¹⁰ Ancak Papa I. Nicholas bu mektup kendisine ulaşmadan hayatını kaybetti ve mektuplar yeni papa II. Hadrianus'a iletildi. II. Hadrianus I. Basileios'a cevap yazarak Photios'un ve taraftarlarının öncelikle Roma'da aforoz edilmesi gerektiğini bildirdi ve Roma'da toplanacak bir synod için elçi göndermesini talep etti. I. Basileios papanın talebini kabul etti ve 869 yılının bahar ayında Konstantinopolis Kilisesi'nden gelen elçiler Roma'ya ulaştı. 10 Haziran 869 tarihinde Santa Maria Maggiore Bazilikası'nda toplanan sinodda 867 yılında Konstantinopolis'te düzenlenen konsilin kararları reddedilmiş, Photios aforoz edilmiş ve Photios'un atamasını yaptığı din adamlarının görevden uzaklaştırılmasına karar verilmiştir. Ayrıca Roma Kilisesi'nin üstünlüğü de sinodda özellikle vurgulanmıştır.¹¹¹ Papa II. Hadrianus sinodun ardından I. Basileios'a bir mektup göndermiş ve kendi sinodunda alınan kararların Konstantinopolis'te düzenlenen bir konsilde kabul edilmesini bildirmiştir. I. Basileios ve Patrik Ignatios bu talebi kabul ederek doğu patrikliklerine haber göndererek konsil çağrısında bulunmuşlardır. Konstantinopolis Konsili 5 Ekim 869 günü toplanmış ve ilk oturuma yalnızca beş metropolit ile yedi piskopos katılmıştır.¹¹² Konsile ilginin bu denli sönük olması din adamları arasında hala Photios yanlılarının bulunduğunu ve imparatorun dinî politikasının beklediği desteği sağlayamadığını kanıtlamaktadır.

Papa tarafından Konstantinopolis'e gönderilen Roma legatları konsile kendilerinin başkanlık yapacaklarını düşünüyorlardı. Ancak I. Basileios buna izin vermedi ve konsile kendisinin atayacağı birisinin başkanlık yapacağını bildirdi. Konsilin en önemli gündem maddesi Photios'un aforozu meselesiydi. I. Basileios, Photios'un kendisini savunmadan aforoz edilmesine karşı çıktı ve Photios kendisini savunma hakkına sahip oldu. Bizans yasalarına göre Photios kendisini savunduktan sonra aforoz edilirse cezaya itiraz hakkı olmayacaktı. Böylece

¹¹⁰ J.M.Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, Oxford University Press, 2010, s.79; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.380

¹¹¹ Dvornik, *Konsiller Tarihi*, s.29; Francis Dvornik, *Photian Schism*, Cambridge University Press, 1970, s. 141; Hussey, *The Orthodox Church in Byzantine Empire*, s.80

¹¹² Dvornik, *Photian Schism*, s.145; Hussey, *The Orthodox Church in Byzantine Empire*, s.80

I. Basileios hem Bizans yasalarına uygun yargılama yapılmasını sağladı hem de konsilin hakiminin kendisi olduğunu göstermiş oldu.¹¹³ Photios papalık delegelerinin kendisini yargılama yetkilerinin olmadığını söylemesine ve fikirlerini yürekli bir şekilde savunmasına rağmen konsile katılanların büyük çoğunluğu tarafından aforoz edildi. Konsilin son toplantısı 28 Şubat 870 günü düzenlendi ve bu oturuma yüz üç din adamı katıldı. Bu oturumda Konstantinopolis Patriği Ignatios Photios'un aforozunu onaylandı ve 867 yılında düzenlenen Konstantinopolis Konsili'nin kararları geçersiz kılındı.¹¹⁴ Ancak doğu kiliselerinden konsile katılan din adamlarının büyük bir kısmı alınan kararların papanın genel politikasını yansıttığını belirterek konsil kararlarını imzalamayı reddettiler. Photios da karar metnini imzalamadı ve bunun üzerine sürgüne gönderildi.¹¹⁵ 869-70 Konstantinopolis Konsili batı kilisesi tarafından Sekizinci Ekümenik Konsil olarak tanınırken doğu kiliseleri bu konsili kilise dogmalarına dair karar alınmadığı için ekümenik olarak kabul etmemişlerdir.¹¹⁶

Konsilin sona ermesine kısa bir süre kala Bulgar elçilik heyeti Konstantinopolis'e geldi. Bulgarlar bir süre önce Hristiyanlığı kabul etmişlerdi ancak Bulgar Kilisesi'nin hangi kilisenin hakimiyet sahasında olacağı sorusu uzun süredir belirsizliğini koruyordu. Bulgar Çar Boris de bu belirsizliğin ortadan kaldırılması amacıyla Konstantinopolis'te toplanan konsile *Kavkhan* Peter başkanlığındaki Bulgar elçi heyetini gönderdi.¹¹⁷ I. Basileios, papalık elçilerinin Bulgarların Roma Kilisesi'ne bağlı olmalarını söylemelerine rağmen bu konuya ilişkin kararın konsilde tartışılmasına karar verdi ve ek bir oturum düzenlendi. İmparator konuyu üç doğu patrikliği olan Antakya, Kudüs ve İskenderiye patriklerine sordu ve bu üç patrik Bulgar

¹¹³ Norwich, *Bizans II*, s.84

¹¹⁴ Dvornik, *Konsiller Tarihi*, s.29

¹¹⁵ Dvornik, *Photian Schism*, s.149; Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, s.80

¹¹⁶ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.380

¹¹⁷ Fine, *Early Medieval Balkans*, s.124; Dvornik, *Photian Schism*, s.152

Kilisesi'nin Konstantinopolis Kilisesi'ne tabi olması yönünde görüş bildirdiler. Papalık elçileri alınan bu karar karşısında öfkelenerek Konstantinopolis'ten ayrıldılar.¹¹⁸

Böylece Bulgar Kilisesi yeniden Konstantinopolis Kilisesi'ne tabi oldu. Patrik Ignatios, daha önce Boris'in isteklerinin göz ardı edilmesi sonucunda Bulgarların kendilerinden koparak Roma'ya yaklaştığını bildiği için bu defa Bulgarlara karşı daha dikkatli bir yaklaşım sergilemeye karar verdi. Ignatios 4 Mart 870 günü Ayasofya'da bir tören düzenleyerek Bulgar Başpiskoposu ve Bulgar topraklarında görev alacak piskoposları görevlendirdi.¹¹⁹ Bulgar Kilisesi Konstantinopolis Kilisesi'nin yüksek hakimiyetini kabul edecek, ancak kendi iç meselelerinde bağımsız kararlar alabilecekti. Böylece Bulgar Çarı Boris istediği bağımsız kilise organizasyonuna kısmen de olsa kavuşmuş oldu. Boris Bizans'tan elde ettiği kazancın papanın kendisine vereceklerinden çok daha fazla olduğunu bilincindeydi. Bu yüzden Latin din adamlarını ülkesinden çıkarttı ve Yunan din adamlarının faaliyet göstermelerine izin verdi.¹²⁰ Ancak Papa VIII. Johannes bu karara şiddetle karşı çıktı. VIII. Johannes, I. Basileios'a gönderdiği mektubunda Bulgar Kilisesi'nin yeniden kendi kilisenin hakimiyetine bırakılmasını, eğer bu gerçekleştirilmezse Ignatios'un patrikliğinin onaylanmayacağını bildirdi. I. Basileios papanın talebini kabul etmedi. Çünkü iç politikadaki çıkarlarını da göz önünde bulundurmak zorundaydı. I. Basileios 872 yılında papaya mektup göndererek Photios ve taraftarlarına verilen cezaların hafifletilmesini talep etti. Ancak papa imparatorun bu isteğini reddetti.¹²¹ I. Basileios izlediği papalık dostu siyasetin kendisine askerî ve siyasi anlamda fayda sağlamadığını gördü ve zamanla politikasını değiştirmeye başladı.

I. Basileios başlangıçta papalıkla uzlaşmacı bir politika izlemesine rağmen Bulgar Kilisesi söz konusu olduğunda kendi çıkarlarına göre hareket etmiştir. I. Basileios'un bu şekilde

¹¹⁸ Dvornik, *Photian Schism*, s.153; Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, s.81

¹¹⁹ Norwich, *Bizans II*, s.85; Obolensky, *Byzantine Commonwealth*, s.94

¹²⁰ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.381

¹²¹ Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, s.82

davranması, papalıkla yalnızca siyasi çıkarları için uzlaşma amacı güttüğünü kanıtlamaktadır. Nitekim Photios ve Ignatios taraftarları da papa elçilerinin kendilerine üstten bakan tavırlarından rahatsız olmuşlardı ve Bulgar Kilisesi hususunda imparatorla aynı çizgide buluşmuşlardı. Ancak hala aralarında sulh sağlanamamıştı Photios taraftarları Photios'a sadakatlerini sürdürüyorlardı. Bu durum da başkentte huzursuzluk yaratıyordu. I. Basileios bu huzursuzluğun daha fazla sürmesine izin vermedi ve Photios 875 yılında sürgünden geri getirilerek imparatorun çocuklarının öğretmeni olarak atandı.¹²²

1.5.2. 879-880 Konsili

I. Basileios döneminde Balkanlarda ve Dalmaçya kıyılarında Bizans'ın misyonerlik faaliyetleri sürmüştür. Balkanlardaki Slav kabilelerin Hristiyanlığı kabul etmelerinin ardından Sırbistan, Makedonya ve Yunanistan topraklarında Bizans kilisesinin nüfuzu yayılmaya başlamıştı. I. Basileios'un Photios taraftarlarına karşı ılımlı yaklaşımı da bu coğrafyalardaki misyonerlik faaliyetlerini olumlu yönde etkilemiştir. Ancak Patrik Ignatios hem dinî hem de kilise siyaseti anlamında Photios kadar yetkin değildi. Bu yüzden I. Basileios tarafından, Photios'la Ignatios arasında bir barış yapılmasına karar verdi. Ignatios'un ölümünün ardından Photios'un yeniden patriklik makamına oturması üzerine bir uzlaşma sağlandı.¹²³ Bizans kendi içindeki dinî meselelerle meşgul olurken papalık tahtında da değişim yaşanmıştı. Papa II. Hadrian'ın ölümünün ardından 872 yılında papalık makamına oturan VIII. Ioannes Patrik Ignatios'a ve Çar Boris'e mektup yazarak Bulgaristan'da Yunan din adamlarının faaliyetlerinin sona erdirilmesini talep ediyordu. Ancak bu mektuplar hem patrik hem de Bulgar Çarı tarafından göz ardı edilmiştir.

Ignatios artık yaşlanmıştı ve yakın zamanda öleceği düşünülüyordu. Bu yüzden sıradaki patrik olan Photios'un aforozunun kaldırılması gerekiyordu. I. Basileios 877 yılında, Ignatios'un

¹²² Fine, *Early Medieval Balkans*, s.125

¹²³ Browning, *Byzantine Empire*, s.96; Norwich, *Bizans II*, s.87; Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, s.82

ölümünden kısa süre önce, Papa VIII. Johannes'e bir mektup yazarak Photios'un aforozunun kaldırılmasının görüşüleceği bir konsile elçilerini göndermesini talep etti. O sıralarda Müslümanlar İtalya topraklarına saldırılarını arttırmışlardı. Papalığın Bizans yardımı olmaksızın bu saldırılara karşı koyması mümkün değildi. Bu durumun da etkisiyle papa, kilise hususlarında Bizans'a karşı daha yumuşak bir siyaset izlemeye başladı ve Ostia Piskoposu Eugenius'la Ancona Piskoposu Paul'ü Konstantinopolis'e gönderdi.¹²⁴ 23 Ekim 877 günü Ignatios öldü ve üç gün sonra, 26 Ekim 877'de Photios ikinci kez patriklik makamına oturdu.¹²⁵ Papanın elçileri Konstantinopolis'e ulaştıklarında patriklik makamında Photios'un olduğunu gördüler ve papadan habersiz herhangi bir eylemde bulunmayacaklarını imparatora bildirdiler. Bunun üzerine I. Basileios papaya mektup yazarak Photios'un aforozunun kaldırılmasını ve patrikliğinin tanınmasını talep etti. Papa VIII. Johannes danışmanlarıyla fikir alışverişi yaptıktan sonra Photios'un kabul edilmesi için gereken şartları Kardinal Peter'e bildirerek elçilik heyetiyle birlikte kardinali Konstantinopolis'e gönderdi. Papa'nın şartı Photios'un özür dilemesi ve Bizans'ın Bulgaristan Kilisesi üzerindeki iddialarından vazgeçmesiydi.¹²⁶

Kardinal Peter ve papalık elçileri 879 yılının baharında Konstantinopolis'e ulaştılar. Kısa süre sonra Ayasofya'da 383 din adamının katılımıyla konsil başladı. Bu konsil Hergenröther'e göre Khalkedon (Kadıköy) Konsili'nden bu yana düzenlenen en görkemli konsil olmuştur.¹²⁷ I. Basileios muhtemelen oğlu Konstantinos'un yasını tuttuğu için konsilin açılışına katılmamıştı ve konsil Photios'un başkanlığında açılmıştır.¹²⁸ Photios kendisini savunmuş; patrik seçilmesinde herhangi bir usulsüzlük olmadığını belirterek özür dilemeyi reddetmiştir. Papalık elçileri Photios'un savunmasını akla yatkın bulmuşlar ve eğer Bizans Bulgar Kilisesi üzerindeki haklarından vazgeçerse Photios'un patrikliğinin onaylanacağını

¹²⁴ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s..222

¹²⁵ Skylitzes, s.137; Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, s.83

¹²⁶ Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, s.83; Fine, *The Early Medieval Balkans...*, s.126

¹²⁷ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.381 dn.78

¹²⁸ Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, s.84

belirtmişlerdir. Patrik tek başına böyle bir yetkisinin olmayacağını söyleyerek durumu imparatora bildirmiştir. I. Basileios'un papalık elçilerinin şartını kabul edip Bulgar Kilisesi Roma Kilisesi'nin hakimiyetine bırakıldığında Patrik Photios'un aforozu kaldırılmış ve Papa VIII. Johannes tarafından patrik olarak tanınmıştır.¹²⁹ Konsilin en önemli oturumu ise Photios Şizmi'ne sebep olan *filioque* tartışmalarının yaşandığı altıncı oturumdur. Batı kiliselerinde İznik-Konstantinopolis Kredosu'na *filioque* (ve oğuldan) takısının eklenmesi üzerine başlayan tartışma, kredoya herhangi bir ekleme-çıkarma yapılmasının yasaklanmasıyla noktalanmıştır. Ayrıca konsilin son oturumlarında papanın, Konstantinopolis patrikliği makamına oturacak kişiyi onaylamasına gerek olup olmadığı da tartışılmıştır.¹³⁰

879-880 Konstantinopolis Konsili, Roma Kilisesi'nin doğuda düzenlenen bir konsile delege gönderdiği son konsil olmuştur. Konsilde dinî dogmalara yönelik bir karar alınmadığı için bu ekümenik konsil olarak kabul edilmemiştir.¹³¹ Konsilin ardından Papa VIII. Ioannes Photios'a gönderdiği mektubunda iman esaslarına *filioque*'nin eklenmesinin kendi kilisesinin değil Frank Kiliselerinin uygulaması olduğunu belirtmiştir. Ayrıca mektubunda Bizans'ın, Roma Kilisesi'ne olan bağlılığını sürdürmesini de bildirmiş ve konsil sonunda tartışılan papanın üstünlüğü hususuna atıfta bulunmuştur.¹³² Ayrıca Papa VIII. Johannes, Bulgar Çarı Boris'e de bir mektup göndererek Bizans'ın Bulgar Kilisesi üzerindeki hakimiyetini kendisine bıraktığını bildirmiştir.¹³³ Ancak Boris papanın mektubunu dikkate almayarak ve en başından beri hedeflediği kendi bağımsız kilisesini kurmak için harekete geçmiş ve Bulgar Kilisesi'nden Yunan din adamlarını çıkartarak bağımsız Bulgar kilisesi için önemli bir adım atmıştır.¹³⁴

¹²⁹ Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.126

¹³⁰ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.381

¹³¹ Dvornik, *Konsiller Tarihi*, s.30

¹³² Richard Haugh, *Photius and the Carolingians: The Trinitarian Controversy*, Massachusetts Nordland Publishing, 1975, s.130-132

¹³³ Florin Curta, *The Southeastern Europe in the Middle Age 500-1250*, Cambridge University Press, 2006, s.182

¹³⁴ Obolensky, *Byzantine Commonwealth*, s.97

1.6. Yasama Faaliyetleri

Bizans İmparatorluğu'nda Makedonya Hanedanı dönemi yasama faaliyetleri açısından son derece verimli bir dönemdir. Hanedanın kurucusu olan I. Basileios selefi III. Mikhail döneminde Theoktistos ve Caesar Bardas'ın girişimleriyle başlayan kültürel faaliyetleri devam ettirme gayreti içindeydi.¹³⁵ I. Basileios aristokrat bir kökene mensup olmamasına rağmen hem Grek kültürüne hem de Roma hukukuna çok fazla ilgi duyuyordu. I. Basileios'un amacı Roma hukukunun revize edilmesi ve genel büyük hacimli bir kanun kitabı oluşturmaktı. Dönem kaynakları arasında I. Basileios'un hukukî faaliyetleri hakkında bilgi veren tek kaynak *Vita Basilii'dir*. *Vita Basilii'nin* yazarı imparatorun herkesin faydalanacağı bir kanun reformu üzerinde çalıştığını yazmaktadır. Ayrıca Basileios'un bu reform işine başlamadan önce liyakate önem verdiği bir komisyon oluşturduğunu da ekler. *Legothete* Symeon imparatorun bu faaliyetleri hakkında bilgi vermezken Genesios ise I. Basileios'un hayırseverlik ve yardım çalışmalarını ön planda tutmuştur. Skylitzes ise I. Basileios'un yasama faaliyetlerini hayata geçirmek için ömrünün yetmediğini ve bu çalışmaların VI. Leon döneminde tamamlandığını bildirmiştir. Ancak kronikçilerin, yasa faaliyetlerinin kendilerine uygun hususlarını eserlerine yansıttıkları su götürmez bir gerçektir.¹³⁶ Örneğin VI. Leon tarafından yayınlanan ve Doğu Roma Tarihi için son derece mühim bir kanun eseri olan *Basilika'dan* kronikçiler çok az bahsetmişlerdir. Kronikçilerin hoşlarına gitmeyen bir mevzuat yayınlayan imparator hakkında bilgi verirken olumsuz bir tavır takınmaları bilinen bir durumdur. Örneğin II. Nikephoros Phokas'ın kilise mülkiyetini sınırlandırması ve kendisi adına bastırıldığı sikkenin değerinin kendisinden önceki imparatorların sikkelerinden daha değerli olması hakkındaki kanunları kronikçilerin hoşuna gitmemiş ve kronikçiler II. Nikephoros'u eleştirmişlerdir.¹³⁷

¹³⁵ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.223

¹³⁶ Angeliki Laiou "Justice, and the Byzantine Historians: Ninth to Twelfth Centuries", *Law and Society in Byzantium 9-11. Century* (Edt. Angeliki E. Laiou and Dieter Simon), Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1994, ss.151-187, s.154-155

¹³⁷ A.Laiou, "Justice, and the Byzantine Historians: Ninth to Twelfth Centuries" , s.163

I. Basileios'un yeni bir kanun eseri yaratma amacı gütmesi hakkında farklı görüşler mevcuttur. Jean Claude Cheynet'in görüşüne göre I. Basileios'un kanunları düzenlemesi ve kanun yapıcı faaliyetlerde bulunması iyi bir imparator olduğunu kanıtlamak içindir.¹³⁸ Bu makul görünen bir görüştür. Makedonya Hanedanı imparatorları olan I. Basileios ve VI. Leon kanun yapma faaliyetleriyle özel olarak ilgilenmişlerdir. I. Basileios döneminde başlatılan *Eski Yasaların Yeniden Gözden Geçirilmesi* adını taşıyan hukuk faaliyetleri neticesinde teşekkül eden *Basilica* adlı hukuk kitabı yukarıda da belirtildiği üzere Makedonya Hanedanı'nın en büyük ve önemli başarılarından biri olmuştur. Diğer bir görüş ise eski kanunların gözden geçirilip revize edilmesinin siyasi amaçlı olduğu hakkındadır. Bu görüşü savunan Fögen ve Chitwood, Makedonya Hanedanı imparatorlarının Romalılık iddialarını güçlendirmek ve Roma'nın asıl mirasçılarının kendileri olduklarını göstermek amacıyla Roma kanunlarını revize ettiklerini ileri sürmüşlerdir.¹³⁹ Tezimizde Fögen ve Chitwood'un görüşlerini kabul ettiğimiz için hukuk faaliyetleri hakkında bilgi verirken bu görüş minvalinde ilerleyeceğiz.

VII. yüzyılda Roma topraklarını tehdit eden Müslüman akınları sebebiyle Doğu Roma'nın dış politikasındaki en önemli öncelik Müslümanlara karşı mücadeleydi. Ardından VIII. yüzyılın başlarında batıda Karolenj Hanedanı'nın gücü yükselirken Bulgarlar da Balkanlarda etkili bir güç haline gelmişlerdi. Netice itibariyle değişen siyasi durum Bizans'ın dünya görüşünü de etkiledi ve Bizans temelinde Geleneksel Roma İmparatorluk mirasını değil Ortodoks Hristiyanlığı barındıran bir dünya görüşü benimsemeye başladı. Bu görüşün benimsenmesinde en önemli faktör ise batıda Roma mirasına sahip çıkan yeni bir imparatorluğun zuhur etmesiydi. Ayrıca Bizans papalıkla her dönem iyi ilişkiler içinde

¹³⁸ Cheynet, *Bizans Dünyası II*, s.143

¹³⁹ Zachary Chitwood, *Byzantine Legal Culture And The Roman Legal Tradition 867– 1056*, Cambridge University Press, 2017, s.19-20; Marie Theres Fögen, "Reanimation of Roman law in the ninth century: remarks on reasons and results", *Byzantium in the Ninth Century: Dead or Alive/ Papers from the Thirtieth Spring Symposium of Byzantine Studies*, Birmingham, March 1996, ed. Leslie Brubaker, *Society for the Promotion of Byzantine Studies* 5, Aldershot, ss. 11-22, s.22

bulunmuyordu ve papalıkla yaşadığı sorunlar da Bizans'ın Romalılık Mirasını sahiplenmesine karşı tehdit oluşturuyordu.

Bizans'ın Roma'nın varisi olmayı sürdürme konusunda yaşadığı zorluklar IX. yüzyılın ikinci yarısındaki belgelere yansımıştır. Papa I. Nicholas, Bizans İmparatoru III. Mikhail'e yazdığı mektupta Yunancayı Latinceye tercih ettikleri için Bizanslıları şiddetle eleştirmiştir. Papa Nicholas yazdığı mektubunda III. Mikhail'e şu sözlerle çıkmıştır: “*Kendinizi Romalılardan imparatoru olarak addetmeyi bırakın. Çünkü Romalılar, sizin barbarca ve İskitçe olarak adlandırdığınız Latince'yi kullanıyorlar. Roma dilini bilmeden kendinizi Roma imparatoru olarak isimlendirmeyin.*”¹⁴⁰ III. Mikhail'in papaya yazdığı mektup günümüze ulaşmasa da papanın mektubundaki ifadelerle bakıldığında III. Mikhail'in Latince'yi barbarca ve İskitçe olarak nitelendirdiği anlaşılmaktadır.¹⁴¹

Bu hususla ilgili IX. yüzyıla ait diğer bir metin ise hem Latince hem de Yunanca bilen Karolenj entelektüeli Anastasius tarafından kaleme alınan ve II. Louis'in imzasıyla I. Basileios'a gönderilen mektuptur. Bu mektupta Frankların Roma imparatorluk mirasını Bizanslılara kıyasla daha fazla hak ettiği ileri sürülmektedir. Ayrıca Bizanslılar, Roma başkentini, Roma halkını ve Roma dilini terk etmekle itham edilmiş ve Bizans'ın Roma İmparatorluğu'nu arkada bıraktığı söylenmiştir.¹⁴² Fögen'in görüşüne göre IX. yüzyıla ait bu iki metin Bizans'ın Romalılık iddiasına vurulmuş bir darbedir ve Bizans İmparatorları bu darbeleri savuşturmak için Roma kanunlarını gözden geçirmeye karar vermişlerdir.¹⁴³

I. Basileios dönemine gelindiğinde Bizans hukukunda Iustinianus Kanunları ve Ecloga kullanılmaya devam ediyordu. Ancak Iustinianus Kanunları'nı oluşturan dört kitap Latin dilinde yazıldığı ve hantal bir yapıya sahip olduğu için bu kanunların Yunancaya çevrilmiş

¹⁴⁰ Chitwood, *Byzantine Legal Culture...*, s.20

¹⁴¹ Fine, *Early Medieval Balkans...*, s.117

¹⁴² Chitwood, *Byzantine Legal Culture*, s.21

¹⁴³ Fögen, “Reanimation of Roman law...”, s.22

özetleri ve tefsirleri kullanılıyordu.¹⁴⁴ Iustinianus'tan beri geniş ölçekte bir kanun düzenlemesi yapılmamıştı ve günlük hayatta artık karşılığı olmayan bazı kanunlar mevcuttu. Bu yüzden I. Basileios Bizans kanunlarını tekrar gözden geçirmeyi, gündelik hayatta karşılığı olmayan kanunları çıkartmayı ve yeni kanunlar eklediği hacimli bir eser yaratmayı hedeflemiştir. I. Basileios bu çalışmasını *anatkatharsis* yani *arınma* olarak nitelendirmiştir.¹⁴⁵ I. Basileios'un ömrü bu eseri tamamlamaya yetmese de kanunların revize edilmesi girişimi I. Basileios'un halefi ve oğlu olan VI. Leon döneminde yayınlanan *Basilika*'nın temelini oluşturmuştur.

1.6.1. Procheiron Nomos (Prochiron)

I. Basileios eski kanunların gözden geçirilmesi için bir hukuk komisyonu kurdu ve komisyonun başına *Prospatharios Symbiatos* getirildi. I. Basileios "*Eski Yasaların Yeniden Gözden Geçirilmesi*" hareketinin neticeye ulaşmasının uzun süreceğinin farkındaydı. Bu yüzden hedeflediği büyük hacimli eserden önce daha küçük hacimli iki kanun kitabı yayınlanmıştır. Bu amaçla yayınlanan ilk eser *Prochiron Nomos* ya da daha sık kullanılan adıyla *Prochiron*'dur. Bu kanun kitabının 870/79 yılları arasında yayınlandığı düşünülmesine rağmen büyük bir olasılıkla 872 yılında yayınlanmıştır.¹⁴⁶ *Prochiron*'un kim tarafından hazırlandığı tam olarak bilinmese de eser *Symbiatos*'a atfedilmektedir ve İmparator I. Basileios ile oğulları VI. Leon ve Aleksandros adına yayınlanmıştır. Didaktik bir el kitabı niteliğinde olan eserde Latince yazılmış kanunların Yunanca çevirileri ve açıklamaları yer almıştır. Böylece ikincil kaynaklarda *exhellenismo*i olarak adlandırılan kavram teşekkül etmiştir.¹⁴⁷

Prochiron'da çok sayıda olan Roma kanunlarından kamu hukuku ve özel hukukla ilgili maddelerin en önemlileri ve günün şartlarına uyanları 40 başlık halinde toplanmıştır.¹⁴⁸ *Prochiron*'un ilk 21 bölümü *Corpus Iuris Civilis*'ten faydalansa da diğer kısımlarında *Corpus*

¹⁴⁴ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.391

¹⁴⁵ Norwich, *Bizans II*, s.87

¹⁴⁶ Andreas Schmink, "Prochiron", *ODB*, Vol.III, s.1725

¹⁴⁷ Chitwood, *Byzantine Legal Culture*, s.160

¹⁴⁸ Schmink, "Prochiron", *ODB*, Vol. III, s.1725

Iuris Civilis'te bulunmayan bazı hususlar hakkında kanunlar içermektedir. Prochiron sonraki 19 bölümünde ve özellikle miras ve ceza hukuku hususlarında Ecloga'dan faydalanmasına rağmen önsözünde Ecloga'yı yararlı kanunları tahrip etmekle ve faydasız olan kanunları yürürlükte tutmakla eleştirmektedir.¹⁴⁹ Prochiron'un Ecloga'ya eleştirmesinin en önemli sebeplerinden biri İkonakırıcı imparatorların mirasını alan Makedonyalı imparatorların bu imajı değiştirmek istemesi ve bunu Ecloga'ya saldırarak yapmaya çalışmaları olmalıdır.¹⁵⁰ Ancak Ecloga o dönemde dahi popülerliğini korumaya devam ediyordu ve Ostrogorsky'e göre Prochiron'un hazırlanması ile Ecloga'nın hazırlanmasındaki amaç aynı motivasyona sahiptir.¹⁵¹

Prochiron'un didaktik amacıyla birlikte politik bir amaç güttüğü de açıktır. Prochiron'da "*Eski Yasaların Yeniden Gözden Geçirilmesi*" hareketine dair bütün emareler bulunmaktadır. Bu çalışmayla Roma hukuku yeniden canlandırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca İkonakırıcı imparatorların yayınladığı yasalar yürürlükten kaldırılmıştır. Prochiron'un Roma hukukuyla yaklaşması ve Roma hukukunun Helenleşmesinin izleri daha sonra yapılacak olan hukuk çalışmalarında da görülecektir.¹⁵²

1.6.2. Eisagoge

Makedonya Hanedanı döneminde Iustinianus Kanunları'nın revize edilmesi sonucunda teşekkül eden ikinci kanun kitabı Eisagoge'dir. Eisagoge'un önsözünde "*Eski Yasaların Yeniden Gözden Geçirilmesi*" olarak adlandırılan hukuk eserine giriş olarak tasarlandığı yazmaktadır. Eser tahminen 885/886 yılında imparator I. Basileios ile oğulları VI. Leon ve Aleksandros adına yayınlanmıştır.¹⁵³ Eisagoge'in giriş bölümünde, I. Basileios döneminde

¹⁴⁹ Edwin Hanson Freshfield, *Manual of Eastern Roman Law: The Procheiros Nomos*, Cambridge, 1928, s.51

¹⁵⁰ Chitwood, *Byzantine Legal Culture*, s,161; M.T.G. Humphreys, *Law Power and Imperial Ideology*, s.244

¹⁵¹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.223

¹⁵² Chitwood, *Byzantine Legal Culture*, s.29

¹⁵³ A.Schmink, "Eisagoge", *ODB*, Vol. I, ss.703-704, s.703; G.Mousourakis, *Roman Law...*, s.223 (Ostrogorsky Eisagoge'un 879 yılında yayınlandığını ileri sürerken S.Runciman (*Byzantine Theocracy*, s.27) ve J.M.Hussey (*Orthodox Church in Byzantium*) ise Eisagoge'un resmi olarak yayınlanmadığını belirtmektedirler.

toplanan eski kanunların sadeleştirilmesi neticesinde teşekkül eden kırk cildin sunuşu olduğu bildirilmiştir. Prochiron'da 60, Eisagoge'de 40 cilt olarak atıf yapılan bu kanunlar hakkında net bir bilgi yoktur. Büyük ihtimalle bu kanunlar, *Basilica'nın* temelini oluşturmuşlardır.¹⁵⁴ Bu eserin ortaya çıkmasında 877 yılında yeniden patriklik makamına getirilen Photios'un büyük katkıları olmuştur. Photios I. Basileios ve oğullarının akıl hocası rolündeydi. Ancak Photios gibi hırslı bir kişiliğe sahip birisi için bu role sahip olmak yetersiz kalıyordu. İmparatorun arzusu neticesinde Photios, eserin önsözünü ve eserin en önemli kısımları olan ikinci ve üçüncü bölümlerini yazmıştır.¹⁵⁵ Bu eserde Prochiron ve Ecloga'dan farklı olarak hukukun gerekçesinin felsefi olarak temellendirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir ve Eisagoge'in bu özelliği Photios'un güçlü yazarlığının tezahürüdür. Photios, Eisagoge'de Neo-Platoncu tarzda bir bakış açısı yansıtmıştır.¹⁵⁶

Basilica adlı geniş kapsamlı hukuk kitabının giriş niteliğinde olan Eisagoge'de bütün hukuk alanlarını kapsayan kanunlar mevcuttu ve eser büyük oranda *Corpus Iuris Civilis'e* dayanıyordu. Eisagoge içerik olarak Prochiron'dan çok farklı olmasa da kanunları farklı bir sistemde sunmaktadır. Eisagoge da Prochiron gibi Ecloga'yı hedef almış ve Ecloga'yı İsauryan Hanedanı'nın saçmalıkları olarak nitelendirmiştir. Geleneksel görüşe göre Makedonya Hanedanı imparatorları tarafından Ecloga'nın içeriği hedef alınmaktadır. Eisagoge ise Ecloga'nın Caesaropapist yaklaşımını da hedef almıştır.¹⁵⁷ Eisagoge Ecloga'yı eleştirmesine rağmen evlenme hukuku hususunda dahi Ecloga'dan alıntılar yapmıştır. Eisagoge'nin hazırlanmasında, Prochiron'a kıyasla, Ecloga'dan daha fazla faydalandığı açıktır.¹⁵⁸

Eisagoge'i diğer kanun kitaplarından ayıran en önemli özellik eserde imparatorun otoritesi ve patriğin yetkileri ile sivil ve dinî otorite arasındaki ilişkiler hakkında bilgi

¹⁵⁴ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.392

¹⁵⁵ Runciman, *Byzantine Theocracy*, Cambridge University Press, 1977, s.95; Schmink, "Eisagoge", s.703

¹⁵⁶ Chitwood, *Byzantine Legal Culture*, s.31

¹⁵⁷ Chitwood, *Byzantine Legal Culture*, s.31

¹⁵⁸ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.224

vermesidir. Eisagoge’da imparator ve patrik en yüksek iki mevkiinin eşit dereceye sahip erkleri olarak kabul ediliyordu.¹⁵⁹ Ayrıca halkın refah ve mutluluğunun, imparator ile patriğin uyum içinde çalışmasına bağlı olduğu yazılmıştır. Böylece patriğin otoritesi neredeyse imparatorla eşit seviyeye ulaşmıştır. Eserde yer alan bu bölümlerin Photios’un etkisiyle yazıldıkları açıktır. Ancak kilise ve devlet arasındaki ilişkiye dair böyle bir bakış açısı Bizans İmparatorluğu için değil, Roma Kilisesi için çok daha uygundur.¹⁶⁰ Eisagoge’in resmi olarak yayınlanmadığını ileri süren yazarlar, Photios’un bu görüşlerinden dolayı eserin yayınlanmadığını ileri sürmektedir.¹⁶¹

1.6.3. Basilika (Altmış Kitap)

I. Basileios’un ömrü amaçladığı kanun çalışmalarının tamamlanmasına yetmedi ve VI. Leon babasının hukuk faaliyetlerini Stylianus Zautzes’in de destekleriyle devam ettirdi. Nitekim I. Basileios döneminde başlayan “*Eski Yasaların Yeniden Gözden Geçirilmesi*” hareketi 888 yılında VI. Leon’un *Basilika*’yı yayınlamasıyla neticeye ulaştı.¹⁶² Bu kitap XI. yüzyıla gelinceye kadar “Altmış Kitap” adıyla biliniyordu. Ancak daha sonra imparatorluğun hukuk kitabı haline geldiği için *Basilika* adıyla anılmaya başladı.¹⁶³ VI. Leon tarafından yazılan önsöze göre bu eserin hazırlanma amacı, Corpus Iuris Civilis’te yer alan ancak günün şartlarına uymayan kanunların çıkartılıp yerine yeni yasaların eklenmesiyle Corpus Iuris Civilis’in revize edilmesiydi.¹⁶⁴

Yunanca olarak kaleme alınan *Basilika* her birinde on kitap bulunan altı ciltten oluşuyordu. Kitaplar konularına göre düzenlenip başlıklara göre ayrılmıştır. Kilise hukuku, kamu hukuku ve medeni hukuka ait bir derleme olan eserde, Codex Iustinianus ve Digest’tan büyük oranda alıntılar yapılmış Tiberius’un Novellae’ları ve Prochiron’dan da faydalanılmıştır.

¹⁵⁹ Mousourakis, *Roman Law...*, s.223

¹⁶⁰ Runciman, *Byzantine Theocracy*, s.95

¹⁶¹ J.M.Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, Oxford University Press, 2010, s.63

¹⁶² Warren Treadgold, *A History of Byzantium State and Society*, Stanford University Press, 1997, s.462

¹⁶³ Chitwood, *Byzantine Legal Culture*, s.33

¹⁶⁴ Andreas Schmink, “Basilica”, *ODB*, Vol. I, s.265

Ancak bu eserlerin Latince yazmaları değil Yunanca çevirileri ve tefsirleri kullanılmıştır.¹⁶⁵ Yine de genel anlamda Basilika'nın temeli Corpus Iuris Civilis'e dayanmaktadır. Iustinianus yasalarından günün şartlarına uygun olarak görülenler esere dahil edilmiş, çelişkili ve gereksiz görünen kanunlar ise esere alınmamıştır. Bu yüzden *Basilika* yalnızca Corpus Iuris Civilis'in Yunanca çevirisi olarak değil günün şartlarına uyarlanması olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca Iustinianus döneminden sonra yayınlanan Novellae'ler ile I. Basileios ve VI. Leon'un yayınladığı kanunlar da *Basilika*'ya dahil edilmiştir.¹⁶⁶ Basilika, Corpus Iuris Civilis'le karşılaştırıldığında daha kullanışlı bir kanun kitabıdır. Bunun sebebi *Basilika*'da kanunların sistematik bir şekilde derlenmiş olmasıdır.¹⁶⁷

Basilika'da kanunların, Iustinianus'un kanun çalışmalarıyla bağdaştırılma kaygısı güdüldüğü de dikkat çekmektedir. Eserin giriş bölümünde Iustinianus döneminde yayınlanan kanun kitaplarına da değinilmiş ve Corpus Iuris Civilis'i oluşturan Digest, Codex Iustinianus, Institutes ve Novella'lardan bahsedilmiştir. Ancak bu dönemden önce yayınlanmış kanun kitaplarında (Ekloga gibi) Iustinianus Kanunlarıyla bağlantı kurma çabasına rastlanmamıştır.¹⁶⁸

Basilika'nın Makedonya Hanedanı'nın resmi kanun kitabı olduğu düşünülse de Basilika yalnızca Corpus Iuris Civilis'in Yunanca yazılmış halini temsil ettiğine inanıldığı sürece imparatorlukta geçerli bir kanun kitabı olmuştur. Basilika'nın yayınlanması hukuk faaliyetlerinin zirve noktası olsa da Bizanslı hukukçular Basilika yayımlandıktan sonra dahi Iustinianus'un ve ondan sonra yazılan kanunların Yunanca çevirilerine bakmaya devam etmişlerdir.¹⁶⁹ Ancak yine de VI. Leon döneminden itibaren Corpus Iuris Civilis'in önemi azalırken *Basilika*'nın önemi artmaya başlamıştır. Orta çağ Bizans Hukuku, Codex Iustinianus'a Digest'e ya da Institutes'e değil Basilika'ya dayanmaya başlamıştır. Ostrogorsky

¹⁶⁵ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.227

¹⁶⁶ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.394

¹⁶⁷ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.227

¹⁶⁸ Chitwood, *Byzantine Legal Culture*, s.34

¹⁶⁹ Chitwood, *Byzantine Legal Culture*, s.35

Basilika'nın gittikçe artan önemine vurgu yapmış ve Basilika'nın Orta çağ Bizans Dönemi'nin en büyük kanun çalışması olduğunu ileri sürmüştür.¹⁷⁰

Basilika'nın tamamını içeren bir yazma eser günümüze kadar ulaşmasa da eserin üçte ikilik kısmı günümüze ulaşmıştır. Eserin kayıp olan kısmı hakkında ise Eisagoge ve Bizanslı Hukukçu Patzes'e atfedilen Tipucites adlı eserde yapılan atıflar sayesinde bilgi sahibi olunmaktadır.¹⁷¹ Basilika sahip olduğu hukuksal öneme rağmen içerdiği tarihsel malumatlar konusunda bir hayli yetersiz kalmaktadır. Bu geniş hacimli kanun kitabı yazıldığı dönemin tarihsel koşulları hakkında çok az bilgi vermektedir.¹⁷²

1.7. Basileios'un Ölümü ve Leon'un Tahta Çıkması

Basileios gücü ele geçirdiği andan itibaren gücün ailesi içerisinde kalmasının bir gereklilik olduğu ve imparatorluk gücünü elinde tutanların bu gücü çocuklarına bırakabilecekleri bir hanedan kurma düşüncesindeydi. İmparatorluk belirli bir hanedanın yönetiminde olduğunda imparator krizlerinin çıkmaması imparatorluğun düzen içinde yönetilmesini de sağlayacak bir avantajdı. Bu amaçla Basileios'un 869 yılında büyük oğlu Konstantinos'u, 870 yılında ise ortanca oğlu Leon'u kendisine eş imparator yaparak hanedanının temellerini atmıştır. Tahtı ele geçirmesinde kendisine yardımcı olan kardeşlerini ise hanedanın dışında bırakmıştır. Ayrıca kız çocuklarının tamamını da kiliseye kapatarak hanedanının sınırlarını yalnızca kendi oğulları arasında daraltmıştır.¹⁷³ I. Basileios hanedanının devamını Konstantinos'un sürdürmesini planlıyordu. Bu amaçla Konstantinos ile Frank Kralı II. Ludwig'in kızıyla arasında bir evlilik tasarlanmış ancak yukarıda da bahsetmiş olduğumuz siyasi gelişmelerden dolayı planlanan evlilik gerçekleştirilememiştir. Konstantinos, I.

¹⁷⁰ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.227-228

¹⁷¹ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.394

¹⁷² Alexander Kazhdan, "The Basilica as Source", *ODB*, Vol.I, s.265-266; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.227

¹⁷³ Tobias, *Basil I (867-886)*, s. 471; Tougher, *The Reign of Leo VI...*, s. 31

Basileios'un 878 yılında Pavlikianlara karşı yaptığı seferlere de katılmış ve askerî tecrübe kazanmıştır.¹⁷⁴ Ancak 879 yılında Konstantinos'un beklenmedik bir anda ölümü imparator için büyük bir yıkım olmuştur. Basileios, kendisi yerine hazırladığı oğlunun ölümünün ardından uzun bir süre yas tutmuştur.¹⁷⁵ Konstantinos'un ölümünün ardından imparatorun üçüncü oğlu Aleksandros da 879 yılında eş imparator olarak ilan edilerek Leon'un ardından diğer bir meşru varis durumuna getirilmiştir. Basileios'un en küçük oğlu Stephanos ise kendi isteğiyle dünyevi yaşamı bırakıp kilise yaşantısını seçmiştir.

Basileios'un yaşça en büyük oğlu olan Leon imparatorluk için sıradaki aday olmasına rağmen I. Basileios ile Leon arasında saray çevrelerinde bile bilinen bir düşmanlık vardır. Symeon Legothete bu düşmanlığın Leon ve Konstantinos'un Basileios'un değil devrik imparator III. Mikhail'in oğulları olmasından dolayı kaynaklandığını ileri sürmüş ve bazı bilim adamları da bu sava katılmışlardır.¹⁷⁶ Symeon Legothete Leon'un ve Konstantinos'un III. Mikhail'in oğlu olduklarını, Aleksandros'un ise Basileios'un ilk oğlu olduğunun başkentte yaygın şekilde bilindiğini aktarmaktadır.¹⁷⁷ Basileios'un kendi karısından boşanıp III. Mikhail'in metresi Eudokia'yla evlenmesi ve evliliğin ilk yılında Leon'un doğması bu şüpheleri doğurmuş olmalıdır. Symeon'un bu iddiası Makedonya Hanedanı'nın temelini derinden sarsacak bir gelişme olduğu için Bizans tarihçileri tarafından bu konu üzerinde durulmuştur. Neticede gerçekten Leon III. Mikhail'in oğluydu Makedonya Hanedanı olarak bilinen hanedan Amorian Hanedanı'nın devamı olmaktan öteye geçememiş olacaktır.¹⁷⁸ Leon'un III. Mikhail'in oğlu olduğunu savunan araştırmacılarını en temel dayanaklarından biri Basileios ve

¹⁷⁴ *Vita Basilii*, s.165

¹⁷⁵ *Vita Basilii*, s.319; *Genesios*, s.100

¹⁷⁶ Norman Tobias, *Basil I (867-886)*, s.473; *Approaches to the Byzantine Family*, Edt. Leslie Brubaker and Shaun Tougher, Birmingham Byzantine And Ottoman Studies Vol.14, Ashgate, 2003, s.305

¹⁷⁷ Norwich, *Bizans II*, s.77

¹⁷⁸ Cyril Mango III. Mikhail'in Leon'un kendi oğlu olduğunu bildiğini ve sırf Leon'u tahtına ortak etmek için 866 yılında Basileios'u eş imparator ilan ettiği görüşünü ileri sürmüştür. Bkz. Tougher, *The Reign of Leo VI...*, s.45; Cyril Mango, "Eudocia Ingerina, the Normans and the Macedonian Dynasty", *Zbornik Radova Vizantološkog Instituta*, 14-15, 1973, ss.17-27, s. 24

Leon arasındaki düşmanca tutumdur. Basileios'un bu gerçeği bildiği için Leon'a düşmanca bir tutum takındığını ve kasıtlı olarak geri planda tuttuğunu ileri sürmüşlerdir. Norman Tobias ise Adontz'un görüşlerine de dayanarak bu sava karşı çıkmış, Basileios ile Leon arasındaki düşmanlığın Basileios'un Leon'un özel hayatına müdahalesinden kaynaklı olabileceğini ileri sürmüştür. Tobias bu görüşünü Basileios'un erken dönemde Leon'a karşı özel olarak düşmanca bir tutumunun olmadığını, hatta Konstantinos'un ölümünün ardından hanedanın devamlılığını sağlaması için Leon üzerine planlar yapmasıyla temellendirmiştir. Ayrıca eğer Leon'u dışarıda bırakmak istese pekâlâ Aleksandros'u da imparatorluğa hazırlayabileceğini belirtmiştir.¹⁷⁹ Thougher da Tobias gibi Basileios ile Leon arasında düşmanca tutumun asıl sebebinin Leon'un evliliği hadisesinden kaynaklandığını ileri sürmektedir. Basileios Leon'u Marniniakiri ailesine mensup Theophano ile evlendirmiştir.¹⁸⁰ Basileios'un Leon'u kendi isteğiyle evlendirmesi hanedanının geleceğini ona bağladığını ve başlangıçta aralarındaki ilişkinin düşmanca olmadığını gösteren önemli kanıtlardan biridir. Ancak Leon'un Stylianos Zautzes'in kızı Zoe ile ilişkisi vardı ve evli olmasına rağmen bu ilişkisini sürdürüyordu. Leon'un karısı Theophano, Leon'un metresiyle yaşadığını imparatora bildirdi. İmparator Basileios bu sorunu kökünden çözmek için Leon'un metresini saray görevlilerinden biri olan Theodoro Guzuniates ile evlendirdi. Bu gelişme Leon ile Basileios arasındaki bağları koparttı. Ancak bu düşmanlığa rağmen yine de Leon'un kıdemli eş imparator olarak kalması Basileios'un Leon'u gözden çıkartmadığını göstermektedir.¹⁸¹ Ancak zamanla Leon'un imparatorla arasındaki düşmanca tutum saray ve kilise çevrelerinin de dikkatini çekmiş olmalıdır ki Photios'un 877 yılında yeniden patriklik makamına getirilmesinin ardından güçlerini kaybeden aşırılık yanlıları da Leon'u kullanarak yeniden güçlerini kazanmak için harekete geçmişlerdir. Euchaita Metropoliti Theodore Santabarenus Leon'u kendileri için tehdit olarak görüyordu. Santabarenus Leon'a her

¹⁷⁹ Tobias, *Basil I (867-886)*, s.473

¹⁸⁰ Theophano VI. Leon'un annesi Eudokia ile aynı aileye mensuptur. Bkz. Lynda Garland, *Byzantine Empresses: Women and power in Byzantium AD. 527-1204*, Routledge, London, 2010, s.110.

¹⁸¹ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.56

zaman bıçak taşıması gerektiğini, olası durumlarda bıçağa ihtiyacı olabileceğini tavsiye ederek Leon'un bıçak taşımasını sağlamıştır. Santaberus imparatora, Leon'un sürekli bıçakla dolaştığını ve kendisi için tehdit olduğunu iletmiş, beklenmedik bir anda Leon'dan bıçak istemesini söyleyip bu iddiasını kanıtlayabileceğini söylemiştir. Basileios Santaberus'un bu dediğini yapmış ve Leon tuzağa düşmüştür. Bu gelişmenin ardından Basileios Leon'un hapsedilip ardından kör edilmesi emrini verdi. Leon hapsedilse de Photios taraftarlarının sayesinde kör olmaktan kurtuldu.¹⁸² Basileios'un yaşlanması ve diğer varis Aleksandros'un iyi bir imparator olacağı izlenimi vermemesi Basileios'un tahtı için tehdit oluşturmaya başladı. 25 Mart 886 tarihinde Ioannes Kurkuas tarafından imparatora bir darbe girişiminde bulunulsa da Basileios bu girişimi püskürtmeyi başardı. Ancak saray çevresinin de baskısıyla Leon'un haptisten çıkartılmasını emretti. Üç yıl haptiste kalan Leon 20 Temmuz 886¹⁸³ tarihinde haptisten çıktı ve imparator tarafından başkente çağırılarak eş imparatorluğa geri döndü.¹⁸⁴ Basileios ile oğlu Leon arasındaki yumuşama dönemi kısa süreli oldu. Basileios Leon'un başkente dönüşünden bir ay sonra çıktığı bir av şöleni sırasında geçirdiği kazanın ardından 29 Ağustos 886 tarihinde öldü.¹⁸⁵ Basileios'un ölümü hakkında kaynaklar arasında farklı görüşler mevcuttur. Genesisios ve Skylitzes kronikleri ile *Vita Basilii* de Basileios'un av esnasında atından düşmesinin ardından bağırsak hastalığına yakalandığını ve bu hastalık yüzünden öldüğü belirtilmektedir.¹⁸⁶ İmparatorun bir suikast sonucu öldürüldüğü görüşü de mevcuttur. Taberi ve İbnü-l Esir imparatorun çocukları tarafından boğularak öldürüldüğünü kaydetmişlerdir. Basileios'un ölümünün ardından VI. Leon'un tahta çıkacağı bilindiği için Basileios'un Leon

¹⁸² Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.35; Tobias, s.474

¹⁸³ Leon İlyas Peygamber gününde yeniden eş imparator olarak unvanlandırılmıştır. İlyas peygamberin Basileios ve haleflerinin koruyucusu olduğu inancı yaygındır. Bu inancın kaynağı Basileios'un annesinin İlyas Peygamberi rüyasında görüp, oğlunun imparator olacağını ona müjdelemiş olmasıdır. Bkz. Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.35-36

¹⁸⁴ John Skylitzes, *A Synopsis of Byzantine History 811-1057*, Trans. John Wortley, Cambridge University Press, 2010, s.163;

¹⁸⁵ Skylitzes, s.164; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.225

¹⁸⁶ *Vita Basilii*, s.335; Genesisios, s.111-112; Skylitzes, s.163

taftaları tarafından av kazası süsü verilerek öldürüldüğü ileri sürülmektedir. Basileios'un av kazası geçirdiği sırada kurtarmaya giden ekibin başında Leon'a imparatorluk yıllarında danışmanlık yapacak olan Stylianos Zautzes'in bulunması bu görüşü kuvvetlendirse de kesin bir kayıt yoktur.¹⁸⁷

Basileios'un ölümünün ardından Leon, VI. Leon unvanıyla tahta çıkmıştır. VI. Leon'un imparator olduktan hemen sonraki icraatleri de gerçek babasının III. Mikhail olduğuna dair söylentilerin yeniden yükselmesine sebep olmuştur. VI. Leon, III. Mikhail için imparator şanına yakışır bir cenaze töreni düzenlemiş ve Cyril Mango Leon'un bu eylemiyle Makedonya mirasını reddettiğini açıkça gösterdiğini savunmuştur.¹⁸⁸ Ancak Thougher Leon'un bu davranışının amacının, Basileios'un tahtı III. Mikhail'den gasp etmesinden dolayı zedelene Makedonyalıların itibarını yeniden yükseltmek olabileceğini söylemiştir. Ayrıca Amorian ve Makedonya ailelerinin esasen güçlü bağlarla bağlı olduğunu ve VI. Leon'un bu bağları güçlendirmek için Amorianlulara yakın davrandığını belirtmiştir. Biz de çalışmamızda Thougher'in ortaya koyduğu savları kabul etmekteyiz. Netice itibarıyla III. Mikhail'in mi yoksa Basileios'un mu Leon'un biyolojik babası olduğunun bilinmesi mümkün olmasa da Basileios ve Leon arasındaki ilişkileri belirleyen hususun baba-oğul arasındaki bireysel görüşlerin farklı olmasından kaynaklandığını savunmaktayız.

¹⁸⁷ İbnü'l Esîr, *İslâm Tarihi* (El-Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi), VII, Çev. M. Beşir Eryarsoy, 1985, İstanbul, Bahar Yay. s.356; Tabari, *The History of al-Tabari*, XXXVII, Çev: Philip, M. Fields, Albany, 1987, s.153; Norwich, *Bizans II*, s.91

¹⁸⁸ Mango, "Eudocia Ingerina", s.26; Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.62

İKİNCİ BÖLÜM

MAKEDONYA HANEDANI'NIN YÜKSELİŞ DÖNEMİ (886-1025)

2.1. VI. Leon Dönemi (886-912)

2.1.1. Askerî ve Siyasi Gelişmeler (886-912)

İmparator VI. Leon tahta çıktığı sırada Müslümanlarla hem doğuda hem de batıda mücadele sürüyordu. Müslümanlar Sicilya ve Girit'i ele geçirmelerinin ardından Ege ve Akdeniz'deki faaliyetlerine hız kazandırmışlar ve Müslüman korsanların Doğu Akdeniz ile Ege kıyılarında yer alan Bizans topraklarına baskıları yoğunlaşmıştı. Anadolu topraklarında da Bizans sınırlarında daha küçük çaplı saldırılar yapmaya devam ediyorlardı. Bizans'ın kuzey komşusu olan Bulgarlarla I. Basileios döneminde kurulan iyi ilişkiler sürüyordu ve bu sayede kuzey sınırında barış hâkimdi.¹⁸⁹ Ancak VI. Leon'un imparator olmasından kısa süre sonra Bulgar tahtında yaşanan değişiklik Bizans-Bulgar ilişkilerini derinden etkileyecek ve Bizans ordusu Bulgarlarla çetin bir askerî mücadeleye girişecekti.

VI. Leon imparator olmadan önce askerî alanda yeteri kadar deneyim sahibi değildi. I. Basileios kendisinin halefi olarak VI. Leon'un kardeşi Konstantinos'u hazırlıyordu. Bu yüzden Leon ancak Konstantinos'un ölümünün ardından babasıyla birlikte askerî seferlere katılmaya başlamıştı. 883 yılında aldığı hapis cezası da askerî alandaki gelişimini baltalamış olmalıdır.¹⁹⁰ Ancak VI. Leon'nun askerî konulara tamamen ilgisiz olduğu söylenemez. VI. Leon askerî ve idarî konular üzerine bir *Taktika*¹⁹¹ kaleme alması askerî alanda tecrübe sahibi olmasa da askerî konulara ilgisinin olduğunu kanıtlar niteliktedir. Yazmış olduğu *Taktika*'sında belirttiği üzere, kendisini merkezi yönetimin tek idarecisi olarak görüyordu ve cephede savaşan generallerini

¹⁸⁹ Browning, *Byzantine Empire*, s.99; Norwich, *Bizans II*, s.

¹⁹⁰ Skylitzes, s.160; Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.167

¹⁹¹ VI. Leo, *The Taktika of Leo VI*, Trans. George Dennis, Dumbarton Oaks, 2010

en iyi şekilde merkezden yönetmesi gerektiğine inanıyordu. Ayrıca generallerinin kendisinin yazdığı Taktika'dan da faydalandığını eserinde belirtmiştir.¹⁹²

2.1.1.1. Bulgarlarla Yapılan Mücadeleler

Bulgar Çarı I. Boris her anlamda bağımsız olan bir kiliseye sahip olmak istiyordu. Bu amaçla harekete geçen I. Boris Bulgar kökenli papaz ve din adamlarının yetiştirilmesi için Bulgar Kilise Okulu'nu kurdu. Böylece ülkesindeki Grek din adamlarının yerini Bulgar kökenli din adamları alabilecekti. Ayrıca Boris'in küçük oğlu Symeon da dinî eğitim alması için Konstantinopolis'e gönderilmişti. Boris, Symeon'un papaz olarak Bulgar topraklarındaki kilise teşkilatını kurup geliştirmesini hedefliyordu.¹⁹³ Boris 889 yılında kilise işleriyle daha fazla meşgul olmak amacıyla tahttan ayrıldı ve Preslav yakınlarındaki bir manastıra yerleşti. I. Boris'in tahttan ayrılmasının ardından Bulgar tahtına Boris'in yaşça en büyük oğlu olan Vladimir oturdu. Yeni Çar Vladimir Hristiyanlığa karşı mesafeli davranıyordu. Bulgarların Hristiyanlıktan önceki inanışlarına geri dönmesi gerektiğini düşünen Vladimir, bu amaçla Boyarlarla yakınlaştı. I. Boris manastıra çekilmiş olmasına rağmen Vladimir'in yaptıklarını takip ediyordu. Vladimir'in boyarlarla birlikte hareket ederek Hristiyanlık karşıtı ilişkilere girmesine öfkelenen Boris manastırdan ayrıldı ve yönetime el koydu. Vladimir kör edildi ve Boris'in küçük oğlu Symeon 893 yılında Bulgar tahtına oturtuldu. Symeon'un Bulgar Çarı olmasının ardından Boris yeniden manastıra çekildi ve ömrünü orada tamamladı.¹⁹⁴ 893 yılında Bulgar Çarı olan Symeon, Ostrogorsky'e göre Ortaçağ Bulgar Devleti'nin en büyük hükümdarıdır.¹⁹⁵ Symeon çocuk yaşlarda geldiği Konstantinopolis'te uzun yıllar kalmış ve başkentte bulunan Magnaura Sarayı'nda eğitim görmüştür.¹⁹⁶ Konstantinopolis'te geçirdiği

¹⁹² VI. Leo, *The Taktika of Leo VI...*, s.23

¹⁹³ Fine, *The Early Medieval Balkans...*, s.132; Geza Feher, *Bulgar Türkleri Tarihi*, TTK Yay., 1984, s.57

¹⁹⁴ Frederick B. Chary, *The History of Bulgaria*, Greenwood, 2001, s.6

¹⁹⁵ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.238

¹⁹⁶ Steven Runciman, *A History Of The First Bulgarian Empire*, G. Bell & Sons, London, 1930, s. 137; Nikolay Todorov, *Bulgaristan Tarihi*, Çev. Veysel Atayman, Öncü Yay., 1979 s.21

süre boyunca Bizans kültürünün yoğun etkisinde kalan Symeon yakından tanıdığı Bizans kültürüne hayranlık duymuştur. VI. Leon ve Bizans yöneticileri, bir Bizans yetiştirmesi olan Symeon'un Bulgar tahtına çıkmasının Bizans-Bulgar ilişkilerini olumlu etkileyeceğini düşünmüşler ve Symeon'un tahta çıkmasını iyi şekilde karşılamışlardır.¹⁹⁷ Ancak Symeon'un tahta çıkışından bir yıl sonra yaşanan ticari anlaşmazlık iki taraf arasındaki ilişkilerin bozulmasına ve Bizans-Bulgar savaşlarının başlamasına sebep olmuştur.

Daha önce yapılan Bizans-Bulgar anlaşmaları genellikle ticari temeller üzerine inşa ediliyordu. Çar I. Boris döneminde yenilenen bir anlaşmayla Bulgar tüccarlara, gerekli şartlara uymaları ve vergi ödedikleri müddetçe Konstantinopolis'te kalma hakları sağlanmıştı. Bulgar tüccarlar Konstantinopolis'te yaptıkları ticarî faaliyetlerle ekonomik açıdan önemli maddi kazanımlar sağlıyorlardı. *Basileopator* Stylianos Zautzes¹⁹⁸ 894 yılında, Konstantinopolis'te bulunan Bulgar pazarının Selanik'e nakledilmesi için imparatoru ikna etti. Ayrıca Bulgarlarla yapılacak ticaret Zautzes'in iki yakın adamı Stavrikios ve Kozmas'ın tekeline bırakıldı.¹⁹⁹ Yapılan bu değişimler Bulgar tüccarların ekonomik çıkarlarına büyük darbe vurdu. Çünkü bu yeni gelişmeyle doğudan gelen malları artık doğrudan değil Bizans üzerinden alacaklardı ve bu da ek nakliye giderleri anlamına geliyordu. Zautzes'in Bulgarlarla ticarete görevlendirdiği iki görevli, merkezden uzak olmalarından da faydalanarak Bulgarlarla yapılan ticaretin vergilerini usulsüz şekilde arttırmaları da Bulgarları ekonomik olarak zor duruma düşürdü.²⁰⁰ Bulgar tüccarlar bu durumu Çar Symeon'a bildirdiler. Symeon tüccarlarının şikayetlerini Bizans imparatoruna ileterek sorunun çözülmesini istedi. Ancak VI. Leon, Symeon'un barış ortamını bozmayacağını düşünerek Bulgar çarın şikâyetini önemsemedi. Sorunu görüşmek için gelen

¹⁹⁷ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.173

¹⁹⁸ VI. Leon'nun en yakın danışmanı ve metresinin babasıdır. Zautzes sadece kendisine bahşedilen *Basileopator* unvanına sahiptir ve bu unvan sayesinde devlet işlerinde imparator VI.Leon ile birlikte en yetkili kişidir. Bkz. Alexander Kahzdan, "Basileopator", *ODB*, Vol. I, s.264

¹⁹⁹ Runciman, *A History Of The First Bulgarian Empire*, s. 143-144;

²⁰⁰ Paul Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier: A Political Study of the Northern Balkans 900-1204*, Cambridge University Press, 2004, s.21; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 137

Symeon'un elçilerini huzurundan kovdu. Ancak Symeon yaşananlara VI. Leon'un beklediği gibi tepkisiz kalmadı.²⁰¹ Symeon 894 yılının sonbaharında ordusuyla birlikte Trakya'ya ilerledi ve Bizans topraklarına kuzeyden saldırdı. VI. Leon Prokopios Krenites komutasındaki orduyu Symeon'un kuvvetlerinin üzerine gönderse de bu ordu Makedonya yakınlarında Bulgarlar tarafından bozguna uğratıldı. Prokopios Krenites öldürüldü.²⁰² VI. Leon Symeon'un yapacağı yeni bir saldırıyı engellemek amacıyla Bizans'ın klasik taktiklerinden biri olan düşmanla bizzat karşılaşmak yerine başka bir devleti düşmanla karşı karşıya getirme taktiğini uygulamaya karar verdi.²⁰³ Stylianos Zautzes Bulgarlara karşı ittifak kurmak için Dnyeper ve Tuna nehirleri arasındaki bölgede yaşayan Türk kökenli Macarlara başvurmayı önerdi.²⁰⁴ İmparator VI. Leon bu öneriyi kabul etti ve 895 yılının başlarında Niketas Skleros Bizans elçisi olarak beraberinde çok değerli hediyelerle Macarlara gönderildi. Macarlar Bizans'ın ittifak teklifini kabul ettiler ve yapılan ittifakın güvencesi olarak Macar rehineleri Niketas Skleros'la birlikte Konstantinopolis'e gönderdiler.²⁰⁵ Macarlar Bulgarların kuzey sınırında bulunuyorlardı ve Bizans donanmasının taşıyacağı Macarlar Bulgarlara kuzeyden hücum edeceklerdi. Bizans ordusu ve donanması da Macar saldırısıyla müşterek şekilde Bulgar topraklarına girecekti. Kara ordusunun başında Nikephoros Phokas, donanmanın başında ise Amiral Eustathios bulunuyordu. VI. Leon'un bu denli büyük bir ordu hazırlamasındaki temel amaç sahip olduğu kuvvetleri Symeon'a göstererek savaşmadan Symeon'u barışa zorlamak olmalıdır.²⁰⁶ VI. Leon Bulgar ordusuna saldırmadan önce Konstantin Konstantinakis başkanlığındaki bir elçi heyetini Symeon'a gönderdi. Ancak Symeon barış teklifini kabul etmedi ve Bizans elçisini hapse attı. Bunun üzerine Nikephoros Phokas'ın başında olduğu ordu Bulgar topraklarına girerken Macarlar da müşterek şekilde kuzeyden Bulgar topraklarına saldırdılar. Macarlar Symeon'un

²⁰¹ Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier...*, s.21; Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s. 173

²⁰² Skylitzes, s. 170

²⁰³ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s. 176

²⁰⁴ Skylitzes, s.171; Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 254

²⁰⁵ Skylitzes, s. 171

²⁰⁶ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s. 176

ordusunu iki kez mağlup ederek Preslav'a kadar ilerlediler. Symeon Macar saldırılarından Moundraga Kalesi'ne sığınarak kaçabildi.²⁰⁷ Macarlar Bulgar topraklarına saldırılarıyla birlikte Avrupa meselelerine ilk kez müdahil olmuşlardır.²⁰⁸

Macarlar Bulgar topraklarından ele geçirdikleri esirleri Bizans'a teslim ettiler ve kendi rehinelere Bizans'tan geri aldılar. VI. Leon artık Symeon'u istediği şartlarda bir barış anlaşmasına ikna edeceğine inanıyordu. Symeon'a yeni bir elçilik heyeti gönderdi ve bu heyetin başında o dönemin en ünlü diplomatı olan Leo Choirospaktes bulunuyordu.²⁰⁹ VI. Leon barış yapılacağından emin olduğu için Tuna ağzını tutan donanmasını ve Bulgaristan'ın güneyinde bekleyen kara ordusunu geri çekti. Ancak Bizans ordusunun geri çekilişi Symeon'un yeniden kendisine güven kazanmasına ve barış görüşmelerinde daha rahat davranmasına sebep oldu. Symeon Leo Choirospaktes'i diplomatik görüşmelerle oylarken diğer yandan da Bizans'tan aldığı eğitimi yansıtırcaasına, Güney Rusya Ovasına yerleşmiş olan Türk kökenli kavim olan Peçeneklere ittifak teklifinde bulundu.²¹⁰ Peçenekler IX. yüzyılın ortalarından itibaren aşağı Tuna'nın kuzeyine, Valahi ülkesine ve bugünkü güney Rusya ovalarına yerleşmeye başlamışlardı. Aşağı Tuna ile Dnyeper kıyıları arasında faaliyet gösteriyorlardı ve bazen akınlar yaparak Bulgaristan sahasına da giriyorlardı.²¹¹ Symeon Peçeneklerle Macarlarla çıkarlarının çatıştığını bildiğinden Peçenekleri Macarların kolayca üzerine kışkırtabileceğini biliyordu. Niyekim Symeon'un beklediği gibi oldu ve Peçenekler Symeon'un yaptığı ittifak teklifini kabul ettiler. Peçenekler Macarlara arkadan saldırarak onları mağlup ettiler. Büyük bir yenilgiye uğrayan Macarlar Bulgaristan topraklarından batıya doğru göç etmek zorunda kaldılar. Batıya

²⁰⁷ Robert Browning, *Byzantium and Bulgaria: A Comparative Study Across the Early Medieval Frontier*, Temple Smith-London, 1975, s. 59, Thougher, *The Reign of Leo VI*, s.176; Feher, *Bulgar Türkleri Tarihi*, s. 57-58

²⁰⁸ Fine, *The Early Medieval Balkans...*, s. 138; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 238

²⁰⁹ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.147; Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s. 177

²¹⁰ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 239

²¹¹ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 402

ilerleyen Macarlar Pannonya Ovasına geldiler ve burayı yurt edindiler.²¹² Bu sırada Bulgarlarla Bizans arasındaki barış görüşmeleri sürüyordu. Ancak Symeon Macar tehdidinin ortadan kaldırılmasıyla kendisine daha fazla güvenmeye başlamıştı. Symeon, Leo Choirospaktes aracılığıyla Bizans'a haber göndererek 894 yılındaki savaştan önce alınan tüm esirlerin geri verilmesi şartıyla barış yapılabileceğini bildirdi. VI. Leon, Symeon'un şartını kabul etti ve iki taraf arasında ateşkes sağlandı.²¹³

Bizans, Bulgar esirleri teslim ettikten sonra iki taraf arasında yapılacak barışın şartları üzerine müzakereler başladı. Ancak Symeon, imparator VI. Leon'un esirleri teslim etmesini zayıflık işareti olarak gördü ve Bizans'a karşı daha saldırgan bir tutum sergilemeye başladı.²¹⁴ Kronik yazarları tarafından Symeon'un Bizans'a karşı tavrını sertleştirmesindeki önemli faktörlerden biri de kumandan Nikephoros Phokas'ın ölmesi olarak gösterilmiştir. Kronik yazarları Nikephoros Phokas'ın Bulgarlara karşı caydırıcı bir gücünün olduğunu ileri sürerek Nikephoros Phokas korkusunun Symeon'u durduran en önemli etkenlerden biri olduğunu ileri sürmüşlerdir.²¹⁵ Symeon kendi esirlerini kurtardıktan sonra Bizans'la olan müzakereleri durdurmuştur. Bunun üzerine VI. Leon doğuda bulunan ordularını Balkanlara nakletmeye karar vermiş; doğuda bulunan thema ve tagma birliklerini komutan Katalakon kumandasında Bulgar sınırına göndermiştir. 895/96 yıllarında Müslümanlarla yapılan mücadelenin tavsaması da Bizans ordusunun tüm enerjisini Bulgarlar üzerinde yoğunlaştırmasına yardımcı olmuştur.²¹⁶ 897 yılında Bulgar ordusu Edirne yakınlarındaki Bulgarophyon da Bizans ordusunu pusuya düşürerek Bizans ordusunu büyük bir bozguna uğratmıştır.²¹⁷ Bulgarların kazandıkları bu zaferin ardından Trakya'yı geçmeleri ve doğrudan Bizans başkentini tehdit etmeleri artık işten bile değildi. VI. Leon bu yenilgi üzerine barış müzakereleri yapmak için yeniden Leo

²¹² Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 139

²¹³ Skylitzes, s. 171-172

²¹⁴ Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 139

²¹⁵ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s. 178

²¹⁶ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s. 179

²¹⁷ Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s. 60 ; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 239

Choirosphaktes'in başında olduğu bir elçi heyetini gönderdi.²¹⁸ Bizans-Bulgar görüşmelerine dair Choirosphaktes ile Symeon'un yazışmaları mevcuttur. Symeon Yunan mantıkçıların aşına olduğu tuzaklı bir soruyu Bizans elçisine sormuş ve eğer bu soruyu Bizans imparatoru bilirse esirleri iade edeceğini bildirmişti. İmparator VI. Leon Symeon'un tuzağına düşmeyerek soruya uygun bir şekilde belirsiz bir cevap verdi. Bir süre mektuplaşmalar devam etti. Symeon ve büyükelçi klasik felsefenin daha ince noktalarına dair ustalıklarını yazdıkları mektuplarında ortaya koydular. Bu yazışmaların amacı hiç şüphesiz Symeon'a Yunanlıları kendi oyunlarında yenmenin ve zaman kazanmanın zevkini vermektir. Symeon muhtemelen Bizans'ı kendi yüksek zekasıyla etkilemeyi umuyordu.²¹⁹ Symeon ve Leo Choirosphaktes birbirleriyle edebî numaralar ve oyunlar oynarken iki taraf arasında yapılacak barışa yönelik esas müzakereler VI. Leon ile Symeon arasında gerçekleştiriliyordu. Müzakerelerin sonunda iki taraf uzlaştı ve barış yapıldı. 25.000 Bizanslı esir Bizans'a iade edilecekti ve Bizans her yıl Bulgarlara haraç ödeyecekti. İhtilafa sebep olan Selanik'teki depolar da kapatılacak ve Bulgar ticaretinin merkezi yeniden Konstantinopolis olacaktı. Ayrıca Bulgar sınırındaki birkaç kale de Symeon'a verildi.²²⁰ Böylece Symeon savaşta mağlup ettiği Bizans'ı masada da mağlup etmeyi başardı ve istediklerini kabul ettirdi. Symeon zafer kazanmış olsa da uzun süren savaşların ardından ülkesinin savaştan tükendiğini ve bu yüzden barış yaparak başarılarını korumak istemiş olmalıdır.²²¹ 897 yılında yapılan bu barış anlaşması, 907 yılında yaşanan bir kesinti dışında, 912 yılında VI. Leon'un ölümüne kadar yürürlükte kalmıştır. Symeon da bu barış ortamından

²¹⁸ Skylitzes, s.172-173; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.147; Edward N. Luttwak, *The Grand Strategy of the Byzantine Empire*, The Belknap Press Of Harvard University Press, 2009, s. 195

²¹⁹ Luttwak, *The Grand Strategy of the Byzantine Empire*, s.196; Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s. 60

²²⁰ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.180; Cheynet, *Bizans Dünyası II*, s.44

²²¹ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.180

faйдalanmış ve başkentini Büyük Preslav'a taşıyarak kendi devletini güçlendirmek için faaliyetlerde bulunmuştur.²²²

2.1.1.2. Müslümanlarla Mücadeleler

Bizans'ın Bulgarlarla yaptığı mücadelelerden dolayı doğudaki ve batıdaki Müslümanlara karşı kuvvetleri zayıflamıştı. Komutan Nikephoros Phokas, Güney İtalya topraklarında Müslümanlara karşı yürüttüğü mücadeleyi Bulgarların saldırısı üzerine kesmek zorunda kalmış ve Balkanlara gelerek ordunun başına geçmiştir. Doğuda ise Bizans'ın yokluğunda Müslümanların Armenia bölgesine saldırıları hızlanmıştır. Ayrıca Müslüman denizciler Kilikya ve Anadolu'nun güney sahillerine geniş ölçekli saldırılarda bulunarak ilerleme kaydetmişlerdir.²²³ Bizans Bulgarlara mağlup olmasına rağmen büyük kayıplar vermeden barış sağlamayı başarmıştı. Artık bütün enerjisini kendisine hem karadan hem denizden saldıran Müslümanlarla mücadele için kullanabilecektir.

Dokuzuncu yüzyılda Anadolu'daki Müslüman emirlere karşı yapılan savaşlar kısa süreli çatışmalardan teşekkül ediyordu ve bu çatışmalar her iki taraf için de büyük bir kazanç sağlamıyordu. Ancak Bizans'ı asıl tehdit eden Müslüman saldırıları denizden geldi. Müslümanlar ilk fetihleri sırasında İskenderiye'yi (642) ve Suriye kıyılarını işgal etmeleriyle denizlerde de önemli bir güç haline gelmişlerdi. Müslümanların denizlerde kazandığı başarılar, Bizans'ın Akdeniz hakimiyetini hızla tehdit etmeye ve etkisizleştirmeye başladı. Müslümanlar 824 yılında Girit'i ele geçirerek denizlerde yapacakları mücadeleler için çok önemli bir üs kazanmışlardı. IX.ve X. yüzyıllara gelindiğinde Müslümanların denizden Bizans topraklarına yaptıkları saldırılar zirveye ulaşmıştı.²²⁴ Özellikle Müslüman Tarsus Emirliği I. Basileios döneminden itibaren Bizans için büyük bir tehdit oluşturuyordu. Tarsus Emiri al-Khadim Yazaman 882 yılından 891 yılındaki ölümüne kadar Bizans topraklarına denizden pek çok

²²² Witthow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.287; Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s.60; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.140

²²³ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.239

²²⁴ Diehl, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.84; Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.183

baskın düzenlemiştir.²²⁵ Tabari 888 yılında al-Khadim'in dört Bizans gemisini ele geçirdiğini kaydetmiştir. Bu saldırı VI. Leon döneminde kaydedilen ilk Müslüman deniz saldırısıdır.²²⁶ Daha sonra Müslümanlar Kilikya'nın batısında bulunan sahil kasabası olan Salandu'ya 891 yılında denizden saldırıda bulunmuşlardır. Bizans kroniklerinin VI. Leon dönemi için kaydettiği ilk Müslüman-Bizans deniz mücadelesi ise Müslümanların Ağustos 891-Mayıs 893 tarihleri arasında Samos'u (Sisam)' kuşatmalarıdır. Müslümanlar Samos'u ele geçirmişler ve Samos *strategos*'u Paspalas'ı esir almışlardır.²²⁷ 898 yılında ise Halife al-Mu'tamid'in erkek kardeşi olan al-Muwaffaq'a tabi olan Raghib yönetimindeki bir filo, Bizans'ın en önemli deniz *theması* olan Kibyrrhaiotai'ye ait bir filoya saldırmıştır. Raghib idaresindeki Müslümanlar Bizans'ı mağlup etmiş ve Raghib 3.000 Bizans denizcisini esir alıp filo komutanının başını kestikten sonra Bizans gemilerini ateşe vermiştir.²²⁸ Bizans bu yenilgiyle denizlerdeki gücüne büyük bir darbe almış ve bu yenilgi kısa süre sonra yaşanacak daha büyük yenilgilerin önünü açmıştır. Raghib kazandığı başarılarla rağmen halife al-Mutamid'le (892-902) yaşadığı anlaşmazlıklar neticesinde 899'da yakalanarak hapse atılmıştır. Tarsus'tan üç yıl önce kovulan Bizans dönmesi Damianos (Gulam Yazman adıyla da bilinmektedir) Raghib'in ölümünün ardından Tarsus'a geri dönmüş ve kendisine karşı Raghib'i savunan Tarsus halkına karşı öfke doludur. Halife 900 yılında 50 gemiden oluşan Tarsus donanmasının yakılmasını emretmiştir ve bu gelişme Tarsus Emirliği'nin denizlerdeki gücüne büyük bir darbe vurmuştur.²²⁹

X. yüzyılın başında Bizans'a karşı denizden yapılan Müslüman saldırılarını komuta eden iki isim Tribolili Leon ve Damianos'tur. Her ikisi de hristiyan kökenli olmalarına rağmen

²²⁵ Pryor ve Jeffreys, *The Age Of The Dromon...*, s.63

²²⁶ Tabari, *The History of al-Tabari*, Vol. 37: The Abbasid Recovery, Trans. And Edt. Fields, P. M., and Lassner, J., New York, 1987, s.157

²²⁷ Jenkins, R. J. H., "The Chronological Accuracy of the "Logothete" for the Years A. D. 867-913", *Dumbarton Oaks Papers*, 19, 1965, s.89

²²⁸ Tabari, *The History of al-Tabari*, Vol. 38: The Return of the Caliphate to Baghdad, Trans. And Edt. Franz Rosenthal, New York, 1985, s.73; Pryor ve Jeffreys, *The Age Of The Dromon...*, s.62

²²⁹ Tabari, *The History of al-Tabari*, Vol. 38, s.91; Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.185

daha sonra Müslüman olmuşlardır. Bu yüzden Dönme Leon ve Dönme Damianos olarak da adlandırılmışlardır.²³⁰ 901 yılında Tarsus Emiri Damianos Teselya'nın zengin sahil şehri olan Demetrias'ı yakıp yıkmış, Adalar, Peloponnes (Mora) ve Teselya kıyılarına da yağma faaliyetlerinde bulunmuştur.²³¹ Bunun üzerine Bizans ordusu karadan ve denizden Müslümanlara karşı harekete geçmiştir. Kara ordusu Samosata ve Germanikeia (Maraş) arasında kalan Kaysum bölgesine ilerlerken donanma da denizden bu saldırıya destek vermiştir. Bizans ordusu bu saldırılarda başarılı olmuş ve 15 binden fazla Müslümanı esir olarak almıştır. Ancak çok geçmeden Müslümanlar bu saldırıya karşılık vererek, 902 sonu veya 903 yılı başlarında, Lemnos'u (Limni) işgal edip burada yaşayan çok sayıda Yunan'ı esir almışlardır. Müslümanların denizlerdeki faaliyetleri yavaş yavaş Bizans'ın başkentine doğru yönelmeye başlamıştır.²³² Bu sırada, 1 Ağustos 902 tarihinde, Bizans'ın Sicilya'daki son üssü olan Taormina da Müslümanlar tarafından ele geçirilmiştir. Böylece Müslümanlar 75 yıllık mücadelenin sonunda Sicilya'nın tamamında egemenliklerini sağlamışlardır.²³³ Karlin-Hayter Sicilya'daki Bizans hakimiyetinin uzun süredir işlevini yitirdiğini belirterek Taormina'nın elden çıkmasını yalnızca sembolik bir kayıp olarak nitelendirmiştir.²³⁴

Tripolili Leon 904 yılında Ege Denizi'nde yer alan Abidos'u ele geçirip Çanakkale Boğazı'na doğru ilerlemiştir. Bizans donanmasının komutanı Eusthatios filosunun bir bölümünü Leon'a karşı göndermiştir. Ancak Müslüman donanması, Eusthatios'un gönderdiği filoyu geri çekilmeye zorlamıştır. Daha sonra *Protasekretis* Himerios komutasındaki Bizans filosu Müslümanların üzerine ilerlemiştir. Bizans donanması Taşoz'da demir atmış halde olan Müslüman filosuyla karşılaşsa da Bizans donanması Müslümanlara saldırmaya cesaret

²³⁰ Tripolili Leon'nun dönüştürülmeden önceki ismi Rasiq al-Wardâmi'dir ve Ghulam Zurafa olarak da bilinmektedir. Alexander Khazdan, "Leon Of Tripoli", *ODB*, Vol. II, s.1216

²³¹ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.186; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.240

²³² Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.186

²³³ Alex Metcalfe, *Muslims And Christians In Norman Sicily*, Routledge, 2013, s.12; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.239

²³⁴ Patricia Karlin-Hayter, "When Military Affairs were in Leo's Hands': A Note on Byzantine Foreign Policy (886-912)", *Traditio*, 23,1967, ss.15-40, repr. *Studies in*, XIII, s. 24

edememiştir. Dönme Leon komutasındaki Müslüman filosu elde ettikleri ganimetlerle Girit üzerinden Trablus'a dönmeyip Selanik'e ilerlemiştir.²³⁵ 904 yılında Dönme Leon'un komutasındaki Müslüman filosu Selanik'i kuşatmıştır. Vasiliev, Dönme Leon'un Selanik'e yaptığı saldırıyı Müslümanların Bizans topraklarına gerçekleştirdiği en büyük saldırı olarak nitelendirmiştir.²³⁶ Müslümanların Selanik kuşatmasının detayları kuşatma sırasında şehirde bulunan keşiş Yannis Kaminiates tarafından aktarılmıştır.²³⁷ Kaminiates, her biri bir şehir kadar büyük ve iyi donatılmış 54 adet gemi ile Müslümanların Selanik önlerine geldiklerini ve bu gemilerin arasında Mısır donanmasının ve Mısır'a komşu Etiyopyalıların da bulunduğunu belirtmiştir.²³⁸ Üç gün süren kuşatmanın ardından 31 Temmuz 904 günü Selanik düşmüş ve Müslümanlar Selanik'e girmişlerdir. Taberî, Dönme Leon'un 500 kişiyi öldürdüğünü, şehirdeki 400 Müslüman esiri serbest bıraktığını, 60 gemiyi ele geçirdiğini ve binlerce kişiyi esir aldığını kaydetmiştir.²³⁹ Bizans donanması şaşkıncu bir şekilde Selanik saldırısı karşısında hiçbir şey yapamamıştır. Bizans donanması, karşısındaki bu büyük donanmayla mücadeleye girmeyip yaşanacak kaybı en aza indirmek istemiş olmalıdır. Deneyimli bir amiral olan Eustahtios'un Müslüman donanmasına karşı koymak için harekete geçmemesi bu savı geçerli kılmaktadır.²⁴⁰

904 yılında Selanik'in Müslümanlar tarafından işgal edilmesinden sonra Symeon buradaki istikrarsızlıktan faydalanarak Selanik'i ele geçirmeyi hedeflemiştir. VI. Leon ise Symeon'un bu tehdidini öngörmüş ve 904 yılında Balkanlardan toprak vererek Symeon'u durdurabilmiştir. 904 yılında iki taraf arasında varılan uzlaşmaya dair ilginç bir kitabe mevcuttur. Yapılan antlaşmaya göre Bizans toprakları olan ve günümüzdeki Güney Makedonya ve Kuzey Arnavutluk'u kapsayan topraklardaki Slav halkların bir arada yaşadığı yerler VI.

²³⁵ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.187; Pryor ve Jeffreys, *The Age Of The Dromon...*, s.62

²³⁶ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.353

²³⁷ John Kaminiates, *The Capture of Thessaloniki*, Trans. David Frendo-Athanasios Fotiou, Byzantina Australiensia, Perth, 2000.

²³⁸ Kaminiates, *The Capture of Thessaloniki*, s. 32-33

²³⁹ Tabari, *Vol 38*, s.148; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 240; Pryor ve Jeffreys, *The Age Of The Dromon...*, s.62

²⁴⁰ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.188

Leon tarafından Symeon'a bırakılmıştır. Bu tarihten itibaren VI. Leon'un ölümüne kadar geçen süre içinde Bulgar-Bizans savaşı yaşanmamıştır.²⁴¹

895 yılında Bulgarlara karşı alınan yenilgi ve ardından 902 yılında Taormina'nın elden çıkmasıyla Bizans donanması Ege Denizi'nden uzaklaşarak burayı Müslüman saldırılarına karşı savunmasız bırakmıştır.²⁴² Bu süreçte Bizans'ın Bulgar saldırılarıyla boğuşması da Müslümanlara denizlerdeki faaliyetlerinde rahat hareket etme imkânı sağlamıştır. Özellikle 891-893'te imparatorluğun üç deniz temasından birinin temelini oluşturan Samos'a yapılan Müslüman saldırısı Bizans'ın denizlerdeki egemenliğine önemli bir darbe vurmuştur. Bizans güçlü bir donanmaya sahip olmadıkça Müslümanlarla mücadele edemeyeceğini biliyordu. Bu yüzden donanmanın güçlendirilmesi planlanarak büyük bir donanma kurulması için çalışmalar başladı. Donanmanın yeni *dromos legothetes*'i Himerios oldu. Himerios komutasındaki yeni donanma 905 sonbaharında Ege Denizi açıklarında bir Müslüman filosunu mağlup etti. İki yıl sonra ise VII. yüzyılın sonlarından bu yana belirli bir siyasi gücün hakimiyetinde olmayan Kıbrıs'ı işgal etti ve buradan ilerleyerek Suriye'nin Lazkiye kıyılarına saldırdı.²⁴³ Yeni kurulan Bizans donanması Müslümanlara karşı başarılar kazanmaya başladığı sırada başkent önlerine gelen Ruslar yüzünden Bizans Müslümanlarla mücadeleye kısa bir süreliğine ara vermek zorunda kalmıştır.

2.1.1.3. Ruslarla Yapılan Mücadeleler

907 yılında Bizans donanması ve kara ordusu Müslümanlara karşı mücadele içindeyken, Kiev prensi Oleg komutasındaki Varg-Rus filosu Dinyeper hattı boyunca ilerleyerek Konstantinopolis kıyılarına gelmiştir. Bu noktada 907 yılından önceki Bizans Rus ilişkilerine

²⁴¹ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.365-36 d.45

²⁴² Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.190

²⁴³ Thougher bu zaferin 6 Ekim 906 tarihinde olduğunu ileri sürse de Ostrogorsky Grumel ve R.J.H.Jenkins'i kanıt göstererek Ekim 905 tarihini vermektedir. Krş: Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.240; Thougher, *The Reing of Leo VI...*, s.155

kısa bir şekilde değinmemiz gerekmektedir. Bizans Vereg-Rus²⁴⁴ ilişkileri IX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişmeye başlamıştır. Bizans'ın başkenti Vereg-Ruslar için cazip bir durumdaydı ve Rus tüccarlar Konstantinopolis'te ticari faaliyetlerde bulunuyorlardı. Rus tüccarlar Konstantinopolis'te Bizans kültürünü de tanıma fırsatı bulmuşlardı ve zamanla Rus topraklarında Bizans kültürünün etkileri görülmeye başlamıştı.²⁴⁵ Kiev'de bulunan Rusların Bizans başkentine ilk saldırısı 860 yılında liderleri Askold ve Dir önderliğinde gerçekleşmiştir.²⁴⁶ Konstantinopolis'e yapılan Rus saldırısının hangi ayda gerçekleştiği net olarak bilinmemekle birlikte, büyük bir olasılıkla haziran ayında gerçekleşmiş olmalıdır. Nitekim VII. Konstantinos *De Administrando Imperio* adlı eserinde Rus filolarının genellikle haziran ayında Kiev'den ayrıldıklarını belirtmektedir.²⁴⁷ Vasiliev'e göre Konstantinopolis'in muhteşem zenginliğe sahip olduğu Vereg-Ruslar tarafından biliniyordu ve 860 yılında yapılan Rus saldırısının başlıca nedeni Konstantinopolis'teki zenginliğe sahip olma çabasıydı.²⁴⁸ Vereg-Ruslar Konstantinopolis'i kuşattıkları sırada imparator III. Mikhail doğuda Müslümanlara karşı bir sefer düzenliyordu. İmparator III. Mikhail sefere çıkarken kendisinin yokluğunda başkentin savunmasını şehrin *Praefectus*'u Oryphas'a bırakmıştı. İmparator Maupotamos'tayken *Praefectus* Ooryphas, ona iki yüz kayıktan oluşan bir Rus filosunun

²⁴⁴ Danimarka ve İskandinav'ya dan Rusya'ya gelen Vikingler zamanla buranın yerli halkı olan Ruslarla etkileşime girdiler. Rurik'in 862 yılında Novgorod'a yerleşmesi ve burada hanedanını kurmasının ardından Vikingler de buraya yerleşmeye başladılar. Vikingler zamanla Rus ismiyle anılmaya başladılar ve milli benliklerini yitirmeye başladılar. Bu topluma Vereg-Rus adı verilmiştir. Bkz. Sigfus Blöndal, *The Varangians of Byzantium*, Çev. Benedikt S. Benedikz, Cambridge University Press, 2007, s.3

²⁴⁵ Charles Diehl, *Byzantium Greatness and Decline*, Rutgers University Press,1957, s.26

²⁴⁶ *The Russian Primary Chronicle: The Laurentian Text*, Trans. And. Edt. Samuel Hazzard-Olgerd P.Sherbowitz-Wetzor, The Mediaeval Academy of America, Cambridge, 1953, s.60; Akdes Nimet Kurat Oleg'in 907 yılındaki seferinden bahsederken Asgold'u örnek alarak Konstantinopolis'e sefer düzenlediğini belirtmiştir. Bkz. Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, TTK Yay., Ankara, 1987, s.21

²⁴⁷ Constantine Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, Edt. Gyulo Moravcsik, Trans. R.J.H. Jenkins, Dumbarton Oaks Press, 1993, s.59

²⁴⁸ A.A.Vasiliev, *The Russian Attack on Constantinople in 860*, The Medieval Academy of America, Cambridge, 1946, s.186

Karadeniz kıyılarından Konstantinopolis'e doğru geldiklerini, Boğaz'a girerek başkent çevresindeki yerleşimleri yakıp yıkarak çok sayıda insanı katlettiğini belirten bir haber gönderdi. Bu sırada Ruslar Boğaz kıyısındaki manastırları ve banliyöleri yağmaladıktan sonra Marmara Denizi'nin içlerine girip Prens Adaları'nı da ele geçirdiler. Bu adalardan biri olan Terebinthos adasında eski Patrik İgnatios sürgün hayatı yaşıyordu.²⁴⁹ Rus saldırısını haber alan III. Mikhail derhal başkente döndü ve şehrin savunmasını kendi eline aldı. Başkent ahalisi Vareg-Rusların vahşi saldırıları karşısında korkuya kapılmıştı. Rus kroniği Patrik Photios ve İmparator III. Mikhail'in Blachernae'daki Meryem Ana Kilisesi'ne giderek ibadet dua ettiklerini ve edilen duadan sonra büyük bir fırtına çıkararak Rus teknelerini parçalayarak şehrin kurtulduğunu ileri sürmektedir.²⁵⁰ Ostrogorsky'e göre kronikte yer alan bu hikaye efsanevi bir yaklaşım içerse de 860 yılında yapılan Rus saldırısı uzun süre başkent ahalisinin hafızalarında yer etmiştir.²⁵¹ Patrik Photios o yıllarda verdiği vaazlarda Konstantinopolis'e yapılan Vareg-Rus saldırısını yıldırıma benzetmektedir. Ayrıca Vareg-Ruslardan gelen bu yıkımı Bizanslıların işledikleri günahlar yüzünden tanrının gazabı olarak nitelemiştir.²⁵² Patrik Photios Vareg-Rus tehlikesinin önlenmesinin ancak Vareg-Rusların Hristiyanlaştırılması ve akabinde Bizans nüfuzuna girmeleriyle mümkün olacağını düşünüyordu. Bu yüzden 860 yılında gerçekleşen saldırının ardından Bizans, Vareg-Ruslarla olan ilişkilerini özellikle misyonerlik hususunda yoğunlaştırmıştır. Patrik Photios misyonerlik faaliyetlerinin neticesinde 867 yılında *Rhos* olarak adlandırılan grupların Hristiyanlığı kabul ettiklerini ve onlara bir papaz ile piskopos atandığını bildirmektedir.²⁵³ Ancak yine de Ruslar Hristiyanlığı hızlı bir şekilde benimsememişlerdir. Charles Diehl I. Basileios'un saltanatı döneminde bir Rus Piskoposluğu'nun kurulduğunu kabul

²⁴⁹ Vasiliev, *The Russian Attack on Constantinople in 860*, s.188; *Russian Primary Chronicle*, s.60

²⁵⁰ *Russian Primary Chronicle*, s.60

²⁵¹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.213

²⁵² Photios, *The Homilies of Photius of Patriarch of Constantinople*, Trans. And Edt. Cyril Mango, Harvard University Press, s. 82

²⁵³ Simon Franklin, Jonathan Shepard, *The Emergence of Rus 750-1200*, Longman, New York, 1996, s. 54

etmesine rağmen 957 yılında Rus Prenses Olga vaftiz edildiğinde dahi Rusya’da hristiyan nüfusun yüksek oranda olmadığını ileri sürmüştür.²⁵⁴

907 yılında Kiev prensi Oleg komutasındaki Ruslar ikinci kez Konstantinopolis’i kuşattılar.²⁵⁵ Oleg’in filosunda Vereg, Slav, Chuds, Krivichians, Merians, Polyanians, Severians, Derevlians, Radimichians, Croats, Dulebians ve Tivercians gibi pagan kabilelerine mensup askerler de yer alıyordu. Bu kabilelerin tamamı Bizanslılar tarafından Büyük İskitler olarak adlandırılıyordu. Oleg iki bin gemiden oluşan filosuyla Bizans başkentinin önüne ancak Yunanlılar boğazı güçlendirerek şehri kapattılar. Oleg askerlerine karaya inmelerini emretti ve Vereg-Rus askerler başkent çevresini yakıp yıkarak birçok sarayı yok edip kiliseleri yaktılar. İmparator VI. Leon Oleg’in yıkımı durdurmak için onunla uzlaşmak istedi. Oleg, Bizans imparatorundan iki bin gemisinde bulunan her asker başına on iki *grivnji* oranında haraç ödemelerini talep etti.²⁵⁶ VI. Leon Oleg’in isteğini kabul etmekten başka bir çare bulamadı ve 907 yılında Bizans ile Ruslar arasında anlaşma yapıldı. Yapılan anlaşmada iki taraf arasında yapılan ticaret de belirli esaslara bağlanarak anlaşmanın Konstantinopolis’te ticaret yapan bütün Rusları kapsamasına karar verildi. 911 yılında yapılan yeni bir anlaşmayla 907 yılındaki anlaşma onaylandı. Ayrıca bu anlaşmayla Vereg-Rusların Bizans ordusunda görev almaları da kararlaştırıldı.²⁵⁷ VII. Konstantinos *De Ceromoniis* adlı eserinde Girit kuşatmasında Bizans donanmasında 700 Rus denizcisinin bulunduğunu ve Bizans’ın bu denizcilere ücret olarak bir

²⁵⁴ Diehl, *Byzantium Greatness and Decline*, s. 267

²⁵⁵ 907 yılında yapılan bu saldırı, dönem kaynaklarından yalnızca Russian Primary Chronicle’da yer almasına rağmen Vasiliev ve Ostrogorsky tarafından yapılan çalışmalar neticesinde saldırının gerçekten yaşandığı kanıtlanmıştır. Bkz. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 241 d. 2; A.A.Vasiliev, “The Second Russian Attack on Constantinople”, *DOP*, 6, 1951, s. 161-225

²⁵⁶ *Russian Primary Chronicle*, s. 64

²⁵⁷ Browning, *Byzantine Empire*, s. 102; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 241; İki taraf arasında yapılan anlaşma neticesinde Vereg-Rusların Bizans’a ödedikleri %10 oranındaki gümrük vergisi kaldırılmıştır. Bkz. W.Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. Enver Ziya Karal, Ankara, TTK Yay., 2000, s.78

kentarion altın ödediğini bildirmesi gösterilebilir.²⁵⁸ Diyakon Leo Oleg'in Konstantinopolis'e yaptığı seferden bahseden tek Bizans kaynağıdır. Diyakon Leo Rus Prens Svyatoslav'ın 969 yılında Bizans topraklarını tehdit etmesi üzerine İmparator Çimiskes'in, daha önce yapılmış olan anlaşmaya uyarak Bizans topraklarını terk etmesini, aksi halde Igor'un yaptığı hataya düşeceklerini bildirdiğini kaydetmiştir.²⁵⁹ Igor'dan önce yapılmış olan anlaşma Igor'un selefi Oleg döneminde yapılmış olmalıdır. Ayrıca Yahudi araştırmacı S.Schechter'in *An Unknown Khazar Document* adlı çalışmasında da Rusya kralı Helgu (Oleg olmalıdır)'den ve onun Konstantinopolis'e karşı başarısız bir sefer girişiminden bahsetmektedir.²⁶⁰

2.1.1.4. Girit Seferi

Bizans'ın *dromos legothes*'i Himerios hazırlanan büyük donanmayla Müslümanlara karşı saldırılarını kademeli bir şekilde arttırmıştır. Müslüman tarihçi Mesudî Bizans filosunun komutanı Himerios'un 20 Eylül 909 ve 8 Eylül 910 arasında Suriye kıyılarına saldırdığını ve uzun bir mücadeleden sonra El-Qubba kalesini ele geçirdiğini aktarmaktadır. Mesudi ayrıca Faris'in Lazkiye kasabasını ele geçirdiğini ve buradan çok sayıda esir aldığını belirtmektedir.²⁶¹ Bu saldırı, 909 Eylül ayında Munis al-Khadim'in Tarsus tarafından yönetilen Müslüman kara saldırılarına veya Qasim b. Sima tarafından yönetilen 910 yaz baskınına tepki olarak gerçekleşmiş olmalıdır.²⁶² İmparator VI. Leon 910 yılının Havariler Günü'nde (28 Ekim) *dromos legothes* Himerios'un komutasında olan büyük bir filoyu Levant'taki Müslüman kuvvetlerin üzerine gönderdi. Himerios Kıbrıs'ı zapt etti.²⁶³ Himerios Kıbrıs'ta bazı Müslümanları yakalayıp öldürerek adayı işgal etti. Ancak bu davranışı Müslümanların büyük

²⁵⁸ Constantine Porphyrogenetos, *The Book of Ceremonies*, Trans. Ann Moffatt- Maxeme Tall, Brill, Leiden, 2012, s.

²⁵⁹ Alice-Mary Talbot, *The History of Leo The Deacon: Byzantine Military Expansion in the Tenth Century*, Trans and Edt. Alice Mary Talbot, Dumbarton Oaks Studies, 2015, s. 155-156

²⁶⁰ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.370; S.Schechter, "An Unknown Khazar Document", *Jewish Quarterly Review*, N.S.III, 1912-1913, ss. 181-219

²⁶¹ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s. 191

²⁶² Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s. 191

²⁶³ Pryor ve Jeffreys, *The Age Of The Dromon...*, s. 62

tepkisini çekti. Çünkü Kıbrıs Bizans ve Müslümanlar arasında paylaşılan tamamen tarafsız bir bölge idi.²⁶⁴ Tarsus Emiri Damianos Himerios'un faaliyetlerine karşılık vermek için 911 veya 912 yılında adaya dört ay boyunca saldırdı ve Kıbrıs'ta büyük bir yıkım yarattı.²⁶⁵ Patrik Nikolaos Damianos'un Kıbrıs'ta yapmış olduğu kıyımın ardından Abbasi Halifesi el-Muktedir Billah'a şikâyet dolu bir mektup yazarak Kıbrıs'taki Hristiyanlara verilen zararların halife tarafından telafi edilmesini istemiş ve Kıbrıstaki Aziz Demetrianus ile diğer esir Hristiyanlar halifenin girişimleri sayesinde serbest bırakılmışlardır.²⁶⁶

Bizans donanmasının güçlendirilmesi faaliyetleri işe yaramıştı ve donanma zafer kazandıkça gücünü daha da pekiştiriyordu. *Dromos legothes* Himerios komutasındaki büyük Bizans donanması 911 yılında Girit'i kuşattı. Girit kuşatması hakkında en detaylı Bizans kaynağı VII. Konstantinos'un *De Ceremoniis* adlı eseridir. Girit kuşatması sırasında Bizans ordusunda görevli 700 Rus denizcisinin de bulunduğu ve Bizans'ın her bir Rus asker başına bir kentaron altın ödediği de VII. Konstantinos tarafından kaydedilmiştir.²⁶⁷ Vasiliev de kuşatma sırasında Bizans donanmasının 177 gemi, 34.200 kürekçi, 7140 asker, 700 Rus ve 5089 Mardait'den oluştuğunu ileri sürmektedir.²⁶⁸ Ancak altı ay süren kuşatma sonunda Bizans donanması önemli bir ilerleme kaydedememiştir. Altıncı ayın sonunda başkentten imparatorun ölüm döşeginde olduğu haberi donanmaya ulaşmıştır ve Himerios istemese de kuşatmayı geri çekmek zorunda kalmıştır. Donanma 912 yılının Ekim ayında Khios (Sakız) Adası'nın yakınlarından geçerken Dönme Leon ve Damianos komutasındaki bir Müslüman filosu tarafından kuşatıldı. Bizans donanması bu saldırıda neredeyse tamamen imha edildi. Himerios

²⁶⁴ Romily Jenkins, Patrik Nikolaos'un Tarsus Emiri Damianos'un Kıbrıs'ı yağmalamasının ardından Abbasi Halifesi el-Muktedir Billah'a yazdığı mektubu incelediğinde Kıbrıs'ın Bizans ve Emevi halifeleri arasında yapılan bir anlaşma gereği tarafsız bir siyasi statüsünün olduğu göstermiştir. Bkz. Jenkins, "Cyprus Between Byzantium and Islam, A.D. 688-965", s. 1006-1014.

²⁶⁵ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.192; Pryor ve Jeffreys, *The Age Of The Dromon...*, s. 62

²⁶⁶ Jenkins "Cyprus Between Byzantium and Islam, A.D. 688-965", s. 1010-1011

²⁶⁷ VII.Konstantinos, *De Ceremoniis*, s.654

²⁶⁸ VII.Konstantinos, *De Ceremoniis*, s.651

önce Lesbos'a oradan da Konstantinopolis'e kaçmayı başardı. Böylece VI. Leon saltanatının son askerî girişimi olan Girit kuşatması Bizans için büyük bir faciayla sonuçlanmış oldu.²⁶⁹

VI. Leon izlemiş olduğu dış politika sebebiyle bazı Bizans tarihçileri tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Steven Runciman, VI. Leon'u askerî mücadelelerden kaçınan kayıtsız bir imparator olarak nitelendirirken Georg Ostrogorsky VI. Leon'nun ,I. Basileios'un aksine, belirli bir dış politikasının olmadığını vurgulamaktadır.²⁷⁰ VI. Leon'un Konstantinopolis dışında gittiği en uzak yerlerin Nikomedia, Olympos ve Pthya olması ve hiçbir askerî sefere bizzat katılmamış olması bu eleştirilere önemli bir dayanak oluşturmuş olmalıdır.²⁷¹ Kroniklerde yazılanlar dikkate alındığında, bu tarihçilerin VI. Leon'un yaşadığı mağlubiyetlerden dolayı eleştirmeleri olağan görünse de, VI. Leon'u müdafaa eden tarihçiler de mevcuttur. Romily Jenkins ise VI. Leon döneminde Müslümanlara ve Bulgarlara alınan yenilgilerin Bizans için geçici sonuçlar doğurduğunu ve yapılan mücadeleden ziyade VI. Leon dönemindeki diplomatik girişimlerinin Bizans tarihi için uzun vadede faydalı olduğunu ileri sürmüştür.²⁷² Patricia Karlin-Hayter de kroniklerde yer alan askerî başarısızlıkların abartıldığını ve VI. Leon'nun bu abartmaların imparatorun faydalı icraatlarını da gölgelediğini belirtmiştir. Karlin-Hayter bu görüşünü VI. Leon'un Bulgarlara ve Müslümanlara karşı almış olduğu yenilgilerin uzun vadede Bizans için büyük kayıplar doğurmamış olmasıyla temellendirmiştir.²⁷³

2.1.2. Dinî Gelişmeler

I. Basileios'un ölümünün ardından tahta çıkan VI. Leon, kendisinin hocası olmasına rağmen Photios'u patriklikten azletti ve 886 yılının son ayında on dokuz yaşındaki kardeşi

²⁶⁹ Norwich, *Bizans II*, s.106; Pryor ve Jeffreys, *The Age Of The Dromon...*, s.63

²⁷⁰ Steven Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, London, 1930, s.126; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.255

²⁷¹ Thougner, *The Reign of Leo VI...*, s.166

²⁷² Romily Jenkins, *Byzantium: The Imperial Centuries AD 610-1070*, London, 1966, s.201

²⁷³ Karlin-Hayter, "When Military Affairs were in Leon's Hands: A Note on Byzantine Foreign Policy (886-912)", ss.15-40

Stephanos'u patriklik makamına getirdi.²⁷⁴ İmparatorlukta büyük bir nüfuza sahip olan Photios'un patriklik makamında kalması VI. Leon'un iç ve dış siyasetindeki hedeflere ulaşmasında engel teşkil edebilirdi. Küçük yaştaki kardeşini patrik yapan VI. Leon bu yolla patriği kendi hegemonyası altında tutmayı hedeflemiş olmalıdır.²⁷⁵ Stephanos'un patrik olarak atanması kilise ve devlet çevresinde de büyük bir kargaşaya yol açmadı. Stephanos'un patrik seçildiği dönemde uzun süredir kilisede din adamları arasında ihtilaflar yaşanıyordu. İhtilaf yaşayan çevrelere yakın olmayan birinin kilisenin başına geçmesiyle bu ihtilafların azaltılmasının hedeflenmiş olması da muhtemeldir. Gerçekten de Stephanos'un altı buçuk yıl süren (18 Aralık 886-17 / 18 Mayıs 893) patriklik görevi sırasında kilisede büyük sorunlar yaşanmamıştır.²⁷⁶

Stephanos'un ölümünün ardından 893 yılında patrikliğe Antony Kaukenas getirildi. Yeni Patrik II. Antony ne Ignatiosçulara ne de Photios taraftarlarına yakındı. Onun patrikliği döneminde kilisede iki grubun yarattığı ihtilafın sona erdiği ve Bizans kilisesinin bir barış döneminde olduğuna inanılmaktadır.²⁷⁷ Bu barış döneminde kuşkusuz imparatorun da payı vardır. İmparator atadığı patriklerle kiliseyi kaos ortamından uzak tutmak ve daha rahat kontrolünü sağlamak istemiştir. Yine de Bizans imparatorları patrik atama yetkisine sahip olsalar da kilise ile ilgili konularda bağımsız hareket etme yetkisine sahip değillerdi. Ancak imparator VI. Leon devletin her kademesinde olduğu gibi kilise konularında da söz sahibi olmak istiyordu. VI. Leon'a göre imparator yalnızca ahlak ve gelenek kurallarına karşı sorumludur. Yayınladığı kanunlarında imparatorun tanrının seçtiği kişi olduğu ve her konuda

²⁷⁴ Stephanos'un patriklik makamına oturduğu yaş ve tarih hakkında farklı görüşler mevcuttur; Bkz. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.225 d.1; Jenkins, "The Chronological Accuracy of the "Logothete" for the Years A. D. 867-913" *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 19 1965, ss. 89-112

²⁷⁵ Dvornik, *Photian Schism*, s. 241; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.382-383

²⁷⁶ Hussey, *The Orthodox Church in Byzantine Empire*, s.102; Norwich, *Bizans II*, s.95

²⁷⁷ Skylitzes, s.169; Anthony Cutler, Alice Marry Talbot, *Antony II Kaukenas*, *ODB*, Vol.I, s.125; Norwich, *Bizans II*, s.95

sonsuz yetkilere sahip olduğunu vurgulamıştır.²⁷⁸ İgnatios ve Photios taraftarları arasındaki görüş ayrılıkları devam etmesine rağmen imparatorun ve atadığı patriklerin ılımlı yaklaşımları sayesinde büyük problemler yaşanmamıştır. Bu dönemin tek istisna olayı ise Photios taraftarı olan Caesaralı din adamı Arethas'ın yazdıklarının İgnatiosçular tarafından dava edilmesidir. Arethas'ın kıyamet günü hakkında yorumları İgnatios taraftarlarının tepkisini çekmiş ve 900 yılında Arethas'a dava açılmıştır. Ancak dava Arethas'ın lehine sonuçlanmış ve böylece sorun bir süreliğine ortadan kaldırılmıştır.²⁷⁹ Ancak 901 yılında II. Antony'nin ölmesinin ardından patriklik makamına gelen I. Nicholas döneminde Arethas yeniden kilise meselelerine dahil olacaktır.

Nicholas, Photios'un öğrencisi olmasının yanı sıra ateşli bir Photios taraftarıydı ve 886 yılında Photios'un azledilmesinden sonra manastıra çekilmişti. Ancak VI. Leon tarafından manastırdan saraya getirildi ve imparatorun sekreteri oldu. II. Antony'nin 901 yılında hayatını kaybetmesinin ardından da aynı yılın mart ayında patriklik makamına getirildi. Nicholas'ın patriklik dönemi sorunsuz başlamasına rağmen kısa süre sonra VI. Leon'un üçüncü karısının ölmesiyle Bizans Kilisesi'ni uzun süre meşgul edecek sıkıntılı bir süreç başlayacaktı.

2.1.2.1. VI. Leon'nun Dört Kez Evlenmesi Meselesi

İmparatorların yapacakları evlilikler, meşru varisin belirlenmesinde rol oynayacağı için büyük önem taşıyordu. Bu yüzden imparatorun eşinin seçimi önemli bir hadiseydi. I. Basileios 882 yılında oğlu Leon'u Theophano ile evlendirdi. Theophano kısa süre sonra I. Basileios'un eşi Eudokia'nın ölümünün ardından *augusta* oldu. Bir süre sonra Leon ve Zoe'nin Eudokia isimli kız çocukları dünyaya geldi.²⁸⁰ VI. Leon babasının istediği kişiyle evlendiği için istemediği bir evlilik sürdürüyordu. Kısa süre sonra Stylianos Zautzes'in kızı Zoe Zaoutzaina

²⁷⁸ Cyril Mango, *Bizans: Yeni Roma İmparatorluğu*, s.239; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.229

²⁷⁹ Alexander Khazdan, "Arethas of Caesarea", *ODB*, Vol.I, s.163; Norwich, *Bizans II*, s.104

²⁸⁰ Garland, *Byzantine Empresses*, s.110; Thougher, *Reign of Leo VI...*, s.136; Theophano'nun eş olarak seçilmesi ve ailevi kökeni hakkında detaylı bilgi için Bkz. Cyril Mango, "Eudocia Ingerina, the Normans and the Macedonian Dynasty", *ZRVI*, 14-15 ,1973, ss.17-27,

ile ilişki yaşamaya başladı. Ancak I. Basileios Theophano'nun da etkisiyle bu durumu öğrendi. I. Basileios Zoe Zaoutzaina'yı Theodore Gouzouniate ile evlendirerek oğlu ile ilişkilerini sonlandırmaya zorladı. Ardından 883 yılında kendisine suikast düzenlediği gerekçesiyle Leon'u hapse attı. Böylece iki sevgili birbirinden uzaklaşmış oldu. Augusta Theophano tek çocuğu olan Eudokia'nın ölümünün ardından kendisini din ve hayır işlerine adadı ve Dindar Theophano olarak adlandırıldı. 10 Kasım 897 günü öldü ve ölümünden sonra Bizans kilisesi tarafından azize olarak onurlandırıldı.²⁸¹ VI. Leon karısının ölümünden kısa süre sonra metresi Zoe'yi evlenmek için Konstantinopolis'e getirtti. Bizans kanunlarına göre imparatorun ikinci kez evlenme izni vardı ancak evlilik dışı bir ilişkiyi meşru kılma amacıyla evlenmeye izin verilmiyordu. Esasen medeni kanun söz konusu olduğunda imparator yeni bir yasa çıkartarak istediğini yapabiliyordu. Ancak kilise kanunları karşısında imparatorun yaptırımını olamazdı. Bu durumu bilen imparator kendisine destek olması için manevi babası olan Euthymios'tan destek istedi. Euthymios, Zoe'nin kendi eşinin ölümüne sebep olduğuna dair söylentilerin dolaştığını ve eğer imparator Zoe ile evlenirse bu söylentilerin doğrulanacağını bildirerek evliliğini onaylamadı. VI. Leon öfkelenmiş ve Euthymios'u Aziz Diomedes manastırına sürgün etti.²⁸² VI. Leon yapacağı evliliğinin tepki çekmemesi için aceleci davranmadı. 988 yılının temmuz ayında Patrik II. Antony'e haber göndererek evlilik töreninin gerçekleştirilmesini istedi. Patrik imparatorun bu isteğini kabul etmedi. Sinapes adlı bir saray rahibi tarafından yönetilen törende VI. Leon Zoe ile evlendi. Kısa süre Zoe bir kız çocuk doğurdu ve çocuğa Anna adı verildi. Ancak Zoe imparatora beklediği erkek evladı veremedi 899 yılı sonu veya 900 yılı başında hayatını kaybetti.²⁸³

²⁸¹ Garland, *Byzantine Empresses*, s.113; Norwich, *Bizans II*, s.101; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.241

²⁸² Norwich, *Bizans II*, s.103; Thougher, *Reign of Leo VI...*, s.141

²⁸³ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.142; Hussey, *The Orthodox Church in Byzantine Empire*, s.103

VI. Leon'un iki evliliğinde de erkek çocuğu olmamıştı. Kendisinden sonra tahta geçecek meşru bir imparatorun olmaması imparatorluk için büyük bir tehlike yaratabilirdi. Kardeşi Aleksandros'un da çocuğu yoktu. Ayrıca Aleksandros'un zevk ve sefa düşkünü bir yapıya sahip olmasından dolayı düzgün bir yönetim sergileyemeyeceğini düşünüyordu. Bu yüzden üçüncü kez evlenmek için harekete geçti. Ancak Bizans yasalarında bir kişinin imparator olsa dahi üçüncü kez evlilik yapması yasaklanmıştı. Doğu Kilisesi'nin en önemli düşünce adamlarından olan Aziz Basileios, uygun bir kefaret ödenmesi karşılığında ikinci evliliğe izin verilmesini, ancak üçüncü evliliğin ancak ılımlı bir zina olarak görülüp dört yıl boyunca kiliseye girememe cezası verilmesi gerektiğini bildiriyordu.²⁸⁴ Ayrıca VI. Leon bir süre önce yayınladığı 90 numaralı *novella*'sında üçüncü kez evlenmeyi bizzat yasaklamıştı.²⁸⁵ Bu yüzden imparator evliliğini meşru kılmak için uygun bir yol izlemeliydi. Thougher, saraydaki *augusta* makamının boşluğunun VI. Leon'a gereken bahaneyi sağlamış olacağı konusunda görüş bildirmiştir. Gerçekten de Zoe'nin ölümünden sonra *augusta* makamı boş kalmıştı ve VI. Leon imparatorluk törenlerinin uygun şekilde yapılması için bu mevkiin boş kalmaması gerektiğini düşünüyordu. Ancak Aleksandros'un karısı ile kendi kızı Anna bu mevki için doğal adaylardı ve yeni bir *augusta* bulunması için öncelikle bu doğal adayların ortadan kaldırılması gerekiyordu. VI. Leon derhal harekete geçti ve ilk olarak kendisine suikast düzenlediği gerekçesiyle Aleksandros'u karısından ayırdı. Artık tek *augusta* adayı Leon'un bebek yaşlarında olan kızı Anna'ydı. Patrik I. Nicholas'ın 912 yılında Papa III. Anastasios'a yazdığı bir mektubunda Anna'nın da Frank Kral III. Louis'le evlenmesi için nişanlandığı görülmektedir.²⁸⁶ VI. Leon'un bu girişimleri gerçekten de *augusta* makamının boşluğundan faydalanarak evlenmeyi planladığını göstermektedir.

²⁸⁴ Garland, *Byzantine Empresses*, s.113; Norwich, *Bizans II*, s.102

²⁸⁵ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.146; Ostrogorksy, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 242; Steven Runciman, *Byzantine Theocracy*, Cambridge University Press, Cambridge, 1977, s. 97

²⁸⁶ Nicholas I, *Letters*, Edt. and Trans. R. J. H. Jenkins and L. G. Westerink, DOT 2, CFHB 6, Washington DC, 1973, s.218-221.

VI. Leon 900 yılı yazında Eudokia Baiana ile evlendi ve töreni patrik II. Antony yönetti. İkinci evliliğe karşı çıkan patrik üçüncü evliliğe ise tepki göstermemişti ve özel bir izin vererek imparatorun üçüncü evliliğini onaylamıştı. Dönem kaynaklarında da halkın da bu evliliğe herhangi bir tepkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.²⁸⁷ Eudokia törende *augusta* tacını da takmıştır. Eudokia'nın geçmişi hakkında çok fazla bilgi bulunmamakla birlikte Skylitzes Eudokia'nın Opsikion Themasından geldiğini ileri sürmüştür. Eudokia evlendikten bir yıl sonra, 12 Nisan 901 günü erkek bir çocuk doğurdu ve çocuğun adını Basil koydular. Ancak Eudokia ve oğlu Basil doğumdan kısa süre sonra öldüler. VI. Leon üç kez evlenmesine rağmen istediği erkek çocuğa yine kavuşamamış ve büyük bir hayal kırıklığı yaşadığı için Eudokia'nın cenazesine bile katılmamıştır.²⁸⁸

VI. Leon'un üçüncü evliliği de hüsrarla sonuçlanmıştır. İlk karısı Theophano'dan tek kızı olmuş ve bu çocuk kısa süre sonra hayatını kaybetmişti. İkinci karısı olan Zoe Zautzaina ise evliliklerinden yaklaşık bir yıl sonra ölmüş ve Anna isimli bir kız çocukları olmuştu. Kilise kanunlarına aykırı hareket edip üçüncü kez evlenmesine rağmen Eudokia da doğurduğu Basil ile birlikte doğumun hemen ardından ölmüştü. Netice itibariyle VI. Leon daha otuz beş yaşını doldurmadan üç evlilik yapmıştı ve hala meşru bir varise sahip değildi. Eş imparator olan Aleksandros'un da çocuğunun olmaması ve VI. Leon'un üç kız kardeşinin rahibe olması durumu daha da karmaşık bir hale getiriyordu. Eğer meşru bir halef olmazsa hanedan sona erebilirdi.²⁸⁹ VI. Leon meşru bir halefinin olmasının hayati önem taşıdığı farkındaydı ve bu amacını gerçekleştirmek için harekete geçti. Kanunlara aykırı olmasına rağmen Protoasekretis Himerios'un yeğeni olan Zoe Karbonopsina'yı kendisine metres olarak aldı. Kronikler Zoe Karbonopsina'nın büyük dedesinin II. Mikhail döneminde Anatolikon Theması *strategosu* olan

²⁸⁷ Thogher, *The Reign of Leo VI...*, s 150; Jenkins, *Byzantium: The Imperial Centuries AD 610-1070*, s.214-215

²⁸⁸ Skylitzes, s.175; Norwich, *Bizans II*, s.102

²⁸⁹ Garland, *Byzantine Empresses*, s.114

Photeinos'un olduğu söylemektedir.²⁹⁰ İmparator ikinci ve üçüncü evliliklerinin yarattığı tepki ortamını bildiği için bu defa daha dikkatli davranarak sağlıklı bir erkek çocuğu doğurmadan önce Zoe ile evlilik işine girişmemeye karar verdi. 903 yılının yazından itibaren Zoe sarayda yaşamaya başladı.²⁹¹ 3 Eylül 905 günü Zoe bir erkek çocuk doğurdu ve çocuğa Konstantinos adı verildi. Konstantinos'a saray erguvan renkli odası olan Porphyra'da doğduğu için *porfirogennetos* (erguvan içinde doğan) unvanı verildi. Doğumun Bizans gelenekleri gözetilerek bu odada yapılması, başlangıçtan beri tek amacın Bizans'a meşru bir halef sağlanması olduğunu göstermek için uygulanmış olmalıdır.²⁹²

VI. Leon'un istediği gibi sağlıklı bir erkek çocuk doğmuştu ama önemli olan bu çocuğun meşruiyet kazanmasıydı. Patrik I. Nicholas imparatorun dördüncü kez evlenmesine izin veremezdi. Ancak imparatorun metresiyle yaşaması da kanunlara aykırıydı. Patrik imparatorla uzlaşmak için harekete geçti. İmparatorla patrik, VI. Leon'un metresini terk etmesi koşuluyla Konstantinos'un vaftiz edilmesi konusunda anlaşta. 6 Ocak 906'da, yani Epifani Yortusu Günü'nde, VI. Leon'un oğlu Konstantinos Patrik I. Nicholas tarafından vaftiz edildi. Konstantinos'un vaftiz babalarından birisi de Eutyhmios'tu.²⁹³ Konstantinos'un vaftiz edilmesine rağmen VI. Leon hedefine hâlâ tam olarak ulaşamamıştı. Çünkü vaftiz edilmesine rağmen Konstantinos'un henüz bir meşruiyeti yoktu. Bu yüzden hem Konstantinos'un meşruiyetini sağlamak hem de oğlunun tahttaki güvenliğini sağlamak için Zoe'yle evlenmek istiyordu. Patrikle yaptığı anlaşmadan dolayı evlilik işini hızlı ve gizli bir şekilde halletmeliydi. Sarayın özel şapelinde bir semt papazı olan Thomas tarafından Zoe ile imparatorun evlilik töreni gerçekleştirildi. Törenden sonra imparator Zoe'yi *augusta* olarak ilan ettiğini açıkladı.²⁹⁴ Patrik I. Nicholas 912'de Papa Anastasios'a yazdığı mektubunda bu durumun yarattığı etkiyi

²⁹⁰ VII. Konstantinos, *De Administrando Imperio*, s.77-80

²⁹¹ Conner, *Bizans'ın Kadınları*, s.298-299; Hussey, *The Orthodox Church in Byzantine Empire*, s.104; Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.152

²⁹² Garland, *Byzantine Empresses*, s.114; Thogher, *The Reign of Leo VI...*, s.153

²⁹³ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.242

²⁹⁴ Skylitzes, s.182; Runciman, *Byzantine Theocracy*, s.98

şu şekilde aktarmaktadır: “Konstantinos’un vaftizinden üç gün sonra, tıpkı imparatorun karısı gibi, imparatorluk muhafızlarının korumasıyla saraya tanıtıldı. Taç kadının kafasına yerleştirildiğinde sadece şehir değil, sanki bütün inanç yıkılmış gibiydi.”²⁹⁵ İmparatorun ikinci ve üçüncü evliliklerinin yarattığı sarsıntılar geçmeden dördüncü bir evliliğin yaşanması, zaten çatırdamakta olan kilise-imparator ilişkisini iyice gerdi. Patrik imparatora yaptıkları anlaşmayı hatırlattı ve dördüncü evliliğini onaylamayacağını bildirdi. Ayrıca evlilik törenini yöneten papaz Thomas da Euthymios tarafından görevden azledildi. İmparator da kilise kanunlarına göre cezalandırılarak kilise törenlerine katılmaktan men edildi.²⁹⁶ Bu sırada Photios taraftarı olan ve 900 yılında Ignatiosçular tarafından ateistlikle suçlanarak dava edilen Arethas da tartışmalara dahil olarak Photios-Ignatios mücadelesinin bu olay ekseninde canlanmasına sebep oldu.²⁹⁷ Bir süredir aralarında önemli bir sorun yaşanmayan Photios ve Ignatios taraftarları yeniden karşı karşıya geldiler. Photiosçular imparatorluğun çıkarlarının gözetilmesi için bu evliliğe özel bir izin verilmesini savunurken, Ignatiosçular ise katı bir şekilde karşıydılar. Arethas Photiosçular gibi düşünmesine rağmen patriğin imparatora olan ılımlı yaklaşımından öfkelenerek Ignatiosçuların tarafına geçti. Arethas imparatora yazdığı bir mektupta, yükü boşaltılmış geminin geri gönderildiğini, meyve olgunlaştıktan sonra kabuğunun atıldığını söyleyip, istediği çocuğu elde etmesine rağmen metresini neden terk etmediğini sordu.²⁹⁸ Bizans Kilisesi yeniden kendi içinde büyük bir sorunla uğraşmaya başladı.²⁹⁹

VI. Leon 906 yılının noelinde Patrik I. Nicholas tarafından Ayasofya’nın kapısından geri çevrildi. Ardından on iki gün sonra Epifani Yortusu’na da alınmayan imparator çözüm arayışlarına girdi. Daha önceki Bizans imparatorları kendi kiliseleriyle sorun yaşadıklarında

²⁹⁵ Nicholas I, *Letters*, s.219

²⁹⁶ Thougher, s.156, Hussey, *The Orthodox Church in Byzantine Empire*, s.105

²⁹⁷ Arethas’ın dördüncü evlilikle ilgili görüşleri ve yazıları hakkında detaylı bilgi için bkz. Nicolas Oikonomides, “Leo VI’s Legislation of 907 Forbidding Fourth Marriages: An Interpolation in the “Procheiros Nomos” (IV, 25-27)”, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 30 (1976), ss. 173-193

²⁹⁸ Oikonomides, “Leo VI and the Narthex Mosaic of Saint Sophia”, *DOP*, 30, ss.153–72, s.165

²⁹⁹ Runciman, *Byzantine Theocracy*, s.98-99; Norwich, *Bizans II*, s.104

yüzlerini Roma'ya çevirmişlerdi. VI. Leon da papanın üstünlüğünü kabul eden Ignatiosçularla anlaşarak bu sorunu çözmeyi planladı. VI. Leon Roma Kilisesi kanunlarının birden fazla evlilik konusunda Bizans Kilisesi kadar katı olmadığını ve papanın kendisine izin vereceğini biliyordu.³⁰⁰ Neticede papadan onay alırsa Ignatiosçular da bu durumu onaylamak zorunda kalacaklardı. Ignatiosçu bir patrik ataması da evliliğinin patrik tarafından onaylanacağı anlamına geliyordu. Bu yüzden Ignatios destekçilerinden Eutyhmios'a patrikliği teklif etti. Eutyhmios bu evliliğin papa tarafından onaylanma şartıyla evliliğe izin vereceğini bildirdi. VI. Leon 907 yılının başında *tetragamy* (dört kez evlilik bu şekilde adlandırılmaya başlandı) konusunda fikirlerini almak için Papa III. Sergius'a ve diğer üç doğu patrikliğine elçilerini gönderdi.³⁰¹ Papa III. Sergius, Konstantinopolis patriğinin aldığı karara karşı papadan destek isteyen imparator VI. Leon'u geri çeviremezdi. VI. Leon'un talebine cevap vererek hem kendi kilisesinin üstünlüğü bir kez daha vurgulanmış olacak, hem de Bizans'la iyi ilişkiler kurarak Güney İtalya'ya saldıran Müslümanlara karşı Bizans'tan askerî bir destek sağlayabilecekti.³⁰² Papanın dışında diğer üç büyük doğu patrikliği de imparatorun dördüncü kez evlenmesinde sakınca olmadığı yönünde görüş bildirdi.³⁰³

VI. Leon papalık elçileri başkente gelmeden önce bir akşam yemeği sırasında Patrik Nicholas'ı Andronikos Dukas'la iş birliği yaptığı suçlamasıyla yakalattı. Patriğin istifa etmesini istedi. Patrik istifa etti ve Galakrenai Manastırı'na sürgün edildi. Yeni patrik Eutyhmios oldu.³⁰⁴ 907 yılı şubatında papalık elçilerinin de katıldığı bir toplantıda imparatorun dördüncü kez evlenmesinde bir engel olmadığı ve kilise karşısında affedilmesi için boşanmasına gerek olmadığına karar verildi. Evliliği onaylanmasına rağmen Zoe ile ilişkisi sürdüğü sürece ayin sırasında oturması yasak olacaktı ve kutsal bölüme giremeyecekti. Euthymios Zoe'yi augusta

³⁰⁰ Runciman, *Byzantine Theocracy*, s.99

³⁰¹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.242; Hussey, *The Orthodox Church in Byzantine Empire*, s.105, Norwich, *Bizans II*, s.105

³⁰² Runciman, *Byzantine Thocracy*, s.99; Norwich, *Bizans II*, s.105

³⁰³ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.383 d.85; Thougther, *The Reign of Leo VI...*, s.162

³⁰⁴ Skylitzes, s.180; Garland, *Byzantine Empresses*, s.115

olarak kabul etmeyi reddediyordu. Zoe iki kez patrikten bu talepte bulunmasına rağmen Euthymios reddetti. Ayrıca Zoe ve imparatorun evliliğini gerçekleştiren Thomas'ın adı da kilise listelerinden tamamen silindi.³⁰⁵

VI. Leon bütün gücünü kullanarak istediğini elde etti. Oğlu Konstantinos 15 Mayıs 908 günü VII. Konstantinos adıyla eş imparator olarak taçlandırıldı ve böylece VI. Leon meşru bir varise kavuştu.³⁰⁶ VI. Leon bunu başarırken kilisesinin içinde bulunduğu şartları gözetmeden hareket etmiş ve Bizans Kilisesi'ndeki iki hizbin, yani Photiosçularla Ignatiosçuların yeniden karşı karşıya gelmelerine sebep olmuştur. Bu kavga VI. Leon'un ölümünden sonra da sürmeye devam edecek ve kiliseyi bölme noktasına getirecektir.³⁰⁷ Ayrıca Zoe'nin durumu da netleşmemiş ve sorun litürjik olarak çözüme kavuşturulmamıştır. Yine de imparatorun azimle hareket etmesi hanedanın sürmesini sağlamış ve olası bir iç karışıklığın yaşanmasının önüne geçilmiştir. Bilge lakabıyla anılan imparator VI. Leon, Bizans tarihinde dört kez evlenmiş tek imparator olmasıyla da dikkat çekmektedir.

VI. Leon'un ölümünün ardından tahta çıkan kardeşi Aleksandros, Patrik Eutyhmios'u görevden aldı. Galakrenai Manastırı'nda bulunan Nicholas'ı yeniden patriklik makamına getirdi.³⁰⁸ Patriklik makamına dönem Nicholas, Eutyhmios ve taraftarlarından intikam almak istiyordu. Bu yüzden Eutyhmios'u Magnaura Sarayı'nda yargıladı ve Eutyhmios Agathon Manastırı'na sürgün edildi. Ardından Eutyhmios ve papaların isimleri kilise listelerinden silindi. Nicholas Eutyhmios yanlısı din adamlarının görevden azledilmesine de karar vermesine rağmen Caesarealı Arethas liderliğindeki grup bunu reddetti. Eutyhmios yanlıları birkaç isyan hareketinde bulundular ve I. Nicholas geri adım atmak zorunda kaldı. Görevden uzaklaştırılan

³⁰⁵Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.383; Hussey, *The Orthodox Church in Byzantine Empire*, s.105; Garland, *Byzantine Empresses*, s.116

³⁰⁶ P. Grierson and R. J. H. Jenkins, "The Date of Constantine VII's Coronation", *Byzantion*, 32, 1962, ss.133-138

³⁰⁷ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.242; Hussey *The Orthodox Church in Byzantine Empire*, s.106

³⁰⁸ Skylitzes, s.188

din adamlarına (dört tanesi hariç) görevleri iade edildi.³⁰⁹ İmparator Aleksandros 913 yılında öldü ve Patrik Nicholas küçük yaştaki imparatorun naibi oldu.³¹⁰

İmparatoriçe Zoe'nin naipliği sırasında Patrik Nicholas'ın gücü sınırlandırılmıştı ve rahat hareket edemiyordu. 919 yılında Romanos Lakapenos gücü ele geçirip Nicholas'la birlikte hareket etmeye karar verdiğinde Nicholas yeniden eski nüfuzuna kavuştu. Kilise bir süredir Nicholas ve Euthymios taraftarları olarak bölünmüş durumdaydı. Nicholas hem bu bölünmenin sona erdirilmesi hem de dördüncü evlilik konusunun kilise kurallarına göre nihayete erdirilmesi için 920 temmuzunda Konstantinopolis'te bir konsil topladı.³¹¹ Konsil kararları *Tomus Unionis* adı verilen metinde yayınlandı ve dördüncü kez yapılan evliliğin tamamen kanundışı olup kınanması gerektiği, hatta üçüncü kez yapılan evliliğin bile sorgulanması gerektiği ilan edildi. Ancak bu karar geçmişe dönük uygulamaları kapsamıyordu ve VI. Leon ile Zoe'nin adları metinde yer almıyordu. VII. Konstantinos'un meşruiyetine de zarar verilmemişti.³¹² Ancak her yıl resmî törende okunan bu metnin dördüncü evlilik yapanlar ve onların çocukları hakkında söylenen ağır sözler eş imparator VII. Konstantinos'u derinden etkilemiş olmalıdır.³¹³

Konsilde alınan karar her iki grubu da memnun etmişti ve kilisenin bölünmesi ortadan kalkmış oldu. Patrik Nicholas kilisenin birleştiğini Bulgar Symeon'a da yazdığı mektubunda "Tanrının kilisesi yeniden birleşti" şeklinde vurgulamıştır.³¹⁴ Papa X. Ioannes'e de bir elçi heyeti gönderilerek konsilin aldığı kararlar iletilmiştir. Papa, konseyin kararlarına uyararak dördüncü evliliğin kınanmasını kabul etmiş ve Konstantinopolis'e elçi göndermiştir. Böylece iki kilise arasında bir süre sonra yeniden doğrudan bir temas kurulmuştur. Rus Tarihçi Lebedev Roma Kilisesi'nin dördüncü evliliğe önce onay verdiği ancak sonra kınamak zorunda kaldığını

³⁰⁹ Norwich, *Bizans II*, s.110; Runciman, *Byzantine Thocracy*, s.100; Hussey, *The Orthodox Church in Byzantine Empire*, s.106

³¹⁰ Patriğin imparator naibi olduğu zamanki faaliyetleri tezimizde ileri ki bölümlerinde detaylıca ele alınacaktır.

³¹¹ Garland, *Byzantine Empresses*, s.124; Runciman, *Byzantine Thocracy*, s.101

³¹² Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.384

³¹³ Norwich, *Bizans II*, s.122-123; Garland, *Byzantine Empresses*, s.124

³¹⁴ Norwich, *Bizans II*, s.123

belirterek Patrik Nicholas'ın dördüncü kez evlilik konusunda kesin zafer kazandığını belirtmiştir.³¹⁵ 925 yılında Patrik Nicholas ölümünün ardından İmparator Romanos Lakapenos kilise üzerinde tam hakimiyetini sağlamıştır. Runciman Romanos Lakapenos dönemini, *Caesaropapizm*'in hâkim olduğu dönem olarak nitelendirmektedir.³¹⁶

2.1.3. Yasama Faaliyetleri

VI. Leon 113 emirnameden oluşan *Novellae* adlı kanun eserini de yayınlamıştır. Novella'nın amacı hukuk sistemini arındırmak ve eski kanunları ayıklayarak yenileriyle değiştirmektir. Eserin yazılması Stylianos Zautzes'e atfedilir ve Zautzes 889 yılında öldüğü için *Novellae*'nin bu tarihten önce yayınlandığı kesindir. Fögen Basilika'nın hazırlanması uzun süreceği için sorunların daha kısa sürede çözülmesi amacıyla *Novellae*'nin yayınlandığını ileri sürmektedir.³¹⁷ İlk emirname dinî hususlar hakkındayken diğerleri bireysel yaşamı ilgilendiren medeni ve ceza hukuku alanının kapsamındaydı. Novellalardan bazıları yazılı kanunlarla geleneksel adetler arasındaki çelişkilerin giderilmesi amacıyla da güdüyordu.³¹⁸ *Novellae*'nin en önemli hükümleri *Senato* ve *Curia*'nın sahip olduğu hakların ellerinden alınması üzerinedir. Esasen curia sistemi uzun zamandır bozulmuş, Senato ise işlevsiz bir durumdaydı. Yine de 46,47 ve 48. Novella'larda devlet işlerinin yalnızca imparatorun inisiyatifinde olduğu belirtilmiş ve böylece bu iki kurum tamamen işlevsiz bırakılmışlardır. Ancak iki kurum da feshedilmemiştir ve işlevsiz de olsa varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir.³¹⁹

VI. Leon döneminde yayınlanan neredeyse bütün kanunlarda imparatorun yönetimdeki gücünün vurgulanması hususu dikkat çekmektedir. Kanunlarda imparatorun tanrı tarafından insanlara düzen getirmesi için görevlendirildiği anlayışı mevcuttur. İmparator yalnızca ahlaki

³¹⁵ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.385 d.90

³¹⁶ Runciman, *Romanus Lecapenus and his reign...*, s.7

³¹⁷ Alexander Kazhdan, "Novels of Leo", *ODB*, Vol.III, s..1498

³¹⁸ Mousourakis, *Roman Law...*, s.225

³¹⁹ Norwich, *Bizans II*, s.96

ve örfi kanunlara tabiidir. Ayrıca devlet işlerinin imparatorun atadığı görevlilere bırakılması da idare sisteminde bürokratlaşmanın gelişmesine yol açmıştır.³²⁰ Aristokrat sınıfının güçlendirilmesi de VI. Leon'un kanunlarında kendisine yer bulmaktadır.

Thema strategoları hem kendi ordularındaki asker sayılarını hem de merkez ordunun mevcudunu arttırmak için thema arazilerinden asker yetiştirme yolunu izlediler. Yetiştirilen bu askerler başlangıçta thema ordusuna dahil edilseler de zamanla bu askerlere toprağı işlemeleri ve askerlik hizmeti üstlenmeleri karşılığında imparatorluk arazilerinden toprak tevcih edilmeye başlandı. Böylece *stratoites* olarak adlandırılan asker-çiftçi nitelikli bir toplumsal sınıf oluştu. Stratoitesler geçimlerini *stratitika ktemata* adı verilen arazilerden elde ettikleri gelirlerle sağlıyorlar ve bu gelirlerden devlete vergi ödüyorlardı. Ayrıca thema ordusuna süvâri yetiştirmekle de yükümlüydüler. Böylece stratoiteslerin varlığı sayesinde imparatorluğun hazinesinden büyük bir harcama yapmadan imparatorluğun savunulması ve toprakların işlenmesi sağlanıyordu. İmparator I. Romanos Lakapenos stratoites ve özgür köylülerin arazilerinin imparatorluk için hayati öneme sahip olduklarını yayınladığı novellasında “*Küçük arazi sahipleri devlete vergi veren ve askerlik hizmeti yaparak büyük yarar sağlamaktadır. Bu yüzden küçük arazi sahiplerinin sayılarının azalmaması gerekir. Eğer küçük arazi sahipleri azalursa sistem çöker*” diyerek önemle vurgulamıştır.³²¹

Stratioteslerin varlığı bir süre Bizans topraklarında toprağı dayalı aristokrasinin gelişmesini de engellemiştir. Ancak IX. yüzyıldan itibaren *dynatoi* olarak adlandırılan kudretliler, yani büyük arazi sahipleri, Bizans ekonomik ve toplumsal hayatında yer almaya başlamışlardır. Kudretliler sahip oldukları maddi güçle stratiotes ve köylü topraklarını ele geçirerek topraklarını büyütüyor ve sahip oldukları topraklarda aristokratik bir güç elde ediyorlardı. Kudretlilerin bu girişimleri hem Bizans merkezi iktidarını hem de Bizans toprak ve vergi sistemini tehdit etmesine rağmen X. yüzyıla kadar merkezi iktidar nezdinde bir engelleme

³²⁰ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.229

³²¹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.254

girişimine rastlanmamıştır. Bizans merkezi iktidarı kudretlileri uzun bir süre kendisine rakip olarak görmemiştir.³²² Ancak VI. Leon döneminden itibaren bu kudretli aileler Bizans merkezi iktidarının odak noktalarından biri haline gelmeye başlamışlardır.³²³

VI. Leon döneminde kudretliler imparator nezdinde bir destekçi bulmuşlardır. VI. Leon thema strategoslarının ve yüksek devlet memurlarının büyük arazi sahibi ailelerden seçilmeleri gerektiğini yazmış olduğu taktikasında da vurgulayarak bu sınıfın desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir.³²⁴ VI. Leon yayınladığı bir novella ile de memurların memuriyetleri süresince mülk satın almalarını, bağış veya veraset kabulüyle mülk edinmelerini yasaklayan kanunu başkentteki memurlar için kaldırmıştır. Daha sonra eyaletlerde görev yapan memurlar da bu yasaktan muaf tutulmuşlar ve yalnızca thema strategosları için bu yasak uygulanmıştır. VI. Leon yayınladığı bir novellasında mülk sahiplerinin arazilerini istedikleri kişiye satmakta özgür olacaklarını bildirmiştir. VI. Leon'un bu novellasıyla komşu arazilerini öncelikli satın alma hakkına sahip olan köylülerin yalnızca ilk altı ay içinde arazinin değerini ödemeleriyle araziyi satın alma önceliğine sahip olacakları bildirilmiştir.³²⁵ VI. Leon'un yaptığı bu düzenlemenin ardından büyük arazi sahipleri köylülerin topraklarını ele geçirerek daha da güçlenmeye başlamışlardır.

2.2. Aleksandros'un Kısa Süren Hükümdarlığı ve Niyabet Heyetleri Dönemi (912-920)

VI. Leon'un 12 Mayıs 912 günü ölmesinin ardından Bizans tahtına I. Basileios ve Eudokia Ingerine'nin en küçük oğlu olan Aleksandros geçti. Aleksandros I. Basileios'un yaşça

³²² Laiou and Morrison, *Byzantine Economy*, s.59

³²³ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.203; Micheal Angold, "Introduction", *The Byzantine Aristocracy IX to XIII Centuries*, Edt. M. Angold, Oxford, 1984, 2.

³²⁴ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.237

³²⁵ *The Land Legislation of the Macedonian Emperors*, Çev. Eric McGeer, *Mediaeval Sources in Translation*, Vol.38, Toronto 2000, s.36.

en büyük oğlu olan Konstantinos'un 879'da ölümünün ardından eş imparator olarak taçlandırılmıştı. 885/886 yılında yayınlanan Eisagoge'nin giriş bölümünde eş imparatorlar olarak VI. Leon ile birlikte Aleksandros'un da adı yazılıyordu.³²⁶ Mesudi, I. Basileios'un ölümünden sonra kıdemli imparator olarak Aleksandros'un tahta geçtiğini, ancak Bizans halkının Aleksandros'tan memnun olmadığı için kardeşi Leon'un kıdemli imparator olarak değiştirildiğini ileri sürmektedir.³²⁷ Karlin-Hayter VI. Leon'un kasıtlı olarak Aleksandros'u arka planda bırakmak istediği için Aleksandros'un yönetim işlerine dahil olamadığını ileri sürmektedir. Runciman ise eş imparatorların törenlere katılmak ve kıdemli imparatorlar olmadığında onlara vekalet etmek dışında bir vasıflarının olmadığını belirterek VI. Leon hayatta olduğu sürece Aleksandros'un istese dahi yönetimle ilgili herhangi bir irade sergileyemeyeceğini vurgulamıştır.³²⁸ Runciman'ın görüşü akla yatkın görünse de Aleksandros'un kişisel özellikleri de VI. Leon'un gölgesinde kalmasında etkili olmuş olmalıdır. Aleksandros eş imparator olduğu dönemde zevk ve sefa düşkün bir hayat tarzını benimsemişti ve bir imparatorun sahip olması gereken erdemlere sahip değildi. Bu yaşam tarzı neticesinde imparatorluğun nasıl idare edilmesi gerektiğini de kavrayacak durumda değildi.³²⁹ Bu yönüyle Aleksandros birçok tarihçi tarafından Bizans tahtına asla oturmamış olması gereken ve çok kötü bir imparator olarak anılmaktadır. Norwich bu eleştirileri bir adım daha ileri taşır ve Aleksandros döneminin tanrıya şükür çok kısa sürdüğünü ancak bu kısa sürede dahi imparatorluğa büyük zararlar vermeyi başardığını söylemektedir.³³⁰ Ancak ne olursa olsun Aleksandros meşru hanedanın tahtta hak sahibi üyesiydi. Hanedanın diğer üyesi olan VI.

³²⁶ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.219; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.217; A.Schmink, "Epanagoge", *ODB*, Vol. I, s.703

³²⁷ Thougher, *The Reign of Leo VI...*, s.224

³²⁸ Patricia Karlin-Hayter, "The Emperor Alexander's Bad Name", *Speculum*, Vol. 44 No.4, Medieval Academy of America, 1969, ss. 585-596, s.586; Steven Runciman, *Emperor Romanus Lecapenus and His Reign: A Study of Tenth-Century Byzantium*, Cambridge, 1929 s.17

³²⁹ Skylitzes, s. 188

³³⁰ Norwich, *Bizans II*, s.108; Jenkins, *Imperial Centuries*, s. 229-230

Leon'un oğlu VII. Konstantinos (908 yılında eş imparator olarak unvanlandırılmıştır) henüz altı yaşında olduğu için Aleksandros tahtta tek başına hüküm sürmeye başladı.

Kroniklerde eş imparatorlar VI. Leon ve Aleksandros'un aralarında gerginlik olduğuna dair emareler mevcuttur. Aleksandros'un kendisini devirip tahta geçmeyi planladığından şüphelenen VI. Leon 899 yılının sonları veya 900 yılının başlarında ceza olarak Aleksandros'u karısından ayırmıştır. Bu gelişme eş imparatorlar arasındaki ilişkileri iyice germiştir. 903 yılında Aziz Mokios Kilisesi'nde VI. Leon'a karşı düzenlenen suikaste Aleksandros'un da müdahil olduğundan şüphelenilmiş ve bu olaydan sonra Aleksandros'un eş imparatorluk unvanı elinden alınmıştır. Ancak yaklaşık bir yıl sonra Aleksandros yeniden eş imparator unvanına sahip olmuştur.³³¹ Aleksandros yaklaşık otuz üç yıl süren ortak imparatorluktan sonra tek başına imparatorluğa hükmetmeye başladığında kendisini sikkelerin üzerinde *autokrator* unvanıyla adlandırmıştır.³³² Aleksandros'un sikkelerin üstünde kendisini bu isimle unvanlandırması ve imparator olduktan sonra selefi VI. Leon'un i ve dış politikalarında değişiklik yapması iki eş imparatorun imparatorluğun idaresi hususunda farklı görüşlere sahip olduklarını ve aralarının bozuk olduğunu kanıtlar niteliktedir. Kroniklerde yer alan bir bilgiye göre VI. Leon lm döşeğindeyken "İşte on üç aylık adam geliyor" diye kehanette bulunmuştur ve Aleksandros gerçekten de on üç ay hüküm sürdükten sonra hayatını kaybetmiştir. Bu hikye VI. Leon'un khin olduğuna dair söylentiler çıkmasına sebep olmuştur.³³³

Aleksandros tahta çıktığı andan itibaren selefi VI. Leon'un politikalarını tersine çevirecek hamlelerde bulunmuştur. Aleksandros'un tahta çıktıktan sonraki ilk ve belki de en önemli hamlesi Patrik Eutyhimos'u görevden azledip, VI. Leon'un sürgüne gönderdiği eski patrik Nicholas'ı yeniden patriklik makamına getirmesi olmuştur. Aleksandros'un Nicolas'ı yeniden patrikliğe getirmesinin altında farklı bir sebep yatıyor olmalıdır. Nitekim Nikolaos,

³³¹ Runciman, *Emperor Romanus Lecapenus and His Reign...*, s. 45; Ostrogorsky bu bilginin hatalı olduğunu ileri sürmektedir Bkz. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 225 d. 2

³³² Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.243 dn.1

³³³ Skylitzes, s.190; Cyril Mango, "The Legend of Leo the Wise", *ZRVI*, 6 1960, s.59-63

Aleksandros'un eş imparatoru olan VII. Konstantinos'un meşruiyetini kabul etmemiştir ve bu atama çocuk yaşta olsa da eş imparator olan VII. Konstantinos'a karşı bir mesaj niteliği de taşıyor olmalıdır.³³⁴ İmparator Aleksandros saray idaresinde de kendisine yakın olan insanları görevlendiriyor ve zamanında VI. Leon'a yakın olanları görevden uzaklaştırıyordu. VI. Leon'un karısı ve VII. Konstantinos'un annesi olan imparatoriçe Zoe da bütün yakınları ve danışmanlarıyla birlikte saraydan kovulmuştur. Ayrıca imparatorluğa önemli hizmetlerde bulunan *drungarios* Himerios da Kalypa manastırına sürgüne gönderilmiş ve altı ay sonra burada ölmüştür.³³⁵ Aleksandros'un en yakınındaki iki adamı Gabrielopoulos ve Basilitzes'di. Gabrielopoulos ve Basilitzes, imparatora VII. Konstantinos'un hadım edilmesini ve böylece imparatorluğun tek hâkimi olacağını söylemişlerdi ve imparator da bu fikre sıcak bakıyordu. Ancak imparatorun çevresinde bulunan ve VI. Leon'a hâlâ sadakat duyan bazı nüfuzlu kişiler, VII. Konstantinos'un zaten hastalıklı bir yapıya sahip olduğunu ve eğer hadım edilirse ölebileceğini söyleyerek imparatoru bu fikirden vazgeçirdiler.³³⁶ Aleksandros'un Hristiyanlığa değil de pagan ritüellerine yakın bir tutum sergilediği de dönem kaynaklarına yansımıştır. Aleksandros gökte kılıçbalığına benzer bir kuyruklu yıldız görmüş ve bunu münecçimlerine danışmıştır. İmparatorun münecçimleri bunun başkentte çok kan döküleceğine işaret ettiğini ve yaşanacakları engellemek için hipodromdaki tunç yaban domuzu heykeline kendi dişine ve cinsel organına benzer eklemeler yapması gerektiğini söylemişlerdir. Gerçekten de Aleksandros heykele yeni diş ve cinsel organ taktirtmiştir. Ayrıca kutsal duvar halılarını ve şamdanların kiliselerden getirilmesini emrederek at yarışlarında kullanılmasını emretmiştir.³³⁷

İmparatorluk sarayında bunlar yaşanırken Bulgar hükümdarı Symeon'un elçileri hem Aleksandros'un tahta çıkışını tebrik etmek hem de yaptıkları barış anlaşması gereği alacakları haracı tahsil etmek için Konstantinopolis'e geldiler. İmparator Aleksandros Bulgar elçi

³³⁴ Fine, *The Early Medieval Balkans...*, s.142

³³⁵ Skylitzes, s.190; Norwich, *Bizans II*, s.108

³³⁶ Skylitzes, s.189

³³⁷ Skylitzes, s.189-190

heyetine çok kötü muamelede bulunarak haracın ödenmeyeceğini bildirdi ve onları geri gönderdi. Robert Browning Aleksandros'un Bulgarlara bu şekilde davranmasının kendi halkı tarafından takdir görme isteğine bağlı popülist bir girişim olduğunu belirtmiştir. Gerçekten de VI. Leon'un Bulgarlara karşı izlediği pasif siyasetin Bizans halkının isteklerine hitap etmediği açıktı.³³⁸ Symeon ise beklendiği gibi Aleksandros'un tutumuna karşı çok öfkelenmiş ve ordusunu derhal savaşa hazırlamaya başlamıştır. Araştırmacıların büyük bir kısmı Symeon'un Bizans'a karşı savaşmak için bir bahane aradığını ve Aleksandros'un bu fırsatı Symeon'a altın tepside sunduğu konusunda hemfikirdir.³³⁹ Symeon bir süredir Trakya'da aktif bir faaliyet yürütüyordu. Aleksandros'la yaşanan anlaşmazlığın ardından doğrudan Bizans topraklarına saldırıya geçti.³⁴⁰

İmparator Aleksandros 4 Haziran 913 günü aşırı denecek miktarda yemek yedi ve içki içti. Buna rağmen polo oyunu oynamaya gitti ve burada beyin kanaması geçirdi. Burnundan ve cinsel organından kan gelen imparator 6 Haziran 913 günü kırk iki yaşında hayatını kaybetti.³⁴¹ Aleksandros'un ölümünün ardından hanedanın hayatta kalan tek varisi VII. Konstantinos'tu. Ancak VII. Konstantinos Aleksandros öldüğü sırada yedi yaşındaydı ve tek başına imparatorluğa hükmedecek durumda değildi. Aleksandros'un ölmeden önce VII. Konstantinos'u halefi ve Patrik Nicholas'ı da ona naiplik yapması için görevlendirdiği bildirildi. Ancak VII. Konstantinos'un annesi İmparatoriçe Zoe henüz hayattaydı ve niyabet heyetinde kendisinin de olması gerektiğini düşünüyordu. Patrik Nikolaos, Zoe'nin Eutymiosçularla yakın olduğunu ve bu sayede kendisine sorun teşkil edeceğini düşünerek İmparatoriçe Zoe'yi tutuklattı ve saçlarını kazıtarak Azize Euphemia manastırına gönderdi. Böylece imparatorluk

³³⁸ Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s.61

³³⁹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.243; Browning, *Byzantium and Bulgaria*, s.61; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.143

³⁴⁰ Ostrogorsky, Alexander Kazhdan ve Zlatarski Symeon'un Aleksandros'un ölümünden önce Bizans topraklarına saldırdığını kabul etmektedir. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.243

³⁴¹ Skylitzes, s.190; Jenkins, *Byzantium: The Imperial Centuries A.D. 610-1071*, s. 229-30

tarihinde ilk defa imparatorun annesi niyabet heyetinin dışında bırakılmış oldu.³⁴² Patrik Nicholas niyabet heyetinin başında olsa da küçük yaşta bir imparatorun olması yüzünden yönetimde istikrar sağlanamayacağı farkındaydı. Kısa süre sonra ordunun o dönemki en büyük kumandanı olan *Scholenoï domestikos*'u Konstantin Dukas, yönetimin içinde bulunduğu kaos ortamından faydalanarak tahtı ele geçirmek için harekete geçti. Konstantinos Dukas başkentteki destekçilerinden sarayda büyük bir kaos ortamının olduğunu ve eğer başkente yürürse kısa sürede tahtı ele geçirebileceğine dair mektuplar almıştı. Dukas'ın destekçileri hem Senato'nun hem de şehir halkının kendisine destek vereceğini söyleyerek Dukas'ı bir an önce Konstantinopolis'e çağırdılar. Esasen Konstantinos Dukas da imparator olmak istiyordu ve destekçilerinin bu çağrısını sevinçle karşıladı. Başkent kapılarının kendisine kolayca açılacağını düşünerek küçük bir grup askerle başkente doğru ilerledi ve gece başkente girdi.³⁴³ Konstantin Dukas geceyi kayınbiraderi olan Gregoras Iberitzes'in evinde geçirdi ve şafak sökerken Konstantin askerleri tarafından imparator ilan edilerek Hipodrom Kapısı'na doğru yürüyüşe geçti. Ancak niyabet heyeti üyelerinden olan *Magistros* Ioannes Eladas Konstantinos Dukas'ın girişimini önceden haber almıştı ve kendi ordusuyla Dukas'ı karşılamak için bekliyordu. Dukas ve Eladas'ın kuvvetleri kanlı bir çarpışmaya giriştiler. Çarpışmada Dukas'ın oğlu Gregory ve yeğeni Mikhail öldürüldü, Dukas ise kaçmak üzereyken yakalandı. Konstantin Dukas öldürüldü, karısının saçları kazıtılarak manastıra kapatıldı ve oğlu Stephan da hadım edildi. Dukas'ın taraftarları ise Chrysopolis'teki düve heykelinden Leukation Yolu arasında kalan bölgede kazığa oturtuldular.³⁴⁴ Patrik Nicholas da Konstantin Dukas'ın isyanında yer almakla itham ediliyordu. Bu ithamın yapılması olağandı. Çünkü patrik VII. Konstantinos'un meşruiyetini onaylamıyordu ve böyle bir hükümdarın emrinde olmak yerine isyancılarla iş birliği yapmış olabilirdi. Ancak patrik bütün ihanet suçlamalarını reddetti.³⁴⁵

³⁴² Norwich, *Bizans II*, s.111

³⁴³ Skylitzes, s.191

³⁴⁴ Skylitzes, s.193-194

³⁴⁵ Browning, *Byzantine Empire*, s.103

Başkentte Konstantinos Dukas'ın isyanı bastırıldığı sırada Bulgar Çarı Symeon Bizans topraklarına girmiş ve önemli bir mukavemetle karşılaşmadan 913 Ağustos'unda başkent surlarının önüne kadar gelmişti. Symeon o noktaya gelene kadar şehri kolayca ele geçirebileceğini düşünüyordu ancak başkent surlarının önüne geldiğinde surların kolayca aşılamayacağını gördü.³⁴⁶ Ostrogorsky Symeon'un şehri yağmalamayı ya da şehri ele geçirmeyi değil direkt olarak Roma imparatorluk tacını hedeflediğini ileri sürmektedir. Netice itibariyle Symeon Bizans'ta eğitim almıştı; Symeon'un fikirleri Roma imparatorluk düşüncesi ve kültürü ile yoğrulmuştu. Symeon dünya üzerinde yalnızca bir imparatorluğun ve bir imparatorun mevcut olabileceğine inanıyordu.³⁴⁷ Robert Browning de Bizans toplumunun ırkçı olmadığını, Bizans'a hükmetmek için Ortodoks inanç sahibi olmanın Yunan kültürünü benimsemenin ve askerî başarıya sahip olmanın yeterli olduğunu ileri sürerek Symeon'un gerçekten bu niteliklere sahip olduğunu belirtmiştir.³⁴⁸ Symeon Roma imparatorluk tacını istiyordu ancak daha önce Bizans surlarını aşmak isteyenlerin başarısız olduğunu da biliyordu. Symeon savaş yoluyla aşamayacağını düşündüğü surları diplomasi yoluyla aşmak için elçisi Theodore'u Hebdemon Sarayı'nda bulunan niyabet heyetine gönderdi ve müzakere etmek istediğini bildirdi. Symeon'un başkente saldırmasından tedirgin olan niyabet heyeti müzakere isteğini memnuniyetle kabul etti. Patrik Nicholas, Symeon'un iki oğlunu şehre davet etti ve İmparator VII. Konstantinos'un huzurunda Blakhernai Sarayı'nda onlara büyük bir ziyafet verdi.³⁴⁹ Symeon imparator ve patrik ile de görüşme talep etmişti. Symeon ve Patrik Nicholas şehrin dışındaki Hebdomon Sarayı'nda bir araya geldiler. Patrik, Symeon'un talebi doğrultusunda Bizans'ın Bulgarlara yıllık haraç ödenmesini ve Symeon'un kızlarından birinin VII. Konstantinos'la evlendirilmesini kabul etti. Blachernae'deki Bakire Meryem Kilisesi'nde gizemli bir törenle Patrik, Symeon'u taçlandırdı ve Symeon'u Bulgaristan *basileus*'u olarak

³⁴⁶ Skylitzes, s.194

³⁴⁷ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.244; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.144

³⁴⁸ Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s.62

³⁴⁹ Norwich, *Bizans II*, s.113

unvanlandırdı.³⁵⁰ Taçlandırmanın şekli ve bahsettiği önem hakkında farklı yorumlar mevcut olsa da netice itibariyle Symeon istediğini elde etti ve küçük yaştaki Bizans imparatorunun kayınpederi oldu. Amacına ulaşan Symeon başkentten ayrılarak 913 yılının sonbaharında Preslav'a döndü. Symeon bu tarihten sonra mühürlerinde “*Symeon, eirenopoios basileus*” ibaresini kullanmaya başladı.³⁵¹

Symeon'a büyük tavizler verilmesi niyabet heyetinin başındaki patriğin otoritesine büyük darbe vurdu. Konstantin Dukas'ın isyanında parmağının olduğu iddiası hala başkentte konuşuluyordu ve Symeon'la gizlice görüşme yapması patriği yeniden eleştirilerin hedefi haline getirdi. Ayrıca VII. Konstantinos'un sarayda gün boyu ağlayarak annesini yanında istemesi de patriği huzursuz ediyordu.³⁵² Bu gelişmeler niyabet heyetinin arasındaki iş birliğinin bozulmasına yol açtı. İmparatoriçe Zoe sürgün edildiği manastırdan çıktı ve yönetimi ele geçirerek Niyabet Heyeti'nin başına geçti. Nicholas ise yine patriklik görevini sürdürecekti. Böylece imparatorluğun yönetimi İmparatoriçe Zoe ile Zoe'nin hadım danışmanlarından oluşan niyabet heyetinin eline geçmiş oldu.³⁵³

Armenia toprakları uzun süredir Bizans ve Müslümanlar arasında çekişmeye sebep oluyordu ve bu bölgede siyasi istikrarsızlık mevcuttu. 909 yılında halifenin emiri olan Yusuf, Armenia'daki Bizans etkisini tamamen kırmak ve Ermenileri Bağdat'taki halifeye tabi kılmak için saldırıya geçti. Başlangıçta bir iç savaş çıkartan Yusuf, iç savaşın ardından harap olmuş yerlere saldırarak Ermenilerin direnişini kırmıştır. Ermeni Kral Smbat halkının daha fazla zarar görmesini engellemek için 913 yılında Yusuf'a teslim olmuş, ancak Yusuf tarafından

³⁵⁰ Browning, *Byzantine Empire*, s.104. Bu törenin gerçekliği hakkında tarihçiler farklı görüşlere sahiptir. Bazı tarihçiler Symeon'un imparatorluk tacını değil, başka bir başlık giydirilerek kandırıldığını ileri sürerken, bir kısım tarihçiler de Symeon'un Bizans kültürü içinde yetiştiğini bildirerek bu kandırmacaya düşmeyeceğini ileri sürmektedirler. Bkz, Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.245 d.1; Robert Browning, *Byzantium and Bulgaria*, s.62; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.145; Jenkins, *Byzantium: The Imperial Centuries AD 610-1070*, s.239

³⁵¹ Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier 900-1204...*, s.22

³⁵² Skylitzes, s.195

³⁵³ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.245

öldürülmüştür. İmparatoriçe Zoe Armenia topraklarının Bizans için önemini farkındaydı ve Smbat'ın oğlu Aşot'u, Armenia'daki Araplara karşı ortak bir sefer düzenlemek üzere Konstantinopolis'e davet etti. Aşot Bizans'la anlaşmayı kabul etti ve 914 yılının baharında Bizans ordusunun başında Armenia'ya ilerledi. Kısa süre sonra Armenia'nın tüm batı kesimi ile doğusunun da büyük bir kısmını hakimiyeti altına almayı başardı. Zoe'nin Armenia politikası başarıya ulaşmış oldu. Bu başarının ardından Bizans ordusu Tarsus'tan Bizans topraklarına akınlarda bulunan Müslüman kuvvetlere karşı harekete geçmiş ve Müslümanları bozguna uğratmışlardır.³⁵⁴

Kazandığı başarılar Zoe'nin kendisine olan güvenini yerine getirdi ve Zoe yönetimde daha cüretkâr davranmaya başladı. Symeon'a verilen *basileus* unvanını ve VII. Konstantinos ile Symeon'un kızı arasında yapılan evlilik akdini iptal etti. Bunun üzerine Symeon 914 yılının başında yeniden Bizans topraklarına saldırdı.³⁵⁵ Bizans'ın Trakya'daki topraklarına saldıran Symeon kolayca ilerledi ve 914 yılının eylül ayında başkente giden yolda stratejik bir nokta olan Edirne'yi teslim aldı. Ardından Dyrrachium (Dıraç) ve Selanik çevresini de yağmalayan Symeon iki yıl boyunca büyük bir mukavemet görmeden Teselya ve Epir'deki Bizans kasabalarını yağmalamaya devam etti. Symeon'un bu saldırıları yapma amacı *basileus* unvanının Bizans tarafından yeniden tanınmasını sağlamaktı.³⁵⁶ Bulgar hükümdar Symeon'un Bizans topraklarına saldırması ve Bizans'ın ona karşı koyamaması niyabet heyetine yönelik olumsuz tepkilerin artmasına sebep oldu. İmparatoriçe Zoe'nin başında olduğu niyabet heyeti Symeon'a karşı askerî bir hamlede bulunmak zorundaydı. Heyet Symeon'a saldırmaya karar verdi. Bulgarlara karadan ve denizden olmak üzere iki cepheden saldırılacaktı. *Scholenoï domestikos*'u Leon Phokas (Nikephoros Phokas'ın oğlu) yönetimindeki kara ordusu Karadeniz

³⁵⁴ Norwich, *Bizans II*, s.115

³⁵⁵ Runciman, *A History of First Bulgarian Empire*, s.158; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.148

³⁵⁶ Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s.63; Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier 900-1204...*, s.22

kıyılarında ilerleyecek, donanma *drungarios*'u Romanos Lakapenos yönetimindeki filo ise denizden ilerleyerek düşman hatlarının arkasına saldırıp düşman kuvvetlerin iletişimini kesecekti.³⁵⁷ Bizans Balkanlarda da kendisine destek olacak bir müttefik arayışına girmişti. Macarlara ve Sırlara elçi gönderilerek ittifak teklifinde bulunuldu. Ancak ne Sırlardan ne de Macarlardan olumlu bir dönüş alınmadı.³⁵⁸ Khersones strategosu Ioannes Bogas eğer kendisine *patrikios* unvanı verilirse Symeon'un müttefiki olan Peçeneklerle anlaşarak Symeon'a karşı ortak bir saldırı yapılabileceğini İmparatoriçe Zoe'ye ilettili. İmparatoriçe Zoe Bogas'a istediklerini verdi ve Bogas Peçeneklere çok sayıda hediye götürerek onların müttefikliğini satın aldı. Yapılan ittifaka göre Peçenekler Bizans gemileriyle Tuna'yı geçecekler ve Bulgarlara kuzeyden saldırıacaklardı.³⁵⁹ Bizans ordusu bütün hazırlıklarını tamamladıktan sonra 917 yazında harekete geçti. Donanma ilerlerken beklenmedik bir gelişme yaşandı. Khersones *strategosu* Ioannes Bogas, beraberindeki Peçeneklerle Tuna kıyısına geldiğinde donanma *drungarios* 'u Romanos Lakapenos'la fikir ayrılığı yaşadı ve onun emrine girmeyi reddetti. Bunun üzerine Romanos Lakapenos da Peçenekleri karşı kıyıya geçirmekten vazgeçti ve Peçenekler savaşmadan kendi topraklarına geri döndüler.³⁶⁰ Bu sırada kara ordusu *domestikos* Leon Phokas komutasında Konstantinopolis'ten çıkarak Burgaz Körfezi'nin güneyinden Bulgar topraklarına girdi. Bizans ordusu karargahını Achelous mevkiinde kurdu. 20 Ağustos 917 günü Symeon karargahının batısında kalan tepeliklerden Bizans karargahının üzerine ani bir saldırı yaptı. Bulgarlar Bizans ordusuna büyük bir kıyım yaptı. Diyakon Leo savaştan yüz yıl geçtikten sonra dahi Achelous mevkiinde Bizans askerlerinin kemiklerinin görüldüğünü söylemesi yapılan kıyımın boyutları hakkında fikir vermektedir.³⁶¹ Savaşın ardından ordu komutanı Leon Phokas korunaklı durumdaki Mesembria'ya kaçmayı başarırken, *drungarios* Romanos Lakapenos savaş meydanında kalan Bizans askerlerini dâhi almadan

³⁵⁷Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.245; Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s.63

³⁵⁸Fine, *The Early Medieval Balkans...*, s.149

³⁵⁹Skylitzes, s.196; Runciman, *A History of First Bulgarian Empire*, s.158

³⁶⁰Skylitzes, s.198

³⁶¹Diyakon Leo, s.171-172

donanmasıyla başkente döndü.³⁶² Bizans ordusunun Bulgarlar karşısında bozguna uğraması başkentte hayal kırıklığı yarattı. Romanos Lakapenos ve Ioannes Bogas arasındaki anlaşmazlığın yenilgide önemli rol oynaması imparatoriçe Zoe'yi çok öfkeliendirdi. Romanos Lakapenos Peçenekleri gemisine alıp karşı kıyıya geçirmedeği için suçlu bulunarak kör edilme cezasına çarptırıldı. Ancak Romanos'un yakın dostlarından olan ve niyabet heyetinde yer alan *Magister* Stephen araya girerek Romanos'un cezasının ertelenmesini sağladı.³⁶³ Bu sırada kilisenin başı olarak Patrik Nicholas da Symeon'u durdurmak için harekete geçti. Patrik Nicholas Bulgar hükümdarına yazdığı mektubunda, imparatorluğun Symeon'a saldırmasının doğru olmadığını ve Bizans'ın ona saldırısını onaylamadığını; ancak Bulgarların Trakya'ya baskınlarını sürdürmesinden dolayı Bizans'ın harekete geçmek zorunda kaldığını söylemiştir. Patriğe göre Bizans saldırısının tek amacı Symeon'u Selanik ve Dyrrachium çevresindeki bölgeleri boşaltmaya zorlamaktı.³⁶⁴ Ancak Symeon bu mektupta yazılanlardan tatmin olmadı. Bizans'a karşı kazandığı zaferle kendisine güveni gelmişti ve Balkanlarda kendi ordusuna karşı koyacak bir kuvvetin olmadığını görmüştü. Symeon yeniden ordusuyla harekete geçti ve Doğu Trakya'daki Bizans topraklarına girdi. Konstantinopolis yakınlarındaki Katasyrtai mevkiinde Leon Phokas komutasındaki Bizans ordusuna saldırdı ve Bizans ordusunu bir kez daha mağlup etti.

Symeon Achelous zaferinden sonra Sırp Krallığı'nın üzerine yürüdü ve Sırp Prenses Peter'ı esir alarak Bulgaristan'a götürdü. Peter aynı yıl içinde hapisteyken öldü ve Symeon Mutimir'in torunu Pavel'i Sırp tahtına oturttu.³⁶⁵ Symeon artık Balkan yarımadasının tek büyük gücü konumundaydı ve Konstantinopolis üzerine yürüyebilirdi. Ancak Symeon rotasını değiştirdi ve 918 yılında Kuzey Yunanistan'a girerek Korint Körfezi'ne kadar hakimiyetini genişletti. Robert Browning Symeon saldırı rotasını değiştirmesinin sebebini ekonomik

³⁶² Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s.63

³⁶³ Skylitzes, s.199

³⁶⁴ Nicholas I, *Letters*, s.58-63.

³⁶⁵ Fine, *The Early Medieval Balkans...*, s.150

gerekçelere dayandırmaktadır. Nitekim sürekli sahada olan büyük bir ordu devlete ağır bir mali yük bindirirdi ve bu mali yükün karşılanması için ordunun ganimet elde etmesi gerekiyordu. Ayrıca Symeon Bizans başkentinin büyük surlarla çevrili olduğunu ve iyi bir hazırlık yapılmadan Konstantinopolis'in ele geçirilemeyeceğinin de farkındaydı.³⁶⁶

Bulgarlara karşı alınan büyük yenilgilerin ardından İmparatoriçe Zoe ve niyabet heyetinin yönetimi çatırdamaya başladı. İmparatorluğun içinde bulunduğu durumdan kurtulması ve yeniden ayağa kalkması için güçlü ve asker kökenli bir erkeğin yönetime gelmesi gerektiğine inanılıyordu. Akla gelen ilk isimler *domestikos* Leon Phokas ve *drungarios* Romanos Lekanapanos'tu. Leon Phokas Anadolu'nun büyük toprak sahibi ailelerinden birine mensuptu ve babası Nikephoros Phokas Bizans'ın en ünlü generallerindendi. Romanos Lakapenos ise Ermeni asıllı bir köylü olmasına rağmen donanma komutanı olduğu için nüfuzlu bir askerdirdi.³⁶⁷ İmparatoriçe Zoe, Leon Phokas'ı tercih etti ve Leon Phokas kısa süre içinde Zoe'nin danışmanı olarak saraya alındı.

919 yılına gelindiğinde meşru imparator VII. Konstantinos artık on üç yaşındaydı. VII. Konstantinos'un öğretmeni olan Theodore, Leon Phokas'a güvenmiyordu ve bu yüzden küçük yaştaki imparatoru gerektiğinde koruması için Romanos Lakapenos'la bağlantı kurdu. Theodore defalarca Romanos'a haber göndermesine rağmen Romanos olumlu bir cevap vermedi. Ancak VII. Konstantinos'un kendi el yazısıyla yazdığı mektup Romanos'a ulaştığında Romanos VII. Konstantinos'u, Leon Phokas ve *parakoimomenos* Konstantinos'un entrikalarına karşı koruyacağını bildirdi.³⁶⁸ Bu haber saraya ve başkente kısa sürede yayıldı. İmparatoriçe Zoe Romanos Lakapenos'a çok öfkelenmiş ve *parakoimomenos* Konstantinos'u Romanos'un ordusunu dağıtması için görevlendirdi. Romanos, Konstantinos'u gemisine davet etti ve burada onu tutukladı. Zoe Romanos'a elçi gönderip durumu sorgulamak istediğinde Zoe'nin elçileri

³⁶⁶ Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s.65

³⁶⁷ Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s.65

³⁶⁸ Skylitzes, s.200

Romanos'la görüşmeyi başaramadı ve bu durum Zoe'yi fazlasıyla endişelendirdi. Zoe Boukoleon'da bakanlarıyla toplantı yaptığı sırada VII. Konstantinos'un eline tutuşturulan belgede Zoe'nin artık niyabet heyetinin başında olmadığı bildiriliyordu. Yönetim yeniden Patrik Nikolaos ve *Magistros* Stephanos'un ellerine geçmişti.³⁶⁹ İmparatoriçe Zoe'nin manastıra gönderilmesi planlanmıştı. Ancak VII. Konstantinos'un annesinin yanında olmasını istediği için Zoe'nin sarayda kalmasına izin verildi.³⁷⁰

Romanos Lakapenos 25 Mart 919 günü donanmasıyla Boukoleon önlerine doğru ilerledi ve Denizci Kapısı'ndan içeri girerek imparatorluğu eline aldığını bildirdi. Zoe ve destekçileri saraydan kovuldu ve başında Romanos Lakapenos'un olduğu yeni bir niyabet heyeti kuruldu. Aynı yılın Mayıs ayında Romanos Lakapenos'un kızı Helena ile VII. Konstantinos evlendirildi ve Romanos, VI. Leon döneminde Stylianos Zautzes için icat edilen *basileopator* unvanını aldı.³⁷¹ Romanos Lakapenos girişimleriyle imparatorluk idaresindeki nüfuzunu arttırırken en büyük rakibi olan *domestikos* Leon Phokas ise Üsküdar'da bulunuyordu. Leon Phokas çevresindekilere yaptığı konuşmalarda Romanos'un tahtı gasp ettiğini ve tek amacının gaspçıyı ortadan kaldırmak olduğunu söylüyordu. Romanos ise Leon Phokas'ın imparatoru devirmek isteyen bir isyancı olduğunu bildiren mektupları Leon'un askerlerinin olduğu yerlerde dağıttırıyordu. Nitekim Romanos'un bu planı işe yaradı ve Leon'un yüzlerce askeri silahlarını bıraktı. Leon Phokas mücadeleyi kaybettiğini düşünerek kaçarken Bitinya'daki bir köyde yakalandı ve gözleri oyulduktan sonra Konstantinopolis'e getirildi. Romanos Leon'un yeniden bir isyan peşinde olduğundan şüphelendiği için Leon'u Forum'da katır üstünde dolaştırdı. Leon'un halk nezdindeki itibarı da yok edildi. Böylece yeniden isyan etmesinin tamamıyla önüne geçilmiş oldu.³⁷²

³⁶⁹ Skylitzes, s. 200; Norwich, *Bizans II*, s.118

³⁷⁰ Skylitzes, s.201

³⁷¹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.246

³⁷² Norwich, *Bizans II*, s.118

920 yılının ağustosunda VII. Konstantinos'un annesi Zoe Romanos'a komplo düzenlemekle suçlandı ve Zoe saçları kazıtılarak Aziz Euphambia Manastırı'na gönderildi. VII. Konstantinos'un hocası olan ve Romanos'un yükselmesinde büyük payı olan Theodore ise kardeşi Symeon'la birlikte bir ziyafet sırasında tutuklanarak sürgüne gönderildi. Romanos imparatorluğa giden yolda önündeki engelleri tek tek ortadan kaldırmış oldu.³⁷³ Romanos Lakapenos 24 Eylül 920 günü VII. Konstantinos tarafından *caesar* olarak ilan edildi. Kısa bir süre sonra, 17 Aralık 920 günü eş imparator olarak taçlandırıldı. Romanos Lakapenos artık sadece imparatorun kayınpederi değil aynı zamanda eş imparatordu. Böylece 920 yılının sonunda Bizans tahtına yeniden asker kökenli bir isim geçmiş oldu.³⁷⁴ Bu tarihten itibaren VII. Konstantinos'un adı protokol listelerinde ilk sırada yer alsada asıl hükümdar Romanos Lakapenos'tu. Romanos Lakapenos gücü elinde tutmasına rağmen halkın Makedonya Hanedanı'na bağlılığını sürdürdüğünü görmüş ve VII. Konstantinos'a cephe alacak davranışlarda bulunmamıştır. Jenkins, VII. Konstantinos'un bu konuda şanslı olduğunu şu sözlerle vurgulamıştır: “VII.Konstantinos, dokuzuncu yüzyıldan ziyade onuncu yüzyılda yaşadığı için şanslı sayılabilir. Ne öldürüldü ne de sakatlandı, yalnızca evlendi.”³⁷⁵

2.3. Romanos Lakapenos Dönemi (920-944)

2.3.1. Askerî ve Siyasi Gelişmeler

2.3.1.1. Bulgarlarla Mücadeleler

Romanos Lakapenos'un VII. Konstantinos'un hem kayınpederi hem de hâmisisi olması Bulgar hükümdar Symeon'u büyük bir hayal kırıklığına uğrattı. Symeon'un kendisi için hedeflediği payeye Ermeni asıllı bir köylü olan Romanos Lakapenos ulaşmıştı.³⁷⁶ Symeon

³⁷³ Norwich, *Bizans II*, s.119

³⁷⁴ Browning, *Byzantine Empire*, s.106; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.246

³⁷⁵ Jenkins, *Byzantium: The Imperial Centuries A.D 610-1070*, s. 239.

³⁷⁶ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.246

Romanos Lakapenos'un genç imparatorun hamisi olmasının ardından hedeflediği Bizans tacını diplomasi yoluyla elde edemeyeceğini gördü ve yaşadığı hayal kırıklığının da etkisiyle Bizans'a karşı büyük bir hırsla askerî harekâta girişmeye karar verdi. Robert Browning Symeon'un babası gibi diplomatik yollarla çözüme ulaşmaktan ziyade askerî yolları tercih eden bir yapısının olduğunu belirtmiştir. Gerçekten de Symeon bu yapısını inkâr etmeyen bir şekilde Bizans'a karşı kısa süre içinde yeniden saldırıya geçti.³⁷⁷ Symeon'un ordusu 919 yazının sonlarında Trakya'yı çığneyip Çanakkale Boğazı'nın stratejik noktalarını ele geçirdi ve Lampsakos'a kadar ilerledi. Ancak Bulgar ordusu kış geldiğinde bu boş topraklarda daha fazla ilerleyemedi ve Preslav'a çekildi. Symeon Bizans topraklarına saldırdığı sıralarda Patrik Nicholas Bulgar hükümdara mektuplar yazarak onun ilerleyişini durdurmaya çalışıyordu. Patrik Nicholas VI. Leon'un dördüncü evliliğinin neden olduğu ayrılığın 920 yılının temmuz ayında sona erdiğini Bulgar Başpiskoposuna ve Symeon'a bildirdi. Patrik bu haberi Symeon'a ileterek Symeon'un dinî duygularına hitap edip başkente doğru ilerleyişini durdurmayı hedeflemiş olmalıdır.³⁷⁸

Symeon'un o dönemde Balkanlardaki en önemli müttefiki Sırlardı. Sırbistan'da Bizans yanlısı olan Prens Peter Symeon tarafından tahttan indirilmiş ve yerine Bulgar yanlısı Pavel getirilmişti. Bizans ise buna karşılık olarak Konstantinopolis'te olan Prvoslav'ın oğlu Zaharije'yi 920 yılında Sırbistan'a gönderip Sırbistan'daki durumu kendi lehine çevirmek istedi. Ancak Zaharije Sırbistan'a giderken Symeon tarafından yolda yakalandı ve Preslav'daki Bulgar sarayında esir edildi.³⁷⁹ Symeon Zaharije'nin Bulgar tarafına geçmesini isterken Bizans da Sırbistan'da bulunan Pavel'e elçi göndermiş ve çok sayıda altın karşılığında kendi tarafına çekmek istemişti. Pavel Bizans'ın teklifini kabul etti ve ordusu Trakya bulunan Symeon'a arkadan saldırmayı kabul etti. Pavel'in ordusu Bulgar topraklarına saldırmaya hazırlanırken

³⁷⁷ Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s.66

³⁷⁸ Skylitzes, s.206; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.164

³⁷⁹ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.165

Symeon bu durumu haber aldı ve Zaharije'yi Pavel'in üzerine gönderdi. Zaharije Pavel'in kuvvetlerini mağlup etti ve Symeon'un kendisine söz verdiği gibi Sırp tahtına oturdu. Böylece Sırbistan'da yeniden Bulgar yanlısı bir prens tahta çıkmış oldu.³⁸⁰

Symeon 921 yılında Bizans'a karşı yeniden saldırıya geçti. Symeon'un ordusu önemli bir mukavemet görmeden Katasyrtai mevkiine kadar ilerledi. Symeon'un önde gelen komutanlarından olan Chagan ve süvarilerinin başkomutanı olan Minikos ordularıyla Boğaz'ın Avrupa yakasına kadar ilerlediler. Romanos Lakapanos bu ilerlemeyi öğrendiğinde, Bulgarların Boğazın Avrupa yakasında bulunan sarayları ve konutları yakabileceklerini öngörerek Leo Argyros ile Pothos Argyros'u büyük bir kuvvetle Bulgarların üzerine gönderdi. Ancak Symeon'un ordusu Bizans ordusunu mağlup etti ve Bulgarlar Pegai'de bulunan büyük sarayı yakıp yıktılar.³⁸¹ Bulgar ordusu 923 yılında Bizans Trakyası'nın kilit noktası olan Edirne'ye saldırdı. Şehir Bizans valisi Moroleon tarafından Bulgarlara karşı bir süre cesurca savunuldu. Ancak Konstantinopolis'ten yardım gelmedi ve yaşanan kıtlığın da etkisiyle Edirne teslim oldu. Şehre giren Symeon, Vali Moroleon'a işkence etti ve şehri yağmaladı. Ancak Sırbistan'da vuku bulan gelişmelerden dolayı Symeon daha fazla ilerleyemedi.³⁸² Yine de Symeon Edirne'yi eline geçirerek Balkanlardaki hâkimiyetini iyice sağlamlaştırmış oldu. Symeon Balkanlarda kazandığı zaferlerin Konstantinopolis'i ele geçiremediği sürece anlamsız olduğunu biliyordu. Bu yüzden Balkanlarda ilerlemeye devam ederken Konstantinopolis Patriği Nicholas'la mektuplaşmaları sürüyordu. Symeon, Romanos Lakapanos'un iktidardan uzaklaştırılmasını ve daha önce söz verildiği gibi kendi kızı ile VII. Konstantinos'un evlendirilmesini istiyordu. Symeon Edirne'ye hâkim olduğu ve Bizans üzerindeki baskısını sürdürdüğü için isteklerinin kabul edileceğini düşünüyordu; ancak patrik Nicholas Symeon'un isteklerini kabul etmedi. Bu sırada İmparator Romanos Lakapanos da Symeon'un faaliyetlerini dikkatlice izliyordu ve

³⁸⁰ Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.152;

³⁸¹ Skylitzes, s.208-209

³⁸² Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 166

Symeon'a karşı ittifak kurmak için Macarlar, Peçenekler ve Ruslarla müzakere girişimlerinde bulunuyordu.³⁸³

Symeon karadan ve denizden müşterek bir saldırı gerçekleştiremediği sürece Konstantinopolis surlarını geçemeyeceğinin farkındaydı. Symeon muhteşem bir kara ordusuna sahip olmasına rağmen Konstantinopolis'i kuşatacak kadar gelişmiş bir deniz gücünden yoksundu ve bu yüzden deniz gücünden faydalanabileceği ittifak arayışlarına girdi. Symeon kendisi için en uygun müttefikin Kuzey Afrika'da hâkimiyet kuran Fâtımîler olduğuna karar verdi. Bulgar hükümdar diğer bir müttefiki olan Zakhlumia Prensi Mikhail aracılığıyla Fâtımîlere elçilik heyeti gönderip ittifak teklif etti ve Fâtımî halifesi de bu teklifi kabul etti. Fâtımîler ittifakın şartlarını görüşmek için Bulgar elçi heyetiyle birlikte kendi elçilerini Symeon'a gönderdiler. Ancak bu heyet Bizanslılar tarafından Güney İtalya kıyılarında, Calabria yakınlarında yakalandı ve Bulgar elçiler esir alınarak Konstantinopolis'e getirildi.³⁸⁴ İmparator Romanos Lakapenos Mısır'daki halifeyi Bulgar ittifakından koparmak için Bulgarların teklif ettiği meblağdan çok daha fazlasını teklif etti. Halife bu teklifi memnuniyetle kabul etti. Donanmasının kendi topraklarından uzak bir noktada ne kadar süreceği belirsiz bir savaşta yer almasındansa Bizans'la ittifak yapmanın daha kârlı olacağını düşünüp Bulgar ittifakında yer almadı.³⁸⁵ Symeon 924 yazında ordusuyla birlikte yeniden Trakya'yı geçti ve Bizans başkentine saldırıya geçmek için Müslüman donanmasının gelmesini beklemeye karar verdi. Eylül ayında Konstantinopolis surlarının önüne geldiğinde Müslüman donanması hala gelmemişti ve Bizans ordusunun da Bulgar ordusunun üzerine ilerlemeye başladığı haberi Symeon'a ulaştı. O sırada Sırbistan'da Zaharije'ye karşı saldırıya geçen Bulgar ordusunun da mağlup olduğunun haberinin ulaşması Symeon'un moralini iyice bozdu. Yaşanan olumsuzlukların üzerine Symeon Bizans'la müzakare etmeye karar verdi. Bizans'la ateşkes

³⁸³ Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s. 65

³⁸⁴ Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 152; Norwich, *Bizans II*, s. 124

³⁸⁵ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 169

yaparak doğu sınırını güvence altına almayı ve Sırbistan üzerine güçlü bir şekilde ilerlemeyi planlıyordu.³⁸⁶ Patrik Nicholas Symeon'un çadırına geldi ve iki taraf arasında esir değişimleri yapıldı. Ancak Bulgar hükümdar barış görüşmelerini bizzat imparatorla yapmak istediğini bildirdi ve patrik bunu kabul etti. Ancak Romanos Lakapenos Symeon'a hiç güvenmiyordu. Bu yüzden Symeon'la görüşmesi için özel hazırlıklar yapıldı. Haliç'in kuzeyinde bulunan Cosmidium (Eyüp)'da büyük bir iskele kuruldu. İskeleye Symeon karadan Romanos'un ise deniz yoluyla gelecekti. Symeon imparatorun kendisiyle görüşmesini beklerken sabırsızlığının ulaştığı boyutu göstermek için Pegae'deki Tanrı'nın Annesi Kilisesi'ni yaktı.³⁸⁷ İmparator Romanos Lakapenos ve Bulgar hükümdar Symeon arasındaki görüşme 9 Eylül 924 tarihinde gerçekleşti.³⁸⁸ Skylitzes iki hükümdar arasındaki görüşmeyi şu şekilde kaydetmiştir: *'Hristiyan olduğunu ve Tanrı'dan korkan bir adam olduğunu duydum, ancak senin Tanrı'dan korkan bir adamın yapmaması gereken şeyleri yaptığını görüyorum. Gerçekten bir Hristiyan iseniz, bu haksız katliamları ve bu kutsal kan dökülmesini hızlıca durdurun. Hristiyanların ellerini, diğer Hristiyanların kanıyla bulandırmayı reddedin. Çünkü siz de bir erkeksiniz: ölüm önünüzde, yeniden dirileceksiniz ve yaptıklarınızla yargılanacaksınız. Bugün buradasınız, yarın toz ve küle dönüşeceksiniz. Eğer servet elde etmek için bu işleri yapıyorsan, ben istediğin serveti sana vereceğim. Sadece kana bulanmadan huzurlu bir hayat yaşayabilmeniz için huzuru ve sevgiyi kucaklar mısın? Hristiyanlar birbirlerine karşı silah doğrultmaktan vazgeçebilirler.'*³⁸⁹

Romanos Lakapenos'un Symeon'a karşı vaaz verir tondaki konuşması çevresindekileri ve Bulgar hükümdarı etkilemeyi başarmıştı. Esasen barış isteyen taraf Bizans olmasına rağmen görüşmenin hâkim tarafı şüphesiz Romanos Lakapenos olmuştu. Symeon için o an gerçekten de en akılcı yaklaşım Bizans'la barış yapmaktı. Birçok zafer kazanmıştı ve Korint ile

³⁸⁶ Fine, *The Early Medieval Balkans...*, s. 153

³⁸⁷ Skylitzes, s. 212; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 169

³⁸⁸ Steven Runciman, *Emperor Romanus Lecapenus and His Reign...*, s. 246-248 (Görüşme tarihi hakkında net bir bilgi olmamasına rağmen Runciman'ın verdiği bu tarih doğru olarak kabul edilmektedir.)

³⁸⁹ Skylitzes, s. 213; Romanos Lekapanos'un konuşmasının tamamı için bkz. Runciman, *Emperor Romanus Lecapenus and His Reign...*, s. 92

Dyrrhachium surlarından Konstantinopolis surlarına kadar olan bölgeyi hâkimiyeti altına almıştı. Ancak kendisinin bir donanması yoktu ve Konstantinopolis surlarını aşamıyordu. Symeon ulaşabileceği en yüksek noktaya ulaşmıştı ve bu yüzden savaşı sürdürmek anlamsızdı.³⁹⁰ İki taraf arasında yapılacak ateşkesin şartları hükümdarlar arasında görüşüldüyse de ayrıntılar daha sonra diplomatlar tarafından düzenlenmiş olmalıdır. Yapılan görüşmelerin ardından Romanos'un Symeon'a ödemeyi teklif ettiği yüklü miktarın ödenmesine ve Bizans'ın her yıl 100 *scaramangia*³⁹¹ hediye göndermesi kabul edildi. Buna karşılık Symeon işgal ettiği Bizans topraklarından çekilecek ve Karadeniz kıyılarında ele geçirdiği Bizans kalelerini (Agathopolis, Sozopolis, Develtus ve Achelous) iade edecekti. Anlaşma şartlarında uzlaşıldıktan sonra Symeon Preslav'a dönmek üzere yola çıktı.³⁹² Bizans kronikleri Romanos ve Symeon arasındaki görüşme bitmek üzereyken iki kartalın havada uçmaya başladığını ve ikisinin aniden ayrılarak birinin Konstantinopolis'e diğerinin Trakya'ya doğru uçtuğunu kaydetmiştir. Bu gelişme Balkanlarda artık iki imparatorun hüküm süreceği anlamında yorumlanmıştır.³⁹³

Bizans-Bulgar uzlaşması sağlanmasına rağmen iki taraf arasında tam olarak bir barış sağlanmamıştır. Symeon Karadeniz'deki kaleleri Bizans'a hemen iade etmek istememişti ve Romanos da bu kaleler iade edilmediği sürece gereken ödemelerin yapılmayacağını bildirdi. Symeon o sıralarda Sırp Prens Zaharije'ye karşı mücadeleye girişmişti ve bu yüzden Bizans'la aralarındaki ateşkesi bozmak istemiyordu. Symeon 924 yılının sonbaharında Preslav'a döndükten sonra kendisine karşı ayaklanan Sırp prens Zaharije'ye karşı büyük bir ordu gönderdi. Sırlara karşı gönderilen ordunun başında uzun süredir Bulgaristan'da rehine olarak bulunan Caslav (Prens Peter'e karşı başarısız bir isyanda bulunan Klonimir Strojimiroviç'in

³⁹⁰ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.171

³⁹¹ Scaramangia: Konstantinopolis'te üretilen ve maddi değeri oldukça yüksek olan gümüş işlemeli pelerin.

³⁹² Fine, *The Early Medieval Balkans ...*, s. 172; Norwich, *Bizans II*, s. 125

³⁹³ Skylitzes, s.213;

oğlu) bulunuyordu. Bulgar ordusu Sırp topraklarını istila etti ve Sırp Prens Zaharije Hırvatistan'a kaçmak zorunda kaldı. Symeon Preslav'a dönen Caslav'ı esir aldı ve bu defa Sırbistan'ı kendi topraklarına ilhak etti. Böylece Bulgarlar, Kral Tomislav'ın hükümdarlığındaki Hırvatlarla sınır komşusu oldular.³⁹⁴

İmparator Romanos Lakapenos 925 yılında Symeon'un kendisini *Bulgarların ve Romalıların Basileus'u* olarak unvanlandırmasına tepki gösteren bir mektup yazmıştır. Romanos Symeon'a, isterse kendisini Bağdat halifesi olarak dahi ilan edebileceğini ancak önemli olanın tanrının neyi kabul ettiği olduğunu bildirmiştir. Ardından Romanos bir mektup daha yollayarak Roma İmparatorluğu üzerinde hak iddia etmesinden dolayı kendisine tepki gösterdiğini ve Bulgar *basileus'u* unvanının tanınmaya devam edeceğini bildirmiştir. Mektubun sonunda ise Karadeniz kıyılarındaki kalelerin iadesini yeniden talep etmiştir.³⁹⁵ Symeon Bizans'a karşılık vermeyip Roma'daki papaya elçi göndermiş ve kendisinin *basileus* unvanının onaylanmasını istemiştir. Papa X. Ioannes Symeon'un bu talebiyle Bulgar Kilisesi'ni yeniden kendi hâkimiyet sahasına alacağını düşünmüş ve elçisi Madalbert'i Preslav'a göndermiştir.³⁹⁶ İki hükümdar arasında bu gerginlik yaşanırken, 15 Mayıs 925 günü Patrik Nicholas ölmüş ve yerine Amaseia Metropoliti Stephanos patriklik makamına oturmuştur.³⁹⁷ Symeon Nicholas'ın ölümünün ardından vakit kaybetmeden bağımsız Bulgar patrikliğini kurmak için harekete geçmiştir. 926 yılında Bulgar başpiskoposluğunu patrikliğe çevirmiş ve başpiskopos Leontius'u da Bulgar patriği olarak ilan etmiştir.³⁹⁸ Böylece Bulgarlar kendilerine ait bağımsız bir patrikliğe sahip olmuştur.

³⁹⁴ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.173; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.154

³⁹⁵ Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.154; Norwich, *Bizans II*, s.125

³⁹⁶ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.173

³⁹⁷ Skylitzes, s.213

³⁹⁸ Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s.67

Bizans, 920 yılında Dalmaçya Theması kıyılarında Hırvatların hükümdarı Tomislav'a hareket imkânı vermiş ve böylece Hırvatlar Bizans müttefikleri olmuşlardı.³⁹⁹ Hırvatlar arada Sırp olduğu dönemde Bulgarlara büyük bir tehdit oluşturmasalar da Symeon'dan kaçan Sırp Prensi Zahirije ile Zakhlumia Prensi Mikhail Hırvatlara sığınmışlardı. Symeon bu tehdidi sona erdirmek için 926 yılında Hırvatistan'a büyük bir orduyla saldırdı ancak Bulgar ordusu büyük bir hezimetle uğradı. Tomislav ve Symeon papalık elçilerinin aracılığıyla barış yaptı ve Symeon Hırvat topraklarından ayrıldı.⁴⁰⁰ Symeon 927 yılında Preslav'a döndü ve Bizans'a karşı yeniden savaş hazırlığına girişti. Ancak sağlığı bozulmuştu ve tedavi olmasına rağmen iyileşme ibaresi göstermiyordu. Hastalığı giderek ağırlaştı ve 27 Mayıs 927'de Preslav'da öldü.⁴⁰¹ Symeon ölmeden önce kendisinden sonra tahta çıkması için ikinci evliliğinden olan oğlu Peter'i varis göstermişti. Ancak Peter henüz küçük yaşta olduğu için dayısı Sursubul ona naiplik edecekti. Naip Sursubul Symeon öldükten sonra Bizans karşıtı politikaları sürdürdü. Bulgar birlikleri Bizans'ın Makedonya temasına saldırdı ve birkaç yıldır Bulgar işgali altında olan Trakya'daki bazı şehirler yerle bir edildi. Ancak sarayda yaşanan sorunların üzerine çekirge istilasına da baş gösterdi ve Bulgarlar Bizans'la uzlaşmaya karar verdiler. Naip Sursubul Mesembria'da yapılan görüşmede uzlaşmanın resmi bir anlaşmaya dayanmasını ve evlilik ittifakıyla güçlendirilmesini teklif etti. Bizans heyeti bu teklifi kabul etti. Ayrıca Peter'in *Bulgar Basileus'u* olarak tanınması ve Bulgarlara yıllık haraç ödenmesi de kabul edildi.⁴⁰² Steven Runciman Bulgarlara ödenecek olan haracın Bulgarların üstünlüğünün kabul edildiği anlamına gelmediği, Bizans prensesi Maria sağ olduğu sürece ödeneceğini ve bu haraç adı altındaki ödemenin Bizans prensesinin Bulgar sarayındaki itibarını güvenceye alma amaçlı olduğunu ileri sürmüştür.⁴⁰³

³⁹⁹ Curta, *The Southeastern Europe in the Middle Age 500-1250*, s.196

⁴⁰⁰ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.249

⁴⁰¹ Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s.67

⁴⁰² Curta, *The Southeastern Europe...*, s.227, Norwich, *Bizans II*, s.126

⁴⁰³ Runciman, *Emperor Romanus Lecapenus and His Reign...*, s.99; Maria öldükten sonra Bizans'ın bu ödemeyi göndermeyi reddetmesi Runciman'ın görüşünü kanıtlar nitelikte olmasına rağmen Maria'nın öldüğü sırada Bizans'ın askerî kudretinin güçlenmesi de bu ödemenin yapılmamasında etkili olmuş olabilir.

Bulgar *basileus* Peter ile Romanos Lakapenos'un büyük oğlu Khristophoros'un kızı Maria Lekapena 8 Ekim'de 927'de Pegai'deki sarayda evlendi.⁴⁰⁴ Düğünde Maria yeniden vaftiz edildi ve adı Yunanca barış anlamına gelen Irene olarak değiştirildi. Cremonalı Liutprand da Irene adının verilmesinin ilginç bir tesadüf olduğunu ve Bizans ile Bulgarlar arasında uzun süre yaşanacak bir barış dönemini başlattığını vurgulamıştır.⁴⁰⁵ Nitekim Petro babası Symeon'un aksine savaşçı bir yapıya sahip değildi ve artık Bulgar tahtında Bizans imparatorunun damadı bulunuyordu. Romanos Lakapenos'un izlediği Bulgar siyaseti başarıya ulaşmıştı. Bulgarların bağımsız patrikliği Bizans tarafından kabul edilmesine rağmen Petro'nun *basileus* 'luğu yalnızca Bulgar topraklarıyla sınırlı olacaktı.⁴⁰⁶ Petro'nun Bulgar tahtına çıkması Balkanlardaki dengelerin değişmesine de yol açmıştır. Sırp Prensi Çaslav esaret altında olduğu Preslav'dan kaçmış ve Bizans hâkimiyetini tanıyacağını bildirerek yeniden Sırp tahtına oturmuştur. Zakhlumia Prensi Mikhail de Bizans'la irtibata geçerek Bizans'tan *antypatos* ve *patrikios* unvanlarını almış ve Zakhlumia egemenliğini sağlamıştır. Böylece bir süredir Bulgar egemenliğinin hüküm sürdüğü topraklarda Bizans hâkimiyeti yeniden canlanmaya başlamıştır.⁴⁰⁷

2.3.1.2. Müslümanlarla Mücadeleler

Bizans X. yüzyılın başlarında Bulgarlara karşı verdiği mücadeleden dolayı doğudaki ve batıdaki Müslümanlara karşı mücadelesine ara vermek zorunda kalmıştı. Ancak bu dönemde Abbasilerin kendi içlerinde yaşadığı ihtilaflardan dolayı Bizans Anadolu'da büyük kayıplar

⁴⁰⁴ Skylitzes, s. 216

⁴⁰⁵ Cremona Piskoposu Liutprand, önce 949 yılında II. Berengar'ın daha sonra 968 yılında II. Otto'nun elçisi olarak Bizans sarayına elçilik görevlerinde bulunmuştur. Liutprand birinci elçilik görevi sırasında Bizans başkentinde yaşadıklarını *Antapodosis* (Kısasa Kısas) adlı eserinde kaydetmiştir. İkinci elçilik görevinden sonra ise *Relatio de Legatione Constantinopolitana* (Bir Konstantinapolis Elçisinin Ağzından) adlı eseri yazmıştır. Liutprand'ın bu iki eseri The Works of Liutprand of Cremona adıyla neşredilmiştir. Bkz. Liutprand of Cremona, *The Complete Works Of Liudprand Of Cremona*, Trans. And Edt. Paolo Squatriti, The Catholic University of America Press, 2007, s. 129

⁴⁰⁶ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 249

⁴⁰⁷ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 250

yaşamamıştır.⁴⁰⁸ İtalya topraklarında ise durum daha farklı olmuştur. Fâtımîler Sicilya’da hâkimiyet kurmuşlar ve Sicilya’ya yakın bir nokta olan Calabria’ya saldırılarda bulunmuşlardır.⁴⁰⁹ İlk olarak Fâtımî komutanı Ebu Said ed-Dayf komutasındaki bir ordu 918 yazında Calabria’ya saldırmıştır. Fâtımîler burada herhangi bir mukavemet görmediler ve Reggio’yu işgal ederek kazandıkları ganimetlerle geri çekildiler. Ardından 922 yılında Calabria’ya ikinci bir saldırı düzenlediler ve Saint Agantha Kalesi’ni işgal ederek çok sayıda esiri ele geçirip Mehdiye’ye döndüler. 924 yılının kışında büyük bir donanma gücüyle Palermo’ya saldırdılar ve burayı ele geçirdiler.⁴¹⁰ 924 yılında ise *droungarios* İoannis Rhadenos komutasındaki Bizans donanması, Lemnos yakınlarında Dönme Leon’un filosunu baskına uğrattı. Baskın sonucunda Müslüman filosu dağıldı ve Dönme Leon ancak kaçarak hayatını kurtarabildi. Böylece Ege Denizi ve çevresinde Bizans nüfuzu yeniden tesis edilmeye başladı.⁴¹¹ 925 yılın başında ise Fâtımî donanması yeniden Calabria’ya saldırdı ve bu bölgede bulunan Bruzzano, Apulia ve Oria’yı ele geçirdi. Bizans Symeon tehdidinden dolayı bu saldırılara karşılık veremiyordu ve bu yüzden Fâtımîlerle anlaşma yoluna gitmek istedi. 925 yazında Sicilya piskoposu ve Bizans’ın Calabria strategosu ile Fâtımîler arasında anlaşma yapılarak Bizans Fâtımîlere haraç ödemeyi kabul etti.⁴¹²

Müslümanlara karşı doğuda yapılan mücadele batıdakine kıyasla daha farklıdır. O dönemde Bizans’ın Anadolu’daki Müslüman topraklarına saldırıları genellikle yağma amaçlı olduğundan bu saldırılarda büyük bir kazanç elde edilmiyordu. Esasen Anadolu toprakları üzerinde hâkimiyet kurmak Bizans için hem ekonomik hem de askerî açıdan son derece

⁴⁰⁸ Gregory, *Bizans Tarihi*, s.259

⁴⁰⁹ Aydın Çelik, *Fatımiler Devleti Tarihi (909-1171)*, TTK Yay., Ankara, 2018, s.87; Martino Mario Moreno, “Sicilya’da Müslümanlar”, Çev. Abdulhalik Bakır ve Aydın Çelik, *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, C.V/1, Elazığ, 2007, ss.165-232, s.179

⁴¹⁰ Çelik, *Fatımiler Devleti Tarihi (909-1171)*, s.88

⁴¹¹ Skylitzes, s.211; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.258; Vasiliev Lemnos yakınlarındaki baskının 921-922 yıllarında yaşandığını ileri sürmektedir. Bkz. Vasiliev, “The Struggle with the Saracens (867–1057)”, s.142

⁴¹² Çelik, *Fatımiler Devleti Tarihi (909-1171)*, s.88

önemliydi. Bizans'ın en önemli tarım sahaları Anadolu'daydı ve Bizans'ın en önemli komutanları da bu bölgeden yetişiyordu. Bu yüzden Müslümanlara karşı Anadolu'da yapılan mücadele İtalya toprakları üzerindeki mücadeleye nazaran daha önemliydi.⁴¹³ Symeon'a karşı verilen mücadeleden dolayı Anadolu'daki Bizans saldırıları bir süredir sekteye uğramıştı. Ancak 927 yılında Symeon'un ölmesinin ardından Bizans yeniden Anadolu'ya yönelik saldırı politikası izleme fırsatı yakaladı. İmparator Romanos Lakapenos doğuya yönelik askerî harekât için başkumandan Ioannes Kurkuas'ı görevlendirdi. Ioannes Kurkuas Romanos Lakapenos'un eş imparator olmasının ardından *drungarios*'luğa getirilmiş ve 921 yılında da *domestikos* olmuştur.⁴¹⁴ Runciman, Kurkuas'la birlikte imparatorluğun doğu politikasına yeni bir ruh geldiğini ve Bizans'ın emin bir şekilde Müslümanlara karşı saldırıya geçtiğini belirtmiştir.⁴¹⁵ 927 yılında kardeşi Theophilus ve Lykandos strategosu Melias ile birlikte doğuya saldırıya geçen Kurkuas'ın faaliyet alanı Armenia ve Kuzey Mezopotamya bölgelerini kapsıyordu. Bizans ordusu ilk olarak Samosata bölgesine saldırdı ve Dvin şehrini ele geçirdi. Bir yıl sonra da Vaspurakan bölgesine girip Bitlis ve Ahlat'ı ele geçirdiler. Strategos Mleh Malatya Kalesi'ne sızmak istese de bu girişimi fark edildi ve engellendi. 929 yılında Bizans ordusunun Armenia topraklarına saldırısı Azerbaycan Emiri tarafından durduruldu ve Kurkuas'ın ordusu Bizans topraklarına çekildi.⁴¹⁶ Bizans Fâtımîlere ödemekle yükümlü olduğu haracı 931 yılında geciktirdi ve Halife el-Mehdi Güney İtalya'ya donanma göndermek üzere hazırlıklara başladı. İmparator halifenin bu girişimini öğrenince derhal elçilerini değerli hediyelerle halifeye gönderdi. Halifenin sarayında yeniden bir anlaşma yapıldı ve Bizans'ın haraç ödemesine devam etmesine karar verildi.⁴¹⁷ Bu sırada Bizans doğuda başarılı bir şekilde ilerlemesine rağmen saldırılarını bir süre durdurdu. Bu duraksamanın en önemli sebebi 929 yılında Bizans'ta

⁴¹³ Theotokis, *Byzantine Military Tactics...*, s.71; Norwich, *Bizans II*, s.128

⁴¹⁴ Alexander Khazdan, "Ioannes Kurkuas", *ODB*, Vol. II, s.1157

⁴¹⁵ Runciman, *Emperor Romanos Lecapenus and His Reign...*, s.135

⁴¹⁶ Theotokis, *Byzantine Military Tactics...*, s.72; Whittow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.317; Ostrogorksy, *Bizans Devleti Tarihi*, s.258

⁴¹⁷ Çelik, *Fâtımiler Devleti Tarihi (909-1171)*, s.89

yaşanan büyük kıtlık ve İtalya topraklarına gerçekleşen Fâtımî saldırısı olmalıdır. Ayrıca Bizans ilerleyişini engellenmek için Arapların direnişlerini güçlendirmeleri de Bizans'ın ilerleyişini yavaşlatmıştır.⁴¹⁸

Domestikos Kurkuas komutasındaki Bizans ordusu bir yıl sonra yeniden harekete geçti ve Armenia'nın güneyine saldırdı. 931 yılında Malatya'yı teslim olmaya zorladılar ve Malatya halkı Bizans vassali olmayı kabul etti. Ancak Malatya halkı kısa bir süre sonra Musul'daki Hamdâniler'den yardım istedi ve Bizans ordusu Malatya'yı terk etmek zorunda kaldı.⁴¹⁹ Bizans ordusu Malatya'nın ardından Samosata'yı kuşattı. Ancak Müslümanların Mezopotamya valisinin Bizans'a karşı büyük bir orduyla harekete geçtiği haberi gelince Bizans hem Samosata'dan hem de Malatya önlerinden çekildi. Bizans ordusu 934 yılında yeniden saldırıya geçti. Kurkuas Samosata'yı ele geçirdi ve Malatya'ya ilerledi. İlkbaharda Kurkuas'ın ordusuyla birlikte Melias'ın Ermenilerden oluşan ordusu müşterek şekilde yaklaşık 50 bin kişilik kuvvetle Malatya'yı kuşattı. 19 Mayıs 934 günü Malatya Bizans hâkimiyetine girdi.⁴²⁰ Şehrin ele geçirilmesinden sonra Hristiyan olanların veya Hristiyanlığa girmeyi kabul edenlerin şehirde kalmasına izin verileceği bildirildi. Malatya'nın verimli arazileri doğrudan imparatorluk mülkü (*kouratoreia*) olarak kaydedildi. Bu çok sık görülmeyen bir uygulamaydı. Bu uygulama Anadolu aristokrasisinin gücünü engellemek için yapılmış olmalıdır.⁴²¹

Malatya'nın Bizans tarafından ele geçirilmesi Müslüman dünyasında büyük bir şok etkisi yarattı. Malatya'nın kaybedilmesiyle uzun zamandır ilk defa Müslümanlar için önemli olan bir şehir Bizans tarafından ele geçirilmiş oldu.⁴²² Bizans'ın durdurulması gerekiyordu ancak Bağdat'taki Abbasi halifeliği Bizans'a karşı koyacak güce sahip değildi. Halifeliğin

⁴¹⁸ Warren Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, Stanford University Press, 1997, s.481

⁴¹⁹ Whittow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.317

⁴²⁰ Whittow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.341; Runciman, *Emperor Romanus Lecapenus and His Reign...*, s.141-142.

⁴²¹ Skylitzes, s.217; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.481; Whittow, *The Making of Byzantium...*, s. 341-342.

⁴²² Runciman, *Emperor Romanus Lecapenus and His Reign...*, s.142

gücünün zayıflaması da halifelğe bağı emirliklerin halifeden bağımsız hareket etmelerine yol açmıştı. Musul ve Halep'te hâkim durumda olan Hamdânî sülalesi ise bu dönemde gücünü arttırıyordu. Hamdânî sülalesine mensup olan Seyfûddeve 936 yılında Kurkuas'ın Samosata'yı kuşatmasının ardından harekete geçti.⁴²³ Hamdânîlerin Bizans'la savaşmaları İslam dünyasında etkin bir hale gelmelerini sağladı. Bu tarihten itibaren Anadolu'da Bizans'a karşı yapılan Müslüman mücadelesini Hamdânîler yürütecekti.⁴²⁴

Ioannes Kurkuas 936 yılında yeniden Samosata'yı kuşattı. Burada Bizans ordusunun karşısına Seyfûddeve çıktı. Ancak Halep'te yaşanan karışıklıklar yüzünden Seyfûddeve geri çekilmek zorunda kaldı ve Kurkuas Samosata'yı ele geçirdi. Seyfûddeve 938 yılının Eylül ayında Yukarı Fırat bölgesine saldırdı ve Kurkuas'ı mağlup etti. Bizans bu mağlubiyetin ardından Abbasilerle temasa geçti ve iki taraf arasında barış yapıldı. Ancak Hamdânîler Anadolu'da Bizans karşıtı faaliyetlerini sürdürmeye devam ettiler. Hamdânîlerin Bizans'a karşı izledikleri politika halifelikten ayrı bir siyasi güç gibi hareket etmeye başladıklarını da kanıtlar niteliktedir.⁴²⁵ Ioannes Kurkuas 939 yılında Erzurum'u kuşatmasına rağmen Seyfûddeve'nin büyük bir orduyla geldiğini öğrenince kuşatmayı kaldırdı. Seyfûddeve Armenia ve Gürcistan sahasına girerek buradaki yerel güçleri kendisine itaat etmeye zorladı. Ardından 940 yılında Bizans toprağı olan Koloneia'ya (Şebinkarahisar) saldırdı. Ancak bu sırada halifelik merkezinde yaşanan iç karışıkların haberini aldı. Yaşanan kargaşa ortamından faydalanmak için ordusuyla Bağdat'a gitti ve bir süre Bizans topraklarına saldırmadı.⁴²⁶ Seyfûddeve'nin geri çekilişi Bizans için de şanslı bir âna denk geldi. 941 yılında Kurkuas doğuya yeni bir sefer

⁴²³ Hamdaniler hakkında detaylı bilgi için Bkz. M. Sobernheim, "Hamdânîler", *İA*, İstanbul, 1950, C.4. ss.179–182; Yıldız, "Hamdânîler", *DİA*, İstanbul, 1988, I/31-48.

⁴²⁴ Brocelmann, *İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi*, s.125

⁴²⁵ Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.483; Theotokis, *Byzantine Military Tactics...*, s.73; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 258

⁴²⁶ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 258; Whittow, *The Making of Byzantium*, s. 319-320; Runciman, *Emperor Romanus Lecapenus and His Reign...*, s. 143-144

hazırlığındayken Rusların bir donanmayla Konstantinopolis'e ilerledikleri Bulgarlar tarafından Bizans'a iletildi.⁴²⁷

Rus knez İgor'un donanması 941 yılının baharında Bizans kıyılarına ulaştı.⁴²⁸ Ruslar Karadeniz sahili boyunca Bitinya kıyılarına saldırıp yağmacılık faaliyetlerinde bulundular. Boğazın Anadolu tarafında kalan kıyılarına saldırıp her yeri yakıp yıktılar. Konstantinopolis halkı Rus saldırısı karşısında korku içindeydi. Kara ordusu doğuda, donanma ise Akdeniz ve Karadeniz'de dağınık haldeydi.⁴²⁹ Seyfüddevle'nin geri çekilmesinin yarattığı boşluktan faydalanan Kurkuas ordusuyla birlikte hızlıca başkente doğru harekete geçerken *Parakoimomenos* Theophanes komutasındaki Bizans donanması da Ruslara karşı ilerledi. Bizans donanmasından kaçan Ruslar Bitinya kıyılarına ilerleyip buradaki yerleşimleri yağmaladılar. Armeniakon strategosu Bardas Phokas Kurkuas'ın gelmesini beklemeden Karadeniz kıyılarında bekleyen Ruslara saldırdı. Bizans donanması Rusları Karadeniz kıyılarında sıkıştırdı ve Yunan ateşiyle çok sayıda Rus gemisi yakıldı. Rus donanması kısa sürede dağıldı.⁴³⁰ Bu saldırı hakkında bilgi veren dönem yazarlarından Cremonalı Liutprand, Rus askerlerin gemide yanmaktansa denizde boğulmayı tercih ettiklerini ve gemilerden dalgalı denize atladıklarından bahsetmektedir.⁴³¹

Rus saldırısı bertaraf edildikten sonra *domestikos* Kurkuas yeniden doğuya yapacağı seferin hazırlıklarına başladı. Kurkuas 942 yılının ocak ayında harekete geçti ve ilk olarak Halep'e saldırdı. Bizans ordusu Halep'i yağmaladı ve bir Arap kaynağında kaydedilene göre buradan 15 bin esir alındı.⁴³² Sonbaharda kuzeye doğru ilerleyen Kurkuas, Meyyafarikin, Amida, Nisibis, Dara'yı ele geçirdi. 943 yazında Edessa (Urfa)'yı kuşattı. Kurkuas'ın Edessa'yı

⁴²⁷ *Russian Primary Chronicle*, s. 72

⁴²⁸ Rus donanmasının büyüklüğü hakkında farklı görüşler mevcuttur. Rus Kroniği ve Skylitzes 10 bin gemiden bahsederken Liutprand ise Rus donanmasının bin gemiden teşekkül ettiğini ileri sürer. Krş; *Russian Primary Chronicle*, s.72; Skylitzes, s.221; Liutprand, s.179

⁴²⁹ *Russian Primary Chronicle*, s.72

⁴³⁰ Skylitzes, s.221; *Russian Primary Chronicle*, s.72; Norwich, *Bizans II*, s.130

⁴³¹ Liutprand, s.172

⁴³² Theotokis, *Byzantine Military Tactics...*, s.74

kuşatma amacı, bu şehirde bulunan kutsal emanet *Mandylion'u (Kutsal Mendil)*⁴³³ ele geçirmektir. Kurkuas şehre bir heyet göndererek Mandylion'u teslim ederlerse kan dökülmeyeceğini iletmiştir. Edessa emiri halifeye sormadan karar veremeyeceğini söyledi ve Kurkuas'tan zaman istedi. Kurkuas bu teklifi kabul etti ve Edessa'dan ayrılarak Mezopotamya'da faaliyetlerine devam etti. Dara ve Resaina'yı ele geçirip Edessa'ya döndü. Edessa emiri Kurkuas'ın teklifini kabul etti ve 200 esirin geri verilmesi karşılığında kutsal emanetleri Kurkuas'a verdi. Mandylion 15 Ağustos 944 günü büyük törenlerle *Parakoimomenos* Theophanes tarafından Konstantinopolis'e getirildi ve Büyük Saray'da bulunan şapele konuldu.⁴³⁴

943/944 yılında İgor önderliğindeki Ruslar yeniden Konstantinopolis'e saldırı düzenlediler. Bu defa İgor'un donanmasında Varegler, Ruslar, Polonyalılar, Slavlar, Kriviçler ve Peçenekler de yer alıyordu.⁴³⁵ Chersones'teki Bizanslılar ile Bulgaristan'daki Bizans müttefikleri Rusların ilerleyişlerini Bizans'a ilettiler. O sırada Bizans ordusu Anadolu'da ve denizlerde dağılık haldeydi ve Ruslara karşı hızlı bir mukavemet göstermesi mümkün görünmüyordu. İmparator Romanos Lakapenos Rusların ilerleyişlerini haber aldıktan sonra İgor'a elçisini gönderdi ve zamanında Oleg'e ödenen haracın daha fazlasının ödeneceğini bildirerek barış istedi. Bizans Ruslara elçi gönderdiği sırada Peçenekleri de Rus ittifakından koparmak için hamlede bulundu. Peçeneklere çok sayıda değerli hediye göndererek saldırılarını önlemek istedi. VII. Konstantinos *De Administrando Imperio* adlı eserinde İgor'la barış yapılmasının ardından Peçeneklerin saldırılarını Bulgar topraklarına yönelttiklerini söylemektedir.⁴³⁶ İgor imparatorun teklifini ilk başta kabul etmedi ve donanmasıyla Tuna'ya

⁴³³ Mandylion (Kutsal Mendil): Hz.İsa'nın suratını sildikten sonra üzerinde silüetinin çıktığına inanılan kutsal emanet. Bkz. Nancy Patterson Sevckenko, "Mandylion", *ODB*, Vol. II, ss.1282-1283

⁴³⁴ Skylitzes, s.223; Mark Guscini, *The Image of Edessa*, Brill, 2009 s.115; Whittow, *The Making of Byzantium*, s.321; Norwich, *Bizans II*, s.131

⁴³⁵ *Russian Primary Chronicle*, s.72;

⁴³⁶ Kurat, *Peçenekler*, s.107; VII. Konstantinos, *De Administrando Imperio*, s.53

ilerledi. Ancak burada komutanlarıyla istişarede bulundu ve Bizans'ın barış teklifini kabul ederek Kiev'e döndü. İki taraf arasında 945 yılında bir anlaşma yapıldı. 911 yılında yapılan ticaret anlaşması da yenilendi. Rus Kroniğinde belirtilene göre yapılan bu anlaşmanın güneş parladıkça ve gelecek yüzyıllar boyunca süreceği yazılıyordu.⁴³⁷ Böylece Romanos Lakapenos'un diplomatik girişimleri sayesinde Rus tehdidi önlendi ve imparatorluğun kuzey sınırlarında yeniden barış hâkim oldu.

Romanos Lakapenos döneminde Bizans'ın doğu siyaseti değişime uğramıştır. Yaklaşık üç yüz yıldır savunmada olan Bizans İoannes Kurkuas'ın faaliyetleri ve kazandığı zaferlerle yeniden saldırıya geçmiştir. 930-944 yılları arasında kazanılan zaferlerle Bizans'ın sınırları Armenia'nın yüksek tepelerinden Mezopotamya ovalarına kadar ulaşmıştır. Yakınoğu'da askerî açıdan üstünlük yeniden Bizans'ın eline geçmiştir.⁴³⁸ Bizans'ın bu yıllarda kazandığı zaferlerinde en önemli pay şüphesiz *domestikos* İoannes Kurkuas'a aittir. Kurkuas bir Bizans kroniğinde '*İkinci bir Trajan veya Belisarius* olarak şereflendirilmiştir.⁴³⁹ Runciman de Kurkuas'ın imparatorluğun yetiştirdiği en başarılı komutanlarından biri olduğunu söylemiş ve doğuda başlayacak büyük fetihler zincirinin ilk halkasını oluşturduğunu belirterek övgüyle bahsetmiştir.⁴⁴⁰

2.3.2. Yasama Faaliyetleri

Büyük arazi sahiplerinin güçlenmesini engelleme amacıyla ilk girişimler İmparator I. Romanos Lakapenos tarafından başlatılmıştır. Romanos ilk olarak 922 yılında yayınladığı bir novella ile VI. Leon'un kaldırmış olduğu komşuların öncelikli satın alma hakkını (protimesis) yeniden yürürlüğe koymuştur. Bu düzenlemeyle birlikte köylü arazisinin satılması durumunda alıcılar belirli bir sıra ile satılacak araziye alma hakkına sahip olacaklardı. Bu sıra şu şekildedir;

⁴³⁷ Antlaşmanın tam metni için bkz. *Russian Primary Chronicle*, s.73; Kurat, *Rusya Tarihi*, s.23; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.371

⁴³⁸ Browning, *Byzantine Empire*, s.108; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.355

⁴³⁹ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.354 d.12; Witthow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.344

⁴⁴⁰ Runciman, *Emperor Romanus Lecapenus and His Reign...*, s.146-150

- 1-Mülkte iştiraki olan akrabalar
- 2-Diğer mülk iştirakçileri
- 3-Satılacak arazi içinde kalmış toprak parçalarına sahip kişiler,
- 4-Vergileri müştereken ödeyen komşu mülk sahipleri
- 5-Diğer komşular.⁴⁴¹

Eğer bu beş grupta yer alan kişiler satışa konulan araziyi satın almazsa arazi ancak o zaman başka bir kişiye satılabilecektir. Romanos bu düzenlemeyle hem kudretlilerin köylülerin arazilerini ele geçirmelerini hem de toprakların bölünüp parçalanmasını engellemeyi amaçlamıştır. Ayrıca kudretliler akrabası olmayan stratoiteslerden bağış veya veraset yoluyla da arazi elde edemeyeceklerdir. Ancak Romanos'un bu düzenlemesi 927-928 kışının çok sert geçmesi ve kıtlık yaşanması sebebiyle tam anlamıyla uygulanamamıştır. 927-928 kışı çok sert geçmiş ve önce kıtlık daha sonra yaşanan salgın hastalıklar Bizans köylüsünü zor durumda bırakmıştı.⁴⁴² Köylüler kıtlık ve salgın hastalıkla baş etmek için arazilerini neredeyse yok pahasına, hatta bazı arazileri gıda maddesi karşılığında, büyük arazi sahiplerine satmak zorunda kaldılar.⁴⁴³ Bu durumu engellemek isteyen Romanos 934 yılının eylül ayında yeni bir novella yayınladı.⁴⁴⁴ Bu novellada kıtlık döneminde yapılan usulsüz toprak satışları geçersiz kılındı ve toprağın değerinin yarısından daha az bir meblağ ödenmesi karşılığında köylülerin satmış oldukları toprakları geri alabilecekleri belirtildi. Ayrıca eğer toprak satışı usullere uygun şekilde yapıldıysa üç yıllık bir süre içinde köylü toprağın parasını ödeyerek yeniden arazisini geri alabilecekti. Eğer kudretliler usulsüz olarak elde ettikleri araziye köylüye iade etmezlerse arazisi

⁴⁴¹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.255; Murat Baskıcı, *Bizans Döneminde Anadolu: İktisadî ve Sosyal Yapı (900-1261)*, Phoenix Yay., Ankara, 2009, s.133

⁴⁴² Skylitzes, s.218

⁴⁴³ Angeliki Laiou, Cecile Morrison, *The Byzantine Economy*, Cambridge University Press, 2007, s.58; Baskıcı, *Bizans Döneminde Anadolu*, s.133

⁴⁴⁴ Angeliki Laiou, Cecile Morrison, *Byzantine Economy*, s.58; I.Romanos kudretlilerin 927-928 kıtlık dönemindeki davranışlarını sertçe eleştirmiş ve kudretlilerin bencilliklerinin açlık ve vebadan daha acımasız olduğunu 934 yılında yayınladığı novellasında vurgulamıştır. Bkz. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.256

elinden alınacak ve hazineye ceza ödeyecektir.⁴⁴⁵ Ancak Romanos'un bu girişimi de köylü topraklarının kudretlilerin eline geçmesini engellemeyi başaramadı ve kıtlık döneminde satılan toprakların büyük kısmı kudretlilerin elinde kaldı. Kıtlık ve salgın döneminde iyice güçten düşen köylülerin üç yıl gibi bir sürede bu meblağı ödemeleri mümkün değildi. Ayrıca eyaletlerde kanunları uygulamakla görevli olan memurlar zamanla büyük arazi sahibi olarak kanunların uygulanmalarının önüne geçmiş olmalılardır.⁴⁴⁶ Romanos Lakapenos 934 yılında Melitene'yi ele geçirdikten sonra bölgedeki geniş ve ekilebilir arazileri satmak ya da kiralamak yerine imparatorluk arazisine dahil ederek burada bir kouratoreia kurdu. Böylece hem ele geçirilen verimli arazinin doğudaki aristokratların hakimiyetine girmesi engellenmiş hem de imparatorluk bu topraklardan önemli gelir elde edecektir. Romanos'un bu uygulaması fethedilen topraklarda hak iddia eden aristokratların önünü kesme amacı taşıyor olmalıdır.⁴⁴⁷

İmparator I. Romanos'un girişimleri sonuç vermedi. İmparatorluk tarafından ağır vergiler yüklenen köylüler bu vergileri ödeyemedikleri için zamanla kendi rızalarıyla kudretlilerin himayelerine girmeye başladılar. Vergi ödemekte zorlanan köylülerin özgürlüklerinden feragat ederek kudretlilerin himayesine girmeleri hareketi *patrocinium* olarak adlandırıldı. Bu hareket küçük arazi sahiplerinin ve köylülerin bağış yoluyla topraklarını büyük arazi sahiplerine vermeleri durumunu da net bir şekilde açıklamaktadır.⁴⁴⁸

2.3.3. Diplomatik İlişkiler

İmparator I. Romanos Lakapenos, 926 yılında Pavia'da İtalya Kralı olarak taç giyen Provence Dükü Arlesli Hugh'le anlaşma yoluna giderek Bizans'ın Güney İtalya topraklarındaki çıkarlarını sürdürmeyi hedeflemiştir. Bu amaçla 935 yılında Hugh'e gönderdiği bir elçiyle onu *rex Italia* (İtalya Kralı) olarak kabul ettiğini bildirdi. Böylece Bizans Güney İtalya topraklarında

⁴⁴⁵ McGeer, *The Land Legislation of the Macedonian Emperors*, s.46-47; Baskıcı, *Bizans Döneminde Anadolu*, s.133

⁴⁴⁶ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.256, Baskıcı, *Bizans Döneminde Anadolu*, s.133

⁴⁴⁷ J. Howard-Johnston, "Crown Lands and the Defence of Imperial Authority in the Tenth and Eleventh Centuries", *Byzantinische Forschungen*, XXI, 1995, s.86-87.

⁴⁴⁸ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.257

hem Müslüman korsanlara hem de Lombardlara karşı birlikte hareket edebileceği bir müttefik kazanmış oldu.⁴⁴⁹ Hugh 931 yılında Müslüman hakimiyetindeki Fraxinetum'a saldırmak için Bizans'tan yardım istedi. Bizans donanmasının da yardımıyla Hugh bu bölgeyi ele geçirmeyi başardı.⁴⁵⁰ I.Romanos Hugh ile aralarındaki iş birliğini akrabalık bağıyla güçlendirmek için meşru imparator VII. Konstantinos'un oğlu II. Romanos ile Hugh'ün kızlarından birinin evlendirilmesini istedi. Hugh'ün meşru bir kızı olmadığı için cariyelerinden birinin kızı olan Bertha, henüz çocuk yaşta olan II. Romanos'a eş olarak gönderildi. Bertha 944 yazı sonunda Bizans başkentine geldi ve Eudokia adını aldı.⁴⁵¹

2.4. VII. Konstantinos Dönemi (945-959)

2.4.1. VII. Konstantinos'un Tek Başına Tahta Çıkışı

Romanos Lakapenos yaşlanmaya başlamıştı ve imparatorluğu kendisinden sonraki döneme hazırlaması gerektiğini düşünüyordu. İmparator, VII. Konstantinos'un genç oğlu II. Romanos ile Kurkuas'ın kızı Euphrosyne'i evlendirerek Kurkuas'ı imparatorluk ailesi içine dahil edecekti. Böylece doğuda üstün başarı gösteren Kurkuas'ı ödüllendirecek ve bu şekilde iktidarın da Makedonya Hanedanı içinde kalmasını sağlamış olacaktı. Ancak Romanos Lakapenos'un eş imparator olan oğulları Stephanos ve Konstantinos bu karara karşı çıktılar. 944 yılının sonbaharında Ioannes Kurkuas'ı görevinden azlettirdiler ve yeni *doğu domestikosu* olarak Pantherios'un atanmasını sağladılar.⁴⁵² Ardından Stephanos ve Konstantinos babalarına bir darbe girişiminde bulundular ve 16 Aralık 944 günü Romanos Lakapenos'u tahttan indirip Prote (Kıvalı Ada)'ye sürgün ettiler. Romanos Lakapenos burda 4 yıl kaldıktan sonra 948 yılında hayatını kaybetti.⁴⁵³

⁴⁴⁹ Loud, "Byzantium and Southern Italy", s.541

⁴⁵⁰ Fraxinetum: Provence bölgesinde yer alan, Saint Tropez yakınlarındaki bir kale.

⁴⁵¹ Bu evlilik gerçekleşmeyecektir.

⁴⁵² Skylitzes, s.222; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.484-485; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.259

⁴⁵³ Skylitzes, s.224; Runciman, *Emperor Romanus Lecapenus and His Reign...*, s.146; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.259

Romanos Lakapenos'un büyük oğlu Khristopher 20 Mayıs 921'de, küçük oğulları Stephanos ve Konstantinos ise 25 Aralık 924 tarihinde eş imparator olarak taçlandırılmışlardı. Khristopher kısa sürede Makedonya Hanedanı'nın meşru imparatoru olan VII. Konstantinos'un önüne geçti ve Romanos Lakapenos'un ardından ikinci kişi olarak görünmeye başladı.⁴⁵⁴ Ancak Khristophoros'un 931 yılında ölümünün ardından VII. Konstantinos I. Romanos'tan sonraki kıdemli imparator oldu. Bu durumun en önemli kanıtı Khristophoros'un ölümünün ardından basılan paralarda Khristophoros'un silüetinin kaldırılıp Romanos'un yanında eş imparator olarak VII. Konstantinos'un silüetinin konulmasıdır.⁴⁵⁵ Stephanos ve Konstantinos babalarının ölümünün ardından gücü VII. Konstantinos'a bırakmak istemiyorlardı. Bu yüzden Romanos Lakapenos'u 16 Aralık 944 günü yakalayarak Prote (Kınalı) Adası'na sürgüne gönderdiler. Skylitzes, VII. Konstantinos'a yakın olan bazı kişilerin Stephanos'u babasına isyan etmeye teşvik ederek yanılttıklarını ileri sürmektedir. VII. Konstantinos Stephanos'un planlarından haberdardı ve karısı Helena ile iş birliği yaparak tehlikeyi önlemek için harekete geçti. 27 Ocak 945 günü akşam yemeği sırasında Stephanos ve Konstantinos yakalandılar. Birisi Panormos diğeri ise Terebinthos adasına sürgüne gönderildi.⁴⁵⁶ Böylece otuz üç yıldır kayınpederinin arka planında kalan Makedonya Hanedanı'nın meşru varisi VII. Konstantinos 945 yılında tek başına imparator oldu. Ardından hanedanını sağlama almak için 6 Nisan 945 günü Romanos Lakapenos'un kızı Helena'dan olan oğlu Romanos'u II. Romanos adıyla eş imparator olarak ilan etti.⁴⁵⁷ VII. Konstantinos, Anadolu aristokrasisinin güçlü ailelerinden olan ve Romanos Lakapenos'la iktidar mücadelesine girmiş olan Bardas Phokas'ı *magister* unvanıyla *Scholenoï domestikosu* olarak ordunun başkumandanlığına getirdi. Bardas Phokas, 941 yılında Rusların

⁴⁵⁴ Khristopher'ın VII.Konstantinos'tan daha kıdemli olmasıyla ilgili kanıtlar için bkz. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.252 d.1; Runciman, *Emperor Romanus Lecapenus and His Reign...*, s.67

⁴⁵⁵ Skylitzes, s.226 d.1; Runciman, *Emperor Romanus Lecapenus and His Reign...*, s.78; Sikke için Bkz. Ek-1.

⁴⁵⁶ Skylitzes, s.226-228; Toynbee, *Constantine Porphyrogenetius and his World*, Oxford University Press, 1973, s.10-11

⁴⁵⁷ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 260; Browning, *Byzantine Empire*, s.110;

saldırısına karşı Ioannes Kurkuas'ın gelişine kadar Konstantinopolis'i başarıyla savunmuştu. Bardas Phokas *magister* unvanı aldıktan sonra oğlu Nikephoros Phokas da Anatolikon Themasının strategosluğuna getirildi.⁴⁵⁸

2.4.2. Askerî ve Siyasi Gelişmeler

VII. Konstantinos döneminde Bizans dış mücadelesinin odak noktasını doğu sınırında Araplarla yapılan mücadele oluşturmuştur. VII. Konstantinos'un tahta çıktığı ilk iki yıl boyunca önemli bir Bizans saldırısı ya da Bizans'a karşı yapılmış önemli bir saldırı kaydedilmemiştir. Bu süre boyunca doğu sınırındaki en önemli düşman olan Seyfüddevle de 947 yılının Kasım ayına kadar kendi iç dengelerine ve Suriye üzerinde politikalarına yoğunlaştığı için Bizans için önemli bir tehdit teşkil etmiyordu. 948 yılında Leon Phokas idaresindeki Bizans ordusu yeniden Kuzey Suriye topraklarına saldırdı ve Adata'yı ele geçirdi.⁴⁵⁹ Ardından VII. Konstantinos Girit Adası'nın ele geçirilmesi için harekete geçti. Girit 820'li yıllardan itibaren Müslümanların kontrolü altındaydı ve Müslümanlar Girit'i Anadolu'ya ve denizlerde yapacakları saldırılarda üs olarak kullanıyorlardı. Bu yüzden burasının geri alınması Bizans için elzemdi. VI. Leon döneminde büyük bir saldırı yapılmasına rağmen Girit kuşatması başarısız olmuştu.⁴⁶⁰ VII. Konstantinos'un Girit'e sefer düzenlemesinde hanedanının politikalarını sürdürdüğüne dair görüşler de mevcuttur. VII. Konstantinos'un babası VI. Leon'un 911-12 yılında Girit kuşatmasının büyük bir başarısızlığa uğradığından haberi olduğu ve Girit'i ele geçirerek hanedan politikalarına sahip çıktığını ortaya koymak isteyebileceği öne sürülmüştür.⁴⁶¹

İmparator tek başına tahta çıkışından hemen sonra Girit'in ele geçirilmesi için hazırlıklara başlamıştı. 945 yılının ağustosunda, İspanya'da bulunan Kurtuba Emevi Halifesi Abd er-Rahman'a bir elçilik heyeti göndererek Girit'e yapacağı bir saldırıda Kurtuba

⁴⁵⁸ Witthow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.347; Theotokis, *Byzantine Military Tactics...*, s. 92

⁴⁵⁹ Theotokis, *Byzantine Military Tactics...*, s. 81

⁴⁶⁰ Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s. 469-70

⁴⁶¹ Theotokis, *Byzantine Military Tactics...*, s.83 d.60;

Emevilerinin tarafsız kalacağına dair güvence almak istedi. Ardından I. Otto'ya da bir elçi heyeti gönderilerek Girit'te Müslümanlara karşı yapılacak kuşatmada iş birliği yapılmasına dair bir girişimde bulundu. Ancak o dönemde I. Otto doğu sınırında bulunan Slav kabileleriyle mücadele halinde olduğu için Girit kuşatmasına destek verebilecek bir durumda değildi.⁴⁶² İmparator 949 yılının temmuz ayında Kurtuba halifesine ikinci bir elçilik heyeti gönderdi. Bu elçilik heyetinin amacı, ilk elçilik heyeti gibi, Girit'e karşı yapılacak bir saldırıda Kurtuba Emevilerinin tarafsız kalacağına ve Fâtımîlere karşı bir ittifak içinde bulunup bulunmayacakları konusunda bilgi edinmekti. İki taraf arasında yapılan görüşmeler son derece olumlu geçmiş ve Kurtuba Halifesi Girit Müslümanlarına müdahale etmeyeceğini bildirmiştir.⁴⁶³

Yapılan hazırlıkların ardından 949 yılında Hadım Konstantinos Gongylios komutasında 20 *dromon*⁴⁶⁴, 49 veya 53 *chelandia ousia*⁴⁶⁵, 19 veya 25 adet *chelandia pamphyla*⁴⁶⁶ ve 9 *galeai*'den teşekkül eden Bizans donanması yola çıktı.⁴⁶⁷ Bizans donanması Girit kuşatmasını hiçbir zaman Konstantinopolis'ten başlatmamışlardır. Girit'e Anadolu'nun güneybatı sahillerinden ilerlemişlerdir.⁴⁶⁸ Nitekim Konstantinos Gongylios da buradan hareket ederek Girit'i kuşatmıştır. Kuşatma sırasında Bizans donanmasında altı yüz yirmi dokuz Rus askerinin de bulunduğu kaydedilmiştir.⁴⁶⁹ Ancak Bizans ordusu kuşatma sırasında büyük bir bozguna

⁴⁶² Theotokis *Byzantine Military Tactics*..., s.83; Norwich, *Bizans II*, s.142

⁴⁶³ Theotokis, *Byzantine Military Tactics*..., s.162; Toynbee, s.492

⁴⁶⁴ Dromon (Yunanca δρόμων): Bizans donanmasında en yaygın kullanılan kadirga biçiminde savaş gemisidir. Bkz. Pryor ve Jeffreys, *The Age Of The Dromon*..., s.123-126

⁴⁶⁵ Chelandia Ousia: Dromon tarzı kadirganın farklı bir varyantı olan, yük taşımakta da kullanılan ve içerisinde 108 kişilik ousia'sı bulunan kadirga biçimindeki savaş gemisidir. Bkz. Pryor ve Jeffreys, *The Age Of The Dromon*..., s.123 ve 189-92; Sigfus Blöndal, *The Varangians of Byzantium*, s.30-31

⁴⁶⁶ Chalandia Pamphyla: Pamphyla bölgesinden oluşturulan seçkin mürettebattan teşkil eden, yük taşımakta da kullanılan kadirga biçiminde savaş gemisidir. Bu gemilerden Yunan Ateşi de kullanılmıştır. Bkz. Pryor ve Jeffrey, *The Age Of The Dromon*..., s.189-92; Sigfus Blöndal, *The Varangians of Byzantium*, s. 30-31

⁴⁶⁷ Pryor ve Jeffreys, *The Age Of The Dromon*..., s. 453

⁴⁶⁸ Pryor ve Jeffreys, *The Age Of The Dromon*..., s. 105

⁴⁶⁹ Blöndal, *The Varangians of Byzantium*, s. 37; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.355 d. 17

Girit kuşatması İmparator VII. Konstantinos'un *De Ceremoniis* eserinde detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. De Ceremoniis'te VII. Konstantinos'un Girit kuşatması hakkındaki genel kanı

uğramış ve Gonglylios donanmadan ancak birkaç gemiyi kurtarıp kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmıştır.⁴⁷⁰ Girit kuşatmasının başarısız olması imparatorun iç politikadaki prestijini olumsuz yönde etkilemesinin yanı sıra Seyfüddevle'nin de yeniden harekete geçmesine sebep olmuştur. Seyfüddevle Bizans'ın Girit'i kuşattığı sırada otuz bin kişilik büyük bir kuvvetle Lykandos Theması'na saldırmış ve Charsianon Themasının büyük bir bölümünü yakıp yıkmıştır. Ardından Lykandos tepelerinde Bardas Phokas'ın ordusunu mağlup etmiştir. Seyfüddevle geri dönüşü sırasında Leon Phokas tarafından Lykandos ve Germanikeia arasındaki bir geçitte pusuya düşürülmüş ve Seyfüddevle bu pusuda sekiz bin askerini kaybetmiştir. İslam kaynaklarında bu sefere “Gazvetü'l-musîbe” adı verilmiş ve Seyfüddevle canını son anda kurtarmıştır.⁴⁷¹ Leon Phokas komutasındaki Bizans ordusu 949 yılında Germanikeia'yı zapt etmiş ve 950 yılında Adata yakınlarında Seyfüddevle'nin ordusunu bir kez daha mağlup etmiştir. 952 yılına gelindiğinde Bizans ordusu Fırat hattının ötesine geçmeyi başarmıştır.⁴⁷²

Bizans ordusunun ilerlemesine rağmen Seyfüddevle geri adım atmamış ve 951 yılında Bizans topraklarına yeniden saldırıya geçmiştir. Seyfüddevle Semendu ve Harşana'ya saldırarak buraları ele geçirdi ve çok sayıda Bizanslıyı esir almıştır. Ardından iç bölgelere ilerleyip Sariha'yı da ele geçirmiştir. Seyfüddevle'nin yakın adamlarından olan ve bu savaşlara bizzat katılan şair Mutenebbi Seyfüddevle'nin ilerleyişini şu sözlerle aktarır: “*Bizanslıların,*

maliyetli ve büyük çaplı bir kuşatma yapıldığıdır. Ancak Treadgold, VII. Konstantinos'un VI. Leon'un uğradığı başarısızlıktan ve bu başarısızlığın getirdiği olumsuz sonuçlardan haberi olduğunu, bu yüzden Girit'e VI. Leon'un kuşatmasına nazaran daha küçük çaplı, daha az maliyetli ve daha temkinli bir kuşatma yaptığını ileri sürer. Treadgold bu görüşünü Girit kuşatması için Anadolu'daki themalardan çok sayıda asker alınmadığını ve Anadolu'da kalan askerlerin Seyfüddevle'nin saldırısına beklenmedik şekilde karşı koymalarıyla temellendirmektedir. Krş: Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.263; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.489

⁴⁷⁰ Diyakon Leo, s.59; Vasiliev ve Ostrogorsky, kuşatmanın başarısızlığının donanma komutanının beceriksizliğinden kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.263; Vasiliev, “The Struggle with the Saracens (867–1057)”, s.144

⁴⁷¹ Abdülkerim Özaydın, “Seyfüddevle El-Hamdâni”, *DİA*, C.37, İstanbul, 2009, s.35-36

⁴⁷² Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.263; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s. 493

haçlarının ve kiliselerinin şanssızlığı Harşene yakınlarında kaldı.”⁴⁷³ Ancak kış mevsimi geldiğinde Seyfüddevle ordusuyla geri çekilmek zorunda kaldı.⁴⁷⁴ 953 yılında ise Germanikeia’yı ele geçirdi ve bu noktadan Bizans topraklarına girdi. Ceyhan nehri yakınlarında Bardas Phokas komutasındaki Bizans ordusunu mağlup etti ve komutanın oğlu Konstantinos Phokas’ı esir aldı. Konstantinos Phokas Halep’te esir tutulduğu sırada hayatını kaybetti.⁴⁷⁵ Seyfüddevle 954 yılında Adata’yı ele geçirdi ve buraya yeniden Müslüman bir görünüm vermek için harekete geçti. Şehrin surlarını onarıp etrafını da güçlendirdi. Bu durumu haber alan Bardas Phokas 955 yılında Ermeni, Türk Rus, Bulgar, Slav ve Hazarlardan oluşan yaklaşık elli bin kişilik orduyla Seyfüddevle’nin üzerine ilerledi. Arap tarihçi İbn Zafir’in aktardığına göre Seyfüddevle beş yüz gulamdan teşekkül eden ordusuyla Bizans ordusuna karşılık verdi. Adata (Hadath) Savaşı olarak da anılan bu savaşta 12 Kasım 955 günü Bizans ordusu mağlup oldu. Bizans ordusu bu savaşta üç bin kayıp verdi.⁴⁷⁶ Bu yenilginin ardından Bardas Phokas görevden alındı ve oğlu Nikephoros Phokas yeni *scholenoï domestikosluğu* görevine getirildi. Skylitzes, Bardas Phokas’ın emir altında iyi bir komutan olduğunu ancak bütün yetki kendisine verildiğinde imparatorluğa hiçbir katkı vermediğini söylemektedir.⁴⁷⁷

955-56 yıllarında Amiral Basil komutasındaki Bizans donanması Reggio limanında demirlemişti. Sicilya’nın Arap Valisi Hasan Akdeniz’in batısındaki Endülüs Emevilerine karşı sefere çıktığı sırada yerine oğlu Ahmed’i bıraktı. Bu durumu fırsat olarak gören Bizans donanması Sicilya’ya saldırdı ve Termini ile Mazere’deki Müslüman yerleşimlerini yakıp yıktılar. Ifrakiyye’de bulunan Fâtımî filosu Hasan’ın kardeşi Ammar komutasında derhal

⁴⁷³ El Cheikh, *Arapların Gözüyle Bizans*, s.165

⁴⁷⁴ Honigmann, *Bizans Devleti’nin Doğu Sınırı*, s.83

⁴⁷⁵ Skylitzes, s.233; Vasiliev, “The Struggle with the Saracens (867–1057)”, s.143; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.492

⁴⁷⁶ Sigfiis Blondal, *The Varangians of Byzantium*, s.37; Theotokis , *Byzantine Military Tactics...*, s.201 ve s.277 d.55; Savaşı Seyfüddevle’nin kazanmış olduğu konusunda kaynaklar hemfikir olmasına rağmen Bizans ordusunun elli bin kişilik bir kuvvete sahip olması abartılı bir rakam olmalıdır.

⁴⁷⁷ Skylitzes, s.232; Gregory, *Bizans Tarihi*, s.263; Witthow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.347

Sicilya'ya geldi ve Bizans donanmasına karşı koydu. Ammar ve Hasan kardeşlerin ortak saldırısına karşı mukavemet gösteremeyen Marianos komutasındaki Bizans filosu geri çekildi. Ancak bu geri çekiliş sırasında Sicilya kıyısında bulunan güçlendirilmiş bir kaleyi istila etti ve şehir halkını aldı. Ancak Bizans saldırıları istenilen neticeye ulaşmadı ve VII. Konstantinos Anadolu topraklarında Seyfüddevle'ye karşı verilen mücadeleyi de göz önünde tutarak Fâtımî halifesi Muizz'le barış yapmak istedi. Bizans Calabria için Fâtımîlere cizye ödemeyi kabul etti ve Ifrikkiye ile Sicilya'daki esirlerle Müslüman esirlerin değiştirilmesine karar verildi.⁴⁷⁸ Yapılan anlaşmayı sağlamlaştırmak için Bizans hükümetinden bir görevli el-Mansuriyye'ye geldi. Yapılan görüşmeye şahit olan fakih Kadı en-Numan'dan alıntı yapan ed-Dai İdris, Bizans elçisinin halifeden ebedi bir barış talebinde bulunduğunu ve yapılacak barış için Konstantinopolis'e bir elçi göndermesini talep ettiğini söylemiştir. Ayrıca Bizans elçisinin halifeye çok sayıda değerli hediye getirdiğini de belirtmiştir.⁴⁷⁹ Buna karşılık halife, İslam'a göre Müslüman olmayan bir devletle ebedi barışın yapılamayacağını ve kendisinin Bizans'tan bir talebi olmayacağı için elçi göndermesinin gereksiz olduğunu söylemiştir. Yine de iki taraf arasında 958 yılında anlaşma yapılmış ve Bizans elçisi halifenin verdiği cevap mektubuyla Konstantinopolis'e dönmüştür.⁴⁸⁰

Ordu komutanlığına Nikephoros Phokas'ın getirilmesinin ardından Bizans doğu sınırlarında saldırgan bir politika izlemeye başlamıştır. 956 yılının baharında Mezopotamya strategosu Ermeni asıllı Ioannes Çimiskes Amida'ya (Diyarbakır) bir saldırı planladı. Bu saldırı planını haber alan Seyfüddevle Suriye topraklarını korumak için kuzenini bıraktı ve Çimiskes'in kontrolünde bulunan topraklara saldırdı. Çimiskes ile Seyfüddevle'nin ordusu

⁴⁷⁸ Brocelmann, *İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi*, s.129 Çelik, *Fatimiler Devleti Tarihi (909-1171)*, s. 162-163; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s. 493

⁴⁷⁹ N.C. Koutrakou, "Highlights in Arab-Byzantine Cultural Relations (IX.th – XI.th Centuries AD): An Approach through Diplomacy", *Cultural Relations between Byzantium and the Arabs*, Edt. Y. Y. Al-Hijji ve V. Christides, ss. 85–102, s. 92

⁴⁸⁰ Çelik, *Fatimiler Devleti Tarihi (909-1171)*, s.163-164; S. M. Stern, "An Embassy Of The Byzantine Emperor To The Fatimid Caliph Al-Mu'izz", *Byzantion*, Vol.20, 1950, ss.239-258 s.247

karşılaştı ve Çimiskes'in ordusu büyük bir yenilgiye uğradı. Bu savaştan sonra Seyfûddeve'nin kuvvetleri çekilirken Kapadokya strategosu Leon Phokas Seyfûddeve'nin kuzeni Muzaffer Ebû'l- Aşâir'i Duluk yakınlarında pusuya düşürdü. Ebu'l Aşair esir alınarak Konstantinopolis'e götürüldü. Başkentte zafer alayı sırasında bu önemli esir halka teşhir edildi. Müslüman bir komutana karşı bu şekilde bir yaklaşımda bulunulması Bizans'ın doğudaki seferlerine bakış açısını göstermesi açısından önemlidir. Çok büyük bir zafer kazanılmamasına rağmen başkentte tören düzenlenmesi, imparatorluğun gücünü koruması için askerî başarıya ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.⁴⁸¹ Aynı yılın sonbaharında Seyfûddeve Tarsus'taki donanmasıyla Cibyrrhaeotes Theması'na saldırdı. Ancak Thema komutanı Yunan Ateşi'yle donanmaya karşılık verdi ve Müslüman donanması geri çekilmek zorunda kaldı. 957 yılında Nikephoros Phokas ordusunun başında sefere çıktı ve haziran ayında Adata'yı ele geçirdi. Seyfûddeve Bizans'a karşı harekete geçti. Ancak kendi komutanlarından bazılarının Nikephoros Phokas tarafından rüşvet verilerek Bizans tarafına çekildiğini öğrenince saldırıyı iptal etti ve kendisine ihanet edenleri cezalandırmak için Halep'e döndü.⁴⁸²

Ioannes Çimiskes 958 yılında Armenia'nın güneyine ve Kuzey Mezopotamya'ya saldırdı. Çimiskes Dara'yı yağmaladıktan sonra Seyfûddeve on bin kişilik bir orduyu Çimiskes'e karşı gönderdi. Ancak Çimiskes bu orduyu mağlup etti ve ordunun yarısını öldürürken bir kısmını ise esir aldı. Sonbaharda Hadım *parakoimomenos* Basil komutasındaki ordu Çimiskes'e destek olmak için bölgeye geldi ve iki ordu Samosata'yı işgal etti. Seyfûddeve Bizans ordusuna karşı koymak istese de başarılı olamadı. Samosata'dan alınan Müslüman esirler Konstantinopolis'e gönderildi ve hipodromda büyük bir zafer töreni düzenlendi. 959 yılında Bizans ordusu Suriye'de stratejik bir nokta olan Cyrrus'u ele geçirdi ve VII. Konstantinos yeniden Girit'i almak için plan yapmaya başladı. Ancak 9 Kasım 959 günü

⁴⁸¹ Theotokis, *Byzantine Military Tactics...*, s.93; Witthow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.348

⁴⁸² Theotokis, *Byzantine Military Tactics...*, s.94; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.492

hayatını kaybetti ve Girit'e planladığı seferi gerçekleştiremedi. VII. Konstantinos döneminde doğudaki seferlerde her daim zafer kazanılmamasına rağmen Nikephoros Phokas komutasındaki ordunun başarıları sayesinde ileriki yıllarda kazanılacak büyük zaferlerin temeli atılmış oldu. Nikephoros Phokas'ın başkumandan olduktan sonra Seyfüddevle'ye karşı kazandığı bu başarılarla Seyfüddevle'nin Suriye hattını adeta kırılmış oldu.⁴⁸³ Ioannes Kurkuas ve Ioannes Çimiskes'in Doğudaki fetih hareketleriyle Bizans sınırları Fırat'ın ötesine kadar ilerlemiş ve Bizans'ın Müslümanlara karşı zaferler kazanmaya başlamıştır.

2.4.3. Diplomatik İlişkiler

İtalya'daki yerel isyanlar neticesinde Hugh gücünü yitirmeye başladı ve 945 yılında Arles'e çekilmek zorunda kaldı. Hugh'a isyan edenlerin başında Hugh'un yeğeni Ivrealı Berengar bulunuyordu. Berengar Hugh'un Arles'e çekilmesinin ardından yeniden İtalya'ya döndü ve gücünü Hugh'un varisi olan II. Lothair'in aleyhine arttırmaya başladı. VII. Konstantinos, 948 yılında İtalya Kralı Hugh'un ölümünün ardından bu mücadelelerin Bizans'ı olumsuz etkilememesi için harekete geçti. VII. Konstantinos, Hugh'la akrabalık ilişkisi olduğu için Hugh'un varisi olarak II. Lothair'i görüyordu. Bu yüzden Berengar'a bir mektup yazarak İtalya kralı olarak II. Lothair'a sadık olmasını istedi. Ardından kendisine bir elçi heyeti göndermesini de Berengar'dan talep etti.⁴⁸⁴

VII. Konstantinos Doğu Franklarının kralı olan I. Otto ile de diplomatik ilişkiler kurdu. Bizans elçileri 945 ve 949 yıllarında iki defa I. Otto'nun sarayına gittiler.⁴⁸⁵ I. Otto da 949 yılının ağustos ayında kendi elçisi Mainzli Liutfried'i Bizans'a elçi olarak gönderdi. Aynı sıralarda Berengar'ın elçisi Liutprand da Konstantinopolis'e gitmek için harekete geçti. İki elçi Venedik'ten bir gemiyle Konstantinopolis'e hareket ettiler. Eylül ayında Bizans başkentine

⁴⁸³ Vasiliev, "The Struggle with the Saracens (867–1057)", s.144; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.493; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.236; Witthow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.346

⁴⁸⁴ Liutprand, s. 196; A.Loud, "Byzantium and Southern Italy", s. 542

⁴⁸⁵ Thietmar of Merseburg kroniğinde bu elçilik heyetleri hakkında bilgiler mevcuttur.

vardıklarında Kurtuba'dan gelen Emevi elçisi de başkentteydi.⁴⁸⁶ Berengar'ın elçisi Liutprand Bizans sarayında elçi olarak bulunduğu süre boyunca imparator tarafından çok iyi bir şekilde karşılanmalarını, Bizans sarayının ve imparatorluk töreninin görkeminden eserinde detaylı biçimde bahsetmiştir.⁴⁸⁷ Liutprand Otto'nun elçisi ile halifenin elçilerinin imparatora çok değerli hediyeler sunduğunu, ancak Berengar'ın imparatora vermek üzere kendisine sadece yalanlarla dolu bir mektup verdiği için utanç duyduğunu aktarır.⁴⁸⁸

2.4.4. Rus Prenses Olga'nın Konstantinopolis'i Ziyareti

VII. Konstantinos'un hükümdarlığı döneminde Ruslarla olan ticari ilişkiler de sürdürülüyordu. İmparator VII. Konstantinos Rus prenses Olga'dan 944 yılında yapılan anlaşma gereğince ticari ürünleri ve asker göndermesini istedi. Bizans yüksek kaliteli balmumu, bal ve kürk teminini Ruslardan sağlıyordu. Orta Tuna bölgesinin bu dönemde Macar akınlara maruz kalmasıyla da Ruslar ticaret için yönlerini tamamen Bizans'a çevirmişlerdi. Rus prensesi Olga da hem ticari ilişkileri geliştirmek hem de imparatoru ziyaret etmek amacıyla Konstantinopolis'e gelmiştir. Olga için imparatorun sarayında düzenlenen törene başkentte bulunan çok sayıda Rus tüccarın da katılmış olması Olga'nın esas amacının ticari olduğunu kanıtlar niteliktedir.⁴⁸⁹ Rus prensesin başkente geliş tarihi hakkında farklı görüşler olmasına rağmen bu ziyaretin 957 yılının sonbaharında gerçekleştiği genel olarak kabul edilen görüştür.⁴⁹⁰ Bu ziyareti hem Bizans hem de Rus tarihi açısından mühim kılan en önemli unsur

⁴⁸⁶ Timothy Reuter, *Germany in the Early Middle Ages c. 800-1056*, Routledge, London&New York, 2013, s. 173; Norwich, *Bizans II*, s.143; Cremonalı Liutprand yolculuk masraflarının ve imparatora sunulacak hediyelerin Berengar tarafından değil, kendi üvey babası tarafından sağlandığını söylemektedir. Bkz. Liutprand, s.197

⁴⁸⁷ Liutprand, s. 197-201

⁴⁸⁸ Liutprand, s. 198-199

⁴⁸⁹ Franklin, Shepard, *The Emergence of Rus 750-1200*, s.134; Rus prenses Olga'nın ziyareti hakkında en detaylı bilgiler VII.Konstantinos'un De Ceremoniis adlı eserinde yer almaktadır.

⁴⁹⁰ Olga'nın başkenti ziyareti hakkında detaylı kronolojik bilgi için Bkz. Jeffrey Featherstone, "Olga's Visit to Constantinople", *Harvard Ukrainian Studies*, Vol. 14, No. 3/4 (December 1990), pp. 293-312; Micheal Featherstone "Olga's Visit to Constantinople in De Cerimoniis", *Revue des études byzantines*, Tome 61, 2003. ss. 241-251

ise Olga'nın Konstantinopolis'te vaftiz edilmesidir.⁴⁹¹ Rus kroniği VII. Konstantinos'un Olga ile görüşmesi sırasında Rus prensesin güzelliğinden ve zekasından etkilendiğini, eğer kabul ederse imparatorluğu birlikte yönetmelerini teklif ettiğini yazmaktadır.⁴⁹² Olga teklife sıcak baktığını, ancak pagan olduğunu ve yalnızca VII. Konstantinos kendisini vaftiz ederse vaftiz olmayı kabul edeceğini imparatora bildirdi. Ayasofya'da patriğin düzenlediği bir törenle Olga imparator tarafından vaftiz edildi. Olga hristiyan adı olarak Bizans kraliçesinin adı olan Helena adını aldı.⁴⁹³ VII. Konstantinos vaftiz töreninden sonra Olga'ya evlenme teklifi etse de Olga, VII. Konstantinos'un kendisinin vaftiz babası olduğunu, böyle bir evliliğin hristiyan yasalarınca uygun olmayacağını söyleyerek imparatorun teklifini reddetti. Rus kroniği Olga'nın bu söylemi karşısında VII. Konstantinos'un, "Beni geçtin Olga!" dediğini ve Olga'ya çok sayıda altın, gümüş, ipek hediye vererek onu Kiev'e uğurladığını söylemektedir.⁴⁹⁴ Olga Bizans sarayında bir aydan daha fazla kalmasına rağmen Bizans'la somut bir anlaşma yapmadan Kiev'e dönmüştür. İmparatorun asker ve ürün talebine karşı Olga'nın net bir cevap vermemesi iki taraf arasında önceki anlaşmaların süreceğini göstermektedir. Ancak Olga'nın Hristiyanlığı kabul etmesiyle Kiev'de Hristiyanlığın gelişimi hızlı bir ivme kazanmıştır. Olga'nın Bizans

⁴⁹¹ Rus kroniği Olga'nın 957 yılında Konstantinopolis'te ilk defa vaftiz edildiğini ileri sürerken Bizans kaynaklarından olan Zonaras Olga'nın Konstantinopolis'e gelmeden önce 954/955 yılında St.Elias Kilisesi'nde vaftiz edildiğini olduğunu, ancak Konstantinopolis'te ikinci bir tören düzenlendiğini ileri sürmektedirler. Bkz. A.P.Vlasto, *The Entry of the Slavs into Christendom: An Introduction To The Medieval History of The Slavs*, Cambridge University Press, 1970, s.250; Francis Butler, "Ol'Ga's Conversion and the Construction of Chronicle Narrative", *The Russian Review*, Vol. 67, No. 2, 2008, ss. 230-242

⁴⁹² *Russian Primary Chronicle*, s.82; İmparatorun bu teklifinin gerçekliği şüphelidir. Çünkü o sırada sarayda zaten iki augusta mevcuttur. Romanos Lekapanos'un karısı Helena ve VII.Konstantinos'un karısı Theophano; Bkz. Lynda Garland, *Byzantine Empresses: Women and Power in Byzantium AD 527-1204*, Routledge, 1999, s.127

⁴⁹³ Rus kroniği Büyük İmparator I.Konstantinos'un annesinden dolayı Helena adını aldığını ileri sürerken Shepard ise VII.Konstantinos'un üvey annesi Helena'dan dolayı bu ismi aldığını belirtmektedir. Krş. *Russian Primary Chronicle*, s.82; Franklin, Shepard, *The Emergence of Rus...*, s.135

⁴⁹⁴ *Russian Primary Chronicle*, s.82;

Kilisesi'nde vaftiz edilmesiyle birlikte Ruslar Bizans'ın kültürel anlamda da etki alanı içine girmeye başlamışlardır.⁴⁹⁵

2.4.5. Yasama Faaliyetleri

Patrikios ve quaestor Theophilos Mart 947 tarihinde bir novella yayınladı. Değeri 50 nomisma'dan fazla araziye sahip olan kudretlilerin 928 kıtlık dönemi ile VII. Konstantinos'un tek başına iktidara geldiği 945 yılları arasındaki dönemde ele geçirdikleri bütün köylü topraklarını eski sahiplerine geri vermesi emredildi. Arazilerin kudretliler tarafından satışa çıkarılması durumunda köylüler öncelikli satın alma hakkına sahip olacaklardı. Ayrıca usulsüz yapılan satışlar için de satın alma parasının iadesi yükümlülüğü devam edecekti, yani kudretlilere taviz verilmişti.⁴⁹⁶ Patrikios Theodoros Dekapolites'in yazmış olduğu bir başka novella 947-948 yılları arasında tarihlendirilir. Bu novella asker mülkleri hakkındadır. Askerlerin kendi iâşe ve ordu için gerekli teçizatlarını sağladıkları toprakları satmaları yasaklanmıştır.⁴⁹⁷ Theodoros Dekapolites VII. Konstantinos'un halefi II. Romanos döneminde de 927-28 kıtlığından itibaren satın alınan araziler hakkında bir novella yayınlamıştır. VII. Konstantinos'un tek başına imparatorluğa hükmetmeye başladığı tarihten sonra satışa çıkarılan köylü ve asker arazilerinin hiçbir tazminat alınmadan iade edilmesi gerektiği tekrarlanmıştır. II. Romanos ise 962 Mart ayında konuyla ilgili bir novella yayınlamıştır. İyi niyetli olarak stratoies topraklarını alan kudretlilerin *strateia* arazilerini bedelsiz şekilde iade etmelerinin yeterli olduğunu; kötü niyetli olanların ise iade etmek dışında ceza ödemeleri gerektiği söylenmektedir.⁴⁹⁸

⁴⁹⁵ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi*, s.24; Alman kronikçi Adalbert, Olga'nın 959 yılı sonbaharında I.Otto'dan rahip ve piskoposlar istediğini söylemesi, Olga'nın Rusları Hristiyanlığa dönüştürmesi için yalnızca Bizans'la temas kurmadığını da kanıtlamaktadır. Bkz. Franklin, Shepard, *Emergence of Rus...*, s.136

⁴⁹⁶ McGeer, *The Land Legislation of the Macedonian Emperors*, s.61 – 67; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.261

⁴⁹⁷ Baskıcı, *Bizans Döneminde Anadolu*, s.134

⁴⁹⁸ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.263

2.5. II.Romanos Dönemi (959-963)

2.5.1. II.Romanos'un Tahta Çıkışı

VII. Konstantinos'un Romanos Lakapenos'un kızı Helena ile evliliğinden doğan ve 945 yılında imparator olarak taçlandırılan II. Romanos, VII. Konstantinos'un ölümünün ardından 9 Kasım 959 günü tahta çıktı. Diyakon Leo II. Romanos'un asil erdemlerle donanmış bir adam olduğunu, ancak kendisini zevk ve sefa yaşantısına düşürecek insanları çevresine aldığı için böyle bir yaşam tarzı benimsediğini ileri sürmektedir.⁴⁹⁹ II. Romanos henüz çok küçükken, İtalya Kralı Hugh'un (Arles'li Hugh) gayrimeşru kızı Berthra ile nişanlanmış ancak 949 yılında Berthra'nın ölmesi sebebiyle planlanan izdivaç gerçekleşmemiştir. Ardından I. Otto'nun yeğeni olan, Daven Dükü Henry'nin kızı Hedwig ile II. Romanos'un evliliği üzerine anlaşma yapılsa da bu evlilik de gerçekleşmeyecektir.⁵⁰⁰ 955-56 yılında II. Romanos kendi seçtiği Anastaso ile evlendi ve Anastaso evlilikten sonra Theophano adını aldı. Theophano'nun geçmişi hakkında kaynaklarda net bir bilgi yoktur. Diyakon Leon kadının göz alıcı bir güzelliğe sahip olduğunu ve dönemindeki en güzel kadın olduğundan bahsederken Skylitzes ise Theophano'nun babasının hancı olduğunu kaydetmiştir.⁵⁰¹ II. Romanos'un annesi Helena hayatta olduğu için Theophano kıdemli *augusta* değildi ve bundan dolayı sarayın en güçlü kadını Helena'ydı. Ancak Theophano II. Romanos'u kısa sürede annesi aleyhine etkilemeye başladı. Bir süre sonra Helena'nın saray içerisindeki gücü sınırlandırıldı ve Helena yalnızlığa mahkûm edildi. Helena'nın saf dışı edilmesiyle yetinmeyen Theophano, Patrik Polyektes'le iş birliği yaparak II. Romanos'un beş kız kardeşinin saçlarını zorla kazıttırdı ve beş kız kardeşi manastıra gönderdi. Helena kızlarının başına gelenleri öğrendiğinde büyük bir yıkım yaşadı ve 961 yılının Eylül ayında hayatını kaybetti. Theophano artık saraydaki tek *augusta* olarak kalmıştı.⁵⁰²

⁴⁹⁹ Diyakon Leo, s.58

⁵⁰⁰ Lynda Garland, *Byzantine Empresses...*, s.126; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.264

⁵⁰¹ Diyakon Leo, s.83; Skylitzes, s.241

⁵⁰² Skylitzes, s.243; Norwich, *Bizans II*, s.147

II. Romanos tahta çıktıktan sonra saray idaresinde de değişiklikler yaptı. Paraikomemenos olan Basileios, *Proedros* unvanı alarak imparatorun sağ kolu ve senatonun başı oldu. Parakoimomenos vazifesine ise *drungarios* Ioannes Bringas getirildi. Ioannes Bringas VII. Konstantinos döneminde imparatorun güvenini kazanmıştı. II. Romanos döneminde de yönetimle ilgili bütün işler Ioannes Bringas'ın yetkisine bırakılmıştı.⁵⁰³ Askerî alanda ise VII. Konstantinos döneminin başkumandanı olan Nikephoros Phokas gücünü koruyordu. Ancak *Scholenoi* birlikleri doğu ve batı olarak ikiye ayrıldı. Doğu *domestikosu* Asya'daki orduların başkumandanı olurken, Batı *domestikosu* da Avrupa topraklarındaki orduların başkumandanı oldu. Böylece doğu *domestikosu*'nun üstün olma durumu ortadan kaldırıldı. Doğu *domestikosluğu* görevi yine Nikephoros Phokas'ın olurken batı *domestikosluğu* görevine Leon Phokas getirildi.⁵⁰⁴

2.5.2. Askerî ve Siyasi Gelişmeler

Sarayda ve askerî kanatta gücünü sağlamlaştıran II. Romanos, 960 yılında Ioannes Bringas'ın da etkisiyle Girit'e bir sefer düzenlenmesi için hazırlıklara başlanmasını emretti. Sefere kumandanlık yapması için doğu *domestikosu* Nikephoros Phokas *magister* unvanıyla görevlendirildi. Altı ay süren hazırlıkların ardından 911 ve 949 yıllarındaki Girit kuşatmasının neredeyse iki-üç katı büyüklüğünde bir donanma oluşturuldu. Donanma 1,000 *dromon*, 2,000 *chelandia* (Yunan ateşi yüklü) ve 308 taşıma gemisinden teşekkül ediyordu ve kürekçilerle birlikte toplam kuvvet yetmiş binin üzerindediydi. Donanmada Rus ve İskandinav kökenli askerler de yer alıyordu. Donanma 960 yılının haziranında Haliç'ten yola çıktı⁵⁰⁵ Bizans, Girit'e yapacağı saldırılarda direkt olarak Konstantinopolis'ten Girit'e ilerlemezdi. Donanma Anadolu'nun güneybatı sahillerine ilerler ve burada süvariler ile diğer kuvvetlerle bir araya gelip Girit'e ilerlerdi. 960 yılında da bu yol izlendi ve Donanma komutanı Nikephoros Phokas

⁵⁰³ Skylitzes, s.239; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.264-65

⁵⁰⁴ Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.494

⁵⁰⁵ Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.495; Norwich, *Byzantium: The Apogee*, s.174; Blöndal, *The Varangians of Byzantium*, s.38

Phygela'ya gelerek burada diğer kuvvetlerle birleşti. Ardından bu noktadan yola çıkıp Girit üzerine ilerledi.⁵⁰⁶ Nikephoros Phokas donanmasını savaşa hazırlarken gemilere rampalar yükletmişti. Rampaların sayesinde donanmada bulunan bütün mühimmatlar ve askerler karaya indi ve böylece Phokas bütün kuvvetlerini kullanma fırsatı yakaladı. Girit halkı yaşananlara tepki veremedi ve Bizans ordusunun saldırmasını beklediler. Nikephoros ordusunu üçe böldü ve saldırıyı başlattı.⁵⁰⁷ Bizans ordusunun Girit'e ilk saldırısının ardından çok sayıda Müslüman öldürüldü ve Bizans ordusu adada etkin konuma gelmeye başladı. Nikephoros Phokas, Trakya *strategosu* Nikephoros Pastilas komutasındaki bir grup askerini adanın iç kesimlerine baskın ve keşif yapması için görevlendirdi. Pastilas'a asla tembelliğe düşmemeleri, dikkatli olmaları ve görevlerini bitirdikten sonra hızlıca kampa geri dönmelerini söyledi. Pastilas komutasındaki birlik adanın iç kesimlerine girdikten sonra disiplinden sapmaya başlar ve birlikte bulunan Rus askerler de komutanın sözüne riayet etmemeye başlarlar. Müslümanlar, Pastilas'ın birliği uykudayken üzerlerine saldırmıştır ve Pastilas da dâhil olmak üzere çok sayıda Bizans askerini öldürmüşlerdir. Keşif birliğinden az sayıda asker kampa dönebildi. Bunun üzerine Nikephoros çok öfkeleni ve adamlarını sert şekilde eleştirdi.⁵⁰⁸ Nikephoros Phokas adanın başkenti ve en büyük şehri olan Kandiye çevresinde bir keşif gezisi yaparak hangi noktadan saldıracağını kestirmeye çalıştı. Girit'in doğal bir limanı olmadığı için denizden bir saldırı yapılması mümkün değildi. Bu yüzden deniz kenarından güneye doğru kazıklar çakarak Müslümanların yerleşimini denizle sınırladı. Böylece Müslümanlar tarafından ani bir saldırı altında olmayacaklardı ve saldırıya karar verme zamanı kendi inisiyatiflerinde olacaktı.⁵⁰⁹ Ancak kuşatma başlayalı sekiz ay olmuştu ve kış sert bir şekilde gelmişti. Donanmanın ihtiyacı olan lojistik destek Sicilya, Mısır ve Kurtuba'dan talep edilmesine rağmen buralardan beklenen yardım gelmedi. Askerlerin morali iyice bozulmuştu. Nikephoros Phokas askerlerin morallerini

⁵⁰⁶ Skylitzes, s.240; Pryor ve Jeffreys, *The Age Of The Dromon...*, s.265

⁵⁰⁷ Diyakon Leo, s.61-62

⁵⁰⁸ Diyakon Leo, s.63; John Haldon, *Warfare State and Society in the Byzantine World*, Routledge, New York, 1999, s.232

⁵⁰⁹ Diyakon Leo, s.65

yükseltmek için Athos Dağı'nda bulunan arkadaşı Athanasios'u davet etmiş ve saldırının başarılı olması için dua etmesini istemiştir. Athanasios Girit'e geldiği sırada Konstantinopolis'ten de erzak gemileri ulaştı. Böylece Bizans ordusu 961 yılının şubat ayında yeniden moral kazandı.⁵¹⁰

Nikephoros Phokas Kandiye'ye saldırmadan önce bütün rütbeli komutanlarını toplayarak onları cesaretlendirmeye çalıştı. Nikephoros Phokas, Giritli Müslümanların yıllardır Romalılara karşı canice davrandıklarını ve Romalıları köleleştirdiğini bu yüzden burayı almak zorunda olduklarını vurguladı. Ayrıca şimdiye kadar başarıyla savaştıklarını ve tembelliğe düşmeyerek hedeflerine ulaşmaları gerektiğini coşkulu bir şekilde bildirdi.⁵¹¹ Nikephoros Phokas ordusuna bu şekilde hitap ettikten sonra hareket emri verene dek dinlenmelerini söyledi. Nikephoros kampın çevresinde dolaşırken bazı esirlerden, kırk bin kişilik bir Arap ordusunun Bizans'a baskın yapmak için tepede hazırlık yaptığını öğrendi. Gece olduğunda ordusundan seçkin askerlerin bulunduğu bir grubu yanına alan komutan, Arapların bulunduğu tepeyi kuşattı. Araplar bu saldırı karşısında kaçmak isteseler de tepenin çıkışları Bizans ordusu tarafından tutulduğu için kaçamadılar. Nikephoros Phokas, öldürdüğü Arabın kafasını kesip kamp yerine getirene ödül vereceğini söyledi ve bunu duyan Ermeni birliği çok sayıda Arap askerini kafasını keserek büyük bir kıyım yaptı.⁵¹²

Nikephoros Phokas bu saldırının akabinde Kandiye'yi ele geçirmek için şubat ayının sonunda girişimde bulunmasına rağmen bu saldırısı başarısız oldu. Nikephoros Phokas şehrin surlarının çok güçlü olduğunu ve eğer böyle giderse çok sayıda kayıp vereceğini biliyordu. Bu yüzden bir süre daha saldırılarda başarı kazanamazsa şehri açlık ve kıtlığa mahkûm ederek ele geçirmeyi deneyecekti.⁵¹³ Nikephoros Phokas ordusunu yeniden topladı ve yeni bir saldırı için hazırlıklara başladı. Nikephoros Phokas kara ordusunu ve donanmayı şehrin tam karşısına

⁵¹⁰ Norwich, *Byzantium The Apogee*, s.176; Norwich, *Bizans II*, s.149

⁵¹¹ Diyakon Leo, s.65-66

⁵¹² Diyakon Leo, s.67; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.495

⁵¹³ Diyakon Leo, s. 67-68

konuslandırdıktan sonra askerlerini saldırıya motive edecek bir konuşma yaptı. Generalin konuşması sırasında Giritli bir kadın siperlerin üzerine eğilerek Nikephoros Phokas'la alay edercesine hareketlerde bulundu. Bizans ordusundaki bir okçu bu kadını vurdu ve kadın siperlerden aşağı düştü. Ardından Nikephoros Phokas saldırı emrini verdi ve Bizans ordusu topyekûn Kandiye'ye hücum etti.⁵¹⁴ Bizans ordusu ani bir şekilde surlara doğru saldırdı ve mancınıklar da surları dövmeye başladı. Giritliler karşılık verseler de bu hücumu durduramadılar ve Bizans ordusu Kandiye'ye girmeyi başardı. Şehrin düşeceğini gören Nikephoros Phokas atının üzerinde Kandiye'ye girdi ve 7 Mart 961 günü Bizans Girit'e hâkim oldu.⁵¹⁵

Girit yaklaşık yüz elli yıllık Müslüman hakimiyetinden sonra yeniden Bizans toprağı oldu. Kandiye ele geçirildikten sonra Nikephoros Phokas şehrin en değerli ganimetleri ile şehrin ileri gelenleri arasından alacağı esirleri ayırdı. Ardından askerler şehri yağmalamaya başladılar ve neredeyse bütün evleri yağmaladılar. Girit uzun süredir zenginlik ve refahla anılan bir yerdi ve askerler değerli ganimetler ele geçirdiler. Ancak bu sırada şehirde yaşlı, genç, çocuk ayırt etmeden büyük bir kıyım yaptılar. Diyakon Leon'un aktardığına göre Nikephoros Phokas bile bu kıyımı durdurmaya muvaffak olamamış ve ancak üçüncü günün sonunda kıyımı durdurabilmiştir.⁵¹⁶ Nikephoros Phokas adada tamamen hakimiyeti sağladıktan sonra adayı savunmaları için birlikler yerleştirdi ve Yunan ateşiyle yüklü gemileri de adayı korumakla görevlendirip başkente gitti. Girit'in geri alınması sebebiyle başkentte büyük kutlamalar yapıldı. Nikephoros Phokas kazandığı yüklü ganimetleri ve aldığı esirleri hipodromda sergiledi ve imparatorun övgüsüne mazhar oldu. Ancak doğuda Seyfüddevle tehdidi sürüyordu. Seyfüddevle Nikephoros Phokas'ın Girit'i kuşatmasından faydalanarak Bizans'ın

⁵¹⁴ Dyakon Leo, s. 76

⁵¹⁵ Diyakon Leo, s. 76-80; Skylitzes, s. 240

⁵¹⁶ Diyakon Leo, s. 79

Anadolu'daki şehirlerine saldırmıştı ve bu yüzden Nikephoros Phokas yeniden doğu *domestikosu* unvanıyla Anadolu'ya gitti.⁵¹⁷

Girit'in ele geçirilmesi Bizans'ın son yüzyıllarda kazandığı en önemli başarıydı. Girit Akdeniz ve Ege adaları için stratejik öneme sahipti ve yaklaşık yüz elli yıldır Müslüman hakimiyetinde bulunuyordu. Müslümanlar Girit merkezli korsanlık faaliyetlerinde bulunup Bizans'ın hem ticaretine hem de adalardaki güvenliğini tehdit ediyorlardı. 961 yılında Nikephoros Phokas'ın burayı geçirmesiyle Bizans denizler üzerinde güçlü bir üs kazanmasının yanı sıra ticari bir üs de kazanmış oldu. Girit'in ele geçirilmesiyle Ege adalarındaki Arap korsanların saldırıları da sonlandırıldı ve bu durum Ege adalarında büyük bir ekonomik ve kültürel gelişime yol açtı. Girit Bizans'ın thema sistemine dahil edildi ve Hristiyan misyonerler adada faaliyet göstermeye başladı.⁵¹⁸

Seyfüddevle 944 yılında Halep'i merkez edinin gücünü iyice sağlamlaştırdıktan sonra neredeyse her yıl Bizans topraklarına saldırı düzenliyordu. 960 yılında ise Nikephoros Phokas'ın Girit'e düzenlediği seferden faydalanmak için otuz bin kişilik bir kuvvetle Bizans'ın güneydoğu sınırlarına saldırdı. Seyfüddevle büyük bir mukavemet görmeden Torosların doğusunu aştı ve Malatya yakınlarındaki Kharsanion kalesini ele geçirdi. Ardından bu bölgede yağma faaliyetlerinde bulundu. Seyfüddevle'nin hücumunu haber alan imparator II.Romanos, Girit Kuşatmasını kaldırmamak için kısa süre önce Trakya'ya yapılan Macar akınlarını başarılı bir şekilde savuşturan Batı *Domestikos*'u Leon Phokas'ı doğu *domestikosu* unvanıyla Anadolu'ya gönderdi.⁵¹⁹ Leon Phokas, Seyfüddevle'nin ordusuna kıyasla daha küçük bir orduya sahip olduğu için Seyfüddevle'nin üzerine direkt olarak saldırmadı. Askerlerinin bir kısmına ana geçitleri tutmalarını emretti ve dağlara çekildi. Komutan Leon Phokas bekleyiş

⁵¹⁷ Diyakon Leo, s.81;

⁵¹⁸ Warren Treadgold, *Byzantium and Its Army*, Stanford University Press, 1995, s.34; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.265; Browning, *Byzantine Empire*, s.112

⁵¹⁹ Diyakon Leo, s.70-72; Curta, *The Southeastern Europe...*, s.189; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.495

sırasında askerlerini toplayıp onlara saldırı taktiğini verdi. Planlı bir şekilde düşmanlarına saldıracaklarını ve saldırmak için bizzat kendisinin işaretini beklemeleri gerektiğini askerlerine bildirdi.⁵²⁰ Askerler komutanlarının sözüne uyarak Müslümanların geçişini beklemeye başladılar. 961 Kasım'ında Seyfûddeve ordusuyla geri dönerken Yunanların Kouлиндрос (Silindir) adını verdikleri geçitten geçerken Leon Phokas ordusuna saldırı emri verdi. Bizans ordusu Seyfûddeve'nin ordusunu büyük bir bozguna uğrattı. Müslüman ordusu dağıldı ve Müslüman askerlerin büyük bir kısmı öldürüldü. Seyfûddeve'nin atı vuruldu ve Seyfûddeve neredeyse esir alınacakken son anda kurtuldu. Seyfûddeve'nin toplamış olduğu ganimetleri yerlere saçarak Bizans ordusunun dikkatini dağıtmış ve ancak bu şekilde kaçmayı başarabilmiştir.⁵²¹ Leon Phokas Seyfûddeve'ye karşı kazandığı zaferden sonra başkente döndüğünde büyük törenlerle karşılandı. Seyfûddeve'nin ordusundan ele geçirdiği yüklü miktarda ganimet ve çok sayıda esirle şehre giren Leon Phokas, imparator II.Romanos tarafından da onurlandırıldı. Diyakon Leon, Leon Phokas'ın Seyfûddeve'ye kazandığı zaferin önemini “*General Leon, Hamdan'ı mağlup etti ve onu dolaşan bir kaçak seviyesine indirip Asya'yı kurtardı*” şeklinde vurgulamıştır.⁵²²

961 yılının ortası geldiğinde hem Nikephoros Phokas hem de Leon Phokas kazandıkları zaferlerle imparatorluğun onurunu yüceltmişlerdir. Nikephoros Phokas Girit'i ele geçirmiş, Leon Phokas ise az sayıda kuvvetle Seyfûddeve'nin gücünü kırmayı başarmıştır. Nikephoros Phokas Girit'ten geldikten sonra yeniden doğu *domestikos*'luğu görevini üstlendi ve Seyfûddeve'nin üzerine yapacağı sefer için hazırlıklara başladı. 961 yılının sonunda Nikephoros Phokas ordusunun başında doğuya ilerledi. Nikephoros Phokas Kilikya bölgesine saldırdı ve 962 yılının başında Anazarbus'u ve bir dizi sınır kalesini ele geçirdi. Ardından Paskalya bayramını kutlamak için Kapadokya'daki karargahına döndü. Nikephoros Phokas'ın

⁵²⁰ Diyakon Leo, s.73-74

⁵²¹ Diyakon Leo, s.75; Norwich, *Bizans II*, s.

⁵²² Diyakon Leo, s.75

bölgeden ayrılmasını fırsat gören Seyfûddeve bazı kaleleri geri alsa da sonbaharda buraya gelen doğu domestikosu kaleleri yeniden ele geçirdi. Nikephoros Phokas, Armeniakon Theması Strategosu olan yeğeni Ioannes Çimiskes'le birlikte güneye doğru ilerledi ve Sisium (Kozan), Germanikeia (Maraş), Raban ve Telukh (Dülük) ele geçirdi. Menbiç yakınlarında yaşayan ünlü Arap şair Ebu-Firas da esir alındı.⁵²³

Nikephoros Phokas kazandığı zaferlerin ardından Hamdânîlerin merkezi olan Halep'e doğru ilerledi. Bizans ordusunun yaklaştığını haber alan Seyfûddeve, başkentinin kuzeyine Naja komutasında bir ordu göndererek Nikephoros Phokas'ı şehre yaklaşmadan durdurmak istedi. Ancak bu ordu Çimiskes komutasındaki Bizans askerlerine karşı koyamadı ve 962 yılının aralık ayında Halep kuşatması başladı. Halep 944 yılından itibaren Seyfûddeve'nin başkentiydi ve büyük bir zenginlik merkezi haline gelmişti. Bu zenginliğin getirisi de kültürel canlanma olmuş ve Halep önemli kültür merkezlerinden biri olmuştu.⁵²⁴ Ancak Halep'in savunması güçlü değildi ve Bizans ordusu kısa sürede Halep'in hâkimiyetini ele geçirdi. Seyfûddeve ise yine son anda kaçmayı başardı. Bizans ordusu sarayın hazinesi ele geçirdikten sonra sarayı yağmaladı. Ardından şehirde de yağma ve kıyım yapıldı ve Bizans çok sayıda ganimet elde etti. Nikephoros Halep'i işgal etti ama burayı Bizans toprağı haline getirmedi. Ancak şehri yakıp yıkmıştı ve Halep'in bu hale gelmesi Seyfûddeve için büyük bir darbe olmuştur.⁵²⁵ 963 yılının başında Nikephoros Phokas ordusuyla ve kazandığı ganimetlerle yeniden Kapadokya'ya çekilmiştir. Nikephoros Phokas'ın doğuda kazandığı zaferler ele geçirme amaçlı olmayıp işgal

⁵²³ Vasiliev, "The Struggle with the Saracens (867–1057)", s.144; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.496; Brocelmann, *İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi*, s.126

⁵²⁴ Anthony Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood: The Rise and Fall of Byzantium, 955 A.D. to the First Crusade*, Oxford University Press, 2017, s.39; Abdülkerim Özaydın, "Seyfûddeve", *DİA*, 2009 İstanbul, C.37 ss.35-36, s.36

⁵²⁵ Skylitzes, s.243; Brocelmann, *İslam Ulusları...*, s.126; el Cheikh, *Arapların Gözüyle Bizans*, s.166; Norwich, *Bizans II*, s.496

niteliğinde olsa da Hamdânîlerin saldırıları büyük ölçüde kırılmış ve Bizans'ın doğuya ilerleyişinin yolu açılmıştır.⁵²⁶

Bizans doğuda Hamdânîlerle mücadele ederken batıda ise Fâtımîlerle ve Müslüman emirlerle mücadelesini sürdürüyordu. Fâtımî halifesi el-Muiz ve Sicilya'nın Müslüman emiri Ahmed bin Hasan Bizans'ın Girit'i kuşatmasına karşılık Girit'e destek vermemişlerdi. Fâtımî halfesi el-Muiz, Bizans imparatoru II. Romanos'a bir mektup yazarak Girit kuşatmasını kaldırmasını talep etse de bu talebine olumlu yanıt alamadı.⁵²⁷ Girit'in Bizans tarafından ele geçirilmesiyle Sicilya'nın tehdit altında olduğunu düşünen Ahmed bin Hasan, Sicilya'nın doğusunda bulunan ve Bizans hakimiyetinde olan şehirlere saldırı için el-Muiz'den izin aldı.⁵²⁸ Ahmed bin Hasan 961 yılının sonlarında büyük bir orduyla Sicilya'nın kuzeydoğusunda bulunan ve Taormina topraklarının da içinde olduğu Val Demone bölgesine saldırdı. Yaklaşık yedi ay süren kuşatmanın ardından Taormina Müslüman hakimiyetine girdi ve buranın adı Ahmed bin Hasan tarafından el-Muizziye olarak değiştirildi. Buradan Bizanslı esirler alındı ve şehre Müslüman koloniciler yerleştirildi. Böylece Sicilya'nın doğusunda Bizans toprağı olarak yalnızca Rametta kaldı.⁵²⁹

2.5.3. II. Romanos'un Ölümü ve Nikephoros Phokas'ın İmparator Olması

İmparator II. Romanos hükümdarlığının ilk dönemlerinde çevresindekilere ılımlı ve yardımsever biriyken daha sonra çevresindeki insanların da etkisiyle dünyevi zevklerin peşine düşmüştür. İmparator, arkadaşlarıyla Lent döneminde⁵³⁰ çıktığı bir avın dönüşünde can çekişir vaziyette saraya dönmüştür. Kısa süre sonra 15 Mart 963 günü ise son nefesini vermiştir. Saray

⁵²⁶ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.265; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s. 497

⁵²⁷ Yaacov Lev, "The Fâtımîd Navy, Byzantium And The Mediterranean Sea 909-1036 C.E./297-427 A.H.", *Byzantion*, Vol. 54, No. 1 1984, s.236

⁵²⁸ Alex Metcalfe, *The Muslims of Medieval Italy*, s.55; Çelik, *Fatımîler Devleti Tarihi (909-1171)*, s.169

⁵²⁹ Alex Metcalfe, *The Muslims of Medieval Italy*, s.55; Vasiliev, "The Struggle with the Saracens (867-1057)", s.144

⁵³⁰ Lent: Hristiyan dininde 40 gün boyunca hayvansal gıdaları yememek şartıyla tutulan oruçtur. Bkz. R.F.T, Lent, *ODB*, Vol II, ss.1205-1026, s.1205

görevlilerinin bir kısmı uzun ve yorucu bir at yolculuğunun ardından imparatorun kasılma geçirdiğini söyleseler de imparatorun yalnızca kadınların dairesinde bulunan baldıran otu zehriyle zehirlendiğinden de şüphe edilmiştir.⁵³¹ İmparatoriçe Theophano'nun kişiliği dikkate alındığında imparatoru zehirlediğinden şüphelenilmesi olağandır. Ancak imparatoriçenin imparatoru zehirlemesi için mantıklı bir sebep yoktur. II. Romanos yaşarken dahi ipler genellikle Theophano'nun ve Hadım Ioannes Bringas'ın elindeydi ve imparatorun ölümü Theophano için herhangi bir kazanç sağlamazdı. Ayrıca imparator öldüğü sırada imparatoriçenin lohusa halinde olması da imparatora karşı suikast düzenlediği görüşünü zayıflatmaktadır.⁵³²

Ölüm sebebi ne olursa olsun II. Romanos ölmüştü ve geride İmparatoriçe Theophano ile oğulları Basileios ve Konstantinos'u bırakmıştı. II. Romanos öldüğü sırada Basileios beş veya altı, Konstantinos ise iki ya da üç yaşlarındaydı. Senato ve Patrik Polyektus'un da onayıyla küçük yaştaki çocukların naibi imparatoriçe Theophano oldu.⁵³³ Ancak II. Romanos döneminde yönetimin iplerini elinde tutan *parakoimomenos* Ioannes Bringas Theophano için tehdit unsuru olabilirdi. Kendisi hadım olduğu için imparatorlukta hak iddia edemeyecek olsa da kendisine yakın birisini tahta geçirip meşru varisleri devre dışı bırakabilirdi. Bu yüzden imparatoriçe kendisi ve oğulları için bir koruyucu arayışına girdi ve o dönemin en şöhretli kumandanı olan Girit fatihi Nikephoros Phokas'a haber gönderdi.⁵³⁴ Nikephoros Phokas, Ioannes Bringas'ın gücü ele geçirip kendisini saf dışı bırakmasından korkuyordu ancak emrinde yeterli sayıda asker olmadığı için isyan girişimini ertelemeye karar verdi. Başkente gidecek ve kazandığı zaferleri kutlayacaktı. Halep'ten elde ettiği ganimetleri de yanına alarak ordusundan küçük bir birlikle başkente ilerledi. Ioannes Bringas ise Nikephoros Phokas'ın halk üzerinde yarattığı etkinin

⁵³¹ Diyakon Leo, s.82-83

⁵³² Skylitzes imparatoriçenin Anna'yı imparatorun ölümünden iki gün önce doğurduğunu belirtmektedir. Bkz, Skylitzes, s.245; Garland, *Byzantine Empresses...*, s.128; Bailly, *Bizans Tarihi*, s.242

⁵³³ Diyakon Leo, s.83; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.265

⁵³⁴ Skylitzes, s.245; Norwich, *Bizans II*, s.153;

farkındaydı ve generali şehre gelir gelmez tutuklamayı planlıyordu.⁵³⁵ Nikephoros Phokas 963 Nisan'ında başkente ulaştı ve başkent ahalisi tarafından büyük bir coşku ve sevgiyle karşılandı. Nikephoros Phokas, Ioannes Bringas'ın kendisine karşı hamle yapacağını öngörüyordu. Bu yüzden Ioannes Bringas'ın kendisini saraya davetini reddetti ve Ayasofya'ya giderek Patrik Polyektus ile halktan destek istedi. Nikephoros Phokas dindar bir kişiliğe sahipti ve bu yüzden Patrik Polyektus ona yakın davranıyordu. Patrik, generalle birlikte senatoya giderek Nikephoros Phokas'ın yeniden doğu domestikosu görevine getirilmesini onaylattı. Nikephoros Phokas da meşru varislere karşı isyan etmeyeceğine dair yemin etti ve başkentten ayrılarak Kapadokya'ya gitti.⁵³⁶

Ioannes Bringas patriğin, başkent halkının ve senatonun Nikephoros Phokas'ı desteklediğini gördü ve generali saf dışı bırakmak için farklı bir yol izlemeye karar verdi. Phokas'ın akrabalarını sürgün etti. Ardından Batı *katapanosu*⁵³⁷ olan Marianos Argyros'a haber gönderdi ve eğer kendisine destek olursa doğu domestikosluğunu, hatta imparatorluğu ona vereceğini söyledi. Ancak Marianos bu teklifi kabul etmedi ve bu teklifi Anatolikon Theması strategosu Çimiskes'e yapmasını önerdi.⁵³⁸ Bunun üzerine Bringas, Ioannes Çimiskes ve Romanos Kourkuas'a mektup yazarak Nikephoros Phokas'a karşı kendisine destek olmaları halinde doğu ve batı domestikosluklarına getirileceklerini bildirdi. Ancak Çimiskes bu durumu Nikephoros Phokas'a bildirdi ve Nikephoros Phokas bütün ordusunu Caesara'da topladı. 3 Temmuz 963 günü Nikephoros Phokas askerlerinin kalkanlarının üstüne çıktı ve imparator ilan edildi. Ardından imparatorluk alametlerinden biri olan kırmızı çizmelerini giyerek ordusuyla birlikte başkente ilerledi.⁵³⁹ Nikephoros Phokas başkente ilerlemeden önce ordusuna

⁵³⁵ Diyakon Leo, s.84-85; Garland, *Byzantine Empresses...*, s.128

⁵³⁶ Diyakon Leo, s.85-86; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.498

⁵³⁷ Katepan: Askerî birliklere komutan edenlerin kullandıkları bir unvandır. X. yüzyılın ortalarından itibaren imparatorluğun önemli bölgelerine atanan (Genellikle Mezopotmaya ve İtalya'daki bölgelere) idareciler de katepan olarak adlandırılmışlardır. Bkz. Alexander Kazhdan, "Katepano", *ODB*, V.II, s.1115-1116.

⁵³⁸ Diyakon Leo, s.88-89;

⁵³⁹ Skylitzes, s.247; Diyakon Leo, s.91-92

kahramanlık aşılacak etkileyici bir konuşma yapmıştır. Nikephoros Phokas, burada yapılacak mücadelenin Giritlilere, İskitlere ve Araplara karşı değil, Romalıların başkentini ele geçirmek için olduğunu ve buranın ele geçirilmesi için bütün askerlerinin cesurca çarpışması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca askerlerinin kendi sözünden çıkmamasını ve bu mücadelelerinin tanrı tarafından da mükafatlandırılacağını söyleyerek askerlerinin dinî duygularını da canlandırmak istemiştir.⁵⁴⁰

Nikephoros Phokas başkente ilerlediği sırada saraya bir mektup gönderdi. Mektubunda II. Romanos'un oğulları erişkin yaşa gelinceye kadar onları himaye edeceğini ve imparator olmasının kabul edilmesini bildiriyordu.⁵⁴¹ Ioannes Bringas bu mektubu aldıktan sonra derhal hazırlıklara girişti ve Avrupa'daki Bizans birliklerinin bir kısmını Marianos Argyros komutasında başkente getirdi. Bu birlikler olası bir isyana karşı şehrin önemli noktalarına yerleştirildiler. Donanmadaki gemiler de Nikephoros'un boğazı geçmesini engellemek için Boğaz'ın Asya kıyısına konuşlandırıldılar. Nikephoros Phokas ordusuyla birlikte ağustos başında Üsküdar'a geldi ve Hieria Sarayı yakınlarında karargahını kurdu. Bu sırada kardeşi Leon Phokas kaçarak generalin yanına geldi. Bringas'ın seksen yaşındaki babalarını esir aldığını, eğer general teslim olmazsa Bardas Phokas'ı öldüreceğini söyledi.⁵⁴² Bu sırada Bardas Phokas Bringas'ın elinden kaçtı ve Ayasofya'ya sığındı. Pazar günü olduğu için kilise kalabalıktı ve Bardas halk tarafından sevilen bir komutandı. Bringas'ın adamları Bardas'ı teslim almaya geldiklerinde kilisedeki halk Bardas'ı vermedi ve Bringas'ın adamlarını kiliseden çıkardılar. Bringas öğleden sonra Ayasofya'ya gelerek Bardas'ı yeniden tutukladı. Ancak akşam duası sırasında halk Bardas Phokas'ın yeniden tutuklandığını öğrenince Bringas ile

⁵⁴⁰ Diyakon Leo, s.93

⁵⁴¹ Diyakon Leo, s.95

⁵⁴² Skylitzes, s.248; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.498; Norwich, *Bizans II*, s.155-156

adamlarına saldırdılar. Böylece başkentte Bringas yönetimine karşı isyan ateşi 9 Ağustos 963 günü yanmış oldu.⁵⁴³

Başkentte isyanın öncüsü Romanos Lakapenos'un gayrimeşru oğlu olan ve sonradan imparatorluk iddiasında bulunmasın diye hadım edilen Basileios'tu. Tahtta hak iddia edemeyecek olsa da zekâsı ve yeteneğiyle yönetimde kendisine yer bulan Basileios, VII. Konstantinos döneminde önce *patrikios* sonra da *parakoimomenos* olarak görev yapmıştır. VII. Konstantinos'un ölümünün ardından *proedros*luğa terfi etmiş ve yerini Bringas'a bırakmıştı.⁵⁴⁴ Bringas'a karşı çıkan ayaklanmadan faydalanmak isteyen Basileios bütün adamlarını toplayarak Forum'a gitti ve burada halkı arkasına alarak isyanını kuvvetlendirdi. Ardından adamlarını ve halkı Bringas ve destekçilerinin üzerlerine yönlendirdi. Bringas'ın sarayı yakılıp yıkıldı. İsyân kontrolden çıktı ve üç gün sürdü. Basileios kontrolü ele geçirdikten sonra Hieria Sarayı'na Nikephoros Phokas'ın yanına gitti. Bringas ise saraydan kaçarak kiliseye sığındı.⁵⁴⁵ Nikephoros Phokas imparatorluğa ait bir *dromon* ile boğazı geçerek Hebdemon Sarayı'na geldi. Burada imparatorluk kıyafetlerini giydi ve Altın Kapı'dan geçerek halkını selamladı. Ardından kiliseye gitti ve 16 Ağustos 963 günü Patrik Polyeuktes tarafından II. Basileios ve VIII. Konstantinos ile birlikte imparator olarak taçlandırıldı.⁵⁴⁶ Nikephoros Phokas imparator olduktan sonra Bringas'ı Paphlagonia'ya sürgün etti ve başkente girişini yasakladı. Ardından babası Bardas Phokas'ı *caesar*, kardeşi Leon Phokas'ı *kouropalates* unvanıyla batı *domestikosu* Ioannes Çimiskes'i ise yani doğu *domestikosu* olarak görevlendirdi. Hadım Basileios ise yeniden *proedros* makamına getirildi.⁵⁴⁷

⁵⁴³ Diyakon Leo, s.96; Skylitzes, s.248; Norwich, *Bizans II*, s.156

⁵⁴⁴ Alexander Khazdan, Basil the Nothos, ODB, s.270

⁵⁴⁵ Diyakon Leo Basileios'un üç bin kişilik bir kuvvete sahip olduğunu ileri sürer. Bkz. Diyakon Leo, s.97; Skylitzes, s.248; Norwich, *Bizans II*, s.157

⁵⁴⁶ Diyakon Leo, s.98; Skylitzes, s.249

⁵⁴⁷ Diyakon Leo, s.99; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.266

2.6. Nikephoros Phokas Dönemi (963-969)

2.6.1. Nikephoros Phokas'ın Erken Yaşamı ve İlk Yılları

Nikephoros Phokas'ın imparator olmasıyla yeniden Anadolu'nun aristokrat ailesine mensup bir komutan Bizans tahtına oturmuş oldu. Nikephoros Phokas imparator olmadan önce özellikle doğuda Müslümanlara karşı başarılı seferler yürütmüş ve Girit'i yaklaşık bir buçuk asır sonra Bizans egemenliğine dahil etmişti. Mensubu olduğu Phokas ailesi de Anadolu'nun en önemli aristokrat ailelerinden birisiydi ve Nikephoros'un akrabaları Bizans'ın askerî ve siyasi tarihinde rol oynamışlardı. Bu yüzden Nikephoros Phokas'ın imparator olarak siyasi ve askerî faaliyetlerini anlatmadan önce ailesinden ve geçmiş yaşantısından kısaca bahsedeceğiz.

Nikephoros Phokas Kapadokya'da yerleşmiş olan Phokas ailesinin üyesi olarak 912 yılında doğdu. Bu ailenin etnik kökeni hakkında farklı görüşler bulunsa da⁵⁴⁸ Kapadokya Bölgesi'nde hakimiyet kurdukları kesindir. Annesi ise diğer bir aristokrat aile olan Maleinoi ailesine mensuptur.⁵⁴⁹ Phokas ailesi Bizans'ın Anadolu topraklarındaki önemli aristokrat ailelerinden birisiydi ve değerli komutanlar yetiştirmişti. Dedesi Nikephoros Phokas (Yaşlı Nikephoros olarak bilinen) *domestikos scholaei* unvanıyla IX.yüzyılın sonlarında İtalya'da büyük zaferler kazanmış bir komutandı. Amcası Leon Phokas da *domestikos scholaei*'ydi; ancak 919 yılında Romanos Lakapenos'la girdiği mücadeleyi kaybetmiş ve kör edilerek görevden uzaklaştırılmıştır. Nikephoros Phokas'ın babası Bardas Phokas da *domestikos scholaei* unvanıyla doğuda Seyfüddeve'ye karşı mücadele vermiş önemli bir Bizans komutanıdır. Nikephoros Phokas 945 yılında VII. Konstantinos tarafından Anatolikon Thema'sı strategosluğuna atanmış, 954 yılında ise babası Bardas Phokas'ın yerine *domestikon*

⁵⁴⁸ İbnü'l Esir Nikephoros Phokas'ın kökeni, imparatorluğa yükselişi ve öldürülmesi hakkında detaylı malumatlar verir. İbnü'l Esir'in Nikephoros'un Müslüman kökenden geldiğini belirtmesi ilginç bir detaydır. Nikephoros'tan bahsederken "İbnü'l Fukas olarak bilinen, daha sonra Hristiyan olan Tarsuslu bir Müslüman'dan doğdu" şeklinde aktarmaktadır. Bkz. El-Cheikh, *Arapların Gözüyle Bizans*, s.167

⁵⁴⁹ Alexander Khazdan, "Phokas", *ODB*, Vol.III, s.1665-1666; Alexander Khazdan, Anthony Cutler, "Malenoï", *ODB*, Vol.II ,s.1276

ton *scholon* olarak görevlendirilmiştir. Bu görevinde Anadolu’da Müslümanlara karşı önemli zaferler kazanmış ve halkın da sevgisine mazhar olarak 963 yılında imparatorluğa kadar yükselmiştir.⁵⁵⁰

Nikephoros Phokas güçlü ve şöhretli bir kumandan olmasına rağmen çekici bir dış görünüşe sahip değildi. I. Otto’nun elçisi olarak Konstantinopolis’e gelen Cremonalı Liutprand Nikephoros Phokas’la bizzat görüşmüş ve imparatorun çok kısa boyuna rağmen ayaklarının büyük olduğunu, köstebeğe benzeyen küçücük gözlerini ve Habeşlere benzeyen saçlarından bahsetmiştir.⁵⁵¹ Cremonalı Liutprand Bizans sarayında II. Nikephoros tarafından kötü muamele gördüğü için Nikephoros hakkında yazdıklarının abartılı olabileceğini düşünülebilir. Ancak Diyakon Leon da imparatorun dış görünüşü hakkında Liutprand’a benzer ifadeler kullanmıştır. Yine de Liutprand’a göre daha ılımlı betimlemelerde bulunmuştur. Diyakon Leon imparatorun ten renginin esmere çaldığını ve kalın saçlarının olduğunu, kısa boylu olmasına rağmen geniş gövdeli ve omuzlu yapısıyla cesur bir duruşunun olduğunu belirtmiştir.⁵⁵²

Nikephoros Phokas aristokrat sınıftan olmasına rağmen son derece dindar bir yaşam biçimi benimsemişti. Askerlik ve dinî konular dışında neredeyse hiçbir konu Nikephoros Phokas’ın ilgi alanına girmezdi. Aziz Athanasios’un ateşli bir taraftarıydı ve Athos Dağı’nda bulunan Lavra Manastırı onun katkılarıyla kurulmuştu. Uzun yıllardır et yemiyordu ve karısı öldükten sonra dul hayatı yaşamaya başlamıştı. Lüksten ve şatafattan uzak, adeta manastırda kalmadan manastır koşullarında yaşıyordu.⁵⁵³ Nikephoros Phokas savaşlarında da dinî inancını itici bir güç olarak kullanmış ve özellikle doğuda Müslümanlara karşı yaptığı seferlerde kutsal bir şevkle hareket etmiştir. Ermeni tarihçi Urfalı Mateos, Nikephoros Phokas’ın aziz ve dini

⁵⁵⁰ Alexander Khazdan, “Nikephoros Phokas II”, *ODB*, Vol.III, s.1665-1666; Stephenson, *Byzantine World*, s.156

⁵⁵¹ Liutprand, s.240

⁵⁵² Diyakon Leo, s.98

⁵⁵³ Diyakon Leo, s. 99; J.M.Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, s. 112; Angeliki E. Laiou, “The general and the saint: Michael Maleinos and Nikephoros Phokas,” *Ahrweiler*, 1998, ss. 399–412.

bütün bir kişi olduğunu, dullara ve yetimlere merhamet gösterdiğini belirtip imparatorun dinî yönlerine vurgu yapmıştır.⁵⁵⁴ Cremonalı Liutprand ise Müslümanlara karşı yaptığı savaşlar ve kazandığı zaferlere atıf yaparak “Sarazenlerin Soluk Benizli Ölümü” lakabını II. Nikephoros’a yakıştırmıştır.⁵⁵⁵

Nikephoros Phokas, imparator olduktan yaklaşık bir ay sonra 20 Eylül 963 günü imparatoriçe Theophano’yla Büyük Saray’ın Nea Kilisesi’nde evlendi. Böylece II. Nikephoros iki küçük imparatorun (II. Basileios ve VIII. Konstantinos) hamisi olarak yönetimi usulen devralmış oldu. Ancak törenden hemen sonra Patrik Polyektes hem Nikephoros hem de Theophano ikinci evliliklerini yaptıkları için Nikephoros’un bir yıl boyunca kiliseye girmeyeceğini bildirdi. Nikephoros patriğin bu tutumuna karşı öfkeleni ve ölene kadar patriğe bu durumdan dolayı öfke duydu.⁵⁵⁶ Kısa süre sonra saray şapelinin papazı olan Stylianos’tan kaynaklı olduğu düşünülen bir söylenti bu evlilik üzerinde tartışmaların yaşanmasına sebep oldu. Stylianos, Nikephoros Phokas’ın Theophano’nun oğullarının vaftiz babalığını yaptığını ve kilise kanunlarına göre evlenmelerinin doğru olmadığını vurgulamıştı. Bunun üzerine Patrik Polyektes harekete geçti ve II. Nikephoros’a Theophano’yu boşamasını aksi halde bir daha kiliseye giremeyeceğini bildirdi. Bunun üzerine başkentteki bütün piskoposlar toplantıya çağırıldı. Din adamları imparator ve imparatoriçenin evlenmesinin önündeki kanunun tasvir-kırıcı imparator V. Konstantinos döneminde yayınlandığını ve bu yüzden bu kanuna itaat edilmesine gerek olmadığı sonucuna vardılar. Patrik Polyektes alınan bu kararı kabullenmedi ve imparatoru kiliseden men etti.⁵⁵⁷ Ancak kısa süre sonra iddiayı ortaya atan Stylianos çark ederek böyle bir iddiayı ortaya atmadığını söyledi. Ardından *caesar* Bardas Phokas da II. Nikephoros’un Theophano’nun çocuklarına vaftiz babalık yapmadığını söyledi. Patrik

⁵⁵⁴ Urfalı Matheos Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136-1162), Çev. Hrant D.Andreasyan, TTK Yay., Ankara 2019,, s. 8

⁵⁵⁵ Liutprand, s. 244; Norwich, *Bizans II*, s.153; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 266

⁵⁵⁶ Skylitzes, s. 251; Garland, *Byzantine Empresses...*, s. 129

⁵⁵⁷ Skylitzes, s. 251; Runciman, *Byzantine Theocracy*, s. 103

Polyeuktes'in geri adım atmaktan başka çaresi kalmadı ve kilisenin kapıları imparatora yeniden açıldı.⁵⁵⁸

2.6.2. Askerî ve Siyasi Gelişmeler

2.6.2.1. Fâtımîlerle Mücadeleler

II. Nikephoros tahta çıktıktan kısa süre sonra, 963 Ağustos'unda Sicilya'daki son Bizans toprağı olan Rametta Müslümanlar tarafından kuşatıldı. Kuşatmanın başında Sicilya Emiri Ahmed bin Hasan'ın amcaoğlu Hasan bin Ammar bulunuyordu. Nikephoros Phokas, doğuya düzenleyeceği seferlerin hazırlıklarını yaptığı için bu bölgeye *patrikios* Niketas Abalantes komutasında büyük bir donanma gönderdi. İmparatorun yeğeni *patrikios* Manuel Phokas da donanmada bulunuyordu. Bu donanma yalnızca Rametta'yı savunmak için değil Sicilya'da Bizans hakimiyetini yeniden tesis edilmek için gönderilmiş olmalıdır.⁵⁵⁹ Bizans donanması Adriyatik'i geçti ve 964 yılının Ekim ayında Rametta'ya yakın bir noktada karaya çıktı. Bizans ordusu kısa sürede Val Demone bölgesinde bulunan Messina ve diğer kaleleri ele geçirdi.⁵⁶⁰ Sicilya'nın Müslüman Emiri Fâtımî halifesinden yardım istedi. Halife el-Muiz Hasan bin Ali komutasındaki bir orduyu bölgeye gönderdi. Hasan bin Ali, Sicilya Emiri olan oğlu Ahmed'i ve yeğeni Hasan bin Ammar'ı da Bizans ordusuna saldırmaları için yönlendirdi. Hasan bin Ammar komutasındaki Müslüman donanması, Bizans donanmasına saldırdı ve çok sayıda Bizans askeri öldürüldü. Manuel Phokas da bu saldırı da hayatını kaybetti. Ele geçirilen Bizanslı esirler halifeye gönderildi. Müslüman donanması Rametta'ya ilerledi ve 965 baharında burayı ele geçirdi. Bu yenilginin ardından Bizans ordusu Messina'ya çekildi.⁵⁶¹

⁵⁵⁸ Diyakon Leo, s. 100; Skylitzes, s. 251; Norwich, *Bizans II*, s. 160-61

⁵⁵⁹ Diyakon Leo, s. 115; Alex Metcalfe, *The Muslims of Medieval Italy*, s. 55

⁵⁶⁰ Diyakon Leo Bizans donanmasının kısa sürede Syracuse, Himera, Taormina ve Leontini'yi ele geçirdiğini ileri sürmesine rağmen Arap kaynaklar bu görüşün zıttını söylerler. Bkz. Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s. 45

⁵⁶¹ Diyakon Leo, s.117; Metcalfe, *Muslims And Christians In Norman Sicily*, s. 21; Anthony Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s. 45

Niketas Abalantes komutasındaki Bizans donanması Messina Boğazı'ndan geçerek Calabria'ya ulaşmak isterken Ahmed bin Hasan komutasındaki Müslüman donanması tarafından yakalandı. Müslüman donanması Bizans donanmasına saldırdı. Arapça kaynaklarda “Boğazların Savaşı” (*waqi'at al-majaz*) olarak adlandırılan bu savaşta Bizans donanması büyük bir yenilgiye uğradı ve donanma komutanı Niketas Abalantes de savaşta öldürüldü.⁵⁶² Böylece Müslümanlar Sicilya üzerinde hakimiyetlerini sağladılar. Bizans o sırada hem doğuda hem de kuzey sınırlarında mücadele verdiği için Fâtımîlerle ateşkes yapmak istedi. II. Nikephoros Phokas 966-67 yılında Fâtımî Halifesi el-Muiz'e elçi gönderdi ve iki taraf arasında barış sağlandı.⁵⁶³

2.6.2.2. Kilikya Seferi

II. Romanos'un ölümünün ardından Bizans başkentinde ortaya çıkan sorunlardan faydalanmak isteyen Hamdânîler Bizans topraklarına baskın düzenlediler. Hamdânîlerin Diyarbakır Emiri Naja el-Saif 963 eylülünde on sekiz gün boyunca Malatya'ya saldırırken, Tarsus Emiri de Iconium'a (Konya) baskın düzenledi. Müslümanların bu baskınları kazanım elde etmekten ziyade Bizans'ı durdurma ve hasar verme amaçlı olmalıdır. Neticede Halep'in yağmalanmasının ardından Seyfüddevle'nin gücü kırılmış ve ordusunda ayrılıklar baş göstermeye başlamıştı.⁵⁶⁴ Nikephoros Phokas imparator olmadan önce doğuda önemli zaferler kazanmıştı ve İmparator olduktan sonra da mücadelesinin asıl hedefi olarak doğu sınırlarını belirledi. Bizans ordusunun doğu sınırlarındaki amacı Hamdânîleri yıkmak değil Kilikya'yı ele geçirmek olacaktı.⁵⁶⁵ Doğu *domestikosu* Ioannes Çimiskes, Müslüman saldırılarına karşı

⁵⁶² Alex Metcalfe, *The Muslims of Medieval Italy*, s. 55; Pryor ve Jeffreys, *The Age Of The Dromon...*, s.74

⁵⁶³ Alex Metcalfe, *The Muslims of Medieval Italy*, s.55; Yaacov Lev, “The Fâtımîd Navy, Byzantium And The Mediterranean Sea 909-1036 C.E./297-427 A.H”, *Byzantion*, Vol. 54, No. 1, 1984, s.237; Çelik, *Fatımîler Devleti Tarihi (909-1171)*, s.171

⁵⁶⁴ Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.46; William Garrood, “The Byzantine Conquest of Cilicia and the Hamdanids of Aleppo, 959-965”, *Anatolian Studies*, Vol.58, 2008, s.135

⁵⁶⁵ Ostrogorsky, s. 269; Garrood, “The Byzantine Conquest of Cilicia and the Hamdanids of Aleppo, 959-965”, s. 135

harekete geçti. 963 yılının aralık ayında Adana'ya ilerledi ve dağlık arazide Müslüman ordusunu büyük bir yenilgiye uğrattı.⁵⁶⁶ Adana'nın Müslüman ahalisi Mopsuestia (Misis)'ya kaçtı. Çimiskes 964 yılının başında Mopsuestia'ya yürüdü ve burayı kuşattı. Ancak kısa bir süre sonra kıtlık baş gösterince kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı. Kuşatmayı kaldırdıktan sonra Mopsuestia, Adana ve Tarsus'un çevresini yağmaladı. Seyfüddevle 964 şubatında bu bölgeye gelse de Çimiskes'in ordusuyla karşılaşmadı.⁵⁶⁷

Nikephoros Phokas 963 kışını başkentte geçirdikten sonra 964 yılı baharında Kapadokya bölgesindeki Caesara'ya geldi. Kilikya'ya düzenleyeceği seferin karargahını burada kurdu. Hedefi Tarsus ve Mopsuestia'yı ele geçirmektir.⁵⁶⁸ İmparator ordusunun başında ilerledi ve Adana ile Anazarbus da dahil olmak üzere yaklaşık yirmi kaleyi ele geçirdi.⁵⁶⁹ Ardından Mopsuestia'yı kuşattı. Burayı alırsa Tarsus'un savunmasının kırılacağı farkındaydı. Ancak kuşatma sırasında kıtlık vuku buldu ve imparator kuşatmayı kaldırdı.⁵⁷⁰ Ordunun bir kısmı kuşatma bölgesinde kontrol amaçlı bırakılırken imparator ve ordunun geri kalanı 964 yılı sonunda Caesara'ya çekildi. Tarsus Valisi Rashiq Al-Nasimi imparatora haraç ödemeyi teklif etse de imparator bunu kabul etmedi.⁵⁷¹ İmparator II. Nikephoros ordusuyla Caesara'ya çekildiği sırada *patrikios* Niketas Chalkoutzes komutasındaki Bizans donanması Kıbrıs'ı işgal etti. Antakyalı Yahya Mısır'dan gelen bir Müslüman filosunun Bizans donanmasına karşı çıktığını ancak mağlup olduğunu kaydetmiştir.⁵⁷² Kıbrıs yaklaşık iki yüzyıldan beri beri Bizans ve Müslümanların ortak kontrolü altındaydı ve I.Basileios

⁵⁶⁶ Skylitzes savaşın yapıldığı dağlık bölgede büyük bir kıyım yaşandığını belirterek burayı Kanlı Dağ olarak adlandırmıştır. Skylitzes, s. 268.

⁵⁶⁷ Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s. 46; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s. 499

⁵⁶⁸ Georgios Theotokis, *Byzantine Military Tactics...*, s. 90

⁵⁶⁹ Adana'nın Çimiskes tarafından ele geçirildiğine dair görüşler de mevcuttur bkz. "Garrood, *The Byzantine Conquest of Cilicia and the Hamdanids of Aleppo, 959-965*", s. 136

⁵⁷⁰ Antakyalı Yahya kuşatmanın elli gün sürdüğünü belirtmektedir. Bkz. Garrood, "The Byzantine Conquest of Cilicia and the Hamdanids of Aleppo, 959-965", s. 137'dan nakil.

⁵⁷¹ Diyakon Leo, s. 101; Vasiliev, "The Struggle with the Saracens (867-1057)", s. 145

⁵⁷² Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.47; Garrood, "The Byzantine Conquest of Cilicia and the Hamdanids of Aleppo, 959-965", s.137

döneminde yalnızca kısa bir süre Bizans tarafından işgal edilmişti. Ortak yönetim altında olmasına rağmen nüfusun büyük çoğunluğu Bizanslıydı. Kıbrıs'ın ele geçirilmesiyle Akdeniz'de önemli bir üs elde edildi ve Bizans'ın Suriye'ye deniz yoluyla saldırmasının önü açıldı. Kıbrıs Bizans teması haline getirildi.⁵⁷³

İmparator 965 yazında yeniden harekete geçti. Çimiskes ve Leon Phokas'la birlikte Kilikya'ya saldırdı. II. Nikephoros ve Çimiskes Mopsuestia'yı kuşatırken Leon Phokas ise Tarsus üzerine ilerledi. İmparator bu defa bütün kuvvetleriyle kaleleri kuşatmıştı. Kaledekiler uzun süredir açlık çekiyorlardı ve bu açlığa daha fazla dayanamayıp 13 Haziran 965 günü teslim oldular. İmparator buradan çok sayıda esir ve ganimet alıp Tarsus'a ilerledi.⁵⁷⁴ İmparator Tarsus'un saldırıyla alınamayacağını bildiği için Mopsuestia'da olduğu gibi burayı da açlığa terk ederek teslim olmaya zorladı. Tarsus bir süre dirense de 16 Ağustos 965 günü, şehir ahalisinden isteyenlerin Antakya'ya gitmesine izin verilmesi şartıyla Bizans'a teslim oldu. İmparator şehre girdi ve burada büyük bir ganimet topladı. Şehrin güvenliğini sağlayacak bir birlik bıraktıktan sonra kışı geçirmek için imparator başkente döndü. Tarsus ve Mopsuestia'nın ele geçirilmesiyle Bizans Kilikya'ya hâkim oldu ve sınırları Antakya'ya kadar genişledi. Kısa süre sonra Germanikeia da Bizans hakimiyetine girdi. Böylece Suriye'ye giden yol açılmış oldu.⁵⁷⁵ Ele geçirilen Kıbrıs, Tarsus ve Mopsuestia'da themalar kuruldu. Özellikle Kıbrıs ve Tarsus'un ele geçirilmesiyle Bizans yeniden denizlerde önemli bir güç kazandı. Buralarda yaşayan hristiyan halka dokunulmadı ve Bizans garnizonları kuruldu. Monofizit olmalarına rağmen Suriye ve Armenia topraklarından Hristiyanlar getirilerek bu topraklara yerleştirildi.⁵⁷⁶

⁵⁷³ Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.47; Pryor ve Jeffreys, *The Age Of The Dromon...*, s.73; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.269

⁵⁷⁴ Diyakon Leo, s.102-103; Vasiliev, "The Struggle with the Saracens (867–1057)", s.145

⁵⁷⁵ Diyakon Leo, s.108-109; Urfalı Mateos, s.8-9; Hugh Kennedy, *The Prophet and the Age of the Caliphates: The Islamic Near East from the 6th to the 11th Century (2nd Edition)*, Longman, 2004, s.277

⁵⁷⁶ Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.47; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.501

İmparator II. Nikephoros 965 yılının ekim ayında Konstantinopolis'e büyük bir zafer alayıyla döndü.

2.6.2.3. Antakya ve Halep Seferleri

23 Haziran 966'da Nikephoros Phokas ve Seyfüddevle arasında Fırat kenarındaki Samosata'da esir değişimi yapıldı. Bu esir değişimi sırasında şair Ebu Firas ve Hamdânî prensleri de Seyfüddevle'ye iade edildi. Antakyalı Yahya, Seyfüddevle'nin Bizanslılara iade edecek kadar esiri olmadığı için çok sayıda mücevher ve Müslüman esiri verdiğini ileri kaydetmiştir.⁵⁷⁷ İmparator II. Nikephoros esir değişiminden sonra gözünü Antakya'ya çevirdi. Antakya, doğu patriklik merkezlerinden bir olmasının yanı sıra bölgenin en büyük kentlerinden biriydi. Dinî, kültürel ve ticari öneme sahip Antakya, VI. yüzyılda depremlerle ve veba salgını yüzünden büyük zarar görmüş, ardından Persler tarafından işgal edilmişti. VII. yüzyılda İslâm fetihlerinin ardından şehir Müslümanların eline geçmiş ve 944 yılında da Hamdânîlerin hakimiyetine girmişti. Ancak Seyfüddevle'nin Halep'in yağmalanmasının ardından güç kaybı yaşaması Antakya üzerindeki nüfuzunu olumsuz yönde etkilemişti.⁵⁷⁸ Tarsus'tan kaçan Rashiq Al-Nasimi Antakya'ya gelerek burayı hakimiyeti altına almıştır. II. Nikephoros Seyfüddevle'yle esir değişimi yaptığı sırada Rashig Al-Nasimi ile temasa geçmiş ve Antakya'da Bizans hakimiyetini tanınması hususunda müzakerelere girişmiştir. Müzakereler sürerken Al-Nasimi Seyfüddevle'nin üzerine saldırmış ancak Halep yakınlarında öldürülmüştür.

II. Nikephoros 966 sonbaharında Mezopotamya'nın kuzeyine saldırdı ve Hiearapolis'i (Menbiç) kuşattı. Hiearapolis'teki kutsal emanet *Keramidion* (κεραμίδιον) ve İsa İkonası'nın II. Nikephoros'a teslim edilmesinin ardından kuşatma kaldırıldı.⁵⁷⁹ Ardından ordunun bir kısmı

⁵⁷⁷ Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.502; Fikret Işıltan, "Seyfüddevle", İA, İstanbul, 1966, ss.536-539, s.539

⁵⁷⁸ Halil Sahillioğlu, "Antakya", *DİA*, 1991, C.3. ss.228-232, s.230; Geç Antik Çağ'da Antakya kenti için Bkz. Stephen Mitchell, *Geç Antik Çağ'da Roma*, ss.473-479

⁵⁷⁹ Keramidion: Kutsal Mendil üzerinde bulunan İsa tasvirinin üzerine işlendiği kiremit, Kutsal Karo/Kiremit olarak da bilinmektedir. Diyakon Leo, s.120-121

Balis üzerine giderken II. Nikephoros'un başında olduğu ordu ise Antakya ve Halep doğrultusunda ilerledi. Bu sırada Amid, Dara, Nusaybin hakimiyet altına alındı. Ardından Antakya önlerine gelen II. Nikephoros şehri bir hafta kuşattıktan sonra gıda ve teçhizat yetersizliğinden dolayı Tarsus'a çekildi. 967 yılının ocak ayında başkente döndü.⁵⁸⁰ II. Nikephoros başkente döndüğü sırada Malatya ile Van Gölü arasında bulunan bölgenin hâkimi olan Ermeni prensi Taronlu III. Ashot'un hayatını kaybettiği haberi ulaştı. Bagradit Hanedanı'nın bir kolu olan Taron hanedanı mensubu olan III. Ashot gençliğinin bir kısmını Konstantinopolis'te geçirmişti.⁵⁸¹ III. Ashot'un ölümünün ardından oğulları imparatora haber göndererek imparatorluk unvanları verilmesi karşılığında imparatorun hakimiyetine girmeyi kabul edeceklerini bildirdiler. II. Nikephoros bu talebi kabul etti ve Taron bölgesinin Bizans'a ilhak olma süreci başladı. Chaldia dükası Bardas Phokas idaresinde bu bölgede küçük themalar oluşturuldu. Böylece diplomatik yollarla Armenia sahasında önemli bir kazanım elde edildi.⁵⁸²

8 Şubat 967'de Hamdânî Emiri Seyfüddevle Halep'te hayatını kaybetti. Hamdânîlerin başına Seyfüddevle'nin oğlu Sa'd üd-Devle geçti. Ancak Seyfüddevle döneminde başlayan ayrılıkçı hareketler Seyfüddevle'nin ölümünün ardından iyice ayyuka çıktı ve Hamdânîler iç mücadelelere giriştiler. Ancak Bizans da batı sınırında mücadele vermekte olduğu için Hamdânîler üzerine hemen bir sefer düzenleyemedi.⁵⁸³ Ancak Bizans'ın ilerleyişi sırasında Arap topraklarında Bizans unsurlarına yönelik saldırılar vuku buldu. 966 yılında Kudüs patriği Ioannes canlı canlı yakılarak öldürüldü ve Kutsal Kabir'e zarar verildi. Ardından 967 yılında Antakya Patriği Christophoros Antakya'nın işgal edilmesi için Bizans'ı teşvik ettiği iddiasıyla

⁵⁸⁰Honigmann, *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*, s.91-912; Vasiliev, "The Struggle with the Saracens (867-1057)", s.145; II.Nikephoros'un Antakya'yı kuşatma tarihi hakkında dönem kaynaklarında farklı görüşler mevcuttur. Skylitzes kuşatma tarihini 966 olarak verirken Diyakon Leo ise 968 yılında göstermektedir.

⁵⁸¹ VII.Konstantinos, *De Administrando Imperio*, s.197

⁵⁸² Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.502; Payaslian, *History of Armenia...*, s.67-68

⁵⁸³ Brocellman, *İslam Ulusları...*, s.126; Vasiliev, "The Struggle with the Saracens (867-1057)", s.146

öldürüldü. Bu saldırılar II. Nikephoros'un kutsal topraklara yönelik saldırı düzenleyeceğini düşünerek yapılmış olabilir. Ancak II. Nikephoros'un asıl stratejisi kutsal toprakları ele geçirmek değil, sınırlarına yakın toprakları ele geçirmek ve sınırlarında güçlü bir devlete izin vermemek üzereydi.⁵⁸⁴

II. Nikephoros 968 yılının ekim ayında Halep ve Antakya'yı ele geçirme amacıyla Suriye'ye sefere çıktı. İmparator Meyyafakirin üzerinden Suriye'nin kuzeyindeki topraklara yürüdü. Oradan Antakya'ya yöneldi ve Emesa'ya saldırdı. Arra, Hama ve Hıms'ı ele geçirip bu bölgelerden çok sayıda esir aldı. Özellikle Arra büyük bir zenginlik merkeziydi. Lazkiye de diplomasi yoluyla hakimiyet altına alındı. Ardından Antakya'nın karşısındaki Amanos Geçidi'nde bulunan Bagras Kalesini Antakya'nın kuşatılması için güçlendirme çalışmaları yapıldı. İmparator II. Nikephoros, komutanları Mikhail Bourtzes ve Petros Phokas'a beş yüz süvari ve bin piyadeli kuvvet bırakarak kuşatmayı komutanlarının idaresine verdi.⁵⁸⁵ İmparator ordusuna Antakya'nın öneminden bahseden bir konuşma yaptı ve kuşatma sırasında şehre zarar verilmemesine dair komutanlarını uyardı. II. Nikephoros Antakya'nın hiçbir zarar görmeden düşmesini istiyordu. Ardından Antakya'dan ayrılarak başkente döndü.⁵⁸⁶

İmparator II. Nikephoros'un emirlerine rağmen Mikhail Bourtzes Antakya'yı bir an önce ele geçirerek başkente muzaffer şekilde girmek için acele ediyordu. Bourtzes Antakya'nın ileri gelen komutanlarından biri olan Aulax'ın Bizans askerlerini kuleden şehre indirmesi hususunda anlaştı. Bu hizmeti karşılığında Aulax'a çok sayıda hediye verilecekti. Bourtzes Antakya'ya saldırdı ve Petros Phokas'a haber göndererek şehrin dış duvarlarını aşacak yolu bulduğunu ve kendisine yardım etmesini söyledi. Petros Phokas imparatorun emirlerine karşı gelmek istememesine rağmen Bourtzes'e yardıma gitti. Şehre zarar verilmemesinin emredilmesine rağmen saldırıdan dolayı şehirde büyük yangınlar çıktı. 28 Ekim 969 günü

⁵⁸⁴ Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.61

⁵⁸⁵ Diyakon Leo, s.122; Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.62; Honigmann, *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*, s.93

⁵⁸⁶ Diyakon Leo, s.124;

Antakya düştü. Böylece 637 yılından beri ilk defa Antakya yeniden hristiyan bir devletin hakimiyeti altına alındı.⁵⁸⁷ Mikhail Bourtzes şehirden ele geçirdiği büyük ganimetlerle başkente gitti. Ancak burada beklendiği gibi karşılanmadı. İmparator II. Nikephoros şehrin zorla ele geçirilmesini istemiyordu ve Antakya ele geçirilmesine rağmen imparatorun emrine itaatsizlik yapılmıştı. Bu yüzden Antakya'yı ele geçirmesine rağmen Mikhail Bourtzes imparator tarafından görevden alındı.⁵⁸⁸

Bizans ordusu Antakya'yı kuşattığı sırada Hamdânîler kendi aralarında iç mücadeleler yaşanıyordu. Seyfüddevle döneminde Hamdânî sarayında önemli görevlerde bulunan Qarghuyah, 968 yılının nisan ayında Seyfüddevle'nin oğlu Sadüddevle'yi Halep'ten kovarak şehrin idaresini ele geçirmişti. Bourtzes'in Antakya'dan ayrılmasının ardından Petros Phokas 969 yılının aralık ayında ordusuyla birlikte Halep üzerine ilerledi. Yaklaşık yirmi gün süren kuşatmanın ardından Halep teslim oldu.⁵⁸⁹ Petros Phokas ile Halep Emiri Qarghuyah arasında Safar Anlaşması olarak da bilinen bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşmayla Halep Bizans'ın vassali oldu. Yapılan anlaşmaya göre Qarqhuyah Halep Emiri olarak tanınacak ve ondan sonra Halep'in başında Bekcur geçecektir. Bekcur'un ölümünden sonra ise yeni emir Halep'in soylularından olması şartıyla imparator tarafından seçilecektir. Halep Bizans'a yıllık vergi verecek ve Bizans Müslüman bir devletle savaşmadığında askerî destek de sağlayacaktır. Halep'teki hristiyan ahali Müslüman yönetime cizye ödemekten muaf tutulacaktı. Hamdânî hakimiyetinde bulunan Kuzey Suriye'nin büyük bir kısmı Bizans hakimiyetine bırakıldı. Bizans sınırları Tripolis'in kuzeyi ile Arqa (Günümüz Lübnan'ı)'dan başlayıp doğuda Orontes (Asi) Nehri'ne kadar ilerledi. Ancak şeyzer ve Rafaniya kasabaları Arap hakimiyetinde kaldı.⁵⁹⁰ Böylece Kilikya ve Antakya'nın ardından Suriye'nin büyük bir kısmı da Bizans hakimiyetine

⁵⁸⁷ Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.63; Vasiliev, "The Struggle with the Saracens (867–1057)", s.146

⁵⁸⁸ Skylitzes, s.272-273; Norwich, *Bizans II*, s.171

⁵⁸⁹ Honigmann, *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*, s.93

⁵⁹⁰ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.357; El-Cheikh, *Arapların Gözüyle Bizans*, s.167; Honigmann, *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*, s.93-94

girdi. II. Nikephoros Phokas Halep'in alınmasından kısa bir süre önce sarayda düzenlenen bir suikast sonucu öldürüldü. Ancak onun döneminde Bizans doğuda büyük zaferler kazanmış, Kilikya, Antakya ve Suriye'nin büyük bir kısmında Bizans hakimiyeti tesis edilmiştir. Diyakon Leon II. Nikephoros'un askerî zaferlerinin büyüklüğü hakkında şu yorumu yapmıştır: “Eğer Nikephoros suikast sonucu öldürülmeseydi, Yunan İmparatorluğu'nun sınırları Doğu'da Hindistan'dan güneşin battığı yere kadar uzanacaktı.”⁵⁹¹

2.6.2.4. Bulgar Meselesi

Nikephoros Phokas 965 yılının sonbaharında Kilikya seferinden büyük zaferlerle başkentine döndü. Kısa süre sonra Bulgar elçiler 927 yılında yapılan anlaşma gereği Bizans'ın vermesi gereken vergiyi almak için Konstantinopolis'e geldiler.⁵⁹² İmparator II. Nikephoros Bulgar elçilere çok öfkelenmiş ve *caesar* Bardas Phokas'a dönerek bu verginin ne için ödenmesi gerektiğini sordu. Ardından Romalıların saygın imparatorunun sefil ve iğrenç insanlara haraç ödemeyeceğini söyleyip Bulgar elçileri kırbaçlatarak aşağıladı. Ardından 966 yılı başında Bulgar sınırına ilerledi ve sınırdaki birkaç Bulgar kalesini saldırarak ele geçirdi.⁵⁹³ Bu saldırının üzerine Bulgar Çarı Peter iki oğlunu (Boris ve Romanus) Bizans himayesine göndermeyi teklif ederek imparatorla uzlaşmak istedi. II. Nikephoros ise ordusunun büyük kısmı doğuda olduğu ve doğuya yaptığı saldırılarına odaklanmak için Bulgar sınırında oyalanmak istemiyordu. Bu yüzden Bulgarlarla direkt mücadele etmek yerine başka bir kavimden yardım istemeye karar verdi. Kherson strategosu olan *patrikios* Kalokyres'i 966 sonu veya 967 yılı başında Rus hükümdar Svyatoslav'a elçi olarak gönderdi ve Bulgarlara kuzeyden saldırımları karşılığında 1500 libre altın teklif etti. Svyatoslav bu teklifi kabul etti.⁵⁹⁴ İngiliz

⁵⁹¹ Diyakon Leo, s.132

⁵⁹² Bulgar Çarı Peter'in karısı olan Bizans prensesi Maria Lekapena (I.Romanos Lekapanos'un oğlu Christopher'ın kızı) 964 yılında ölmüştü. Prensesin ölümünün ardından verginin ödenmesinin kesilmesi Runciman'ın ileri sürdüğü görüşü kanıtlar niteliktedir. Ayrıca 927 yılında yapılan Bizans-Bulgar anlaşmasının detayları için bkz. Ivan Dujcev, “On the Treaty of 927 with the Bulgarians”, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 32, 1978, ss. 217.228

⁵⁹³ Diyakon Leo, s.110

⁵⁹⁴ Diyakon Leo, s.111; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.271

tarihçi A.D.Stokes II. Nikephoros Phokas'ın Bulgarlara karşı Rusları harekete geçirmek istemesindeki asıl sebebin, Kherson üzerindeki Rus tehdidini önleme amaçlı olduğunu ileri sürmüştür.⁵⁹⁵

II. Nikephoros 967 haziranında yeniden Bulgar sınırına yürüdü ve Bulgar çarı Peter'e haber yollayarak ülkesinden Bizans topraklarına yapılan Macar akınlarını engellemesini talep etti. Ancak Çar Peter Macar saldırıları karşısında güçsüz duruma düştüğünü ve bu saldırıları tek başına önleyemeyeceğini bildirdi. Bunun üzerine II. Nikephoros Rusların Bulgarlara gereken cevabı vereceğini düşünerek ordusuyla birlikte yeniden doğuya doğru yöneldi.⁵⁹⁶ 968 ağustosunda ise Svyatoslav beraberinde *patrikos* Kalokyres'in de ordusuyla birlikte Bulgaristan'a ilerledi.⁵⁹⁷ Tuna kıyısındaki Silistre'de Bulgar ordusunu mağlup eden Ruslar kısa sürede Aşağı Tuna kenarında bulunan yaklaşık seksen kaleyi ele geçirdiler. Kış geldiğinde Ruslar Pereyaslavets'e çekilirken Bulgar ordusu ise Silistre kalesine çekildi. O sırada Peçeneklerin Kiev'e saldırdığını öğrenen Svyatoslav ordusuyla birlikte ülkesine döndü.⁵⁹⁸ Böylece Svyatoslav Bulgarları mağlup ettikten sonra Bizans'ın Bulgar sınırlarından ayrılmış oldu. Ancak Svyatoslav Bulgar topraklarını, özellikle de Küçük Preslav'ı çok beğenmişti. Rus kroniğinde anlatılana göre Svyatoslav Peçenek tehdidini önledikten sonra annesi Olga ve boyarlarına hitaben yaptığı konuşmasında çok geçmeden Bulgar sınırlarında yeniden görüneceğinin sinyallerini vermiştir.⁵⁹⁹

⁵⁹⁵ A. D. Stokes, "The Balkan Campaigns of Svyatoslav Igorevich", SEER, Vol.40, No.95, 1962, s.466-496; Antakyalı Yahya, Ruslarla Bulgarlara karşı saldırı konusunda anlaşma yapmadan önce Bizans Rus barışının sağlandığını vurgular ve bu da Stokes'un teorisini güçlendirmektedir. Bkz. Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.182

⁵⁹⁶ Skylitzes, s.265; Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.56; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.200

⁵⁹⁷ Diyakon Leo, Kalokyres'in Rus hükümdar Svyatoslav'la çok yakın dostluk kurduğunu ve Bizans imparatoru olması için Svyatoslav'ın desteğini aradığını ileri sürmektedir. Bkz. Diyakon Leo, s.128-129

⁵⁹⁸ *Russian Primary Chronicle*, s.84-85; Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier*, s.48; Peçeneklerin Kiev'e saldırması için Bizans tarafından teşvik edildiği yönünde görüşler mevcuttur Bkz. Fine, *The Early Medieval Balkans...*, s.183

⁵⁹⁹ Rus Kroniğinde Svyatoslav konuşması şu şekilde nakledilmektedir: "Kiev'de yaşamak yerine Tuna kenarında yer alan Küçük Preslav kentinde yaşamayı tercih ederim. Orası tüm

Bulgar Çar Peter Rus saldırısı sonrasında hastalanmıştı ve Bizans'la yeniden uzlaşmak istiyordu. Bu amaçla 968 yılı sonunda Konstantinopolis'e bir elçi heyeti gönderdi.⁶⁰⁰ İmparator II. Nikephoros Bulgar elçileri geçen seferkinden farklı olarak çok iyi şekilde karşıladı. Ancak iki taraf arasında barışın sağlanması için Peter'in tahttan çekilmesini ve Boris'in Bulgar Çarı olmasını şart koştu. Ayrıca meşru imparatorlar olan II. Romanos'un iki oğlu Konstantinos ve Basileios Bulgar prensesleriyle evleneceklerdi.⁶⁰¹ Peter bu teklifi kabul etti ve manastıra çekildi. 30 Ocak 969 günü ise öldü. Oğlu Boris II. Boris adıyla Bulgar tahtına oturdu. II. Boris, Svyatoslav'ın Kiev'e gitmesini fırsata çevirdi ve Küçük Preslav'ı yeniden hakimiyeti altına aldı.⁶⁰² II. Nikephoros Bulgar toprakları üzerine izlediği siyasetin başarıya ulaştığını düşünüyordu. Ancak Ruslar Svyatoslav önderliğinde Khersenos *Strategosu* Kalokyres ile birlikte 969 yılının yazında yeniden Bulgar toprakları üzerine ilerleyeceklerdi ve bu gelişme II. Nikephoros'un ölümünden hemen sonra Bizans için büyük bir sorun haline gelecekti.⁶⁰³

Svyatoslav Kiev'deki Peçenek tehdidini savuşturduktan sonra bir an önce Tuna'ya dönmek istese de annesi Olga'nın hasta olması onu bu isteğinden alıkoymuyordu. Ancak 969 yazında Olga hayatını kaybetti ve Svyatoslav istediği politikaları izlemekte özgür kaldı.⁶⁰⁴ Svyatoslav Peçenek, Rus ve Macarlardan müteşekkil ordusunun başında Tuna'ya yürüdü ve kısa sürede Bulgar ordusunu mağlup ederek Küçük Preslav'ı yeniden ele geçirdi. II. Boris ve Romanos Ruslara direnmeye çalışsalar da başarılı olamadılar ve Svyatoslav Bulgar başkenti

zenginliklerin bulunduğu bir yerdir ve benim merkezim olacaktır. Oraya Yunanistan'dan altınlar, ipekli kumaşlar, şaraplar ve çeşitli meyveler; Macaristan ve Bohemya'dan gümüşler ve atlar; Rusya'dan ise kürkler,ballar, balmumular ve köleler gelmektedir. Bkz. Russian Primary Chronicle, s.86

⁶⁰⁰ O sırada I.Otto'nun elçisi olarak Bizans sarayında bulunan Liutprand da Bulgar elçiliği ile imparatorun görüşmesi hakkında değerli malumatlar sunmaktadır. Bkz. Liutprand, s.249-251

⁶⁰¹ Runciman Bizans ve Bulgarlar arasında iki kez evlilik planının yapıldığını ve ikisinin de hayata geçmediğini belirtmektedir; Bkz. Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.204

⁶⁰² Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.204; Fine, *The Early Medieval Balkans ...*, s.182-183; Witthow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.294-295

⁶⁰³ Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier*, s.49; Fine, *The Early Medieval Balkans ...*, s.182

⁶⁰⁴ *Russian Primary Chronicle*, s.86; Kurat, *Rusya Tarihi*, s.25

Preslav'ı ele geçirdi. II. Boris Svyatoslav'a tâbi olması şartıyla çar koltuğunda oturmaya devam edecekti. Ayrıca yerleşik Bulgar ahalinin tepkisinin çekilmemesi için çarlık ailesine dokunulmayacaktı.⁶⁰⁵ Preslav ve Silistre'ye Rus ordusu yerleştirildi. Tuna'nın aşağısında kalan şehirler de Ruslara direnmeden teslim oldular. Yalnızca Philippolis Ruslara direndi; ancak orası da kısa süre sonra işgal edildi. Svyatoslav Bulgaristan'ın kuzeyini ve doğusunu tamamen kontrolü altına almış oldu. 969 yılının kış mevsimi geldiğinde Ruslar Bizans'ın Trakya sınırlarına ulaşmışlardı ve Khersones strategosu Kalokyres de Ruslarla birlikteydi.⁶⁰⁶ Kısa süre sonra II. Nikephoros'un öldürülmesiyle Rus sorununun çözülmesi imparatorun halefine kalmıştır.⁶⁰⁷

2.6.3. Yasama Faaliyetleri

Anadolu'nun en güçlü aristokrat ailelerinden birine mensup olan Nikephoros Phokas hükümdarlığı döneminde imparatorluk arazileri hakkında kanunlar yayınlamıştır. Nikephoros Phokas'ın yayınladığı ilk kanun Armenia toprakları üzerindeki stratoitesler hakkındadır. Bizans ordusundan kaçan bir stratoites otuz yıl sonra bile geri döndüğünde toprağı üzerindeki hakkını yeniden kazanabiliyorken Armenia bölgesi stratoitesleri için bu süre üç yıla indirilmiştir. Eğer stratiotes üç yıl içinde arazisine geri dönmezse arazi başka bir stratiotese verilecekti. Armenia bölgesi Bizans'ın doğu sınırlarının güvenliği için çok önemli olduğundan imparator böyle bir düzenleme yapmış olmalıdır.⁶⁰⁸ İmparator 967 yılında yayınladığı diğer bir novella ile önceki imparatorların küçük arazi sahipleri lehine ayrımcılık yaparak kudretlilere karşı adaletsizlik yapıldığını belirtmiştir. II. Nikephoros 927-28 kıtlık dönemindeki iade taleplerini kırk yıllık zaman aşımıyla sınırlandırılmıştır. Yine bu novella ile birlikte kudretlilerin kendi arazilerini

⁶⁰⁵ Skylitzes, s.275; Diyakon Leo, s.158; Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier...*, s.51

⁶⁰⁶ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.207

⁶⁰⁷ Diyakon Leo, s.131; Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.63

⁶⁰⁸ McGeer, *The Land Legislation of the Macedonian Emperors*, s.88.

satacakları zaman arazinin yalnızca kudretliler tarafından satın alınabileceği belirtilmiştir.⁶⁰⁹ Nikephoros döneminin bir diğer novellası VII. Konstantinos döneminde de bahsedilen stratiotes arazilerinin hangi şartlarda satılacağı hakkındadır. Stratiotes arazilerinin 4 libre olan değeri 12 libreye yükseltildi. Stratiotes, arazisinin değeri 12 libre altını geçmediği sürece arazisini satamayacak ve yalnızca arazisinin 12 libreyi aşan kısmını satabilecekti.⁶¹⁰ Yapılan bu düzenlemenin asıl amacı stratiotes topraklarının değerini yükseltmekten ziyade stratioteslerin topraklarını terk etmesini engellemek ve askeri yükümlülüklerini sürdürmelerini sağlanması olmalıdır. Ayrıca Nikephoros döneminde ağır teçhizatlı süvarilerin sayıları artmıştı ve bunların masraflarının da karşılanması gerekiyordu.⁶¹¹ Ancak stratiotes mülklerinin değerlerinin yükseltilmesi Bizans ordusunun yapısını etkileyecek bir değişim yaratacaktır. Çünkü bir stratiotes'in 12 libre altın değerinde bir arazi mülkü varsa o stratiotes artık küçük arazi sahibi sayılamazdı.⁶¹²

II. Nikephoros askerî arazilerin dışında kilise ve manastır arazileri hakkında da düzenlemeler yapmıştır. Ruhani araziler de son zamanlarda çok genişlemiş ve gelirlerini arttırmışlardı. Ayrıca sürekli olarak yeni manastırlar kuruluyordu. Kiliseler devlete vergi vermelerine rağmen asla bir sivil ya da askeri mülk kadar gelir getirmiyorlardı. Ancak olağandışı şekilde büyümeleri merkezi iktidar için sorun teşkil edebilirdi. Nitekim 927-928 kıtlığında ruhani araziler hızlı bir şekilde büyümüşler ve bu durum II. Nikephoros'un dikkatini çekmiştir.⁶¹³ Ayrıca II. Nikephoros manastır hayatına da karşı çıkmaktadır. Manastırlara, kiliselere ve ruhban sınıfı mensuplarına arazi tahsisleri artık azaltılmalı ve yeni manastırların kurulması engellenmelidir. II. Nikephoros yaptığı düzenlemeyle dindar insanların kötü duruma

⁶⁰⁹ McGeer, *The Land Legislation of the Macedonian Emperors*, s.97-101; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.267

⁶¹⁰ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.267

⁶¹¹ McGeer, *The Land Legislation of the Macedonian Emperors*, s.104 – 108.

⁶¹² Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.267; Baskıcı, *Bizans Döneminde Anadolu*, s.135;

⁶¹³ Skylitzes II. Nikephoros'un kilise mülklerine karşı giriştiği hareketten dolayı sertçe eleştirirken Diyakon Leo ise imparatorun gerçek bir dindar düşüncesiyle hareket ettiğini vurgulamıştır. Krş. Skylitzes, s.263 ve Diyakon Leo, s.99

düşmüş eski dini kurumlara yardım edebileceklerini, ancak dini kurumlara arazi bağışlayamayacaklarını bildirmiştir. Eğer araziyi bağışlamak istiyorlarsa araziye istediği kişiye satıp araziden gelen parayı bağışlayabileceklerdir.⁶¹⁴ II. Nikephoros bu girişimiyle ruhani arazilerinin büyümesini engellemek istemesine rağmen bu düzenleme uzun süre geçerliliğini koruyamamıştır. Ostrogorsky, II. Nikephoros'un 964 yılında kilise ve manastır arazileri hakkındaki kanun düzenlemesinin Bizans kanun yapıcılığındaki en cesur girişimlerden biri olduğunu söylemiştir.⁶¹⁵

II. Nikephoros'un halefi olan Çimiskes de selefi gibi aristokrat bir kökene sahip olmasına rağmen büyük arazi sahiplerinin büyümesini engellemeye yönelik çalışmalar yapmıştır. Çimiskes, thema memurlarını görevlendirmiş ve manastır arazileri ile büyük toprak sahiplerinin arazilerinin denetlenerek buralarda eski stratoiteslere veya devlete hizmetle yükümlü köylülere rastlanması durumunda işlem yapmalarını bildirmiştir. Büyük çiftliklere yapılan baskınlar neticesinde yakalanan köylüler ve stratiotesler eskiden yaşadıkları yerlere geri gönderilmiştir. Çimiskes'in bu uygulamayı yapmasındaki asıl amacı devlete hizmetle yükümlü olan köylü ve stratioteslerin büyük arazi sahiplerine hizmet etmelerinin önüne geçmektir.⁶¹⁶

2.7. Ioannes Çimiskes Dönemi (969-975)

2.7.1. Çimiskes'in Tahta Çıkışı

İmparator II. Nikephoros Phokas kazandığı büyük askerî zaferlere rağmen zaman geçtikçe halkın tepkisini çekmeye başlamıştı. Tam anlamıyla bir asker olan II. Nikephoros bütün siyasetini ordunun başarılarına endekslemişti. Ordunun masraflarının karşılanması için halktan devamlı ve düzenli şekilde vergi alınıyordu. Ancak zamanla alınan vergilerin

⁶¹⁴ Paul Lemerle, *The Agrarian History of Byzantium from the Origins to the Twelfth Century: the Sources and Problems*, Galway, 1979, s.108 – 109; Norwich, *Bizans II*, s.168

⁶¹⁵ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi* s.267

⁶¹⁶ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.273; Baskıcı, *Bizans Döneminde Anadolu*, s.135

arttırılması ve halkın üzerine büyük bir vergi yükünün bindirilmesi halkın imparatora olan öfkelerini körükledi. İmparator kilise ve manastır mülkleri üzerine çıkardığı kanunlarla da din adamlarının tepkisini çekmişti. II. Nikephoros'a yönelik tepkinin ilk tezahürü 967 yılı Paskalya kutlamaları sırasında cereyan etti. Paskalya kutlamaları sırasında II. Nikephoros'un Ermeni muhafız alayıyla bazı Trakyalı denizciler arasında kavga çıktı ve bu kavganın sonucunda çok sayıda kişi öldü. Öğleden sonra kutlamalar için Hipodroma gelen II. Nikephoros muhafız alayını sahaya indirdi.⁶¹⁷ Halk muhafızların kendilerine saldıracağını düşündü ve insanlar Hipodrom'dan kaçmak için birbirlerini ezdi. Olaylar kısa süre sonra yatışsa da imparatorun itibarı bu hareketiyle zedelendi.⁶¹⁸ Bu olaydan iki ay sonra *Ascensio Domini*⁶¹⁹ (İsa'nın Göğe Yükseliş Günü) de kiliseden çıkan imparator halk tarafından kötü tezahürlere maruz kaldı. Ertesi gün bir anne ve kızı imparatora taş atıldılar ve imparator anne kızı tutuklattı. Ceza olarak Anaratai semtinde diri diri yakıldılar. Yaşanan olaylar halkın imparatora olan nefretinin körüklenmesine sebep oldu.⁶²⁰ İmparator yaşadığı ölüm korkusuyla birlikte kendisini iyiden iyiye dinî bir hayata adadı.⁶²¹

İmparator II. Nikephoros halk nezdinde itibar kaybetmesinin yanı sıra augusta Theophano olan ilişkisinde de sorunlar yaşıyordu.⁶²² Ayrıca en yakın komutanlarından biri olan yeğeni doğu domestikosu Çimiskes'i 965 yılında, Antakya'nın ele geçirilmesini sağlayan komutan Mikhail Bourtzes'i de Antakya'nın fethinden hemen sonra görevinden azletmişti. Her iki isim de askerleri nezdinde önemli komutanlardı ve özellikle aristokrat sınıfa mensup olan Çimiskes güçlü bir karakterdi. Theophano 969 yılında imparatora ısrar ederek Çimiskes'in

⁶¹⁷ Diyakon Leo imparatorun bu hareketinin halka gözdağı verme amaçlı olduğunu ileri sürmüştür. Bkz. Diyakon Leo, s.113-114

⁶¹⁸ Norwich, *Bizans II*, s.169

⁶¹⁹ Hristiyanlıkta Paskalya'dan 39 gün sonra perşembe günü kutlanan kutsal gün.

⁶²⁰ Diyakon Leo, s.114; Norwich, *Bizans II*, s.169

⁶²¹ Diyakon Leo, imparatorun ölüm korkusundan dolayı yatakta değil, odanın kenarındaki bir post üzerinde yattığını söylemiştir. Bkz. Diyakon Leo, s.115

⁶²² Zonaras ve Skylitzes imparatorun cinsel arzularından arınmış olduğunu ve imparatoriçe ile arasında cinsel bir münasebetin kalmadığını ileri sürerler. Bkz. Garland, *Byzantine Empresses....*, s. 131

başkente geri gelmesini sağladı. Bu durum Theophano ile imparator arasında yakın ilişki bulunmasa da imparator üzerindeki etkisini sürdürdüğünün en önemli kanıtıdır. Dönem kaynakları ise Theophano ve Çimiskes'in arasında Çimiskes sürgün edilmeden önce bir ilişkilerinin olduğu ve Çimiskes'i bu yüzden başkente getirdiği konusunda hemfikirdiler.⁶²³ Affedilen ve Anadolu'daki sürgünden getirilen Çimiskes Kadıköy'de kalacak ve izin almadan başkente giremeyecekti. Çimiskes ve Theophano imparatoru devirmek için harekete geçtiler. İmparatora karşı olan Mikhael Bourzes ve Leo Balantes de onlara katıldı. Böylece imparatorluğun güçlü isimleri çok fazla destekçisi kalmayan imparatora karşı suikast işinde bir araya gelmiş oldu. Suikastın 10 Aralık gecesi yapılmasına karar verdiler.⁶²⁴ Çimiskes ve imparatoriçe suikast konusunda anlaşdıktan sonra Çimiskes'in adamları gizlice *gynaikeion*'da (imparatoriçenin dairesi) bir odaya saklandılar. Akşam olduğunda saray rahiplerinden birisi imparatoru uyardı ve imparatoriçenin dairesini araştırmasını istedi. II. Nikephoros saray görevlisi Mikhail'i görevlendirdi ve odaların aranmasını istedi. Mikhail ya imparatoriçeden etkilenerek ya da gerçekten farkında olmayarak, dairede herhangi bir tehdidin bulunmadığını ilettili. İmparatoriçe de dairesine yeni gelen iki Bulgar esirlerle ilgileneneğini ve geç olmadan odasına geleceğini söyleyerek odanın kapısını kilitlememesini söyledi. İmparator da kendisini ibadete verdi. Başkentte o gece karlı ve fırtınalı bir hava vardı. Ancak Çimiskes ve ortakları, Mikhail Bourzes, Leo Balantes, Leo Pediasimos, kayıkla denizi geçerek Boukoleon'a ulaştılar. Ardından gizli geçitten saraya girdiler ve imparatoriçenin yardımıyla imparatorun odasına girdiler. İmparator kendisini savunmak istese de önce Çimiskes'in sonra da Leon Balantes'in öldürücü kılıç darbesine maruz kaldı ve son nefesini verdi. İmparatorun cansız bedeni

⁶²³ Diyakon Leo Theophano ile Çimiskes'in arasında bir ilişki olduğunu ve II. Nikephoros'a müşterek şekilde suikast düzenlediklerini kabul etmektedir. Daha önce bahsettiğimiz gibi kaynaklar Theophano'nun çok güzel ve çekici bir kadın olduğunu söylüyordu ve II. Nikephoros'la aralarında duygusal bir ilişki olmadığı göz önünde bulundurulduğunda Çimiskes'le ilişkisinin olması makuldür. Bkz. Garland, *Byzantine Empresses...*, s. 132

⁶²⁴ Zonaras Theophano'nun II. Nikephoros'un meşru imparatorlar II. Basileios ve VIII. Konstantinos'u hadım edeceği söylentileri dolaştığı için siyasi bir amaçla Çimiskes'e yaklaştığı görüşünü ileri sürmektedir. Bkz. Garland, *Byzantine Empresses...*, s. 133

tekmelendi ve Çimiskes imparatorun saçını sakalını yoldu. İmparatorun cesedi saray penceresinden aşağı atıldı.⁶²⁵ II. Nikephoros'un öldürülmesinin ardından Çimiskes hızlıca *Khyrosotriklinion*'a⁶²⁶ gitti ve burada imparatorluk kıyafetlerini üzerine giydi. Çimiskes'in adamları da "İoanes, Romalıların Augustusu ve imparatoru" sloganları atarak başkentte dolaşmaya başladılar. *Parakoimomenos* Basil de Çimiskes'in tarafında yer aldı. Böylece Çimiskes yeni imparator oldu.⁶²⁷ Çimiskes tahtı ele geçirmeden önce Theophano'yla yaptığı anlaşmada meşru imparatorlar olan II. Basileios ve VIII. Konstantinos'un haklarını koruyacağını taahhüt etmişti. Ancak kendisinin hanedanla bağı olmadığı için kendi konumunu da meşrulaştırması gerekiyordu.⁶²⁸ Çimiskes taç giymek için Ayasofya'ya gireceği sırada Patrik Polyektes Çimiskes'i ancak gerekli şartları sağlarsa imparator olarak taçlandıracağını bildirdi. Bu şartlar, Theophano'nun saraydan uzaklaştırılması, II. Nikephoros'un katillerinin cezalandırılması ve II. Nikephoros'un kiliseyle ilgili çıkardığı kanunları yürürlükten kaldırmasıydı. Çimiskes bu şartları kabul etti. Theophano Proti (Kınalıada)'ye sürgün edildi ve II. Nikephoros'un kilise ve manastır mülklerine yönelik kanununu yürürlükten kaldırdı. Çimiskes 969 Noel'inde imparator olarak taçlandırıldı. Çimiskes kendisine mukavemet göstermeyen Basil'i de (Basil Lakapenos) yeniden *parakoimomenos* makamına getirdi. Doğu *domestikosluğu* görevine ise ilk karısının kardeşi olan Bardas Skleros getirildi. *Stratopedarch* Peter da görevini sürdürecekti.⁶²⁹ Ancak Phokas ailesinin mensupları görevlerinden uzaklaştırıldılar. Bunun üzerine Phokas ailesi Çimiskes'e karşı harekete geçti. II. Nikephoros'un kardeşi *kouropalates* Leon Phokas, amcasının oğlu Nikephoros Phokas'la birlikte Çimiskes'e darbe yapmak isterken vazgeçerek kiliseye sığındılar. Çimiskes bu iki

⁶²⁵ Diyakon Leo, s. 137-139

⁶²⁶ Khyrosotriklinion: İmparator tahtının bulunduğu oda.

⁶²⁷ Norwich, *Bizans II*, s.172

⁶²⁸ Garland, *Byzantine Empresses...*, s.132

⁶²⁹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.272; Garland, *Byzantine Empresses...*, s.132; Treadgold, *History of the Byzantine State and Society*, s.506-507

isyancının unvanlarını elinden aldı ve Lesbos (Midilli) adasına sürgüne gönderdi. Leon Phokas'ın oğlu Bardas Phokas ise cezalandırılmadı.⁶³⁰

Çimiskes'in imparator olmasıyla II. Nikephoros'tan sonra yeniden Anadolu aristokrasi sınıfından birisi tahta çıkmış oldu. Çimiskes Anadolu'nun önemli aristokrat ailelerinden olan Ermeni kökenli Kurkuas ailesine mensuptur. Annesi de yine Anadolu'nun önemli aristokrat ailelerinden olan Phokaslara mensuptur.⁶³¹ Dönem kaynakları II. Nikephoros'un aksine Çimiskes'in pek çok olumlu özelliğe sahip olduğunu belirtirler. Çimiskes'i yakından tanıdığını söyleyen Diyakon Leon, Çimiskes'in iyi kalpli, cesur ve cömert birisi olduğunu belirtir. II. Nikephoros'un ekonomik baskılarından bunalan halk, Çimiskes'in cömertliğini sevinçle karşılamıştır. Tahta çıktığı sırada uzun süredir devam eden kıtlıktan dolayı kötü durumda olan Trakya çiftçilerine servetini bağışlamıştır. Ayrıca Üsküdar'da cüzzamlılar için bir hastane yaptırmıştır. Bu hastanenin adı *Nosokomeion*'dur ve Diyakon Leon da bu hastaneyi sık sık ziyaret ettiğini bildirmektedir.⁶³²

2.7.2. Askerî ve Siyasi Gelişmeler

2.7.2.1. Balkanlardaki Mücadeleler

I. Ioannes Çimiskes 969 yılının aralık ayında tahta çıktıktan sonra ilk iş olarak başkentte ve sarayda yerini sağlamlaştırmak istiyordu. Ancak bir an önce selefinden kendisine miras kalmış olan Rus sorununu halletmesi gerektiğinin farkındaydı. 969 yılının sonunda Svyatoslav Preslav da dahil olmak üzere Bulgaristan'ın kuzeydoğusunu tamamen kontrolü altına almış, garnizonlarını Dorostolon (Silistre) ve Preslav'a yerleştirmişti. Ardından güneye ilerledi ve Rus, Peçenek ve Macarlardan müteşekkil bir orduyla Balkan Dağlarını aşarak Phillipolis

⁶³⁰ Norwich, *Bizans II*, s.175

⁶³¹ Modern tarihçiler Çimiskes'in adının kırmızı çizmeli veya Ermenice Chmushkik, yani kısa boylu anlamına geldiğini söylerken Urfalı Mateos ise Çimiskes'in Khozan bölgesindeki Chmushkatzag (Çemişkezek) menşeli olduğu için bu unvanı olduğunu ileri sürer. Bkz. Urfalı Mateos, s.10 d.27

⁶³² Norwich, *Bizans II*, s.175; Diyakon Leo, s.154

(Filibe)'e saldırdı. Rus ordusu Phillipolis'i yakıp yıktı ve Trakya'ya giden yolu açtı.⁶³³ Çimiskes, Svyatoslav'la uzlaşmak için elçi gönderdi. II. Nikephoros döneminde Bulgarlara karşı Bizans'la ittifak yaptığı için vaat edilen ödemeyi yapacağını ve bunun karşılığında Bulgar topraklarından çekilmesini istedi. Svyatoslav ise Bizans'ı Avrupa'daki topraklarını, Konstantinopolis de dahil olmak üzere terk ederek Anadolu'daki topraklara çekilmesini söyledi. Bunun üzerine Çimiskes bir kez daha elçi gönderdi. Svyatoslav'ı kendisine ait olmayan toprakları bir an önce terk etmesini, daha önce yapılmış olan anlaşmalara uymasını ve babası Igor'un düştüğü hataya düşmemesini söyleyerek tehdit etti. Ancak bu girişimi de başarısız oldu.⁶³⁴ Bulgarlar da zamanla Ruslardan yana taraf olmaya başlamışlardı. Bulgarlar Ruslarla ticari ilişkilerde bulunuyorlardı ve Rusların savaşçı bir toplum olduğu Bulgarlar tarafından biliniyordu. Bulgarlar Ruslarla iş birliği yaparak uzun süredir kazanmak istedikleri ganimetleri Ruslar sayesinde kazanabiliyorlardı. Ayrıca Rusların Slav kökene mensup olmaları da iki taraf arasındaki yakınlığı pekiştirmiş olmalıdır. Bu yakınlığın neticesinde Bulgar beyleri ve çar ailesi de Svyatoslav'ın yanında yer almaya başlamıştı. Rusların Bulgarlarla yakın ilişki kurması Bizans'ın Balkan sınırları için tehlikenin daha da büyüdüğü anlamına geliyordu.⁶³⁵

Rus tehdidine rağmen başkentte ve Anadolu topraklarında da sıkıntılar mevcuttu. Çimiskes tahttaki yerini sağlamlaştırmak için başkentten ayrılmak istemiyordu. Bu yüzden *magistros* Bardas Skleros'u ve *patrikios* Petros Phokas'ı Balkanların savunmasıyla görevlendirdi. İmparator gerekmedikçe savaşmamaları konusunda generallerini uyardı. Svyatoslav komutasındaki Rus ordusu 970 baharında Trakya'ya geldi.⁶³⁶ Svyatoslav ordusunu üç kısma ayırmıştı. İlk kısımda Ruslar ve Bulgarlar, ikinci kısımda Macarlar ve Macar kabileler,

⁶³³ John Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.184-185; Diyakon Leo Svyatoslav'ın Philipolis'te yirmi bin kişiyi kazığa oturttuğunu ileri sürmektedir. Bkz. Diyakon Leo, s.155

⁶³⁴ Diyakon Leo, s.155-157; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.205

⁶³⁵ Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.70; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.185

⁶³⁶ Diyakon Leo, s.158; Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier...*, s.51; Rus ordusunun mevcudu hakkında farklı görüşler mevcuttur. Zonaras Rus ordusunun üç yüz bin kişiden oluştuğunu söylerken Skylitzes ise üç yüz sekiz bin kişiden teşekkül ettiğini yazmaktadır. Bizans ordusu ise on-on iki bin kişiden teşekkül ediyordu. Bkz. Norwich, *Bizans II*, s.177

üçüncü kısımda ise Peçenekler bulunuyordu. Svyatoslav'ın ordusu Arkadiapolis (Lüleburgaz) yakınlarına geldiğinde Bardas Skleros'un ordusu Edirne yakınlarındaydı. Bardas Skleros *patrikios* Ioannes Alakas komutasında öncü bir birlik gönderdi ve geri çekilme taktiği uygulayarak ordunun Peçeneklerden oluşan bölümüne büyük zarar verdi.⁶³⁷ Bu saldırıdan iki gün sonra, 970 yılının mart ayında, Bizans ve Rus orduları Arkadiapolis'te karşı karşıya geldi. Bizans ordusu Rus ordusunu mağlup etti.⁶³⁸ Ruslar bu mağlubiyetin ardından Balkan dağlarının kuzeyine çekilirken Bizans ordusu ise başkente döndü.⁶³⁹

II. Nikephoros'un yeğeni olan Bardas Phokas, Çimiskes'in tahta çıkmasının ardından Amasia'ya sürgün edilmişti. Çimiskes 971 yılında Rusların ilerleyişlerini durdurmak için ordusunu hazırladığı sırada doğuda Bardas Phokas'ın Amasia'dan kaçarak isyan ettiği haberi başkente ulaştı. Bardas Phokas sürgün yerinden kaçmış ve Kayseri'ye gelerek buradaki halk ve askerler tarafından imparator ilan edilmişti. Lesbos'ta sürgünde olan Leon Phokas ve oğlunun da Bardas Phokas'ın isyanını haber alarak bir piskoposun yardımıyla isyan çıkarttıkları öğrenildi. Çimiskes bir an önce müdahale etti ve piskoposları sorgulatarak isyan haberlerinin doğru olduğunu gördü. İsyancılar ömür boyu sürgünde kalmakla cezalandırıldılar.⁶⁴⁰ Ancak doğuda Bardas'ın isyanı sürüyordu. Çimiskes, Bardas'a elçi gönderdi ve eğer isyandan vazgeçerse canının bağışlanacağını teklif etti. Bardas bu teklifi reddetti ve askerleriyle birlikte başkente ilerledi. İmparatorun Ruslara karşı mücadele için doğudaki orduyu batıya kaydırması

⁶³⁷ Diyakon Leo, s.159; Skylitzes, s.

⁶³⁸ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.208; Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier...*, s.51; Skylitzes ve Diyakon Leo bu savaşı Bizans'ın kazandığını belirtirken Rus kroniği ise Svyatoslav'ın zafer kazandığını ileri sürmektedir. Ancak tarihçilerin büyük bir kısmı Bizanslı tarihçilerin aktardıklarını kabul etmektedir. Bu konuyu detaylı bir şekilde ele alan Stokes ise Rus ordusunun bir kısmının savaşta mağlup olduğunu ve Rus ordusunun ana bölümünün zarar görmediğini savunmaktadır. Bkz. Stokes, s.492

⁶³⁹ Bu savaşın ardından iki taraf arasında bir barış yapıldığına dair bir görüş mevcuttur. İmparator Çimiskes'in Trakya'daki kaynakların azlığı ve Anadolu'da çıkan Bardas Phokas isyanından dolayı Çimiskes'e hediyeler vaat etmiştir. Çimiskes'in 971 yılında Bulgar topraklarına saldırısı sırasında geçitlerin Ruslar tarafından tutulmaması iki taraf arasında barış yapıldığını işaret etmektedir. Bkz. Stokes, s.493; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.186

⁶⁴⁰ Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.508

isyancıların ilerlemesini kolaylaştırabilirdi. Bu yüzden Trakya'daki orduların başında bulunan Bardas Skleros doğuya gönderilerek isyanı bastırmakla görevlendirildi. Ancak gerekmedikçe savaşa girmemesini emretti.⁶⁴¹ Bardas Skleros ordusuyla birlikte Akşehir Gölü'nün yakınlarına ulaştığında Bardas Phokas'ın da yakınlarda olduğunu öğrenmiştir. Bardas Skleros birkaç adamını dilenci kılığındaki birkaç adamını Bardas Phokas'ın karargahına gönderdi ve Bardas'ın askerlerini kendi tarafına çekmek istedi. Skleros'un bu girişimi başarılı oldu ve Phokas'ın askerlerinin bir kısmı Skleros'a katıldı. Bu durumu gören Phokas yanında kalan adamlarıyla Tyropoion Kalesi'ne çekildi. Bardas Skleros kaleyi kuşattı ve teslim olursa Bardas ve ailesinin canlarının bağışlanacağını bildirdi. Bardas teslim oldu ve saçları kazındıktan sonra ailesiyle birlikte Khios'a sürgün edildi. Böylece Çimiskes ikinci isyan girişimini de kansız şekilde bastırmayı başardı.⁶⁴²

Çimiskes önce Leon Phokas'ın ardından da Bardas Phokas'ın isyan girişimlerini bastırmasının ardından imparatorlukta yerini sağlamlaştırdı. Ancak meşru hanedanla hala bir bağı yoktu. Evlenme yoluyla hanedanla bağ kurabilirdi, ancak imparatoriçe Theophano'yu sürgüne göndermişti. Çimiskes için en uygun görünen aday VII. Konstantinos'un kızı (II. Romanos'un manastıra kapattığı kardeşlerinden biri) olan Theodora'ydı. Nitekim 971 yılı baharında Çimiskes Theodora ile nişanlandı. Çimiskes'in bu evliliği gerçekleştirmesindeki tek amacı Makedonya Hanedanı'yla meşru bir bağlantı kurmaktı. 971 Kasım ayında Çimiskes ve Theodora Patrik Polyektus'un yönettiği bir törenle evlendi.⁶⁴³

Çimiskes Phokas isyanını bastırıp ve başkentteki yerini sağlamlaştırdıktan sonra Svyatoslav üzerine ilerlemek için hazırlıklara başladı. Svyatoslav bu süre içerisinde Trakya topraklarına birkaç saldırıda bulundu. Trakya'da bulunan komutan Ioannes Kurkuas'ın alkol düşkün olması ve askerlerinin disiplinsiz olmaları Svyatoslav'ın saldırılarını kolaylaştırdı.⁶⁴⁴

⁶⁴¹ Norwich, *Bizans II*, s.178-179

⁶⁴² Norwich, *Bizans II*, s..179

⁶⁴³ Diyakon Leo, s.; Norwich, *Bizans II*, s.180

⁶⁴⁴ Diyakon Leo, s.173-174; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.209

Çimiskes bu defa ordusunun başında olacaktı. Anadolu'daki birliklerin bir kısmı da batıya kaydırıldı. Donanma Yunan Ateşiyle donatılıp Svyatoslav'ın deniz yoluyla kaçmasını engellemek üzere Tuna'nın ağzına gönderildi. İmparator “Ölümsüzler” adı verilen seçkin birliğini de yanına alarak başkentten yola çıktı.⁶⁴⁵ Svyatoslav imparatorun Paskalya'yı başkentinde geçireceğini tahmin ederken Çimiskes 971 yılının Paskalya haftasında (Nisan ayı içerisinde) ordusunun başında Trakya'nın kuzeyine ilerleyerek Bulgaristan topraklarına girdi. Çimiskes Balkan dağlarından geçerken V. Konstantinos ve I. Nikephoros'un Bulgarlar tarafından pusuya düşürüldüğü geçitlerin tutulmadığını gördü ve bu durum imparatoru rahatlattı.⁶⁴⁶ İmparatorun yaklaşık kırk bin kişiden oluşan ordusu Büyük Preslav'ın önüne geldiğinde alçakta kalan Rus ordusunu gördü. Bizans ordusu Preslav önlerinde Kamiçya nehri kıyısında Rus ordusuna saldırdı. Rus ordusu dağıldı ve kaçan Ruslar Sphangel⁶⁴⁷ ile Kalokyres'in savunduğu Preslav'a sığındılar. Çimiskes şehrin teslim edilmesini istedi ancak komutan Sphangel kabul etmedi. Bunun üzerine şehir kuşatıldı ve mancınıklarla saldırı başladı. Kısa bir süre sonra Preslav düştü ve şehre ilk giren Anatolikon Theması Strategosu Theodosios Mesonyktes oldu. Çok sayıda Rus askeri öldürüldü ve Çimiskes Preslav'a girdi. Kalokyres Tuna üzerindeki Dristira'da bulunan Svyatoslav'ın yanına kaçmayı başarırken Bulgar Çar II. Boris ailesiyle birlikte Çimiskes'e teslim oldu. Çimiskes II. Boris'i Bulgarların çarı olarak kabul edeceğini söyledi ve ona iyi şekilde davrandı. Çar ve çarın ailesi Konstantinopolis'e götürülmek üzere teslim alındı.⁶⁴⁸ 971 Paskalya'sını Preslav'da geçiren Çimiskes şehrin adını Ioannapolis olarak değiştirdi. Silistre'de bulunan Svyatoslav'a bir elçi

⁶⁴⁵ Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.71

⁶⁴⁶ Norwich, *Bizans II*, s.181; Curta, *The Southeastern Europe...*, s.239; Stokes'un ileri sürdüğü barış anlaşmasının gerçek olduğu ve Svyatoslav'ın geçitleri boş bırakması makul görünmektedir Bkz. Stokes, s.493

⁶⁴⁷ Diyakon Leo, Sphangel'in Rus ordusunda Svyatoslav'ın ardından üçüncü en yetkili komutan olduğunu ileri sürerken, Skylitzes ve Rus kroniği Svyatoslav'ın ardından ordudaki en yetkili kişi olduğunu iddia eder. Krş: Diyakon Leo, s.181; *Russian Primary Chronicle*, s.89

⁶⁴⁸ Diyakon Leo, s.182; Skylitzes, s.275; Bizans imparatorunun meşru Bulgar Çarı olan II.Boris'i Bulgar Çarı olarak tanınması Rusların yanında yer alan Bulgarları da etkilemiş ve Bizans tarafına çekmiştir. Bkz; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.274

göndererek teslim olmasını istedi. Ardından nisanın üçüncü haftası güçlendirilmiş ordusuyla Silistria'ya doğru yola çıktı. Çimiskes Silistre'ye ilerlerken Pliska ve Dineia da dahil olmak üzere pek çok kaleyi ele geçirdi. ⁶⁴⁹

23 Nisan günü Bizans ordusu Silistre önlerine geldi. Bizans ve Rus ordusu şehrin önündeki düzlükte karşı karşıya geldi ve Ruslar büyük kayıplar vererek Silistre'ye çekildi. Ertesi gün Bizans ordusu karargahını güçlendirdi ve yeniden Ruslara karşı saldırıya geçti. Bu defa Ruslar karşı koymayı başardı. 26 Nisan'da Bizans ordusu bir kez daha saldırdı ancak yine kenti ele geçiremedi. Bu sırada Svyatoslav şehirde bulunan üç yüz Bulgar soylusunu, Bizans tarafına geçeceklerini düşünerek idam etti. ⁶⁵⁰ Üç saldırısında da istediği sonucu elde edemeyen Çimiskes şehri saldırarak değil kuşatma yoluyla teslim almaya karar verdi. Yunan Ateşi yüklü Bizans donanması da Tuna üzerinden şehrin kıyılarına gelmişti. Böylece şehir hem karadan hem denizden kuşatılmış oldu. ⁶⁵¹ Ruslar kuşatma karşı direndiler ve kuşatmayı yarmak için birkaç girişimde bulundular. Ancak başarılı olamadılar ve kuşatma bütün sertliğiyle üç ay boyunca sürdü. Çimiskes Svyatoslav'a birebir karşılaşmayı ve savaşın sonucunu bu şekilde tayin etmeyi teklif etse de kabul edilmedi. Kuşatma uzadıkça Svyatoslav ve ordusu yiyecek sıkıntısı yaşamaya başladı. Bu yüzden Svyatoslav 971 temmuzunda son kez kuşatmayı yarmak için girişimde bulundu. İki ordu Silistre önlerinde çarpıştı ve Bizans kaynaklarına göre on beş bin Rus asker öldürüldü. Rus saldırısı sırasında Bizans komutanı Ioannes Kourkuas ve Girit Emirinin oğlu Anemas ⁶⁵² da hayatını kaybetti. Kuşatmayı yaramayan Svyatoslav imparatorla müzakere etmek istedi. ⁶⁵³ Svyatoslav aldığı esirleri serbest bırakmayı, Bulgar

⁶⁴⁹ Diyakon Leo, s.184; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.211; Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.71

⁶⁵⁰ Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier...*, s. 52; Curta, *The Southeastern Europe...*, s. 240

⁶⁵¹ Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.509; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 186

⁶⁵² Anemas, II. Nikephoros Phokas'ın Girit'i ele geçirmesinin ardından Bizans ordusunda görevlendirildi. Bkz. G. Miles, *The Coinage of the Arab Amirs of Crete*, New York, 1970, s.82-84.

⁶⁵³ Diyakon Leo, s.192-193; Norwich, *Bizans II*, s.183

topraklarından çekilmeyi ve Khersones'e saldırmamayı taahhüt ederek imparatorundan Kiev'e güvenli bir şekilde dönüşünü talep etti. Ayrıca erzakları bitmişti ve imparatorundan erzak isteminde de bulundu. Çimiskes bu istekleri kabul etti ve yapılan anlaşmada iki devlet arasındaki ticaret de yeniden esaslara bağlandı.⁶⁵⁴ Svyatoslav anlaşma yapıldıktan sonra Bizans imparatoruyla bizzat görüşmeyi talep etti ve Çimiskes bu görüşmeyi kabul etti. Görüşme nehir kıyısında gerçekleşti. Ioannes Çimiskes altın zırhıyla görkemli bir görüntü sergilerken Svyatoslav ise beyaz bir kıyafet ve kulağında altın bir küpeyle gelmişti. Kısa bir görüşmeden sonra Svyatoslav Kiev'e doğru yola çıktı. Çimiskes ise başkente dönmeden önce Preslav ve Tuna'nın güneyindeki kalelere garnizonlar yerleştirdi.⁶⁵⁵ Svyatoslav Dinyeper Şelaleleri yakınından geçerken Peçenek saldırısıyla öldürüldü. Svyatoslav'ın kafası kesildi ve içki kadehi yapıldı.⁶⁵⁶

Çimiskes kazandığı zaferin ardından Bulgar Çarı II. Boris ve çarın ailesiyle birlikte 971 yılının ağustos ayında büyük törenlerle başkente girdi. II. Boris kafilenin en arkasından yürüyordu. Çimiskes Ayasofya'ya girdiğinde altının üzerine Bulgar krallık tacı ve krallık sembollerini bıraktı. Çimiskes II. Boris'i Bulgar Çarı olarak tanıyacağını söylemesine rağmen kararını değiştirdi. II. Boris'e *magistros* unvanı verilirken kardeşi Romanos da hadım edilerek çar olmasının önüne geçildi. Çimiskes izlediği politikayla Bulgaristan'ı ilhak etmeyi başardı. Bulgaristan Adriyatik'e kadar geniş topraklara sahipti ve yalnızca Tuna'ya kadar uzanan kuzeydoğusu Bizans tarafından ilhak edildi. Böylece VII. yüzyıldan beri ilk defa Bizans sınırları Tuna'ya kadar uzanmış oldu.⁶⁵⁷ Bulgar Patrikliği ortadan kaldırıldı ve Bulgar Kiliseleri

⁶⁵⁴ Diyakon Leo, s.198-199; Skylitzes, s.293; Bizans kroniklerinin aksine Rus kroniğinde Svyatoslav'ın mağlup olmadığı ve Rus komutanlar ve Svyatoslav'ın kendi iradeleriyle savaştan çekildiği ileri sürülmektedir. Jonathan Sheppard da bu görüşe katılan tarihçilerdendir. Rusların ticaret imtiyazlarının süreceğini vurgulayan Shepard 971 yılında yapılan anlaşmanın Svyatoslav'ı mağlup kılan maddelerin olmadığını ileri sürmektedir. Bkz. *Russian Primary Chronicle*, s.89; Franklin, Shepard, *The Emergence of 750-1200...*, s.149-150

⁶⁵⁵ Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier...*, s.53; Diyakon Leo bu görüşmenin ardından İskit Bizans savaşının sona erdiğini vurgulamaktadır Bkz. Diyakon Leo, s. 199

⁶⁵⁶ *Russian Primary Chronicle*, s.90; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.215

⁶⁵⁷ Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.509; Norwich, *Bizans II*, s.184

Konstantinopolis Patrikliğine bağlandı. Preslav'da bir Bulgar metropolitliği kuruldu. İlhak edilen topraklarda Bizans idarî sistemi kurulmaya başlandı. Fethedilen bölgelerde isyan hareketlerinin önlenmesi için doğudan Ermeniler ve Pavlikianlar getirilerek buradaki themalara yerleştirildi. Ayrıca Bulgar soylularına da unvanlar verilerek Konstantinopolis ve Anadolu'ya yerleşmeleri sağlandı.⁶⁵⁸

2.7.2.2. Doğudaki Mücadeleler

II. Nikephoros Phokas'ın Kuzey Suriye'de ve Mezopotamya'daki saldırıları sayesinde Kuzey Suriye ve Hamdânî toprakları üzerinde Bizans hakimiyeti sağlandı. Ancak II. Nikephoros'un suikaste uğramasının ardından ele geçirilen topraklarda Bizans nüfuzunun devamlılığı sorunu ortaya çıktı. 970 yılına gelindiğinde Antakya Bizans tarafından fethedilmiş, Fâtımîler ise Suriye topraklarına girmişlerdir. Fâtımîler 969 yılında Mısır'ı ele geçirdikten sonra İhşidiler üzerine hakimiyet kurup Mısır çevresinde nüfuzlarını genişletmişlerdir. Fâtımîlerin doğuya doğru genişlemeleri sonucunda Akdeniz'in doğusundaki topraklarda Bizans ve Fâtımîler sınır komşusu olmuşlardır. Bahreyn Karmatileri de Fâtımîlerin Mısır'ı ele geçirmesinin ardından Fâtımîlere karşı harekete geçmişlerdi. Böylece II. Nikephoros'un ölümünün hemen akabinde Kuzey Suriye'de güç dengesi değişmiş ve yeni mücadeleler başlamıştır.⁶⁵⁹

II. Nikephoros'un ölümünden hemen sonra Halep'in Bizans vassali haline gelmişti. Yeni imparator Ioannes Çimiskes, 23 Ocak'ta Antakya'nın yeni patriği olarak II. Theodoros'u (970-976) atadı. Antakya uzun yıllardır Bizans'ın merkezi yönetiminden uzaktı. Ancak yeni siyasal durum neticesinde imparatorluğun Suriye topraklarının savunması için merkez teşkil edeceğinden şehrin patriğinin bizzat imparator tarafından atanması hayatî önem taşıyordu. Antakya'nın ele geçirilmesinde büyük payı olan komutan Petros Phokas Ruslara karşı mücadele

⁶⁵⁸ Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.188; Kalledis *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.73

⁶⁵⁹ Paul E. Walker, "A Byzantine Victory Over The Faiimids At Alexandretta (971)", *Byzantion*, Vol.42 No.2, 1972, s.431; Sabri Hizmetli, "Karmatiler", DİA, 2001, İstanbul, C.24, ss.510-514; Ahmet Ağırakça, "İhşidiler", DİA, 2000, İstanbul, C.21, ss.551-553

için başkente çağırılırken II. Nikephoros'un suikastinde parmağı olan Mikhail Bourtzes ise yeni imparator tarafından Antakya'ya gönderildi.⁶⁶⁰ Fâtımîler Filistin'i ele geçirdikten sonra Antakya'yı hedef aldılar. 970 yılının sonlarında Dimaşk'ın (Şam) Fâtımî komutanı Jafar ibn Jalah, Futuh komutasındaki bir orduyu Antakya'yı ele geçirmek için gönderdi. Antakya uzun ve sert bir kuşatma altına alındı.⁶⁶¹ Ioannes Çimiskes başkentteki karışıklıklar, iç savaş tehdidi ve Balkanlardaki Rus tehdidinden dolayı ilk iki yılında doğu sınırıyla bizzat ilgilenemiyordu. Bu yüzden yetenekli bir komutan olan *Patrikos* Nikolaos'u Antakya savunmasıyla görevlendirdi. Kuşatma 971 baharına kadar sürse de Antakya direndi. Ardından Karmatilerin Fâtımî topraklarına saldırdığının öğrenilmesiyle Ja'far ibn Jalah Fâtımî komutanı Futuh'tan kuşatmayı kaldırmasını emretti. Böylece Fâtımîlerin Antakya'ya yönelik saldırısı başarısız oldu.⁶⁶²

Ioannes Çimiskes Rus saldırısını defettikten sonra doğudaki mücadeleyi bizzat ele almak için harekete geçti. 971 yılı sonbaharında Malatya'yı geçerek Fırat'a ilerledi. Ekim ayında Nisibis'e saldırdı ve burayı yakıp yıktı. Musul'un Hamdânî emiri Abu Tağlib'in üzerine yürüdü ve Abu Tağlib Bizans'a haraç vermeyi kabul etti. Çimiskes ordusuyla birlikte kuzeye ilerledi ve Martyropolis'i (Silvan) kuşattı. Ancak kuşatma başarısız oldu. İmparator, doğu *domestikosu* Ermeni asıllı Melias'ı doğu sınırlarında güvenliği sağlaması için bırakarak başkente döndü.⁶⁶³ 973 yılının baharında Melias Amida'yı kuşatmak için harekete geçti. Ancak Musul Emiri Abu Tağlib kardeşini Bizans ordusunun üzerine gönderdi. Melias'ın ordusu Amida' geçitlerinde pusuya düşürüldü ve Melias esir alınarak Bağdat'a gönderildi. Bir yıl

⁶⁶⁰ Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.75

⁶⁶¹ Kedrenos Antakya kuşatması sırasında Fatimi ordusunun 100 bin kişiden teşekkül ettiğini söylemektedir. Bkz. Walker, "A Byzantine Victory...", s.431 d.1'dan nakil

⁶⁶² Diyakon Leo, s.153; Vasiliev, "The Struggle with the Saracens (867-1057)", s.147; Antakya saldırısıyla ilgili Müslüman kaynakların malumatları hakkında Bkz. Walker, "A Byzantine Victory...", s.432-436

⁶⁶³ Witthow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.327; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.511

esaret altında kaldıktan sonra 974 yılında Musul'da hayatını kaybetti.⁶⁶⁴ Çimiskes 974 baharında yeniden doğuya sefer hazırlıklarına başladı. Ancak bu sırada Ermeni prenslerin, III. Ashot'u "Krallar Kralı" ilan ettikleri haberi ulaştı.⁶⁶⁵ Çimiskes planladığı doğu seferine başlamadan önce Armenia topraklarındaki Taron'a geldi ve III. Ashot'la görüştü. Çimiskes'in bu bölgede yapacağı seferler için III. Ashot'un destek vermesi konusunda anlaşılabilir ve III. Ashot en cesur on bin adamını imparatorun komutasına verdi.⁶⁶⁶ İmparator ordusuyla birlikte güneye ilerlerdi ve Martyropolis ile Amid üzerine yürüdü. Her iki şehir de haraç ödemeyi kabul ederek Bizans saldırısından kurtuldular. İmparator Nisibis'ten geçerek Musul'a ilerledi. Musul Emiri de Bizans'a haraç ödemeyi kabul etti.⁶⁶⁷ İmparator için artık Bağdat'a giden yol açılmıştı. Bu sırada Fâtımîleri de Suriye'de Karmatileri mağlup edip Tripoli ve Beyrut'u ele geçirmişlerdi. Fâtımîlerin Antakya'yı yeniden tehdit etmeleri üzerine Çimiskes Bağdat'a saldırmaktan vazgeçti. Çimiskes Antakya'ya çekildi ve ordusunun bir kısmını Antakya'nın savunmasını güçlendirmek için görevlendirdi. 974 yılı sonunda başkente dönerek kazandığı zaferi kutladı.⁶⁶⁸

Çimiskes 974 yılı bittiğinde Halep ve Musul emirliklerine boyun eğdirmişti. 975 yılı baharında doğuya yeni bir sefer başlattı.⁶⁶⁹ Suriye toprakları birden fazla kuvvet arasında parçalanmış durumdaydı. Halep'te hüküm süren Bekcur ile Emesa'da (Hıms) hüküm süren Abu al-Ma'ali Bizans vassaliydiler. Fâtımîler ise Güney Suriye üzerinde tam bir hakimiyete sahip değillerdi. Dımaşk ise Bağdat'tan gelen Türk kökenli komutan Alp Tekin'in kontrolündeydi.⁶⁷⁰

⁶⁶⁴ Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.77;

⁶⁶⁵ Urfalı Mateos, Melias'ın yenilgisinin ardından Çimiskes'in çok öfkelenmiş olduğunu ve kendileri üzerine sefere geleceğini sandıklarını, bu yüzden Ermenilerin tek bir prens altında birleştiklerini ileri sürmüştür. Bkz. Urfalı Mateos, s.20-21

⁶⁶⁶ Urfalı Mateos, s.22; Norwich, *Bizans II*, .185

⁶⁶⁷ Urfalı Mateos, s.23; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.511

⁶⁶⁸ Julian Romane, *Byzantium Triumphant: The Military History of the Byzantines*, Pen & Sword Military, 2015, s.72; Çimiskes'in başkente dönmesinin dinî sebeplerden kaynaklandığı yönünde görüşler de mevcuttur. Bkz. Norwich, s.185-186

⁶⁶⁹ Ostrogorsky Çimiskes'in 975 yılında başlattığı seferin tam bir haçlı ruhuyla yapıldığını ileri sürmektedir. Kalledis ise 975 yılındaki seferin sadece yağma ve haraç alma odaklı olup ilhak/fetih amacı taşımadığını iddia etmektedir. Krş: Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.275; Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.78

⁶⁷⁰ Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.78

İmparator ordusuyla birlikte Antakya'ya geldi ve güneye doğru ilerledi. Asî Nehri'nden geçerek Emesa'yı kolayca ele geçirdi ve Emesa Bizans'a haraç ödemeyi kabul etti. Kısa süren bir direnişin ardından Baalbek de imparatora teslim oldu. Çimiskes'in sıradaki hedefi Dımaşk'tı. Dımaşk hâkimi Alp Tekin, imparatorla anlaşma yoluna gitti ve yıllık 30 bin dinar ödemesine karar verildi.⁶⁷¹ Dımaşk'a da diz çöktüren Çimiskes Filistin'e doğru ilerledi. İmparator Celile'de Kutsal Tabor Dağı'na tırmandı. İmparator Celile'deyken Tiberias (Taberiye), Nasıra, ve Caesara (Kaysariye) şehirleri imparatora teslim olduklarını bildirdiler. Akka'dan gelen bir elçi heyeti de imparatorudan Kudüs'ü almasını talep ediyordu. Özellikle Caesara'nın alınmasının ardından zaten Kudüs'e giden yol açılmıştı.⁶⁷² Çimiskes Kudüs'e ilerlemeden önce kuzey sahilinde bulunan Fâtımî şehirlerini ele geçirmek istedi. Beyrut'a saldırıp burayı ele geçirdi. Ardından Sidon'u da hakimiyeti altına aldı ve Byblos'a ilerledi. Byblos, Balamea ve Gabala'nın da içerisinde bulunduğu kıyı şehirleri zapt edildi. Çimiskes kıyı kentlerinden yalnızca Trablus'u (Tripolis) ele geçiremedi de Antakya'dan Caesara'ya kadar bütün sahil şeridini zapt etti.⁶⁷³ Çimiskes kıyı kentlerini ele geçirdikten sonra iç bölgelerdeki Burzuya ve Sahyun kalelerini de ele geçirdi. Ele geçirdiği şehirlere kendi komutanlarını atadı ve buralarda garnizon kurdu. 975 Eylül ayında ordusuyla birlikte Antakya'ya döndü.⁶⁷⁴

İmparator Çimiskes kazandığı zaferlerin ardından müttefiki olan Ermeni Kral III.Ashot'a bir mektup gönderdi. Mektubunda bütün Finike, Filistin ve Suriye'nin Arap boyunduruğundan kurtarıldığını ve Lübnan Dağı dahil bütün bölgenin Roma hakimiyetine

⁶⁷¹ Witthow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.327; İbnü'z Zeyyat Dımaşk'ta hakimiyet kurmuş olan Alptekin'e mektup gönderdi ve Bizans ordusu hakkında bilgi vermiştir. Alp Tekin'in imparatora ılımlı yaklaşımı bu mektuptan kaynaklanmış olmalıdır. Bkz. Aydın Çelik, *Fatımiler Devleti Tarihi (909-1171)*, s.219;

⁶⁷² Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.511; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.276

⁶⁷³ Diyakon Leo, s.210; Romane, *Byzantium Triumphant...*, s.74;

⁶⁷⁴ Urfalı Mateos, s.31; Romane, *Byzantium Triumphant...*, s.74; Vasiliev, "The Struggle with the Saracens (867-1057)", s.148

girdiğini söylemektedir.⁶⁷⁵ Mektuptaki anlatım gerçekle örtüşmemesine rağmen Çimiskes'in amacını ortaya koyması açısından önemlidir. Çimiskes neredeyse hiçbir meydan savaşı yapmadan II. Nikephoros'un fetihlerini daha da ileriye taşımış ve Ön Asya'da Bizans hakimiyetini sağlamlaştırmıştır. Çimiskes ele geçirdiği yerlerde Bulgar topraklarında olduğu gibi bölgesel dükalıklar altında idarî sistem kurulmuştur: Kuzeyde Chaldia dükalığı, orta bölümde Mezopotamya dükalığı ve güneyde de Kuzey Suriye ve Kilikya'yı kontrol eden Antakya dükalığı.⁶⁷⁶

2.7.3. Bizans-İtalya İlişkileri

Bizans'ın X. yüzyılda İtalya ile olan ilişkilerinden bahsetmeden önce İtalya'daki genel siyasi durumdan kısaca bahsetmemiz gerekmektedir. X. yüzyılın ikinci yarısında İtalya topraklarında istikrarlı bir idare bulunmuyordu. İtalya'nın kuzeyinde Venedik ve İtalya Krallığı hüküm sürerken, biraz güneyindeki topraklar papalık hakimiyetindeydi. Bizans ise Güney İtalya'da bulunan Napoli, Gaeta, Puglia, Basilicata, Amalfi ve Calabria üzerinde hakimiyetini sürdürüyordu. Capua ve Beneventum'da da Bizans hakimiyetini kabul eden Lombard prensler bulunuyordu.⁶⁷⁷ X. yüzyılın ortalarından itibaren İtalya Kralı olmak için Spoleto ve Toscano dükleri ile Ivrea ve Friuli markileri arasında mücadele yaşanıyordu. II. Lothair'in ölümünün ardından İtalya Kralı Ivrealı II. Berengar olmuştur. II. Lothair'in destekçileri ise II. Lothair'in karısı Adalaide'yi esir aldığı gerekçesiyle Germen Kral Otto'yu İtalya'ya çağırışlardır. 951 yılında İtalya'ya gelen Otto, II. Berengar'la anlaştıktan sonra İtalya'dan çekilir. 962 yılında ise Papa XII. Johannes Otto'yu II. Berengar'a karşı harekete geçmesi için İtalya'ya çağırdı. Otto 961 yılının Noel'inde İtalya'ya girdi. Ardından 2 Şubat 962 günü Roma'ya ilerledi. Otto şehri kısa sürede ele geçirdi ve papa tarafından imparator olarak taçlandırıldı. Otto'nun papa

⁶⁷⁵ Mektubun tam metni Urfalı Mateos'un Vekayinamesinde yer almaktadır. Bkz. Urfalı Mateos, s.24-31

⁶⁷⁶ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.276; Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.79; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.507

⁶⁷⁷ Catia Di Girolamo, "Sakson Hanedanı ve Kutsal Roma İmparatorluğu", *Ortaçağ: Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, Edt. Umberto Eco, s.249

tarafından taçlandırılmasıyla Alman ve İtalya krallıkları tek bir kişinin elinde birleşti ve Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu adlı siyasi yapı teşekkül etti.⁶⁷⁸ I. Otto'nun papa tarafından imparator olarak taçlandırılmasıyla batıda yeniden Bizans'a rakip bir Roma imparatorluğu fikri teşekkül etmiş oldu. Batıda cereyan eden bu gelişme Bizans'ın Güney İtalya üzerindeki iddialarına da darbe vurması açısından önemlidir. Ayrıca Otto'nun papalıkla yapmış olduğu (tarihçiler tarafından *Privilegium Ottonianum* olarak adlandırılan) anlaşmayla papalık seçimlerine müdahale edebilecek kadar kudretli hale gelmesi ve Roma mirasçılığını iddia etmesi de Bizans için son derece tehlikeli bir durumdur. Nitekim kısa süre sonra I. Otto Güney İtalya arazisi üzerindeki planları için Bizans'la karşı karşıya gelecek ve Bizans'ın batıdaki en önemli rakibi olacaktır.⁶⁷⁹

I. Otto Güney İtalya'da giriştiği faaliyetler neticesinde kısa sürede sınırlarını Calabria ve Longobardia'ya kadar genişletti ve 967 yılını sonlarında Capua ile Beneventum üzerinde de hakimiyet kurdu. I. Otto Güney İtalya'daki Bizans toprakları hakkında müzakere etmek ve Bizans'la anlaşmak için 968 yılının başlarında bir elçi heyetini Konstantinopolis'e gönderdi. I. Otto elçisi aracılığıyla 967 Noel'inde taç giyen oğlu II. Otto ile bir Bizans prensesinin evlendirilmesini teklif etti. İmparator II. Nikephoros Phokas I.Otto'nun imparator unvanı kullanması ve batıdaki faaliyetlerinden dolayı bu teklifi reddetti ve I. Otto'nun elçilik heyeti aşağılamalara uğratarak Konstantinopolis'ten gönderildi.⁶⁸⁰ I. Otto Bizans'ın bu tutumunu kırmak için Apulia bölgesindeki Bari'ye saldırdı ancak bu saldırısı başarısız oldu. Bunun üzerine Bizans'la yeniden diplomatik ilişki kurmak için harekete geçti ve 968 haziranında daha

⁶⁷⁸ John Roberts, *Dünya Tarihi-I*, Çev. İdem Erman, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2011, s.408; Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.58

⁶⁷⁹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.270; J. Claude Cheynet, *Bizans Tarihi*, Dost Yayınları, s.80

⁶⁸⁰ Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.503-504; Herbert Schutz, *The Medieval Empire in Central Europe: Dynastic Continuity in the Post-Carolingian Frankish Realm, 900-1300*, Cambridge Scholars Publishing, 2010, s.63; Jonathan Shepard, "Western Approaches (900–1025)", *The Cambridge History of Byzantine Empire*, Edt. Jonathan Shepard, s.547

önce de Bizans sarayında bulunmuş olan Liutprand'ı Konstantinopolis'e elçi olarak gönderdi.⁶⁸¹ Liutprand VII. Konstantinos dönemindeki elçiliği sırasında çok iyi şekilde karşılanmış ve VII. Konstantinos'la iyi anlaşmıştı. Ancak bu gelişinde durum beklediğinden çok daha farklı gelişti. Başkente girdiği andan itibaren gerek imparator II. Nikephoros, gerekse saray görevlileri tarafından son derece kötü muamele gördüğünü eserinde detaylı bir şekilde belirtmiştir.⁶⁸² Liutprand'ın iki elçilik görevinde bu denli farklı muameleler görmesi dönemin şartlarıyla ilgili olmalıdır. Liutprand Konstantinopolis'e ilk geldiğinde gücü sınırlı durumda olan İtalya Marki'nin elçisiydi. Ancak bu defa papa tarafından imparator olarak taçlandırılmış ve Bizans'ın karşısında Roma mirasçılığına soyunmuş bir efendinin elçisi olarak Bizans sarayında bulunuyordu. Ayrıca İmparator II. Nikephoros VII. Konstantinos'un sahip olduğu diplomasi yeteneğinden yoksundu. Sorunları diplomasi yoluyla değil savaşarak çözme politikası izliyordu.⁶⁸³ II. Nikephoros Liutprand'la görüşmesi sırasında Otto'nun meşru İtalya Kralları Berengar ve Adalbert'in koltuğunu işgal ettiğini, Bizans'ın Güney İtalya'daki topraklarına saldırgan bir politika izlemesinden rahatsız olduğunu söyledi. Liutprand imparatorun söylediklerine karşılık olarak sert bir tavır takınmış ve eğer Roma'nın asıl idarecileri Bizans imparatorlarıysa neden İtalya üzerinde hakimiyet sağlayamadıklarını sormuştur. Ayrıca Apulia üzerindeki sorunun çözülmesinin de I. Otto'nun isteği olan, arada bir evlilik akdi gerçekleştirerek sağlanacağını imparatora deklare etmiştir. İmparator Liutprand'ın söylediklerine cevap vermemiş ve görüşmeyi sonlandırmıştır.⁶⁸⁴ Bu görülmeden yaklaşık bir hafta sonra *Parakoimomenos* Basil Liutprand'ı çağırarak, eğer Ravenna, Roma ve Istria da dahil olmak üzere İtalya'nın doğusunu tamamen Bizans'a bırakmayı kabul ederlerse *porphyrogenetos* bir prensesin I. Otto'nun oğluna gelin olarak verileceğini bildirmiştir. Liutprand bu teklife cevap vermesinin mümkün olmadığını ve I. Otto'nun cevap vereceğini

⁶⁸¹ Liutprand'ın Konstantinapolis'e ikinci kez yaptığı elçilik sırasında başından geçen olayları *Relatio de Legatione Constantinopolitana adlı eserinde detaylı bir şekilde aktarmıştır.*

⁶⁸² Liutprand, s.238-241

⁶⁸³ Norwich, *Bizans II*, s.165

⁶⁸⁴ Liutprand, s.241-243

bildirmiştir. Ancak Liutprand'ın hemen dönmesine izin verilmemiştir ve Ekim ayına kadar başkentte kalmıştır. II. Nikephoros Liutprand'ın konuk olduğu süre boyunca I. Otto'nun barbarlar kralı olduğunu ve nasıl olur da kendisini Roma imparatoru ilan ettiğini sorgulayarak elçinin efendisini küçük görmüştür.⁶⁸⁵ II. Nikephoros ağustos ayında doğuya sefere çıkarken, Liutprand da Roma'ya dönmek için hazırlanıyordu. Bu sırada papa XIII. Johannes'in mektubu Bizans sarayına ulaştı. Papa mektubunda Bizans imparatorundan Otto ile iyi geçinmesini tavsiye ederken, mektupta II. Nikephoros'a *Yunanların İmparatoru* Otto'ya ise *Romalıların İmparatoru* olarak hitap etmesi Bizans sarayında büyük bir öfke uyandırdı. Mektubun gelişinden iki gün sonra Konstantinopolis Patriği Christopher Liuptrand'ı çağırarak Papa'nın mektubundaki ifadelerin Otto'nun görüşlerini yansıttığını söyleyerek elçiyi suçlamıştır. Liutprand bu defa patriğe karşı alttan alan bir tavır takındı ve artık Bizans imparatoruna mektuplarda "Romalıların Saygın İmparatoru" olarak hitap edileceğini bildirdi. Ardından dönüş hazırlıklarına devam etti ve 2 Ekim günü başkentten ayrıldı.⁶⁸⁶ Ancak Liutprand I. Otto'nun sarayına ulaşmadan, 968 kasımında Otto Bizans'ın Güney İtalya'daki topraklarına saldırıya geçti. I. Otto ilk olarak Calabria bölgesine saldırsa da Cassano kuşatması başarısız oldu ve geri çekildi. Ardından 969 yılı başlarında saldırısını Apulia'ya yöneltse de burada da başarı elde edemedi. Bizans Otto'nun hamlelerine karşılık ilk olarak Otranto'yu başkiskoposluğa yükselterek karşılık verdi. Ardından bu bölgeyi savunması için komutan Eugenios'u görevlendirdi. Eugenios İtalya katepanosu olarak atandı.⁶⁸⁷ Eugenios Bovino'yu kuşatmış olan Capua Dükü Pandulf'u mağlup etti ve esir olarak Konstantinopolis'e gönderdi. Eugenios daha sonra Capua'yı kuşattı ve ardından Salerno'yu ele geçirdi. Ancak bu başarılarına rağmen savaşlarda fazla şiddet gösterdiği için Bizans hükümeti tarafından geri çağırıldı. Otto da

⁶⁸⁵ Liutprand, s.246-248; Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.59

⁶⁸⁶ Liutprand, s.269-270; Norwich, *Bizans II*, s.165-167

⁶⁸⁷ Tarihi net olarak bilinmemesine rağmen 965 yılından sonra Calabria ve Longobardia Themaları birleştirilerek *katepanlık* haline getirilmiştir. Bu katepanlığın merkezi Bari olmuştur.

saldırıyı durdurdu ve topraklarına çekildi. Saldırgan dış politika izleyen II. Nikephoros'un da 969 yılı aralık ayında ölmesiyle iki taraf arasındaki sıcak çatışmalar bir süreliğine durdu.⁶⁸⁸

İmparator I. Çimiskes tahta çıktığında selefinden kendisine miras kalan en önemli iki sorun Bizans'ın kuzey sınırlarına kadar girmiş olan Rus saldırısı ve Batı İmparatoru I. Otto ile yaşanan krizdi. Çimiskes Rus Knez Svyatoslav'a karşı kazandığı askerî başarıların ardından bu zaferleri diplomatik başarıyla taçlandırarak ilk sorunu çözdü. Ardından I. Otto ile olan sorunu çözmek için harekete geçen Çimiskes, selefinin aksine diplomatik bir çözüme arayışına girdi. Çimiskes hem Güney İtalya topraklarındaki sorunları çözüme ulaştırmak, hem de Batı İmparatorluğuyla uzlaşmak istiyordu. Çimiskes doğuya yönelik yapacağı seferlere öncelik verdiği için bu seferleri sırasında batıda kendisine yönelik bir tehdit oluşmaması için de bu uzlaşmayı elzem olarak görüyordu. Nitekim I. Otto'nun II. Nikephoros'a teklif ettiği hanedanlar arası evlilik fikri yeniden gündeme geldi ve Çimiskes I. Otto'nun teklifini kabul etti.⁶⁸⁹ Köln başpiskoposu Gero ve beraberindeki iki piskopos görüşmeleri sürdürmek için 971 Aralık ayında Konstantinopolis'e geldiler. Çimiskes Makedonya Hanedanı'na mensup olmayan, yani *porphyrogennetos* olmayan yeğeni Theophano'yu I. Otto'nun oğlu II. Otto ile evlendirilmek üzere I. Otto'nun elçilerine teslim etti. Piskopos Thietmar, I. Otto'nun kendi oğlu için düşündüğü gelinin Prenses Anna olduğunu ileri sürmektedir. I. Otto elçilerin yanında Theophano'yu gördüğünde onun bir *porphyrogennetos* olmadığını ve derhal Bizans'a geri gönderilmesini emretmesi de piskoposun görüşünü destekler niteliktedir.⁶⁹⁰ Ancak I. Otto'nun danışmanları, gelen prensesin yeni imparatorun akrabası olmasından dolayı Bizans prensesi

⁶⁸⁸ Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.59-60; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.504;

⁶⁸⁹ Schutz, *The Medieval Empire in Central Europe...*, s.64; Benjamin Arnold, *Medieval Germany 500-1300: A Political Interpretation*, Macmillan Press, 1997, s.88

⁶⁹⁰ Karls Leyser, *Communication and Power in Medieval Europe: The Carolingian and Ottonian Centuries*, London, The Hambledon Press. s.155; John Julius Norwich, *Byzantium: The Apogee*. London, 1993, s.220

Prenses Theophano'nun II. Romanos'un kızlarından biri olduğu görüşü son yapılan çalışmalarla çürütülmüştür. Theophano'nun Çimiskes'in akrabası olduğu ve *porphyrogennetos* olmadığı çok sayıda araştırmacı tarafından kanıtlanmıştır. Bkz. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.275 d.1

olduğunu söyleyerek I. Otto'yu ikna etmeyi başarmışlardır. 14 Nisan 972 günü Papa XIII. Johannes'in Roma Kilisesi'nde yönettiği bir törenle II. Otto ve Theophano evlenmiştir.⁶⁹¹ Bu evlilikle birlikte Bizans ve Germen İmparatorluğu arasındaki gergin ilişkiler yumuşamaya başladı. Ostrogorsky de İmparator Çimiskes'in başarılı bir diplomasi izleyip İtalya topraklarındaki mevcut *status quo*'yu⁶⁹² korumayı başardığını vurgulamaktadır.⁶⁹³ I. Otto II. Otto ile Theophano'nun evlenmesinden yaklaşık bir yıl sonra, 7 Mayıs 973 tarihinde, ani bir şekilde öldü ve yerine oğlu tahta çıktı. Ancak II. Otto'nun izlediği dini politika kısa sürede Bizans'la olan ilişkilerin yeniden gerilmesine sebep olacaktır.⁶⁹⁴ I. Otto'nun papalığa karşı izlemiş olduğu siyasete muhalif olan Diyakon Franco, II. Otto'nun Almanya'da bulunmasından faydalanarak Papa VI. Benedict'i yakalattı ve St. Angelo Kalesi'nde hapsedti. Kilisede yaşananları öğrenen II. Otto, Kont Sicco'yu VI. Benedict'i kurtarmak için Roma'ya gönderse de VI. Benedict Franco'nun emriyle öldürüldü ve Franco VII. Bonifacius adıyla yeni papa ilan edildi. Kont Sicco ve II. Otto yanlıları VII. Bonifacius'a karşı harekete geçtiler ve VII. Bonifacius Konstantinopolis'e kaçmak zorunda kaldı.⁶⁹⁵ Patrik Basileios, kiliselerin birliği düşüncesine sahip olduğu için VII. Bonifacius'a destek olunmamasını savunurken Bizans sarayındaki yöneticiler ise Roma'ya karşı ellerinde güçlü bir koz olacağını düşünerek VII. Bonifacius'u himaye etmelerini söylüyorlardı. Başkentteki kilise görevlileri de patrikle sorun yaşıyorlardı. Piskoposlar ve din adamları VII. Bonifacius meselesini de bahane ederek patrikten kurtulmayı planladılar. Piskoposlar patriği, kilise kurallarına uymadığı ve imparatora karşı

⁶⁹¹Leyser, *Communication and Power in Medieval Europe...*, s.156; Prens Thephano, II.Otto'dan sonra tahta çıkan III.Otto'nun annesidir . Theophano, Germen imparatoru olan oğlunu Bizans geleneklerine göre yetişmesini sağlamış ve Batı'da Bizans anlayışının yeniden canlanmasına sebep olmuştur. Theophano'nun yaşamı ve batıdaki faaliyetleri hakkında detaylı bilgi için Bkz. Adalbert Davis, *The Empress Theophano: Byzantium And The West At The Turn Of The First Millennium*, Katholieke Universiteit Nijmegen, 2002.

⁶⁹² Status quo: Var olan durumu sürdürmek

⁶⁹³ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.275

⁶⁹⁴ Schutz, *The Medieval Empire in Central Europe...*, s.64;

⁶⁹⁵ VII.Bonifacius'un Konstantinopolis'e kaçmasındaki en önemli sebeplerden biri, Diyakon olduğu süre boyunca I.Otto'nun aksine Bizans yanlısı bir tavır sergilemesi olmuştur. Bkz. Richard P. McBrien, *Lives of the Popes: The Pontiffs from St. Peter to Benedict XVI*, Harper Collins, 2000, s.161; Norwich, s.185;

suikast düzenlediği gerekçesiyle suçladılar ve patrik Basileios yargılandıktan sonra azledildi.

VII. Bonifacius Bizans başkentinde kalmaya devam etti ve 984 yılında Bizans'ın da desteğiyle Papa XIV. Ioannes'i devirip yeniden papa oldu.⁶⁹⁶

II. Otto'nun dış politikada babası I.Otto'nun hedeflerini sürdürmeyi istemesi de Bizans'la yeniden karşı karşıya gelmelerinin sebeplerinden biridir. II. Otto babası döneminde başlayan İtalya topraklarında hakimiyet sahasını genişletme siyasetine devam etti. Güney İtalya'da bulunan ve Bizans hakimiyetini kabul eden Lombard prensleri üzerinde de etkisini sürdürüyordu. II. Otto'nun en önemli müttefikleri Pandulf Ironhead'di. Ancak Pandulf'un 981 yılında ölmesi ve Pandulf'un topraklarının üç oğlu arasında bölüştürülmesi II. Otto'nun birleşik güçlerine sekte vurdu. II. Otto Güney İtalya bölgesine saldırılarda bulunan Fâtımî Halifeliğinin de bölgeden atılması gerektiğini düşünüyordu. Özellikle 970li yılların başından itibaren Bizans'ın Güney İtalya'daki toprakları olan Apulia, Taranto, Otranto gibi Bizans yerleşimleri Fâtımî akınlarına uğramıştı.⁶⁹⁷ Bu sıralarda Bizans başkentinde de huzursuzluk ortamı hakimdi ve Bizans'ın Apulia ve Calabria'daki güvenliği yerel yöneticilerin ellerine bırakılmıştı. II. Otto İtalya topraklarının Müslüman saldırısına açık olmasından dolayı 981 Eylül'ünde Fâtımîlerle savaşmak için güneye ilerledi. II. Otto'nun bu durumu kendi lehine kullanmak için Güney İtalya bölgesine saldırıya geçtiği açıktır. Netice itibariyle Bizans Lombard prensler üzerinde hala hâkim durumda olduğunu savunuyordu ve bu durum da II. Otto'nun İtalya'daki çıkarlarıyla çatışıyordu.⁶⁹⁸ II. Otto Salerno Prensi'yle ittifak kurdu ve birlikte önce Matera'ya ardından da Apulia'ya doğru ilerlediler. II. Otto 982 yılının ocak ayında Bizans toprağı olan Apulia'ya saldırdı. *Parakoimomenos* Basil, II. Otto'ya karşı koymak için Fâtımî halifeliğiyle ittifak kurdu. II. Otto ise Taranto'ya saldırdı ve oradan batıya doğru ilerledi.⁶⁹⁹ II. Otto temmuz ayında

⁶⁹⁶ Diyakon Leo, s.205; Norwich, *Bizans II*, s.186

⁶⁹⁷ Barbara Kreutz, *Before the Normans...*, s.122; Sismondi, J. C. L. *History of the Italian Republics in the Middle Ages*. 1906, s.29

⁶⁹⁸ Kreutz, *Before the Normans...*, s.122

⁶⁹⁹ Norwich, *Bizans II*, s.204; Shepard, "Western Approaches (900–1025)", s.,550

Calabria yakınlarındaki Stilo mevkiinde Fâtımîlerin Sicilya Emiri komutasındaki donanma tarafından bozguna uğratıldı. II. Otto Rossana açıklarında gemisinden atlayıp ancak yüzerek kıyıya ulaşabildi. Fâtımîler ise savaşta emirlerinin ölmesi sebebiyle Sicilya'ya çekildiler. Bizans II. Otto'nun Müslümanlara karşı aldığı yenilgilerin ardından Güney İtalya üzerindeki nüfuzunu yeniden sağlamlaştırmaya başladı.⁷⁰⁰

II. Otto uğradığı bu onur kırıcı mağlubiyetten kısa süre sonra hayatını kaybetti. II. Otto öldüğü sırada oğlu III. Otto çok küçük yaşta olduğu için önce Bavyera Dükü II. Henry, daha sonra da annesi Theophano III. Otto'nun naipliğini üstlenmişlerdir.⁷⁰¹ III. Otto gerek bir Bizans prensesinin oğlu olması gerekse Doğu kültürüne duyduğu ilgiden dolayı Germen imparatorları arasında nev-i şahsına münhasır bir karakterdir ve karakteri Bizans'la olan ilişkilerini de doğrudan etkilediğini için öncelikle III. Otto'nun bu özelliklerinden bahsetmek elzemdir. III. Otto Bizans prensesi Theophano'nun oğluydu ve annesi tarafından Bizans/Yunan düşüncesiyle eğitilmişti. III. Otto bu fikir yapısının etkisiyle başkenti Roma olan imparatorluğu tekrar kurmayı hedefliyordu. III. Otto'nun mühründe *Renovatio imperii Romanorum* (Roma İmparatorluğu'nun Canlanması) ibaresi bulunuyordu ve bu ibare Otto'nun kendisini Roma İmparatorluğunun yeni kurucusu olarak gördüğünün en büyük kanıtıdır. Ancak annesinin de büyük etkisiyle bu idealini gerçekleştirmesi için Bizans'ın izlediği yoldan ilerlemesi gerektiğine de inanıyordu.⁷⁰² İrlandalı tarihçi James Bryce III. Otto'nun sahip olduğu ideali ve bu konudaki tek örnek olduğunu, "O hariç kimse, Almanya, Lombardi ve Yunanistan'ı eski konumlarına getirip, yedi tepeli şehri tekrar egemenlik merkezi haline getirmeyi hayal etmedi" şeklinde vurgulamaktadır.⁷⁰³ Ancak III. Otto'nun bu ideali İtalya topraklarındaki yerel güçlerin tepkisini

⁷⁰⁰ Kreutz, *Before the Normans...*, s.122; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.292; Benjamin Arnold, *Medieval Germany 500-1300...*, s.88

⁷⁰¹ Gerd Althoff, *Otto III*, İngilizceye Çev. Phyllis G. Jestice, The Pennsylvania State University Press, 2003, s.40

⁷⁰² Althoff, *Otto III*, S.83; Roberts, *Avrupa Tarihi*, s.170; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Alfa, s.378

⁷⁰³ James Bryce, *The Holy Roman Empire*, New York, 1919, s.148

çekmiştir. III. Otto Yunan kültürüyle yoğrulmuş, Bizans kültüründen fazlasıyla etkilenmiştir ve sahip olduğu bu özellikler Germenler tarafından hoş karşılanmamıştır.⁷⁰⁴

III. Otto 995 Eylül'ünde Würzburg Piskoposu Bernward, Piacenza Başpiskoposu Ioannes Philagathos ve İmparatoriçe Theophano'nun yakın arkadaşı olan saray şapelinin papazını Konstantinopolis'e gönderdi. Konstantinopolis'e giden elçi heyeti III. Otto'nun bir Bizans prensesiyle evlendirilmesini talep edecekti. Elçilik heyetinin Bizans'ta nasıl karşılandığını veya Bizans'ın bu talebe ne cevap verdiği hakkında kesin bir bilgiye sahip değiliz. Ancak o dönemde Bulgarlarla çetin bir mücadeleye giren İmparator II. Basileios'un Güney İtalya'da sorun oluşturacak bir politika izlemeyeceği malumdur.⁷⁰⁵ III.Otto'nun elçileri Konstantinopolis'ten Roma'ya Bizans elçileriyle birlikte dönmüşlerdir. Ancak onlar döndüğü sırada III. Otto Roma'dan ayrılmış durumda olduğu için elçilerle III.Otto arasında bir görüşme gerçekleşmemiştir.⁷⁰⁶ İlk girişiminin başarısız olmasına rağmen III.Otto yeniden harekete geçti. Bu defa elçilik heyetinin başında Milano başpiskoposu Arnulf vardı ve III. Otto gelirken Bizans prensesini getirmelerini söyledi.⁷⁰⁷ İmparator II. Basileios elçilik heyetini iyi şekilde karşıladı. Ancak Bizans prenseslerinden hangisinin Otto'ya gelin olarak verileceği kesin değildi. I.Basileios'un kızı yoktu; ancak imparator olan kardeşi VIII. Konstantinos'un ise Eudokia, Zoe ve Theodora adlı üç kızı vardı. Eudokia genç yaşta manastıra girmiş, Theodora ise rahibe hayatı sürmeyi planlıyordu. Bu yüzden VIII. Konstantinos'un ortanca kızı Zoe III. Otto'ya gelin adayı olarak uygun görüldü.1002 yılının ocak ayında Arnulf ve Zoe III. Otto'nun sarayına gitmek için

⁷⁰⁴ Catia Di Girolamo, "Sakson Hanedanı ve Kutsal Roma İmparatorluğu", *Ortaçağ: Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar*, Edt.Umberto Eco, Alfa Yay., s.251

⁷⁰⁵ Althoff, *Otto III*, s.40; Norwich, *Bizans II*, s.203

⁷⁰⁶ III.Otto 996 yılında Papa XV.Ioannes'in ölümünün ardından kuzeni Gregorius'u papa olarak atamıştır. 21 Mayıs 996'da Papa V.Gregorius Aziz Petrus Kilisesi'nde III.Otto'ya taç giydirdikten sonra Otto Almanya'ya döndü. V.Gregorius, III.Otto'nun sürgüne gönderdiği *Patrici Crescentius*'un sürgün cezasını kaldırdı ve Crescentius sürgünden döndükten sonra yeniden Roma'da gücü ele geçirdi. O sırada Roma'da bulunan Bizans elçilerini de tutsak aldı ve böylece III.Otto ile Bizans arasındaki iş birliğini baltalamak istedi. Bkz. Norwich, *Bizans II*, s.205; Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s. 135

⁷⁰⁷ Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s. 136

başkentten yola çıktılar. Arnulf ve Zoe Bari'ye ulaştıkları sırada III. Otto'nun geçirdiği bir hastalık yüzünden öldüğünü öğrendiler.⁷⁰⁸ Bu evliliğin gerçekleşmemesi her iki imparatorluğun da kaderinde son derece mühim bir rol oynamıştır. II. Basileios ve VIII. Konstantinos'un erkek çocuğu olmadığı için Zoe ile III. Otto'dan doğacak erkek çocuk her iki imparatorluğun da doğal varisi olacaktı ve belki de böylece Roma İmparatorluğu yeniden tek bir elde birleşebilecekti. Netice itibariyle bu görüş varsayım olmaktan öteye geçmemiş ve Zoe Bari'den Konstantinopolis'e geri dönmüştür.

⁷⁰⁸ Garland, *Byzantine Empresses...*, s. 137; Norwich, *Bizans II*, s. 208

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MAKEDONYA HANEDANI'NIN EN PARLAK DÖNEMİ:

II.BASİLEİOS DÖNEMİ (976-1025)

3.1. II.Basileios'un Tahta Çıkması ve İç Gelişmeler

Ioannes Çimiskes'in ölümünün ardından II. Romanos'un oğulları II. Basileios ve VIII. Konsantinos amcaları *parakoimomenos* Basileios'un da desteğini alarak 11 Ocak 976 günü müşterek imparatorlar olarak tahta çıktılar.⁷⁰⁹ İki imparator yapıları itibariyle birbirlerinden farklı özelliklere sahiplerdi. Yaşça büyük olan II. Basileios zeki ve devlet işleri hususunda girişken iken, VIII. Konstantinos ise devlet işlerine ilgisizdi. Neticede ikisi müşterek olarak imparatorluğu yönetecek olmalarına rağmen asıl gücün II. Basileios'un ellerinde olması konusunda anlaşıldılar.⁷¹⁰ Böylece 976 yılının başında II. Basileios imparatorluğu idare etmeye başladı. Ostrogorsky II.Basileios'u, bütün ailesi içinde hükmetmek için yaratılmış tek büyük hükümdar olarak nitelendirmiştir.⁷¹¹

II. Basileios imparator olmasına rağmen henüz yirmi yaşındaydı ve bu yüzden yönetimin ipleri *parakoimomenos* Basileios'un ellerindeydi. *Parakoimomenos* Basileios Romanos Lekapanos'un gayrimeşru oğluydu ve küçük yaşta hadım edilmişti. Basileios VII. Konstantinos tarafından *parakoimomenos* makamına getirilmiş ve bu görevini II. Nikephoros Phokas ve I. Ioannes Çimiskes dönemlerinde de sürdürmüştür.⁷¹² *Parakoimomenos* Basileios, II. Basileios ve VIII. Konstantinos tahta çıktıktan sonra annelerini sürgünden geri getirtti ve itibarını iade etti. Ayrıca isyan etmesinden çekindiği doğu *domestikos'u* Bardas Skleros'u

⁷⁰⁹ Tahta çıktıkları sırada Basileios ve Konstantinos'un yaşları hakkında farklı görüşler mevcuttur. Zonaras ve Skylitzes Basileios'un yirmi yaşında olduğunu ileri sürerken Ostrogorsky on sekiz yaşında olduğunu iddia etmektedir. Ayrıca Skylitzes ve Zonaras VIII. Konstantinos'un Basileios'tan üç yaş küçük olduğunu belirtmektedir. Bkz. Ioannes Zonaras, *Tarihlerin Özeti*, Çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul, 2008, s. 25; Skylitzes, s. 298; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 276-277

⁷¹⁰ Mikhail Psellos, *Khronographia*, Çev. Işın Demirkent, TTK Yay., 2014, s. 3

⁷¹¹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 277

⁷¹² Norwich, *Bizans II*, s. 189

domestikosluktan alıp Mezopotamya bölgesinin *dük*'ü⁷¹³ olarak atadı. *Parakoimomenos* Basileios bu hamleleriyle kendisinin yerini sağlamlaştırmayı hedefliyordu.⁷¹⁴ Psellos Basileios'un hadım olduğu için asla tahta çıkamayacağı gerçeğini kabullendiğini ve bu yüzden hanedana sadakatle bağlı olduğunu vurgulamıştır.⁷¹⁵

3.1.1. Bardas Skleros İsyanı (976-979)

Bardas Skleros, Bizans'ın en önemli aristokrat ailelerinden biri olan Skleros ailesine mensuptur. I. Ioannes Çimiskes döneminde Svyatoslav'a karşı kazanılan zaferde önemli rol oynayan Bardas Skleros askerleri tarafından da sevilen bir komutandır.⁷¹⁶ *Parakoimomenos* Basileios tarafından Doğu *domestikos* 'luğu görevinden alınıp Mezopotamya *düklüğüne* atanan Bardas Skleros bu duruma öfkelenmiş ve isyan hazırlıklarına başlamıştır. Skleros'un ordusu kendisine koşulsuz itaat ediyordu. Bardas Skleros Konstantinopolis'te bulunan oğlu Romanos'a da haber göndererek Romanos'u gizlice yanına getirtti. İmparatora özgü olan erguvan renkli sandaletleri giydi ve 976 yılının baharında ordusu tarafından "Yaşasın İmparator Bardas" tezahüratlarıyla kendisini imparator ilan etti.⁷¹⁷ Skleros hem haraç almak hem de isyanına destek sağlamak için Amida ve Martyroupolis emirliklerinin üzerine yürüdü ve onlardan istediği desteği alarak bölgeden ayrıldı. Skleros emrindeki büyük yaya ve süvari kuvvetleriyle Konstantinopolis'e doğru ilerlemeye başladı ve Kayseri'ye geldi.⁷¹⁸ *Parakoimomenos* Basileios Nikomedia metropoliti Stephen'ı Bardas Skleros'u isyandan vazgeçirmek için Kayseri'ye gönderdi.⁷¹⁹ Skleros ayağındaki erguvan renkli sandaletleri göstererek bunları bir kez giydikten sonra çıkartmanın mümkün olmadığını bildirip isyandan vazgeçmeyeceğini söyledi.⁷²⁰ Bunun

⁷¹³ Dük askerî yöneticilere verilen bir unvandır. X. yüzyıla gelinceye kadar önemini yitirmesine rağmen II. Basileios döneminde yapılan idarî düzenlemelerin ardından bu unvan yeniden önemli hale gelmiştir. Bkz. Alexander Kazhdan, "Douks" *ODB*, Vol. I, s.659.

⁷¹⁴ Zonaras, s.26; Skylitzes, s.299

⁷¹⁵ Psellos, s.5

⁷¹⁶ Alexander Kazhdan, "Skleros", *ODB*, Vol.III, s. 1911.

⁷¹⁷ Zonaras, s.26

⁷¹⁸ Zonaras, s.26-27; Psellos, s.7

⁷¹⁹ Diyakon Leo, s. 211 d. 58

⁷²⁰ Zonaras, s. 27

üzerine 976 yılının baharında *Patrikios* Peter komutasındaki imparatorluk ordusu Bardas Skleros'un üzerine yürüdü. İki ordu Lapara'da karşı karşıya geldi. Bardas Skleros, imparatorluk ordusunu mağlup etti ve *patrikios* Peter ile muhafızları öldürüldü. Skleros zenginliğiyle nam salmış olan Tzamandos'u da ele geçirdi ve isyanını sürdürmek için yeni bir maddi güç kazanmış oldu.⁷²¹ Skleros'a karşı mücadele için Esvapçıbaşı Leontas seçildi ve imparatorluk birliklerinin başına geçerek Kayseri'ye ilerledi. Leontas Skleros'un adamlarına vaatlerde bulunup kendi tarafına çekmek istedi. Leontas'ın ordusuna katılanlar olsa da Skleros'un kuvvetleri yine de önemli sayıdaydı. Skleros, *magistros* Mikhael Bourtzes ve *patrikios* Taronites'i Leontas'ın üzerine gönderse de Leontas'ın ordusu tarafından mağlup edildiler. Bunun üzerine Skleros Leontas'ın üzerine yürüdü ve Leontas'ı mağlup etti. Skleros 977 yılında imparatorluk ordusunu ikinci kez mağlup etti ve imparatorluk sarayı Skleros'un gücünü daha yakından hissetmeye başladı.⁷²² Bardas Skleros kazandığı başarılarla Antalya'da bulunan imparatorluk donanmasının da desteğini arkasına aldı. 978 yılının başında Nikomedia'yı da ele geçiren Bardas, böylece başkenti hem karadan hem de denizden kuşatacak noktaya ulaştı.⁷²³ *Parakoimomenos* Basileios tarafından bir donanma gönderildi ve Skleros'un deniz gücü mağlup edildi. Ardından Komutan Erotikos'u Skleros'un kuşatması altındaki Nikaia (İzmit)'i savunması için gönderdi. Erotikos buğday ambarlarını kumlarla doldurarak Skleros'a göstermiş ve uzun süre açlıkla baş edebileceklerini söylemiştir. Ancak bir süre sonra Erotikos şehirden istediği adamlarıyla çıkması karşılığında Skleros'a şehri teslim edeceğini bildirdi ve Skleros da bunu kabul ederek Nikaia'yı ele geçirdi.⁷²⁴ Bardas'ın kazandığı zaferler Bizans başkentinde olumsuz bir hava estiriyordu. İmparatorun danışmanları *Parakoimomenos* Basil'e Khios (Sakız) Adası'nda sürgünde bulunan Bardas Phokas'tan isyanı bastırmasını talep etmesini önerdiler. Çünkü Anadolu'daki ordular artık isyancıların kontrolü altındaydı ve askerî

⁷²¹ Zonaras, s. 28; Diyakon Leo, s. 212; Skylitzes, s. 303

⁷²² Zonaras, s. 28; Skylitzes, s. 304

⁷²³ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 190; Norwich, *Bizans II*, s. 190

⁷²⁴ Zonaras, s. 29; Skylitzes, s. 306;

yeteneğine güvenebilecekleri tek generâl Bardas Phokas'tı. Neticede *Parakoimomenos* Basileios bu öneriyi kabul etti ve Bardas Phokas 978 yılının başlarında başkente geldi.⁷²⁵ Bardas Phokas, II. Nikephoros Phokas'ın yeğeniydi ve onun da imparatora karşı isyan etmesinden çekiniliyordu. Bu yüzden ileride isyan etmeyeceğine dair büyük yeminler ettirilmesinin ardından *domestikos* unvanıyla imparatorluk kuvvetlerinin başına geçmesine izin verildi.⁷²⁶ Bardas Phokas kuvvetlerini sağlamlaştırmak için Kayseri'ye ilerledi. İki ordu Amorian yakınlarında karşılaştı ve Bardas Skleros imparatorluk ordusunu mağlup etti. Ancak Bardas Phokas yaklaşık iki ay sonra neredeyse aynı kuvvette bir orduyla yeniden Skleros'un karşısına çıktı. İki komutan da kendisine güveniyordu ve teke tek bir dövüş yaparak kazananın bu şekilde belirlenmesine karar verdiler.⁷²⁷ Psellos Bardas Phokas ve Bardas Skleros arasında 24 Mart 979 tarihinde gerçekleşen düelloyu şu şekilde anlatır: "*Asi Skleros aceleci davrandı, bu çeşit dövüşün kurallarını unutup Phokas'a yaklaşarak bütün kuvvetiyle onun başına vurdu. Hızla ilerlerken vurduğu içi darbe daha da şiddetliydi. Bu beklenmedik darbe ile bir an afallayan Phokas, dizginlerin kontrolünü kaybetti. Fakat kendini çabuk toparladı ve o da aynı şekilde rakibinin başına vurarak onun dövüş hirsına son verdi ve kaçmaya mecbur etti.*"⁷²⁸ Böylece Bardas Skleros'un isyanını bastırılmış oldu. Bardas Skleros ordusuyla birlikte Silvan'ın 10 kilometre kuzeyinde bulunan Bûşât'a geldi ve kardeşi Konstantinos'u Büveyhoğullarında *emîrû'l-ümera'sı* Adududdevle'ye göndererek halifeye anlaşmak istediğini bildirdi. Ancak Adududdevle Konstantinos'u esir aldıktan sonra Skleros'u da üç yüz adamıyla birlikte Bağdat'a getirdi ve Skleros burada hapse atıldı.⁷²⁹

⁷²⁵ Psellos, s. 7; Skyitzes, s. 307; Zonaras, s. 29; Norwich, *Bizans II*, s. 190

⁷²⁶ Psellos, s. 7; Skylitzes, s. 307; Zonaras, s. 29

⁷²⁷ Psellos, s. 8; Zonaras, s.30; Skylitzes, s. 309

⁷²⁸ Psellos, s. 8

⁷²⁹ Psellos, s. 9; Urfalı Mateos, s. 36-37; Skylitzes, s. 311

3.1.2. *Parakoimomenos Basileios*'un Azledilmesi (985)

Bardas Skleros'un isyanının bastırılmasını izleyen yıllarda II. Basileios ve amcası *parakoimomenos* Basileios arasında anlaşmazlıklar yaşanmaya başladı. II. Basileios artık amcasının güdümünde olmadan imparatorluğa tek başına hükmetmek istiyordu. Ancak *Parakoimomenos* Basileios kolay alt edilebilecek birisi değildi. Hadım olmasına rağmen başkentte büyük bir otoriteye sahipti ve imparatorluğun iplerini genç II. Basileios'a bırakmaya niyeti yoktu. II. Basileios'un verdiği emirleri kendi yetkisinin kullanarak geçersiz kılıyordu ve böylece genç imparator yönetimde adeta etkisiz eleman görünümündeydi. II. Basileios ise bir an önce bu durumdan kurtulmak ve imparatorluğu tek başına idare etmek istiyordu. *Parakoimomenos* Basileios'un rüşvet aldığına dair söylentiler başkentte uzun süredir yayılıyordu. Bunun üzerine *Parakoimomenos* Basileios'un imparatora karşı aralarında Bardas Phokas'ın da bulunduğu, bazı komutanlarla isyan girişiminde olduğu anlaşılınca *Parakoimomenos* Basileios 985 yılında tutuklandı.⁷³⁰ Basileios'un bütün malları müsadere edildi ve ardından sürgüne gönderilmesine karar verildi. Ancak imparatorun öfkesi dinmemişti. Basileios'un yaptırdığı Aziz Basileios Manastırı'nı halkın tepkisinden çekinip yıktıramasa da manastırın içindeki bütün eşyaları kamulaştırdı ve manastırı adeta boşalttı. Bu yaşananları *Parakoimomenos* Hadım Basileios gücünü neredeyse tamamen yitirdi ve sürgüne gönderildikten kısa süre sonra hayatını kaybetti.⁷³¹ Ostrogorsky de II. Basileios'un 976 yılında tahta çıkmasına rağmen bağımsız bir imparator olarak hüküm sürmeye 985 yılında *Parakoimomenos* Basileios'un azledilmesinden sonra başladığını vurgulamaktadır.⁷³² II. Basileios, *Parakoimomenos* Basileios'un azledilmesinin yayınlamış olduğu ve kendisinin onayının olmadığı kanunların geçersiz olduğunu ilan ederek adeta tek başına hükümdar oluşunu ilan etmiştir.⁷³³

⁷³⁰ Norwich, *Bizans II*, s. 190; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 278

⁷³¹ Zonaras, s. 36; Psellos, s. 14-15

⁷³² Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 278

⁷³³ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 278-279

3.1.3. Bardas Skleros ve Bardas Phokas İsyancıları (987-989)

II. Basileios'un Bulgarlara karşı uğradığı bozgun (II. Basileios dönemindeki iç ve dış gelişmeler ayrı ayrı ele alındığı için Bulgarlara karşı alınan yenilgi Bulgar Savaşları başlığında ele alınmıştır.) Bizans içinde yeniden isyan girişimlerine sebep oldu. 979 yılında giriştiği isyan hareketinde başarısız olan Bardas Skleros, 987 yılında Bağdat'tan kaçarak Bizans topraklarına girdi. Bardas Skleros 987 yılının ilk günlerinde Melitene'ye geldi ve burada birlikleri tarafından kendisini imparator ilan ettirdi.⁷³⁴ Hadım Basileios'la kurduğu ilişkiden dolayı *domestikos* görevinden azledilerek Antalya *düklüğü* görevine atanan Bardas Phokas, Bardas Skleros'un isyanını bastırması için yeniden Anadolu'daki orduların başkomutanlığına getirildi. Ancak Bardas Phokas kendisine yapılan muamelelerin intikamını almak için imparatora karşı ayaklandı ve 15 Ağustos 987 günü askerleri tarafından Kharsanion'da imparator ilan edildi. Bardas Phokas ordudaki önemli komutanlar ve Anadolu aristokrasisinin önde gelen isimleri tarafından destek görüyordu. Bu yüzden onun isyanı çok daha tehlikeli görünüyordu.⁷³⁵

Bardas Skleros, Bardas Phokas'ın da isyan bayrağını çektiğini öğrenince onunla beraber hareket etmek için Phokas'a haber gönderdi. Bardas Phokas bu teklifi kabul etti ve isyanın başarıya ulaşması halinde Konstantinopolis de dâhil olmak üzere imparatorluğun Avrupa'daki topraklarını kendisinin alacağını, geri kalan bütün Asya topraklarını ise Skleros'a bırakacağını bildirdi. İki isyancı komutan Kapadokya'da buluştuğu sırada Bardas Phokas, Skleros'u yakalattı ve 14 Eylül 987 tarihinde Skleros'u Tyropion Kalesi'nde hapsedti.⁷³⁶ Böylece Bardas Phokas Skleros'un kuvvetlerini de kendi ordusuna kattı ve büyük bir güce sahip oldu. Bardas Phokas'a Anadolu'da büyük bir destek vardı ve kısa sürede ordusuyla Marmara kıyılarına kadar ulaştı. Bardas 988 yılının başlarında ordusunu ikiye böldü ve *patrikios* Delphinas'ı

⁷³⁴ Norwich, *Bizans II*, s. 193

⁷³⁵ Psellos, s. 9; Zonaras, s. 33; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 281

⁷³⁶ Zonaras, s. 34; Skylitzes, s. 318; Psellos, s. 11 d. 26

Konstantinopolis'in karşı kıyısında yer alan Khryso polis'e gönderdi. Kendisi ise birlikleriyle Abydos'a ilerledi. Böylece başkente iki taraftan saldırmayı planladı.⁷³⁷

II. Basileios isyancılara tek başına karşı koyamayacağını gördü ve Kiev Knezi Vladimir'den yardım istedi. Vladimir'in Bizans sarayına gönderdiği elçiler, Svyatoslav döneminde yapılan anlaşmaya sadık kalınarak 6000 Vereg-Rus askerinden oluşan bir *druzhina*'nın gönderileceğini, ancak buna karşılık Vladimir'in II. Basileios'un kızkardeşi Anna ile evlenmek istediğini iletiler. II. Basileios Vladimir'in Hristiyanlığı kabul etmesi ve halkını da Hristiyanlığa sokması koşuluyla kız kardeşini vereceğini bildirdi. Vladimir imparatorun bu koşulunu kabul etti.⁷³⁸ 988 yılının ilkbaharında 6000 askerden oluşan Vereg-Rus *druzhina*'sı Konstantinopolis'e ulaştı. İmparator bu *druzhina*'nın başına geçti ve başında Delphinas'ın bulunduğu Khryso polis'teki isyancıların üzerine ani bir saldırıda bulundu. Neredeyse bütün askerler kılıçtan geçirildi ve Delphias yakalanarak kazığa oturtuldu.⁷³⁹ II. Basileios başkente döndü ve Bardas Phokas'ın üzerine ilerlemek için hazırlıklara başladı. 989 yılının mart ayında VIII. Konstantinos'un komutasına bir ordu verildi ve Abydos'a gönderildi. Ardından II. Basileios da Lampsakos (Lapseki) yakınlarına ilerledi. 13 Nisan 989 günü iki ordu karşılaştı. İmparatorluk ordusu isyancıların ordusuna saldırdı ve isyancıları adeta bozguna uğrattı. Bardas Phokas atıyla II. Basileios'un üzerine doğru dörtlünel koşarken bir anda sendeledi ve atından düştü. Bir süre hareketsiz yerde yatan Bardas'ın öldüğü anlaşıldı.⁷⁴⁰ Psellos ve Zonaras Bardas Phokas'ın zehirlendiğini ileri sürerken, Ostrogorsky ve Norwich ise kalp krizi neticesinde öldüğünü belirtmektedirler.⁷⁴¹

Bardas Phokas'ın ölümüyle Bizans tahtına yönelik gerçekleştirilen bir isyan hareketi daha bastırılmış oldu. Diğer isyancı Bardas Skleros ise tutsak olmasına rağmen halen

⁷³⁷ Zonaras, s. 35; Skylitzes, s. 319

⁷³⁸ Zonaras, s. 35; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 408

⁷³⁹ Zonaras, s. 35; Skylitzes, s. 319

⁷⁴⁰ Zonaras, s. 36; Psellos, s. 13; Skylitzes, s.320

⁷⁴¹ Zonaras, s. 36; Psellos, s.13-14; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 282

hayattaydı. Bardas Skleros, Bardas Phokas'ın karısının gözetimi altında Tyropoion'da tutuluyordu. Ancak Bardas Phokas'ın ölümünün ardından Bardas'ın karısı imparatorun intikamının alınması için Bardas Skleros'u serbest bıraktı. Psellos'a göre Skleros fiziksel olarak Bardas kadar güçlü olmasa da askerî zekâ yönünden ondan daha üstündü.⁷⁴² Skleros'un yeniden isyana girişecek olmasından tedirgin olan II. Basileios, Skleros'a bir mektup göndererek eğer isyandan vazgeçerse ona *kouropalates* unvanını vereceğini bildirdi. Skleros yaşlandığını ve eski gücünde olmadığını düşünerek imparatorun teklifini kabul etti. Skleros ve isyancı askerler bir daha isyan etmemeleri koşuluyla bütün eski imtiyazlarından faydalanacaklardı.⁷⁴³ Anlaşmayı yüz yüze onaylamak için II. Basileios ve Bardas Skleros 11 Ekim 989 günü Bitinya'da bir araya geldiler. II. Basileios iki görevli eşliğinde zorlukla yürüyebilen Skleros'u gördüğünde büyük bir şaşkınlığa uğramış ve çevresindekilere; “*Demek korktuğum adam buymuş! Kendi başına yürüyemeyen bir bunak!*” diyerek şaşkınlığını belirtmiştir.⁷⁴⁴ Bardas Skleros görüşmeye ayağında erguvan renkli sandaletleriyle gelmişti ve imparatorun sarayına girmeden önce bu sandaletleri çıkarttı. Ardından imparatorla kucaklaştılar ve birlikte yemek yediler. İmparator II. Basileios imparatorlukta karışıklıkların çıkmasını nasıl engelleyeceğini sorduğunda Skleros şöyle bir cevap verdi: “*Fazla gururlanan valileri ez. Seferdeki kumandanlara fazla imkân tanıma. Onları haksız taleplerle bitkin düşür ki, kendi dertleriyle uğraşsınlar. İmparatorluk konsillerine kadın kabul etme. Kimseye fazla açılma. Gizli plânlarını pek az kişiyle paylaş*”⁷⁴⁵ Norwich, II. Basileios'un bu sözleri asla unutmadığını ve bu tarihten itibaren iç politikasını bu sözlere göre şekillendirdiğini belirtmektedir.⁷⁴⁶

⁷⁴² Psellos, s. 16

⁷⁴³ Norwich, *Bizans II*, s. 197

⁷⁴⁴ Psellos, s. 18

⁷⁴⁵ Psellos, s. 18

⁷⁴⁶ Norwich, *Bizans II*, s. 197

3.2. Askerî ve Siyasi Gelişmeler

3.2.1. Bulgar Savaşları

3.2.1.1 Birinci Devre (975-997)

Ioannes Çimiskes'in faaliyetleri ve Rus knez Svyatoslav'ın işgali sonrasında Bulgaristan'ın doğu kısmı yakılıp yıkılmış ve Bulgar topraklarının bir kısmı Bizans'a ilhak edilmişti. Ancak Bulgaristan'ın batı kesimleri ve Makedonya bölgesinde kalan toprakları Bizans ve Rus saldırılarından çok fazla etkilenmemişti. Ioannes Çimiskes de Dristra zaferinden sonra Bulgar sınırını sağlama aldığı düşünerek dikkatini doğuda yapacağı seferlere kaydırmıştır.⁷⁴⁷ Ioannes Çimiskes'in ölümünün ardından Makedonya'daki eyaletlerden birinin valisi olan *komes* Nikolaos'un oğulları David, Mosses, Aaron ve Samuel liderliğinde bir Bulgar isyanı meydana geldi.⁷⁴⁸ *Kometopoloï* (Kont Oğulları) olarak adlandırılan bu dört kardeşin isyanı kısa sürede büyüdü ve Balkanlara yayıldı. Konstantinopolis'te esir olarak bulunan Bulgar Çarı II. Boris, isyanı haber aldıktan sonra kardeşi Romanos ile birlikte saraydan kaçarak isyancılara katılmak üzere harekete geçti. Boris Bulgar sınırını geçerken Bulgarlar tarafından casus olduğu gerekçesiyle okla vuruldu. Ancak kardeşi Romanos isyancıların yanına ulaşmayı başardı ve kimliğini onlara açıkladığında Bulgar askerler onu sevinçle karşıladılar. Ancak Romanos Konstantinopolis sarayında hadım edilmişti ve bu yüzden çarlık tahtında hak iddia edemezdi. Bulgarlar Samuel liderliğinde isyanlarını sürdürdüler.⁷⁴⁹ Bizans İmparatoru II. Basileios bu dönemde Bardas Skleros'un isyanıyla uğraştığı için Samuel herhangi bir mukavemet görmeden hakimiyet sahasını genişletti. Samuel Trakya, Makedonya ve Adriyatik kıyılarına yaptığı saldırılarla kısa sürede topraklarını ve nüfuzunu genişletmeyi başardı. 980 yılına gelindiğinde Samuel Selanik'e kadar olan Makedonya arazisini ve Teselya'nın bir

⁷⁴⁷ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.217; Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s. 73

⁷⁴⁸ Skylitzes, s. 312; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 189

⁷⁴⁹ Skylitzes, s. 312, Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier...*, s.59; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 221

kısmını elinde tutuyordu. Samuel Çimiskes'in ortadan kaldırdığı Bulgar Patrikliğini de Ohrid'de yeniden tesis etti.⁷⁵⁰ Ardından dikkatini Teselya toprakları üzerine yoğunlaştırdı ve 980 yılından itibaren sürekli olarak Teselya'nın önemli şehri Larissa'yı kuşatmaya başladı. Serez ve Selanik'e de saldıran Samuel 986 yılında Larissa'yı ele geçirerek Teselya'nın bu önemli kenti üzerinde hakimiyet sağladı. Şehrin en kutsal emaneti olan Aziz Akhilleios'un naaşı da Samuel'in başkenti olan Prespa'daki katedrale götürüldü.⁷⁵¹ II. Basileios, Bardas Skleros'un isyanıyla meşgul olduğu için Samuel'in faaliyetlerine karşılık veremiyordu. Ancak Larissa'nın Samuel tarafından ele geçirilmesi Bizans sarayında büyük bir şok etkisi yarattı. II. Basileios Samuel'e karşılık vermek için harekete geçti ve bizzat ordusunun başında yola çıktı. İmparatorun yola çıktığını öğrenen Samuel, kardeşi Aaron ve hadım prens Romanos'la birlikte imparatora karşı koymak için harekete geçti. II. Basileios Meriç Nehri'ni geçtikten sonra Trayan Kapısı'ndan Serdika'ya girdi. Serdika'nın kırk mil uzağında bulunan Stoponium köyünde karargahını kurdu ve destek kuvvetleri beklemeye başladı. II. Basileios 986 Temmuz'unda Serdika kuşatmasını başlattı. Ancak kuşatmanın yirminci gününde II. Basileios birlikleriyle geri çekilmeye başladı. Ordu geri çekilme esnasında 17 Ağustos günü Trajan Kapısı'ndan geçerken Samuel'in birlikleri tarafından baskına uğradı ve Bizans ordusu büyük bir bozguna uğradı. II. Basileios beraberindeki az sayıda askerle Filibe'ye ulaştı ve oradan da başkente ilerledi.⁷⁵² Savaş meydanında olduğunu söyleyen Diyakon Leo, Bulgarların çok sayıda Bizans askerini öldürdüğünü, imparatorluk çadırını ve hazinesini yağmaladığını ve kendisinin tanrının yardımı sayesinde hayatta kaldığını söylemiştir.⁷⁵³ Bulgar Samuel, II. Basileios'un Bardas Skleros ve Bardas Phokas'ın isyanlarıyla meşgul olduğu 987-989 yılları

⁷⁵⁰ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.280; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.192

⁷⁵¹ Skylitzes, s. 313; Catherine Holmes, *Basil II and Governance of Empire (976-1025)*, Oxford University Press, 2006, s.402; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.222; Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier...*, s. 59-60

⁷⁵² Diyakon Leo, s. 214-215; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.222

⁷⁵³ Diyakon Leo, s. 214-215.

arasında Bulgaristan'ın doğusunda bulunan Preslav ve Pliska'yı da ele geçirmiş ve hakimiyetini Karadeniz kıyılarına kadar genişletmiştir.⁷⁵⁴

İç savaşın sona erdiği yıl olan 989 yılı Bizans için felaketlerle dolu bir yıl olmuştu. Kış mevsimi o kadar sert geçmişti ki Boğaz'ın üstü buzla kaplanmıştı. 7 Nisan gecesi ise gökyüzünde ateşe benzeyen ışıklar görünmeye başladı ve temmuz ile ağustos aylarında da gökyüzünde çok büyük bir kuyruklu yıldız görünüyordu. 25 Ekim gecesi ise başkentte büyük bir deprem meydana geldi ve Ayasofya bu depremde büyük zarar gördü.⁷⁵⁵ Bizans'a o yılın son darbesi ise Bulgar Samuel'den geldi. Samuel Makedonya'nın eteklerinde bulunan ve Selanik'i ele geçirmek için stratejik bir nokta olan Berrhoea'yı ele geçirdi. Bunun üzerine II. Basileios Samuel'e karşı harekete geçti. 991 yılının başında başkentten ayrılan II. Basileios, şubat ayında Didymotichum'da bulunan ve hayatını sürdüren Bardas Skleros'un yanına uğrayıp ondan yardım istedi. Bardas Skleros yaşlılığını ve hastalığını ileri sürerek imparatora yardım edemeyeceğini bildirdi. Bunun üzerine imparator ordusuyla birlikte Makedonya üzerinden Selanik'e ilerledi. II. Basileios'un 991-994 yılları arasında Makedonya bölgesinde yaptığı savaşlar hakkında net bir bilgi bulunmamasına rağmen çok sayıda şehri ele geçirdiği ve beraberinde büyük bir ganimetle Konstantinopolis'e döndüğü malumumuzdur. Ayrıca Berrhoea da geri alınmıştır. Ancak bu 4 yıllık süre boyunca II. Basileios sürekli olarak Makedonya'da kalmayıp muhtemelen sık sık başkente dönerek iktidarında bir boşluk oluşmamasına dikkat etmiştir.⁷⁵⁶ Ayrıca Samuel'e karşı Balkanlarda ittifak girişimlerinde de bulunarak elini güçlendirmek istemiştir. Bu amaçla Sırp topraklarının büyük bir bölümünü elinde tutan Diokleia hükümdarı Ioannes Vladimir'le ittifak kurmak istemiştir. Bu amaçla Konstantinopolis'e gelecek olan Sırp elçi heyeti 991 yılında Arap korsanlar tarafından

⁷⁵⁴ Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s.74

⁷⁵⁵ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.226; Norwich, *Bizans II*, s.199

⁷⁵⁶ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s. 228

Lemnos'ta esir alınmalarına rağmen 992 yılında Konstantinopolis'e ulaşmıştır.⁷⁵⁷ II. Basileios coğrafi olarak başkente uzak olan ve savunulması her daim zor olan Adriyatik kıyılarında da güvenliğin sağlanması gerektiğini düşünüyordu. Bu yüzden Adriyatik kıyılarında faaliyet gösteren ve etkin durumda olan Venediklilerle de iş birliği yapmayı hedefledi. Bu hedef doğrultusunda 992 yılında, Venedik'in idarecisi II. Pietro Orseolo ile bir anlaşma yapıldı ve Venedikli tüccarlara ekonomik imtiyazlar verilmesi kararlaştırıldı. Bu imtiyaz karşılığında Adriyatik kıyılarında Bizans'a karşı bir saldırı olduğunda Venedik donanması ile Bizans'a yardım edecekti.⁷⁵⁸ Nitekim 1002 yılında Sicilya'daki Fâtımîlerin Apulia'daki Bari şehrine saldırıları Venedik donanmasının yardımı sayesinde savuşturuldu. II. Basileios Venediklilerle iş birliğinin sürdürülmesi amacıyla Argyros ailesinden soylu bir kızı Venedik *doge*'u II. Pietro Orseolo'nun oğlu ve ondan sonra tahta çıkacak olan Peter ile evlendirdi. Ancak evlilikten bir yıl sonra Venedik'te vuku bulan veba salgınında Peter ile karısı ve çocukları hayatlarını kaybettiler.⁷⁵⁹

994 yılında Fâtımîlerin Halep ve Antakya'ya saldırmasının ardından II. Basileios Makedonya'dan ayrıldı ve Selanik'i Bulgar saldırılarına karşı koruması için komutan Gregory Taronites'i görevlendirdi.⁷⁶⁰ Ancak imparatorun bölgeden ayrılmasından kısa süre sonra Samuel'in Selanik'e doğru harekete geçtiği öğrenildi. Samuel'in öncü birlikleri Gregory Taronites'in oğlu Asoitos'un ordusunu bozguna uğrattı. Ardından Gregory Taronites'in ordusu da Bulgar ordusu tarafından mağlup edildi ve Samuel Selanik'e doğru ilerledi. Kısa süre sonra Berhhoea'yı tekrar ele geçirdi. II. Basileios Anadolu topraklarında Fâtımîlere karşı mücadele

⁷⁵⁷ Fine, *Early Medieval Balkans...*, s. 193-194; Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier...*, s. 60; Lavra Manastırı'ndan Eylül 993 tarihli bir belgede, Samuel'in hâkim olduğu topraklardan kaçınmak için deniz yoluyla Konstantinopolis'e gitmek zorunda kalan Sırp elçilik heyetinden bahsedilmektedir. Bkz. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 285 d. 4

⁷⁵⁸ Norwich, *Bizans II*, s. 207; John Julius Norwich, *A History of Venice*, Penguin Books, 2003, s. 50-51

⁷⁵⁹ Skylitzes, s. 325; Frederic C. Lane, *Venice: A Maritime Republic*, The John Hopkins University Press, Baltimore and London, 1973, s.26-27; Bkz: Norwich, *A History of Venice*, s.46.

⁷⁶⁰ John Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.194; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.286

verdiği için Balkanların savunmasında Nikephoros Uranos'u görevlendirdi.⁷⁶¹ Samuel II. Basileios'un Makedonya bölgesinden ayrılmasının ardından Bizans'ın zengin ticaret merkezi olan Selanik ve Teselya'nın en önemli şehri olan Larissa'ya ve bu şehirlerin çevrelerine yeniden saldırmaya başladı. Samuel'in saldırıları Athos Manastırı'na kadar ulaştı ve manastırdakiler büyük korku yaşadılar.⁷⁶² Samuel 997 yılında Dyrrachium'u da ele geçirdi. Şehrin önemli isimlerinden olan Chyselios'un kız kardeşiyle evlenerek Dyrrachium'a hâkim olan Samuel, esir aldığı Gregory Taronites'in oğlu Asoitos'u kendi kızıyla evlendirerek bu şehrin kontrolünü Asoitos'a bıraktı.⁷⁶³ Samuel artık Ege Denizi'nden Adriyatik kıyılarına kadar uzanan coğrafyanın hakimiyetini elinde tutuyordu. Nikephoros Uranos komutasındaki Bizans ordusu Samuel'e karşı harekete geçti ve Teselya bölgesine ilerledi. Nikeferos'un geldiğini haber alan Samuel ordusunu, Termopylae Geçidi yakındaki Sperkhios Nehri'nin kenarında konuşlandırdı. Samuel, Nikeferos'un ordusunun nehri geçemeyeceğini ve kendisine saldıramayacağını düşünüyordu. Ancak Bizans ordusu nehri aştı ve Bulgar ordusunun beklediği bir anda saldırıya geçti. Bulgar ordusu büyük bir bozguna uğrarken Samuel ve oğlu Romanus zorlukla kaçmayı başardılar. Nikephoros Uranos Bulgar ordusunun mallarını yağmaladıktan sonra ordusuyla birlikte Selanik'e döndü.⁷⁶⁴ Ancak bu yenilgi Samuel açısından büyük bir hezimet olmadı. Samuel Balkanlardaki ilerleyişini sürdürdü ve Diokleia hükümdarı Vladimir'i mağlup ederek Diokleia'yı topraklarına kattı. Vladimir Bulgar sarayında esir alındıktan kısa süre sonra Samuel'in kızlarından biriyle evlendirildi ve vassal kral statüsünde Diokleia'yı yeniden yönetmeye başladı. Vladimir'in amcası Dragomir de Terbunia'nın idaresiyle görevlendirildi.⁷⁶⁵ Samuel'in göstermiş olduğu başarılar Balkanlardaki diğer bir ulus olan Macarları da etkiledi ve

⁷⁶¹ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.228-229; Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier...*, s. 60

⁷⁶² Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier...*, s.60

⁷⁶³ Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.194-195; Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier...*, s.61

⁷⁶⁴ Skylitzes, s.323-324; Zonaras, s.39

⁷⁶⁵ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.286; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.233.

Macar Kralı Stephan, Samuel'le ittifak yapmak için elçi heyeti gönderdi. 997 yılında Samuel'in oğlu Gabriel Radomir ve Macar Kralı'nın kızlarından biri evlendirilerek bu ittifak pekiştirildi.⁷⁶⁶ Stephan Macar tahtına yeni çıkmıştı ve özellikle doğu bölgesinde Körös Nehri civarında egemenliği sürdüren Macar beyi Ajtony Stephan'a tam bir bağlılık gütmüyordu. II. Basileios da Anjtony ile ittifak kurarak Macarlara karşı önlem aldı.⁷⁶⁷

3.2.1.2 İkinci Devre (1001-1018)

II. Basileios 1001 yılında Fâtımîlerle barış yaptıktan sonra gözünü yeniden Balkan topraklarına çevirdi. II. Basileios'un ilk hedefi Serdika'ydı ve Samuel'in topraklarına kuzeydoğu ve kuzeybatı olmak üzere iki koldan saldıracaktı. Bizans ordusu Serdika'ya ilerlerken yol üzerinde bulunan Philippolis'e saldırdı ve burayı ele geçirdi. Ardından Serdika civarındaki bazı kaleleri de geri aldılar ve ardından imparatorun ordusu Mosynoupolis'e geri döndü.⁷⁶⁸ Bulgar topraklarına Kuzeydoğu yönünden saldırmakla görevlendirilen komutanlar Theodorokanos ve Nikephoros Xiphias ise kısa sürede Preslav, Küçük Preslav ve Pliska'yı geri almayı başardılar.⁷⁶⁹ 1002 yılında Bizans ordusu Dristra'nın yukarısında kalan Tuna arazisine saldırılarını sürdürdü. İmparator II. Basileios Vidin'i kuşattı ve 8 aylık bir kuşatmanın ardından Vidin'i ele geçirdi.⁷⁷⁰ İmparator 1003 yılında Makedonya bölgesine saldırdı ve Berrhoia'yı geri aldı. Ardından Larissa'nın üzerine yürüdü. Larissa'nın Bulgar yöneticisi Niculitzes II. Basileios'un ordusuna karşı koymaya gayret gösterse de Bizans ordusu şehri ele geçirdi. Böylece kısa süre içinde Tesalya'da ve Makedonya'nın doğusunda kalan topraklarda Bizans egemenliği yeniden sağlandı.⁷⁷¹

⁷⁶⁶ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.234

⁷⁶⁷ Paul Stephenson, *The Legend of Basil the Bulgar Slayer*, Cambridge University Press, 2003, s. 21

⁷⁶⁸ Zonaras, s.39; Stephenson, *The Legend of Basil the Bulgar Slayer*, s.18

⁷⁶⁹ Skylitzes, s.326; Zonaras, s.39; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.235

⁷⁷⁰ Skylitzes, s.326; Stephenson, *The Legend of Basil the Bulgar Slayer*, s.21; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.197

⁷⁷¹ Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.197; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.236

II. Basileios'un Vidin'in kuşatması sırasında Samuel'in ordusu Edirne'ye ani bir baskın yaptı ve çok sayıda ganimet ile esiri ele geçirdi. II. Basileios Vidin'i ele geçirdikten sonra ordusuyla güneye ilerlerken Skopye kenarındaki Vardar Suyu yakınlarında Samuel'in karargahını gördü. Bizans ordusu Bulgar ordusunu bozguna uğrattı ve Samuel zor da olsa kaçmayı başardı.⁷⁷² Üsküp şehrinin yöneticisi olan ve bir süre Bizans sarayında esaret altında tutulan Romanos, büyük bir mukavemet göstermeden şehri II. Basileios'a teslim etti.⁷⁷³ Samuel, II. Basileios'un sürdürdüğü hareketler neticesinde, 1004 yılının sonunda topraklarının neredeyse yarısını kaybetmişti. Tuna'nın kuzeyine ve Teselya'nın güneyine yapılan saldırılar sonucunda Samuel'in arazisi Bizans kışkacı altına alındı.⁷⁷⁴ II. Basileios dört yıldır aralıksız sürdürdüğü savaşlardan sonra başkente döndü. Bizans imparatorunun Samuel'e karşı gösterdiği üstün başarılar, Samuel'e bağlı olan yöneticilerin üzerinde de etkisini göstermeye başladı. 1005 yılında Dyrrachion kentinin Bulgar Valisi Asothios, şehrin ileri gelenlerinden olan Chryselios'la birlikte Bizans'a müracaat etti. Kendilerine imparatorluk unvanları verilmesi karşılığında şehri Bizans'a teslim ettiler. Böylece Adriyatik'teki hakimiyet için son derece önemli bir nokta olan Dyrrachion yeniden Bizans hakimiyetine dahil oldu.⁷⁷⁵

Kaynaklar 1006 yılından 1014 yılına kadar geçen süre dahilinde Bizans-Bulgar savaşları hakkında detaylı bilgi vermemektedir. Zonaras ve Skylitzes II. Basileios'un 1006 yılından itibaren her yıl Bulgar topraklarına saldırdığını söylerken Urfalı Mateos ise II. Basileios'un 1006 yılından itibaren Balkanlara doğru büyük bir sefer hareketi başlattığını belirtmektedir.⁷⁷⁶ Ancak 1009 yılında Selanik yakınlarındaki Creta köyünde gerçekleşen ve Samuel'in ordularının mağlup edildiği savaş dışında büyük çaplı bir savaş kaynaklarda

⁷⁷² Zonaras, s.40; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.237

⁷⁷³ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.239; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.287

⁷⁷⁴ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.287; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.197

⁷⁷⁵ Skylitzes, s.326; Browning, *Byzantium and Bulgaria...*, s.74

⁷⁷⁶ Zonaras, s.41; Skylitzes, s.330; Urfalı Mateos, *Vekayiname*, s.44

zikredilmemektedir.⁷⁷⁷ Netice itibariyle II. Basileios'un saldırıları sistematik olmasa da Samuel'i yıpratmıştır. Samuel savunma amaçlı olarak imparatorun geçiş güzergahında olan Strymon (Ustrumca) ve Vardar Vadisi arasındaki Kleidion mevkiini çitlerle çevirmiş ve çevresine hendek kazdırmıştır.⁷⁷⁸ Samuel'in kazdırdığı hendekler işe yaramış ve Bizans orduları hendekler karşısında çaresiz kalmıştır. Samuel de Bizans ordusunun dikkatini başka yöne çekmek için Komutan Nestoritsa idaresindeki orduyu Selanik'e göndermiş; ancak bu ordu yolda karşılaştığı Bizans *strategosu* Theophylact Boteniates'in ordusu tarafından bozguna uğradı.⁷⁷⁹ Philippolis *strategos'u* Nikephoros Xiphias, ormanlarla kaplı araziye sızılarak Samuel'in ordusuna arkadan saldırılmasını önerdi. İmparator öneriyi kabul etti ve Xiphias'ın ordusu ormanın içinden geçerek Bulgar ordusunun arka tarafına yerleşti. 29 Temmuz 1014 günü imparatorun ordusu da saldırıya geçti ve Bulgar ordusu adeta kuşatılarak bozguna uğratıldı. Beklenmedik bir saldırıya uğrayan Bulgar ordusunun büyük çoğunluğu kılıçtan geçirildi. Samuel ise oğlunun cesareti sayesinde son anda kurtulabildi ve Prilep'e kaçtı.⁷⁸⁰ Skylitzes'in verdiği rakama göre on dört bin Bulgar askeri esir alındı ve bu esirlerin gözlerine mil çekildikten sonra, her yüz tanesinin yanına bir gözü gören esir refakat edecek şekilde Samuel'e gönderildi.⁷⁸¹ Prilep Kalesi'nde bulunan Samuel, askerlerinin düştüğü durumu görünce felç geçirmiştir ve iki gün sonra 6 Ekim 1014 günü hayatını kaybetmiştir.⁷⁸²

Samuel'in ölümünün ardından Bulgar tahtına Samuel'in Chyrselios'un kızı Agatha'dan olan oğlu Gabriel Radomir oturdu.⁷⁸³ II. Basileios Samuel'in öldüğünü Mosynopolis'teyken öğrendi ve Gabriel-Radomir'in sarayının bulunduğu Bitolia'ya gitti. Radomir'in sarayını yakıp

⁷⁷⁷ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.241; Norwich, *Bizans II*, s.209

⁷⁷⁸ Skylitzes, s.330; Zonaras, s.41

⁷⁷⁹ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.241

⁷⁸⁰ Skylitzes, s.331; Zonaras, s.42; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.287

⁷⁸¹ II. Basileios'a Bulgar askerlere verdiği cezadan dolayı *Bulgar kıran (Boulgaroktonos)* lakabı verilmiştir. Bkz. Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier...*, s.62

⁷⁸² Skylitzes, s.331; Zonaras, s.42 (Ostrogorsky, Skylitzes ve Kedrenos'un kaydettiği esir sayısının birbirleriyle uyuşmasına rağmen yine de abartılı olduğunu ifade etmiştir. Bkz. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.287 d.3

⁷⁸³ Zonaras, s.43; Skylitzes, s.332

yıkan imparator 9 Ocak 1015 günü Selanik'e döndü ve kısa süre sonra da Vodena'yı kuşattı. Kuşatma başarılı oldu ve imparator yeniden Selanik'e döndü. Daha sonra komutanları Nikephoros Xiphias ve Konstantine Diogenes'i Moglena'yı ele geçirmeleri için gönderdi. Komutanlar Moglena'yı ele geçirdiler. Gabriel Radomir çarlıkta henüz bir yılı doldurmadan amcası Aaron'un oğlu Ivan Vladislav tarafından öldürüldü ve yeni Bulgar Çarı İvan oldu. Runciman, Gabriel Radomir'in Samuel'in cesaretine ve yeteneklerine sahip olmamasına rağmen Gabriel'in ölümü ve Ivan Vladislav'ın çar olmasıyla Bulgarların büyük bir güç kaybettiğini ileri sürmektedir. Ivan Vladislav Gabriel Radomir'in karısı ve çocuklarını da öldürmüştür.⁷⁸⁴ Skylitzes Radomir'in tahta çıkmasının ardından II. Basileios'a bir mektup göndererek barış istediğini ileri sürse de bu durumun gerçeği yansıtıp yansıtmadığı şüphelidir.⁷⁸⁵

Ivan Vladislav Radomir'i öldürdükten sonra 1016 yılının ağustos ayında II. Basileios'a bir elçi yollayarak barış yapmak istediğini bildirdi. II. Basileios Vladislav'ın kendisine gönderdiği mektuba cevap olarak, Moglena'da esir alınıp Bizans hizmetine alınan *Kavkan* Theodore Kpachanes'u Vladislav'ı öldürmesi için gönderdi. Vladislav kendisine düzenlenen suikasti önledi ve Bulgarlar Bizans'la yeniden gergin bir duruma geldi. Vladislav, Diokleia yöneticisi ve Samuel'in damadı olan Vladimir'i de öldürdü ve Diokleia üzerinde hakimiyet kurdu. Ardından Bizans'ın Adriyatik'teki önemli noktası Dyrrachium'u kuşattı. Bunun üzerine II. Basileios yeniden Balkanlara sefere çıktı. İmparator Ostovos gölü civarını, Soskos'u ve Pelagonia'yı işgal etti. Bu bölgelerde ele geçirdiği Bulgar esirleri kör ettirdi ve Ohrid'e ilerledi. Ohrid'i de ele geçirdikten sonra Pelogia bölgesine ilerledi ancak burada Bulgarlar tarafından ani bir baskına uğradılar. İmparator Bulgar topraklarında bazı kazanımlar elde etmesine rağmen

⁷⁸⁴ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.245

⁷⁸⁵ Skylitzes, s.335

Bulgarlara tam olarak boyun eğdiremeden 1016 yılının ocak ayında Konstantinopolis'e döndü⁷⁸⁶

II. Basileios 1017 yılında Triaditza'yı kuşattı. Kuşatma 88 gün sürmesine rağmen başarıya ulaşmadı ve imparator Mosynopolis'e çekildi. Baharda Bizans ordusu yeniden Bulgaristan topraklarına girdi. Bizans komutanları Konstantinos Diogenes ve David Areinates Pelogonia Kalesini ele geçirdiler. II. Basileios Vladislav'ın Tuna'nın kuzeyinde yaşayan Peçeneklerle irtibata geçtiğini ve Bizans'a karşı ortak saldırı yapacaklarına dair bir haber aldı. Peçenekler uzun yıllardır Bizans'ın doğal müttefikleriydi ve Vladislav'ın Peçeneklerle iş birliğinde bulunması II. Basileios'u hem şaşırttı hem de tedirgin etti. Bizans hızlıca harekete geçti ve Peçeneklerle irtibat kurarak Peçenekleri Bulgar müttefikliğinden ayırdı.⁷⁸⁷ İmparator 1018 yılının başında başkente döndüğünde Vladislav Dyrrachium'u kuşattı. Ancak Vladislav kuşatma sırasında öldürüldü.⁷⁸⁸ Runciman, Vladislav'ın ölümünün Bulgaristan'ın sonu anlamına geldiğini ileri sürer. Neticede Vladislav'ın oğulları çocuk yaşta ve Vladislav'ın ardından Bulgar liderler arasındaki umut ve iş birliği çözülmeye başlamıştı.⁷⁸⁹ Vladislav'ın ölüm haberini alan II. Basileios hızlıca *Patrikios* Niketas Pegonites komutasındaki ordusunu Makedonya bölgesine gönderdi. Vladislav'ın ölümünden sonra yerel Bulgar liderler Bizans ordusuna büyük bir direniş göstermediler. Bulgar yönetici Krakra'nın kardeşi ve oğlu Edirne'de imparatorla buluşarak Pernikos Kalesi'ni ve çevresindeki 35 kaleyi Bizans'a teslim edeceklerini bildirdiler. Bunun üzerine imparator Krakra'nın oğluna *patrikios* unvanı verdi. İmparator Mosynopolis'teyken Bitolia, Morovizd ve Liplyan'ın yöneticileri de gelerek şehirleri Bizans'a teslim edeceklerini bildirdiler.⁷⁹⁰ Vladimir'in karısı Maria, Bulgar Patrik David'le II. Basileios'a haber gönderdi ve istediği koşullar sağlanırsa teslim olacağını bildirdi. II. Basileios

⁷⁸⁶ Skylitzes, s.334-335

⁷⁸⁷ Skylitzes, s.337; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.248

⁷⁸⁸ Skylitzes, s.338; Zonaras, s.43

⁷⁸⁹ Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.249

⁷⁹⁰ Skylitzes, s.338; Zonaras, s.43

1018 yılının mart ayında Bulgar başkenti Ohrid'e girdi ve şehri kansız bir şekilde teslim aldı. II. Basileios Maria ve çocuklarının hayatlarının güvencede olduğunu bildirdi. Dağlara sığınan Maria'nın üç oğlu kısa sürede yakalandı ve büyük oğul Prusianos *magistros* unvanı alırken diğer iki kardeşe *patrikios* unvanı verildi.⁷⁹¹ II. Basileios Bulgar Maria ve ailesini Prespa'da bırakarak Bizans hakimiyetini reddeden General Ivatsia'nın üzerine ilerledi. Bizans komutanı Eustathius'ın tuzağa düşürmesiyle Ivatsia yakalanarak kör edildi. Eustathius bu başarısının ardından Dyyrachium *strategosu* oldu. Komutan Xiphias da faaliyetlerine devam etti ve Bulgaristan'ın büyük bir kısmı Bizans'a diz çöktü. 1019 yılında Sirmium'da bağımsız bir prenslik teşekkül etmeye çalışsa da Konstantin Diogenes' bu oluşumu kolayca dağıttı. İmparator II. Basileios bütün Bulgaristan'ı hakimiyeti altına aldıktan sonra Atina'ya giderek Meryem Kilisesi'nde ibadet etti.⁷⁹²

II. Basileios'un Bulgaristan'ı ele geçirmesiyle birlikte Slavların Balkanlara gelişlerinden beri ilk defa bütün Balkan yarımadası Bizans hakimiyetine girmiş oldu. II. Basileios Bulgaristan'ın tamamıyla Bizans'a ilhak olmasını istiyordu. Bu yüzden Bulgar halkına savaşlardaki tutumundan zıt bir şekilde, son derece ılımlı yaklaştı. Bulgarların vergilerini bir süre daha düşük tuttu ve aynı olarak ödemelerine karar verildi. Ohrid patrikliği başpiskoposluk derecesine indirildi. Bulgar başpiskoposunun imparator tarafından atanması dışında Bulgar başpiskoposluğu bağımsız olacaktı. Bulgaristan sınırları dahilindeki bütün piskoposluklar Okhrida başpiskoposluğa bağlanacaklardı.⁷⁹³ Bulgaristan toprakları üzerinde *thema* sistemi kurularak Bizans topraklarına dahil edildi. Üsküp merkezli Bulgaristan Theması ve Tuna'nın güneyinde Silistre merkezli Paristrion Theması kuruldu. Tuna ve Sava nehirlerinin kıyısında bulunan Sirmium da *thema* olarak teşkilatlandırıldı. Diokleia, Zakhlumia, Rascia ve Bosna toprakları ise *thema* sistemine dahil edilmedi ve buraların yerli prensleri tarafından idare

⁷⁹¹ Skylitzes, s.339; Zonaras, s.44; Runciman, *A History of the First Bulgarian Empire*, s.249-250.

⁷⁹² Skylitzes, s.344

⁷⁹³ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.288; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.199

edilmesine karar verildi. Bu prensler bir nevi Bizans vassalidiler.⁷⁹⁴ Bulgar aristokrat sınıfı da Bizans sosyal hiyerarşisine alınarak yüksek makamlara getirildi ve böylece Bizans'a bağlı olmaları sağlandı. *Magistros* unvanı verilen Prusianos Brukellaria themasının strategos'u olurken kardeşi Aaron ise Vaspurakan bölgesinin katepanosu olarak atandı.⁷⁹⁵

3.2.2. Müslümanlarla Yapılan Mücadeleler

II. Basileios tahta çıktıktan hemen sonra iç isyanlar ve Bulgar saldırılarına karşı mücadele etmek zorunda kaldığı için imparatorluğun doğu sınırlarındaki gelişmelerle yakından ilgilenememişti. Ayrıca Anadolu'da yaşanan Bardas Skleros ve Bardas Phokas ayaklanmaları da imparatorluğun doğu topraklarında aktif bir siyaset izlemesini engellemiştir.⁷⁹⁶ Fâtımîler bu fırsattan yararlanarak Bizans topraklarına yönelik saldırılarda bulunmuş ve özellikle Halep üzerinde hakimiyet kurmak için mücadele vermiştir. Hamdânîlerin hakimiyetinde bulunan Halep'in kontrolünün sağlanması hem Bizans hem de Fâtımîler için son derece elzemdi. Ancak her iki devlet de Halep'i doğrudan hakimiyetleri altına almak istemiyor, vassalları olarak idare etmek istiyorlardı. Bizans için Halep'in kontrolünün sağlanması Antakya ve Anadolu topraklarının güvenliğinin sağlanması için elzemdi. Fâtımî Halifesi el-Aziz Billah Bizans'a karşı güçlü bir savunma hattı oluşturmak için Filistin ve Güney Suriye'nin kontrolünü elinde olması gerektiğini düşünüyordu.⁷⁹⁷

967 yılında Seyfüddevle'nin ölümünün ardından Hamdânîler'in başına Seyfüddevle'nin oğlu Ebü'l-Meâlî Sa'düddevle'nin geçmesinin ardından Hamdânîlerde iç karışıklıklar yaşamaya başladı. Seyfüddevle'nin azatlı kölesi Kargaveyh Haleb'in idaresini ele geçirdikten sonra Bizans'a haraç vermeyi kabul etti. Kargaveyh Fâtımîlerle de yakın temasta bulundu ve Halep'teki hutbeler Fâtımî halifesi adına okunmaya başladı. 978 yılında Ebü'l-Meâlî

⁷⁹⁴ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.289-290

⁷⁹⁵ Norwich, *Bizans II*, s.211

⁷⁹⁶ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.359

⁷⁹⁷ Kennedy, *The Prophet and the Age of the Caliphates...*, s.321; Çelik, *Fatımiler Devleti Tarihi (909-1171)*, s.236

Sa'düddeve Halep'i kuşattı ve Halep'in idarecisi Bekcur'u Hıms'a vali olarak atayarak yeniden Halep'e sahip oldu. Ancak Bekcur ve Sa'düddeve arasındaki ilişki kısa sürede bozuldu ve Sa'düddeve Abbasilere yaklaşırken Bekcur ise Fâtımî Halifesi el-Aziz Billah ile ilişki kurdu. Sa'düddeve Bizans'la da ilişkilerini sürdürüyordu. Halife Aziz Billah, Dımaşk'taki komutan Bultekin'e haber göndererek şehri Bekcur'a teslim etmesini ve birlikte Halep'i kuşatmalarını istedi. Bunun üzerine Sa'düddeve II. Basileios'tan yardım istedi ve imparator Bardas Phokas'ı ordusuyla Halep'e gönderdi. Bardas Phokas'ın yaklaştığını haber alan Bekcur Dımaşk'a geri döndü. Ancak hem bu gelişmeler hem de Bizans'ın yaşadığı iç karışıklıklar Sa'düddeve'nin Bizans'tan uzaklaşarak Fâtımîlere yaklaşmasına sebep oldu. 986 yılında Sa'düddeve Halep'te Fâtımî Halifesi adına hutbe okuttu.⁷⁹⁸

II. Basileios iç savaşlarla uğraştığı sırada Fâtımîlerin kendi topraklarına saldırısını engellemek için 987 yılında Fâtımî Halifesi Aziz Billah'a elçi gönderdi ve barış teklif etti. Fâtımî Halifesi Bizans'taki esir Müslümanların serbest bırakılmasını, Bizans başkentindeki camiide cuma hutbesinin Fâtımî halifesi adına okunmasını talep etti. Bizans bu talepleri kabul etti ve iki taraf arasında yedi yıl geçerli olacak bir barış anlaşması yapıldı.⁷⁹⁹ Ancak barış yedi yıl sürmedi. 991 yılında Sa'üddeve'nin ölümünün ardından Halife Aziz Billah Bizans'ın kendisine karşı koyamayacağını hesaplayarak Halep'i ele geçirmek için harekete geçti. Halife, Türk asıllı komutan Mengütekin'i büyük bir ordu kuvvetiyle Halep'e gönderdi. Mengütekin Humus'u, Şeyzer ve Apamea bölgesindeki küçük bir şehri ele geçirdikten sonra Halep'e ilerledi.⁸⁰⁰ Halep Emiri Ebü'l Fedai II. Basileios'tan yardım istedi; ancak o sırada II. Basileios Bulgarlara karşı mücadele ediyordu. Bu yüzden Antakya *dükü* Mikhail Bourtzes'i Halep'e gönderdi. 992 yılında Mengütekin Bourtzes'in ordusunu mağlup etti ve Halep'i kuşattı. Ancak

⁷⁹⁸ Kennedy, *The Prophet and the Age of the Caliphates...*, s.324; Çelik, *Fatimiler Devleti Tarihi (909-1171)*, s.238

⁷⁹⁹ Yaacov Lev, "The Fatimids and Byzantium, 10th–12th Centuries". *Graeco-Arabica*, 6, 1995, ss.190–208; Çelik, *Fatimiler Devleti Tarihi (909-1171)*, s.239

⁸⁰⁰ Kennedy, *The Prophet and the Age of the Caliphates...*, s.325

Halep direndi ve on üç aylık kuşatmanın ardından Mengütekin ordusuyla Dımaşk'a çekildi.⁸⁰¹ 994 yılında Mengütekin Bourtzes komutasındaki Bizans ordusunun üzerine saldırdı ve Orontes (Asi) Nehri kıyısında Bizans ordusunu bozguna uğrattı. Mengütekin Bizans ordusunu Antakya'ya kadar takip etti ve Bizans ordusundan bol ganimet elde etti.⁸⁰² Bourtzes'in mağlup olduğu haberini alan II. Basileios, Antakya'nın tehdit altında olduğunu ve buraya müdahale etmesi gerektiğini düşündü. Ancak Halep çok uzak mesafedeydi. II. Basileios her askere iki katır vererek birisini yedek olarak kullanmalarını sağladı ve 16-17 gün gibi kısa bir sürede on yedi bin kişilik ordusuyla Halep önlerine getirmeyi başardı.⁸⁰³ Mengütekin II.Basileios'un çok hızlı gelmesi karşısında paniğe kapıldı ve büyük bir orduya sahip olmasına rağmen Dımaşk'a çekildi. II. Basileios 995 yılında Halep önlerine geldiğinde Halep Fâtımî kuşatmasından kurtarılmış oldu. II. Basileios Emesa ve Rafaniye'ye saldırarak buraları ele geçirdi. Tartus'u işgal ettikten sonra Trablus'a saldıran imparator burayı ele geçiremedi.⁸⁰⁴ Fâtımî Halifesi II. Basileios Suriye civarındaki faaliyetlerini öğrendikten sonra Halep'i ele geçirmek için bizzat harekete geçmeye karar verdi. Fâtımî halifesi, Hamdânî Emiri Lü'lü' ile de anlaşma yaptı. Halife kara ordusunun yanı sıra güçlü bir donanma kurulması emri verdi. Ancak donanma Trablus yakınlarında şiddetli bir fırtınada zarar gördü ve bir kısmı da Bizanslılar tarafından esir alındı. Halife Aziz Billah 996 yılında hastalığa yakalandı ve aynı yılın ağustos ayında Bilbis'te öldü. Böylece hedeflediği saldırıyı gerçekleştiremedi ve Bizans olası bir tehditten kurtulmuş oldu.⁸⁰⁵ Mikhael Bourtzes Fâtımîlere karşı başarısız olduğu için Antakya düklüğüne Damian Dalassenos getirildi.

⁸⁰¹ Kennedy, *The Prophet and the Age of the Caliphates...*, s.325

⁸⁰² Witthow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.380; Holmes, *Basil II and Governance of Empire (976-1025)*, s.476

⁸⁰³ Norwich, *Bizans II*, s.202; Witthow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.380; Treadgold, s.521

⁸⁰⁴ Vasiliev, "The Struggle with the Saracens (867–1057)", s.149; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.286

⁸⁰⁵ Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.521; Çelik, *Fatımiler Devleti Tarihi (909-1171)*, s.243-244; Abdülkerim Özaydın, "Aziz Billah", *DİA*, 1991, C.4 s.146

Tire'de Fâtımîlere karşı isyan eden bir topluluk Bizans'tan yardım istedi.⁸⁰⁶ Dalassenos 998 yılında ordusuyla birlikte Apamea'ya (Efamiye) saldırdı. Ancak Fâtımî Komutan Ceyş bin Samsame ordusuyla Dalassenos'un üzerine yürüdü ve iki ordu Asi Nehri kenarında karşı karşıya geldi. Savaşın başlarında Bizans ordusu üstün durumdayken Dalassenos'un öldürülmesiyle üstünlük Fâtımîlere geçti ve 19 Temmuz 998'de Bizans ordusu mağlup oldu. Ceyş bin Samsame ordusuyla ilerledi ve Şeyzer'i Bizans'tan geri aldı.⁸⁰⁷ II. Basileios alınan bu yenilgilerin ardından yeniden ordusunun başına geçti ve 999 Eylül'ünde Nikephoros Uranos ve Vareg muhafızlarıyla Kuzey Suriye'ye geldi. II. Basileios'un ordusu Baalbek'e girip Şeyzer'de bir garnizon kurdu, Humus, Jubayl ve Beyrut sahilini yağmaladı. II. Basileios hem karadan hem denizden Trablus'u kuşatsa da burayı yine ele geçiremedi ve 999 Aralık ayında Lazkiye üzerinden Antalya'ya döndü. Gürcü kralı III. David'in ölmesi üzerine ocak ayında Kilikya'ya ilerledi.⁸⁰⁸ Yaşananların ardından Fâtımî Halifesi el-Hâkim Kudüs patriği aracılığıyla II. Basileios ile müzakere etmek istedi. II. Basileios elçilerini Kahire'ye gönderdi. Fâtımî halifesi iç meselelerle boğuşuyorken, II. Basileios ise Bulgar tehdidiyle uğraşıyordu. Bu yüzden iki taraf da uzlaşmaya yakındı. 1001 yılında yapılan anlaşmayla Halep'in Bizans himayesi altında bağımsız olmasına karar verilirken, Trablus Müslümanların elinde olacak, bağımsız bir yönetici ve kadı tarafından idare edilecekti. Anlaşma on yıl boyunca geçerli olacaktı. Yapılan anlaşma 1011 yılında yenilendi.⁸⁰⁹ Bu anlaşmayla birlikte Fâtımî Bizans ilişkilerinde barış dönemi yaşanmaya başladı. Ancak bazı zamanlarda el-Hakim'in hakimiyeti altındaki Hristiyanlara kötü davrandığı durumlar yaşanmıştır. 1009 yılında Halife el-Hâkim Kudüs'teki Kutsal Kabir Kilisesi'nin ve Golgotha'nın yıkılmasını emretti. Ayrıca kiliseye ait kutsal emanetlere ve kilise hazinesine de el konulacak ve burada bulunan keşişler sürgün

⁸⁰⁶ Kennedy, *The Prophet and the Age of the Caliphates...*, s.328

⁸⁰⁷ Skylitzes, s.322 d.115; Holmes, *Basil II and Governance of Empire (976-1025)*, s.476; Kennedy, *The Prophet and the Age of the Caliphates...*, s.328

⁸⁰⁸ Witthow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.381; Çelik, *Fatimiler Devleti Tarihi (909-1171)*, s.281

⁸⁰⁹ Stephenson, *Basil the Bulgar Slayer*, s.32; Kennedy, *The Prophet and the Age of the Caliphates...*, s.329;

edilmeleri de emredildi. Antakyalı Yahya Müslümanların Kutsal Kabir'i yerle bir ettiklerini ve büyük bir bölümünü yok ettiklerini kaydetmiştir.⁸¹⁰ Ancak II. Basileios'un bu yapılara karşı herhangi bir karşılık verip vermediği bilinmemektedir.

3.2.3. Kafkasya İlişkileri

Bizans'ın Batı Kafkasya sınırlarında bulunan Ermeni ve Gürcü kökenli Hıristiyan prensler X. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Azerbaycan ve civarındaki Müslüman emirlere karşı kazandıkları başarılarla askeri ve ekonomik açıdan güçlenmişlerdi. Ancak bu prensler bölgesel güç olarak hakimiyetlerini kurmuş ve Bizans'a karşı büyük bir tehdit oluşturmamışlardı. Makedonya Hanedanı imparatorları da uzun bir süre kendilerine tehdit oluşturmayan Kafkasya'daki prenslere karşı pasif bir politika izlemişlerdi. II. Basileios ise Kafkasya üzerinde seleflerine nazaran etkin bir politika izlemiştir.⁸¹¹ Kafkasya'daki prenslerin en önemlilerinden birisi Tao bölgesinin Gürcü Prensi III. David'dir. III. David 978/979 yılı Bardas Skleros isyanı sırasında II. Basileios'un tarafında yer almıştır. İsyanın bastırılmasının ardından Van Gölü'nün kuzeyinde kalan Bizans toprakları verdiği desteğe karşılık olarak III. David'e bırakılmıştır. III. David Bardas Phokas'ın 989 yılındaki isyanı sırasında Bardas Phokas'a destek vermiş ve isyanın bastırılmasının ardından II. Basileios, Gürcü prensin üzerine ordu göndermiştir. Ordu kumandanı olan Khaldialı Ioannes'e öncelikle anlaşma yoluna gitmesini, eğer anlaşma zemini bulamazsa saldırması söylenmiştir. III. David'e Bizans'a saldırmadığı sürece hakimiyetindeki toprakların ömür boyu kendisinde kalacağı ve öldükten sonra topraklarının Bizans'a devredileceği bir anlaşma sunuldu ve III. David bu anlaşmayı kabul etti. III. David 1000 yılındaki ölümüne kadar Bizans'a saldırmadı.⁸¹²

⁸¹⁰ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.360 d. 30

⁸¹¹ Jean Claude Cheynet, "Basil II and Asia Minor", *Byzantium in the Year 1000*, Edt. Paul Magdalino, Brill-Leiden, Boston, 2003, s.98; Holmes, *Basil II and Governance of Empire (976-1025)*, s.480; Gürcü tarihi hakkında Bkz. Suny, RG, *The Making of the Georgian Nation*, Indiana University Press, 1994, Bloomington and Indianapolis

⁸¹² Skylitzes, s.309; Norwich, *Bizans II*, s.200; Holmes, *Basil II and Governance of Empire (976-1025)*, s.2

III. David öldüğü sırada II. Basileios Kuzey Suriye bölgesinde Fâtımîlere karşı mücadele ediyordu. III. David'in ölüm haberini Tarsus'ta olduğu sırada alan imparator, ordusuyla birlikte Kafkasya'ya ilerledi. Burada büyük bir direniş görmeyen imparator Tao, Phasiane, Speri topraklarını ilhak etti. Başkenti Theodosiopolis olan Iberia theması kuruldu ve buranın idaresi *kouropalates* unvanıyla birlikte III. David'in kuzeni Abhazya Kralı III. Bagrat'a bırakıldı. III. Bagrat'ın ölümüne kadar bu topraklarda bir karışıklık yaşanmadı ve Bizans'ın Kafkasya sınırları güven altında tutuldu.⁸¹³ 1014 yılında III. Bagrat öldü ve halefi I. George Gürcü topraklarını ele geçirmek için Tao ve Phasiane'ye saldırdı. Fâtımî Halifesi el-Hakim'le ve Ani Kralı Ermeni Sybat-John'la ittifak kuran I. George Bizans ordusunun Bulgarlarla savaş halinde olmasından faydalanarak ilerlemeyi başardı. Ancak 1018 yılında Bulgaristan'ın Bizans tarafından ilhak edilmesiyle Bizans yeniden doğuya yönelme fırsatı yakaladı.⁸¹⁴

İmparator, 1021'in başlarında Fâtımî saldırısına uğrayan Halep'i korumak için doğuya sefer başlattı. Ancak bu sırada Fâtımî halifesi Hakim'in ölmesi II. Basileios'un Gürcü topraklarına ilerlemesine izin verdi. I. George, Abasgia'ya geri çekildi. İmparator İbery ve Armenia topraklarına girerek buraların büyük bir kısmını yakıp yıktı. Kış geldiğinde Trabzon'a çekildi ve Abasgia'ya denizden saldırmak için hazırlıklara başladı. Bunun üzerine I. George ve Ermeni Smbat-John imparatorundan barış istemek zorunda kaldılar.⁸¹⁵ II. Basileios Armenia'da bulunduğu sırada Anadolu topraklarında II. Basileios'a karşı bir isyan girişimi yaşandı. İsyanın liderleri Anatolikon Stretegosu Nikephoros Xiphias ve II. Nikephoros Phokas'ın yeğeni Nikephoros Phokas'tı. Gürcü I. George da isyan eden Xiphias ile Phokas'a destek vererek topraklarını II. Basileios'tan kurtarmak istedi. İmparator isyanı haber aldıktan sonra Mazdat Kalesine çekildi ve Anatolikon'un yeni *Strategosu* olarak Theophylact Dalassenos'u isyanı bastırmakla görevlendirdi. Theophylact Dalassenos iki isyancının arasına nifak soktu ve

⁸¹³ Holmes, *Basil II and Governance of Empire (976-1025)*, s.2 ve s.312; Norwich, *Bizans II*, s.200

⁸¹⁴ Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.528-29

⁸¹⁵ Skylitzes, s.347; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.529

Nikephoros Xiphias, Nikephoros Phokas'ı 1022 yılının ağustos ayında öldürdü. Ardından Dalassenos Nikephoros Xiphias'ı yakaladı ve Konstantinopolis'e götürdü. Böylece isyan bastırılmış oldu.⁸¹⁶ İsyanın bastırılmasının ardından I. George 1022 baharında imparatorun barış istemek zorunda kaldı. I. George, oğlu Bagrat'ı imparatora rehin verecek ve Tao, Phasiane, Kola, Artaan ve Javakheti kalelerini Bizans'a iade edecekti. Böylece Vaspurakan Bölgesi'nde yeniden Bizans hakimiyeti kurulmuş oldu.⁸¹⁷ Ani kralı Ermeni Smbat, Selçuklu Türklerinin baskılarının da etkisiyle imparatorla anlaşma yoluna gitti ve Armenia'nın bir bölümü Bizans'a ilhak edilirken bir bölümü ise Bizans'ın vassali oldu. Yapılan anlaşmaya göre Smbat ölene kadar topraklarında hakimiyetini sürdürecekti, öldükten sonra ise toprakları Bizans'a katılacaktı.⁸¹⁸

3.2.4. İtalya İlişkileri

Alman imparatoru III. Otto'nun ölmesinin ardından Güney İtalya'da Bizans nüfuzu kademeli şekilde artmıştır. Bizans buradaki topraklarına yönelik denizden gelen Müslüman saldırılarına Venedik donanmasının yardımıyla başarıyla karşılık veriyordu. Özellikle 1003 yılında Bari'nin Müslümanlar tarafından kuşatılması Venedik donanmasının yardımları sayesinde dört ayın sonunda kaldırıldı. Kronikler Bizans İtalya'sına yapılan büyük çaplı Müslüman saldırılarının XI. yüzyılın ilk on yılından sonra sona erdiğini göstermektedir.⁸¹⁹ Lombard prensler Bizans'ın Güney İtalya'daki hakimiyetlerine karşı zaman zaman isyan etmişlerdir. XI. yüzyılın başlarında da Lombard soylularından olan Meles isyan etmiştir. Apulia'nın merkezi Bari'de yaşayan Meles, 1009 yılında kayınbiraderi Dattus'la birlikte Bizans katepanosu Kourkuas'a karşı isyan etti. Meles bir yıl içinde Bari Ascoli ve Troia'yı kontrolü

⁸¹⁶ Skylitzes, s.346-47; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.529; Witthow, *The Making of Byzantium 600-1025*, s.386;

⁸¹⁷ Skylitzes, s.347; Holmes, *Basil II and Governance of Empire (976-1025)*, s.482-483; Norwich, *Bizans II*, s.211

⁸¹⁸ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.363; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.292

⁸¹⁹ Graham A.Loud, "Southern Italy in the Eleventh Century", Edt.David Luscombe ve Jonathan Riley-Smith, *New Cambridge Medieval History*, Vol. IV, c.1024-c.1198, CUP, ss.94-119; Holmes, *Basil II and Governance of Empire (976-1025)*, s.505

altına aldı. Kourkuas'ın ardından İtalya katepanosu olan Basil Mesardonites, Samos strategosu Basil Argyros komutasındaki bir donanmanın yardımıyla isyanı bastırdı.⁸²⁰ Meles'in isyanının bastırılmasından kısa süre sonra Bizans için bu bölgede kuzeyden gelen başka bir rakip teşekkül etti. Bu yeni düşman XI. yüzyılın başlarında İtalya topraklarına gelen Normanlardı. Normanlar İtalya'ya geldikleri andan itibaren Bizans'ın bu bölgedeki en kuvvetli rakibi haline gelmişlerdir.⁸²¹ Normanların Güney İtalya'ya gelişleri hakkında iki farklı rivayet mevcuttur. Monte Cassino Manastırı Rahibi Amatus, 999 veya 1000 yılında Filistin'de hac vazifesinden dönen 40 genç Norman'ın Salerno Prensi VI. Guaimar tarafından Müslüman saldırılarına karşı destek istedikleri için Salerno'ya çağrıldıklarını ve Normanların bu çağrıyla geldiklerini söylemektedir.⁸²² Apulialı William ise Amatus'a göre daha geç bir tarih olan 1017 yılında Normanların Monte Gargano'da bulunan Aziz Başmelek Mikhail tapınağında Melus'la karşılaştıktan sonra Melus'un onları kendisine katılmaya ikna ettiklerini söylemektedir.⁸²³ Netice itibariyle Normanlar XI. yüzyılın ilk on yılından sonra İtalya topraklarında faaliyet göstermeye başlamışlardır.

Meles ilk isyanının bastırılmasından yaklaşık altı yıl sonra, 1017 yılında, Capua'da ikinci bir isyan başlattı. Normanlar da liderleri Gilbert/Gauls komutasında Meles'in yanında yer alıyordu. Capua'da birleşen müttefik Meles-Norman kuvvetleri Apulia'ya ilerlediler.⁸²⁴ Katepanos Leon Tornikios'un durdurmak için gönderdiği Bizans kuvvetleri Fortore kıyısında düşmanla karşılaştı. Ancak Bizans ordusu mağlup oldu ve isyancılar Fortore'den Trani'ye kadar bütün bölgeyi geçip, Eylül ayında Apulia'ya ulaştılar. II. Basileios Lombard-Norman

⁸²⁰ Holmes, *Basil II and Governance of Empire (976-1025)*, s.505; Blöndal, *The Varangians of Byzantium*, s.51

⁸²¹ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Alfa, s.378

⁸²² Amatus of Monte Cassino, *The History of the Normans by Amatus of Monte Cassino*, Trans. Prescott N. Dunbar, Introduction and notes to Trans. Graham A. Loud, Woodbridge: Boydell Press, s.49-50

⁸²³ William of Apulia, *The Deeds of Robert Guiscard*, Çev. Graham A. Loud, 1963, Palermo., s.3-4

⁸²⁴ William of Apulia, s.4

ilerleyişini durdurmak için bu bölgeye yeni katepanos olarak Basileios Boiannes'i atadı ve onun emrine kendi Vareg birliklerini verdi.⁸²⁵ İki ordu 1017 yılının aralık ayında, M.Ö 216 yılında Hannibal'ın Roma ordusunu büyük bir yenilgiye uğrattı yer olan Cannae'de karşı karşıya geldi. Bizans ordusu isyancı ordusunu büyük bir bozguna uğrattı ve Norman lider Gilbert savaş sırasında öldürüldü. Melus ise Germen Kral II. Heinrich'in yanına sığındı ve II. Heinrich tarafından kendisine Apulia dükü unvanı verildi.⁸²⁶ Bizans bu zaferin ardından Apulia ve çevresindeki Lombardlar üzerindeki nüfuzunu da iyice arttırdı. 1019 yılında Capua'daki Lombard soylu II. Pandulf şehrinin anahtarını II. Basileios'a gönderdi ve emrindeki Lombard ordusu katepanosun emrine verildi. Katepanos Boioannes Apenin mevkiinde Troia adlı büyük bir kale inşa etti ve bu kaleye Norman kuvvetler yerleştirerek hakimiyetini sağlamlaştırdı. Güney İtalya'da Benevento Dükalığı hariç her yerde Bizans otoritesi kuruldu.⁸²⁷ Vasiliev Bizans'ın Cannae'de kazandığı zaferin Güney İtalya'daki hakimiyetini sağlamlaştırdığını, bu zaferdeki en önemli rolün Vareg kuvvetlere ait olduğunu ve IV. Mikhaıl döneminde Sicilya'ya yapılacak seferin bu başarının neticelerinden olduğunu vurgulamıştır.⁸²⁸

Papa VIII. Benedict Katepanos Boioannes'in başarılı faaliyetlerinden sonra endişeye kapıldı ve Germen İmparator II. Heinrich'le görüşmek için 1020 Paskalya'sında Bamberg'e ulaştı. Papa ile II. Heinrich'in görüşmesinde Lombard Meles de bulunmasına rağmen ne papa ne de imparator Meles'in aktif bir rol oynamasını istemiyorlardı. Papa II. Heinrich'in Bizans kuvvetlerine saldırmasını istese de II. Heinrich Bizans'ın kendi topraklarını tehdit edecek kadar tehlikeli olmadığını söyleyerek papanın isteğini reddetti. Aynı yılın haziran ayında papa

⁸²⁵ Paul Magdalino, *Byzantium in the Year 1000*, Leiden, Brill, 2003, s.147-148; Gordon S.Brown, *The Norman Invasion of Southern Italy and Sicily*, North Carolina, 2003, s.22; II.Basileios döneminde paralı askerler Bizans ordusunun önemli bir unsuru haline gelmiştir. II.Basileios 988 yılında Rus knez Vladimir'den iç isyanı bastırmak için kendisine ordu göndermesini istemişti. Vladimir'in göndermiş olduğu 6000 kişilik Vareg-Rus kuvvetleri isyanın bastırılmasından sonra da Bizans hizmetinde kalmaya devam etmişlerdir. Bkz. Blöndal, *The Varangians of Byzantium*, s.44-45; Ostrogorsky,*Bizans Devleti Tarihi*, s.307-308

⁸²⁶ Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.137

⁸²⁷ Skylitzes, s.401; Holmes, *Basil II and Governance of Empire (976-1025)*, s.505-506

⁸²⁸ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.379

Bamberg'ten ayrıldı.⁸²⁹ Ancak papanın endişeleri boşuna değildi. Boioannes 1021 temmuzunda Lombard IV. Pandulf'la birlikte Capua'ya saldırdı ve Garigliano'ya kadar ilerledi. Boioannes Melus'un kayınbiraderi Dattus'un hakimiyetinde olan Garigliano'yu da ele geçirdi ve Dattus'u öldürdü. Ancak burada bulunan Norman ordusuna dokunulmadı. II. Heinrich 1022 yılında Bizans ordusuna karşı harekete geçti ve Capua'yı ele geçirdi. Ardından güneye ilerleyen II. Heinrich Nisan ayında Troia'yı kuşattı. Ancak hem havanın çok sıcak olması hem de kaledeki Norman kuvvetlerin sağlam direnişinden dolayı haziran ayında kuşatmayı kaldırarak Almanya'ya geri döndü.⁸³⁰ Normanlar Troia'da kendilerine büyük yardımları olan Boioannes'le yakınlık kurdular ve Bizans ordusunda da görev almaya başladılar. Boioannes'in Güney İtalya'daki faaliyetleri neticesinde Capua, Salerno ve Benevento prensleri II. Basileios'un yüksek hakimiyetini tanıdılar.⁸³¹ II. Basileios Katepanos Boiannos'un kazandığı başarıları daha da ileriye taşımak için Sicilya'ya bir sefer düzenlemeye karar verdi. Ancak II. Basileios 15 Aralık 1025 günü hayatını kaybetti ve onun halefi olan VIII. Konstantinos da düzenlenecek seferi iptal etti.⁸³² Katepanos Boiannes Sicilya seferinin iptal olmasının ardından, Teano Kontu Pandulf'un hakimiyetindeki Capua'yı geri almak için kendisinden yardım isteyen Pandulf'a yardım etmek için 1026 yılında kuzeye ilerledi. Boioannes'in yanında Norman lider Rainul da bulunuyordu. Boioannes mayıs ayında Napoli'ye güvenle geçmesi koşuluyla Teano Kontu'nun teslim olmasını sağladı ve Capua yeniden Pandulf'un hakimiyetine girdi.⁸³³ 1026 Mayısındaki bu başarı Boioannes'in son zaferi oldu. 1027 yılında VIII. Konstantinos tarafından başkente çağırıldı ve yerine Christophoros Burgaris *katepanos* olarak atandı. Boiannes'in faaliyetleri sayesinde Bizans Güney İtalya'da gücünün doruğuna ulaşmıştı. Özellikle Lombard

⁸²⁹John Julius Norwich, *The Normans in the South*, Londra, 1992, s.32-33; Roger Collins, *Keepers of the Keys of the Heaven, A History of Papacy*, Basic Books, New York, s.198

⁸³⁰ Edmund Curtis, *Roger of Sicily and the Normans in Lower Italy 1016-1154*, New York, 1912, s.36; Norwich, *The Normans in the South*, s.35-37

⁸³¹ Holmes, *Basil II and Governance of Empire (976-1025)*, s.506-507

⁸³² Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.292; Holmes, *Basil II and Governance of Empire (976-1025)*, s.506

⁸³³ Norwich, *The Normans in the South*, s.43

Prensleri üzerinde büyük bir hakimiyet kurulmuştu. Ancak Boioannes'in görevden alınmasının ardından Bizans'ın Güney İtalya'daki nüfuzu kademeli olarak azalmaya başladı. Normanların etkin faaliyetlerine karşılık verecek bir komutanın eksikliğinin ne derece mühim olduğu çok geçmeden ortaya çıkacaktır.⁸³⁴

3.3. Yasama Faaliyetleri

II. Basileios imparatorluğunun ilk yıllarında Anadolu aristokrat sınıfının iki üyesi olan Bardas Phokas ve Bardas Skleros isyanlarıyla uğraşmış ve bu isyanları başarıyla bastırda hükümdarlığı boyunca aristokratların merkezi iktidarını tehdit etmelerini aklından çıkartmamıştır. II. Basileios bu güçlü ailelerin sahip oldukları askeri ve ekonomik güçle merkezi iktidarı daima tehdit edebileceklerini görmüş ve merkezi iktidarın sürmesi için bu ailelerin güçlerinin kırılması gerektiğine inanmıştır. II. Basileios bu güçlü ailelere karşı ilk girişimini 995 yılında düzenlediği Suriye Seferi'nden dönüşünde gerçekleştirmiştir. İmparator Suriye Seferi'nden dönerken Anadolu topraklarından geçmiş ve bu bölgeyi gözlemlemiştir. Kudretliler olarak adlandırılan ailelerin şatafatlı malikaneleri imparatorun dikkatini çekmiştir. Özellikle Kapadokya bölgesinde hakimiyet kurmuş olan Maleinos'ların sahip olduğu zenginlik ve büyük malikaneler imparatoru endişelendirmiş olmalıdır.⁸³⁵ II. Basileios başkente dönüşünden kısa süre sonra, 996 yılının ocak ayında, yayınladığı bir novella ile usulsüz olarak satın alınan araziler hakkındaki kırk yıllık zaman aşımı uygulaması kaldırmış ve usulsüz satılan arazinin iadesi için zaman aşımının uygulanmayacağını bildirmiştir. Bu novellaya göre devlet hazinesi söz konusu olduğunda zaman aşımı durumu mümkün değildir. Devletin arazi

⁸³⁴ Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.171; Micheal Angold, "The Byzantine Empire, 1025-1118", Edt.David Luscombe ve Jonathan Riley-Smith, *New Cambridge Medieval History*, Vol. IV, c.1024-c.1198, ss.217- 253, New York, Cambridge University Press, s.228

⁸³⁵ II.Basileios 996 yılında yayınladığı novellada Phokas ve Maleinos ailelerinin arazilerinin haddinden fazla büyüdüğünü vurgulamıştır. Bkz. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.284; Norwich, *Bizans II*, s.203

üzerindeki söz hakkı Augustus dönemine kadar uzanmaktadır.⁸³⁶ II. Basileios bu novellayla yalnızca küçük arazi sahiplerini değil imparatorluğun haklarını koruma amacı da taşımıştır. Yine bu novellada, II. Nikephoros dönemindekine benzer şekilde, kilise arazilerinin büyümesi engellemeye çalışmıştır. Küçük yerleşim yerlerinde bulunan ve keşiş sayısının az olduğu manastırların artık ibadethane statüsünde olacağı ve halkın buradaki piskoposa vergi ödemeyeceği bildirildi. Yayınlanan novella sert bir şekilde uygulanmaya başladı. Eustathios Maleinos esir alınarak başkentte hapsedildi ve Maleinos'ların malları imparatorluk tarafından müsadere edildi. Maleinosların topraklarının müsaderesi kanuna aykırı olmasına rağmen bu uygulama imparatorun aristokratlara karşı duyduğu öfkenin yansıması olarak yorumlanabilir.⁸³⁷

II. Basileios büyük arazi sahiplerine karşı mücadelesini zamanla daha da sertleştirdi. Kudretlileri *allelengyon*'la yükümlü kıldı. Allelengyon devlete vergi borcunu ödeyemeyen köylülerin bu borçlarının köy topluluğu tarafından ortaklaşa ödenmesi ilkesine dayanan bir uygulamaydı.⁸³⁸ Bu uygulama sayesinde devletin vergi gelirleri azalmıyor ve hazine gelirleri korunmuş oluyordu. Ancak X. yüzyıldan itibaren maddi gücü zayıflamaya başlayan köylüler kendi borçlarını dahi ödeyemeyecek duruma düşmüşlerdi. Vergilerin ödenmemesi devlet gelirlerini baltaladığı için II. Basileios 1002 yılında yayınladığı novella ile allelengyon'u kudretlilerin ödemesini emretti. Bu düzenleme ile devlet yeniden vergi gelirlerini toplarken kudretlilere ise büyük bir mali darbe vurulmuş oldu.⁸³⁹ Kudretliler bu düzenlemeye şiddetle karşı çıkmalarına rağmen II. Basileios bu kanunu kararlılıkla uygulamıştır.⁸⁴⁰

⁸³⁶ Holmes, *Basil II and Governance of Empire (976-1025)*, s.21; Laiou ve Morrison, *Byzantine Economy*, s.102

⁸³⁷ Holmes, *Basil II and Governance of Empire (976-1025)*, s.465; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.284

⁸³⁸ Allelengyon terimi ilk kez bir borcun müşterek garantörlerini belirtmek için kullanılmıştır ve 4-7.yüzyıllarda kullanılan *fideiussione* terimiyle eş anlamlı hale gelmiştir. 9-10.yüzyıllardaki metinlerde ortak vergi yükümlüğü anlamında kullanılmaya başlamıştır. İmparator I.Nikephoros döneminde askerlik yapan ve daha kötü durumdaki köylülerin borçlarının durumu iyi olan köylüler tarafından ödenmesi emredilmiş ve bu şekilde allelengyon uygulanmıştır. Bkz. Andrew J.Cappel, "Allelengyon", *ODB*, Vol. I, s. 69

⁸³⁹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.295; Baskıç, *Bizans Döneminde Anadolu*, s. 136

⁸⁴⁰ Lemerle, *The Agrarian History of Byzantium...*, s. 79

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MAKEDONYA HANEDANI'NIN ZAYIFLAMASI VE SONA ERMESİ

(1025-1056)

4.1. VIII. Konstantinos Dönemi (1025-1028)

4.1.1. VIII. Konstantinos'un Tek Başına Tahta Çıkması

II. Basileios'un 1025 yılında arkasında bir halef bırakmadan ölmesi hem Makedonya Hanedanı için hem de Bizans tarihi için önemli bir dönüm noktası olmuştur.⁸⁴¹ II. Nikephoros'un tahta çıkmasıyla başlayan ve Çimiskes dönemiyle devam eden Bizans askerî kudretinin doruk noktasına ulaşması II. Basileios döneminde gerçekleşmiştir. Bizans üç imparatorun faaliyetleri neticesinde hem doğuda hem de batıda geniş sınırlara ulaşmıştı ve ekonomik anlamda da refah içindeydi. Ancak II. Basileios'un ölümünden hemen sonra barış dönemi yerini karmaşa ortamına bıraktı. Bu durumun hem iç hem de dış sebepleri mevcuttur. Ancak en önemli sebeplerinden biri II. Basileios'un başlattığı feodal kuvvetlerin gücünü kırma siyasetinin halefleri tarafından bırakılmış olmasıdır. II. Basileios'un ölümünün ardından büyük arazi sahipleri yeniden gücü ele geçirmişler ve küçük arazi sahipliği müessesesi bundan büyük zarar görmüştür. Küçük arazi sahibi köylü arazilerinin aristokratlar tarafından yutulması da imparatorluğun vergi ve asker kaynaklarına darbe vurmuştur.⁸⁴² VIII. Konstantinos döneminde aristokratların yeniden güçlerini kazanmalarıyla başlayan süreç, sivil aristokrasi ile asker aristokratlar arasında yeni bir mücadelenin kapısını aralamıştır. II. Basileios döneminde eyaletlerdeki asker aristokratların güçleri kırıldığı için başkentteki sivil aristokrasi bu

⁸⁴¹ II. Basileios'un neden evlenmediği hakkında yapılan detaylı bir çalışma için bkz. Mark Masterson, "Revisiting The Bachelorhood Of Basil II", *The Emperor in the Byzantine World*, Edt. Shaun Tougher, s.52-82

⁸⁴² Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.296

mücadeleye güçlü başladı.1025'ten itibaren saray ve yönetimde gücü elinde tutan sınıf sivil aristokrasi sınıf olacaktır.⁸⁴³

II. Basileios'un ölümünün ardından 65 yaşındaki kardeşi VIII. Konstantinos imparator oldu. VIII. Konstantinos yaklaşık elli yıldır eş imparator olmasına rağmen siyasi ve askerî işlerle ilgilenmemiş, yönetimi II. Basileios'un ellerine bırakmıştır. Dönem kaynakları VIII. Konstantinos'un uzun yıllardır rahat yaşadığı için bu hayata alıştığını ve bu yüzden zevk sefa düşkün olduğunu belirtmişlerdir.⁸⁴⁴ VIII. Konstantinos yönetimle ilgili işleri kendisine yakın adamların eline bırakmıştır. *Parakoimomenos* ve *domestikos scholon*(başkumandanlık)'luğa oda hizmetçisi olan Hadım Nikolaos'u, başkentin güvenliğine saray hizmetkari olan Hadım Symeon'u, imparatorluk muhafızlarının ve paralı askerlerin komutanlığına da Eusthatios'u getirmiştir.⁸⁴⁵ Yönetimi başkalarının eline bırakan imparator ise II. Basileios'un ölümünden önceki hayatını sürdürmeye devam etti. İmparator tiyatro ile at yarışlarına son derece ilgiliydi ve uzun süredir yapılmayan *gymnopaideiai oyunları* yeniden düzenlenmeye başladı. Ayrıca zar oyunlarına da son derece düşküdü. Psellos imparatorun zar oyunlarına düşkünlüğünü, elçilik heyeti gelse bile oyununu bozmazdı diyerek vurgulamaktadır.⁸⁴⁶

4.1.2. Askerî ve Siyasi Gelişmeler

II. Basileios döneminde hem doğu sınırında hem de batı sınırında Bizans hakimiyeti sağlandığı için VIII. Konstantinos'un kısa süren tek başına imparatorluk döneminde büyük bir savaş yaşanmamıştır. Ancak Bulgaristan'ın ilhak edilmesi sonucunda komşu olunan Peçenekler Bizans için önemli bir tehdit unsuru haline gelmiştir. Peçenekler uzun yıllardır imparatorluğun Balkanlardaki en önemli müttefikleriydi ve Balkanların savunmasında önemli rol oynamışlardı. İmparatorluğun ihtiyacı olduğu durumlarda Bulgar topraklarına akınlar düzenleyip Bulgarları zor durumda bırakıyorlardı. Bulgar Devleti'nin ortadan kalkmasıyla Tuna'nın güneyindeki

⁸⁴³ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 297

⁸⁴⁴ Psellos, s. 27; Zonaras, s. 44-45

⁸⁴⁵ Norwich, *Bizans II*, s. 215

⁸⁴⁶ Psellos, s. 30

topraklar Bizans'a, kuzeyindeki topraklar ise Peçeneklerin hakimiyetine girmişti. Böylece Bizans toprakları Peçenek akınlarına açık hale gelmiş oldu.⁸⁴⁷ Peçeneklerin XI. yüzyılda Bizans topraklarına yaptıkları ilk saldırı 1027 yılında gerçekleşti. Peçenekler Tuna'yı geçip Batı Bulgaristan topraklarına akınlarda bulundular. VIII. Konstantinos, Sirmium Strategosu Konstantin Diogenes'i Peçenekleri durdurmakla görevlendirdi. Konstantin Diogenes Peçenek saldırılarını durdurmayı başardı ve Peçenekler yeniden Tuna hattının gerisine çekildiler.⁸⁴⁸ Bu tarihe kadar dostane şekilde ilerleyen Bizans-Peçenek ilişkileri bu tarihten itibaren bozulacak ve Bizans-Peçenek savaşları başlayacaktır.

4.1.3. İmparatorun Ölümü ve Yeni Halefin Belirlenmesi

İmparator günlerini keyif içerisinde geçirmesine rağmen yaşlanmıştı ve bacaklarındaki hastalık yüzünden artık yürürken bile zorlanıyordu.⁸⁴⁹ VIII. Konstantinos'un kendisinden sonra tahta geçecek erkek bir çocuğu yoktu ve bu durum hanedanın devamlılığı için büyük bir sorun teşkil ediyordu. VIII. Konstantinos genç yaşta Alypius ailesine mensup Elene ile evlenmişti ve bu evliliğinden üç kızı olmuştu. İlk kızı Eudokia geçirdiği bir hastalık yüzünden çirkinleşmiş ve kendisini rahibe olarak manastıra kapatmıştı.⁸⁵⁰ Ortanca kızı Zoe elli yaşına gelmesine rağmen bekarı. Zoe III. Otto ile evlendirilmek üzere İtalya'ya yola çıkmış ancak III. Otto'nun ölümü üzerine evlenmeden Konstantinopolis'e geri dönmüştü. En küçük kızı Theophano da sarayda yaşamaya devam ediyordu. VIII. Konstantinos yaşadığı süre boyunca kendisinden sonra tahta geçecek kişinin kim olacağını önemsememiştir. Ancak 1028 yılında hastalığı iyice artınca yerine bir veliaht aramaya başladı. Aranılan veliaht VIII. Konstantinos'un kızlarından biriyle evlendirilecek ve bu şekilde hanedanla bağ kurulacaktı. İlk aday hanedana bağlılığıyla bilinen *patrikios* Konstantinos Dalassenos'tu. Dalassenos Anadolu'nun aristokrat ailelerinden birine mensuptu ve Armeniakon Theması'ndaki Dalassa (Belki de Darende) kentinde

⁸⁴⁷ Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 208; Kurat, *Peçenekler*, s. 150

⁸⁴⁸ Skylitzes, s. 351; Zonaras, s. 47

⁸⁴⁹ Psellos, imparatorun romatizmadan muzdarip olduğunu ileri sürmüştür. Bkz. Psellos, s. 30

⁸⁵⁰ Zonaras Eudokia'nın veba hastalığı geçirdiğini ileri sürmektedir. Zonaras, s. 46

yaşıyordu. Dalassenos'a haber gönderildi. Ancak başkentte bulunan sivil aristokrasi üyeleri imparatora müdahale ettiler ve Dalassenos'a haber ulaşmadan imparator fikrini değiştirip başka bir aday arayışına girdi.⁸⁵¹ Sivil aristokrasi üyeleri Argyros ailesine mensup ve başkent *eparkhos'u* olan Romanos Argyros'u aday gösterdiler. Ancak Romanos evli olduğu için yeniden evlenemezdi. Bu durum bir hileyle çözüldü. İmparatorluk muhafızları Romanos'un evine gidip, eğer karısı saçlarını kazıtıp manastıra kapanmazsa Romanos'u öldüreceklerini söyleyerek karısını korkuttular. Karısı kocasının hayatını kurtarmak için saçlarını kazıtıp manastıra girdi. Romanos ise saraya götürüldü.⁸⁵² Başkent'in en önemli sivil idarecisi makamında (eparkhosluk) bulunan Romanos, 12 Kasım 1028 günü VIII. Konstantinos'un kızı Zoe ile evlendi. Üç gün sonra VIII. Konstantinos hayatını kaybetti ve Romanos, III. Romanos adıyla imparator olarak ilan edildi.⁸⁵³ VIII. Konstantinos'un ölümünün ardından doğrudan Makedonya Hanedanı'na mensup olan yalnızca iki prenses, Zoe ile Theodora, kalmıştı. Prensese Zoe, yaptığı evliliklerle hanedanın devamını sağlamıştır. Bu tarihten itibaren Makedonya Hanedanı'nın ömrü bu iki prensese bağlı olacaktır.⁸⁵⁴

4.2. III. Romanos Argyros Dönemi (1028-1034)

Romanos, ölüm döşeğindeki İmparator VIII. Konstantinos'un kızı Zoe ile evlenerek 1028 yılının kasımında III. Romanos adıyla Bizans tahtına oturdu. III. Romanos, Bizans'ın önde gelen aristokrat ailelerinden Argyros ailesine mensuptu ve başkent'in sivil aristokrasi sınıfındandı.⁸⁵⁵ İmparator olduktan sonra kendisine Marcus Aurelius'un filozofluğunu, Trajan'ın askerî kudretini ideal olarak belirledi. Ancak hem felsefi ilimlerde yetersiz hem de savaş tekniği konusunda tecrübesizdi. Sarayda felsefi ve tartışmalar yaparak gününü

⁸⁵¹ Zonaras, s. 47

⁸⁵² Zonaras, s. 48; Psellos, s. 31; Carolyn L. Connor, *Bizans'ın Kadınları*, Çev. Barış Cezar, YKY, İstanbul, 2018, s.301; Zoe'nin yaptığı evliliklerle ilgili detaylı bir çalışma için bkz. Angeliki E. Laiou, "Imperial Marriages and Their Critics in the Eleventh Century: The case of Skylitzes", *DOP*, 46, 1992, s.165-176

⁸⁵³ Zonaras, s. 48; Psellos, s. 31

⁸⁵⁴ Browning, *Byzantine Empire*, s.117

⁸⁵⁵ Alexander Khazdan, "Argyros", *ODB*, Vol.I, s.165

geçiriyordu.⁸⁵⁶ Ayrıca I. Konstantinos ve Augustus gibi kendine ait bir hanedan kurmak istiyordu. Ancak III. Romanos tahta geçtiği sırada 60 yaşındaydı ve Zoe de çocuk doğuracak yaşı geçmişti. III. Romanos ise bu gerçeğin ya farkında değildi ya da gerçekleri kabullenmek istemiyordu. Çocuğunun olması için bir sürü hekime danıştı, hatta büyücülerden bile medet umdu. Ancak bu girişimlerin hiçbiri işe yaramadı ve III. Romanos'un Zoe'den çocuğu olmadı.⁸⁵⁷

4.2.1 Askerî ve Siyasi Gelişmeler

4.2.1.1 Doğudaki Mücadeleler

III. Romanos büyük askerî zaferler kazanarak şöhret elde etmek istiyordu. Bu amaçla doğu ve batı sınırlarına yönelik bir saldırı hedefindeydi. Ancak doğudaki Müslümanlara karşı kazanacağı zaferlerin şöhretini daha da büyüteceğini düşünüp doğu sınırındaki Kuzey Suriye'ye yönelik bir hareket planladı.⁸⁵⁸ Dönemin Yunan kaynakları imparatorun şöhretli bir zafer kazanmak istediği için Kuzey Suriye'ye yönelik sefer düzenlediği konusunda hemfikir olsalar da bu konu hakkında farklı görüşler de mevcuttur.⁸⁵⁹ 1025 yılında itibaren bölgede güçlü bir duruma gelen Banu Kilab Kabilesi'nin lideri Salih ibn Mirdas (Mirdasoğullarının lideri) Halep civarında Fâtımîleri mağlup etti ve bu durum Bizans'ın Kuzey Suriye'deki nüfuzunu olumsuz yönde etkilemiştir. Banu Kilab kabilesinin daha da güçlenerek Halep'i ele geçirmeleri tehlikesinden dolayı III. Romanos'un Halep'i bizzat almak istediğine dair bir görüş de mevcuttur. Bu görüşün dayanağı III. Romanos'un Halep Emiri'ne şehri teslim etmesi için gönderdiği mektuptur.⁸⁶⁰ Antakyalı Yahya ve İbn al-Adim ise 1029 yılında Antakya katepanosu Mikhail Spondyles'in Mirdâsîlere yenilmesinden dolayı III. Romanos'un intikam amacıyla

⁸⁵⁶ Psellos, s. 36

⁸⁵⁷ Psellos, s.37; Zonaras, s.53

⁸⁵⁸ Skylitzes, s.; Psellos, s.38;

⁸⁵⁹ Psellos imparatorun daha sefere çıkmadan önce bile zaferden sonra takacağı tacı hazırlattığını söylemiştir. Bkz.Psellos, s.38

⁸⁶⁰ Ross Burns, *Aleppo: A History*, Taylor & Francis Inc,2017, s.99; Suhayl Zakkar, *The Emirate of Aleppo: 1004–1094*, 1971, s.111-112

sefere çıktığını ileri sürmüşlerdir. Mirdâsî Emiri Salih ibn Mirdas'ın 1029 yılındaki ölümünün ardından yerine oğulları Nasr ve Thimal geçmişlerdi. Mikhail Spondyles bu değişiklikten faydalanmak için imparator III. Romanos'a haber vermeden Kaybar kalesini ele geçirmek için ordu gönderdi. 1029 Temmuz'unda Mikhail'in ordusu Banu Kilab kabilesi tarafından mağlup edildi. Ancak Jonathan Shepard'ın da belirttiği gibi, Mirdâsîlerin 1030 yılında Antakya'da bulunan imparatora elçi göndererek Bizans vassallığını kabul etmelerine rağmen III. Romanos'un sefere çıkması, imparatorun şöhret kazanmak için sefere çıktığı tezini güçlendirmektedir.⁸⁶¹ Ayrıca o sıralarda Bizans'ın doğu sınırlarında huzursuz bir ortam mevcuttu. Bizans'ın doğudaki fetihlerinin ardından imparatorluk sınırlara içine çok sayıda Monofizit grup dahil olmuştu. Bizans bu bölgede Çimiskes'ten itibaren hoşgörülü bir politika uygulamasına rağmen XI. yüzyılda Patrik Aleksios'un da etkisiyle bu gruplara baskı yapılmaya başlandı. 1029 yılında Melitene Piskoposu Ioannes'in bölgedeki Monofizitleri şikâyet etmesinin ardından, Germanikeia (Maraş)'da bulunan Yakubi Patriği VIII. Yuhanna bar Abdun'u başkente çağırdı. VIII. Yuhanna Antakya Patriği gibi davranmakla itham edildi ve Ortodoksluğu kabul etmesi için baskı yapıldı. Suriye bölgesinde yaşayan Yakubiler imparatorluğun baskısı altında yaşamaya başladılar.⁸⁶²

III. Romanos 1030 yılının mart ayında Halep'e yapacağı saldırıyı bizzat yönetmek için başkentten ayrıldı. Bütün ordu bu sefer için hazırlanmıştı ve orduda paralı askerler de bulunuyordu. İmparator 20 Temmuz 1030'da Antakya'ya büyük törenler eşliğinde girdi ve karargahını burada kurdu. Mirdâsîlerin lideri Nasr, III. Romanos'a bir elçi göndererek Bizans vassallığını kabul edeceğini ve önceki vergilerin de ödeneceğini bildirdi. İmparatora yakın generaller bu bölgenin yaz aylarında kurak geçtiğini ve saldırı koşullarını zayıflatacağını söyleyip elçilerin teklifinin kabul edilmesini söylediler. Ancak imparator zafer kazanacağından

⁸⁶¹ Jonathan Shepard, "Battle of Azaz", *The Oxford Encyclopedia of Medieval Warfare and Military Technology*, Vol.1, Edt.Rogers Clifford, Oxford University Press, s.102

⁸⁶² Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.160

emin bir şekilde elçilerin teklifini reddetti ve ordusuyla birlikte Azez bölgesine ilerledi.⁸⁶³ Bizans ordusu Azez yakınlarında ki kurak bir bölge olan Tubbal'da karargahını kurdu. Mirdâsî liderleri Nasr ve Thimal, diğer Müslüman kabilelere cihad çağrısı yaparak Bizans'a karşı saldırıya davet etti.⁸⁶⁴ İmparatorun keşif için gönderdiği *patricii* Leo Choirospaktes komutasındaki Bizans ordusu pusuya düşürüldü ve askerlerin bir kısmı öldürülürken bir kısmı ise esir alındı. Arap süvarileri ise ordugahın çevresindeki su kuyularına ve gıda kaynaklarına zarar vererek orduyu susuzlukla açlığa mahkûm etti. *Patrikios* Konstantin Dalassenos'un Araplara yaptığı saldırı da başarısız oldu ve Dalassenos ordusuyla ordugaha çekildi.⁸⁶⁵ Bizans ordusu hem kuraklık hem de saldırıların olmasından dolayı güçsüz düşmüştü. III. Romanos ağustos ayında komutanlarıyla yaptığı toplantının ardından karargahını toplayıp Antakya'ya çekilmeye karar verdi. Geri çekiliş esnasında ordudaki paralı Ermeni askerlerin karargahın erzağını yağmalamak istemeleri orduda düzenin bozulmasına sebep oldu. Nasr kumandasındaki ordu imparatorun Antakya'dan çıkacağı rota üzerinde pusu kurarak Bizans ordusuna ani bir baskında bulundu. Bizans ordusu dağıldı ve kaçmaya başladılar.⁸⁶⁶ Psellos Bizans ordusunun düştüğü aciz durumu şu sözlerle dile getirmiştir: *"Bu askerler bir kıtayı dize getirmiş, savaş güçleri ve askerî düzenleriyle kendilerini bütün barbarlara karşı yenilmez hale getirmiş aynı kişilerdi. Şimdi düşmana bakmaktan bile korkuyorlardı."*⁸⁶⁷ Nasr'ın ordusu imparatorun çadırını da dahil olmak üzere Bizans ordusunu yağmaladı. Büyük ganimetler kazanarak ülkelerine döndüler. Nasr Halep'in hakimiyetini eline geçirdi. III. Romanos ise zor da olsa Antakya'ya kaçmayı başarmıştı. İmparator komutanlarıyla yaptığı toplantının ardından başkente dönmek

⁸⁶³ Psellos, s.39; Zonaras, s.50; Skylitzes, s.358

⁸⁶⁴ Zakkar, *The Emirate of Aleppo: 1004–1094*, s.113

⁸⁶⁵ Skylitzes, s.359-360; Zonaras, s.50

⁸⁶⁶ Skylitzes savaştan kaçarken imparatorun Heteria adlı bir komutan tarafından kurtarıldığını söylerken, Zonaras ve Psellos ise muhafızların imparatoru bırakıp kaçtığını söylemektedir. Krş: Skylitzes, s.360; Zonaras, s.51; Psellos, s.40

⁸⁶⁷ Psellos, s.40; Urfalı Mateos yirmi bin Bizans askerinin öldürüldüğünü söylemiştir. Bkz.Urfalı Mateos, s.52; Yunan kaynakları Bizans'ın büyük bir mağlubiyet aldıkları konusunda hemfikirken Antakyalı Yahya ise Bizans ordusunun çok az kayıp verdiğini söylemiştir. Bkz. Skylitzes, s.360, d.60

için harekete geçti.⁸⁶⁸ Ancak Mirdâsîler Bizans karşısında alınan bu galibiyetten faydalanamadılar. Nasr Halep'in hakimiyetini ele geçirdikten sonra kardeşi Thimal'i devre dışı bıraktı. Ancak kardeşi Thimal ve Kilaboğullarının baskısından çekinen Nasr 1031 yılında oğlu Amr'ı Bizans'a göndererek Bizans vassali olmayı teklif etti. III. Romanos bu teklifi kabul etti ve haraç ödenmesi karşılığında Nasr'a askerî destek verileceğini taahhüt etti. Bizans ve Nasr'ın bu yakınlaşması Fâtımîleri rahatsız etti.⁸⁶⁹

Azez'de imparatorun ordusunu bozguna uğratan Müslüman ordusu Antakya'nın kuzeyinde bulunan Telukh'a (Dülük) ilerlemişti. Bölgedeki themanın *strategosu* Georgios Maniakes adlı genç ve yetenekli bir komutandı. Müslüman ordusu Maniakes'e haber gönderip teslim olmalarını bildirdi. Maniakes Müslümanların teklifini kabul edip ve sabah teslim olacağını söyleyerek gece boyu yiyip içmeleri için bir sürü yiyecek ve şarabı Müslüman ordusuna gönderdi. Şehrin teslim olacağına inanan Müslümanlar geceyi şarap içip yemek yiyerek geçirdiler. Sabaha karşı Maniakes uyumakta olan Müslümanlara ani bir saldırı düzenledi ve sekiz yüz Müslüman askeri öldürdü. Maniakes kazandığı zaferin ardından Kapadokya'ya gelerek burada olan imparatora kazandığı ganimeti sunmuştur. İmparator Maniakes'in zaferini sevinçle karşıladı ve Maniakes'i Yukarı Fırat Bölgesi'ndeki Samsat bölgesinin *katapanosluğuna* atadı.⁸⁷⁰

Fâtımî Halifesi Zahir, Bizans'ın uğradığı yenilgiden faydalanmak için 1030 yılının sonbaharında Trablus Valisine Merakiyye'deki Bizans ordusuna saldırmasını emretti. Trablus valisi Merakiyye'yi kuşattı ancak Bizans'ın Antakya dükü Niketas bölgeye geldiğinde kuşatmayı kaldırdı. Niketas Akka'nun kuzeyine ilerleyip Irka'ya indi ve bu bölgeden çok sayıda esir aldı. Ardından 1030 yılının aralık ayında domestikos Simon'la müşterek şekilde Azaz'a saldırdılar ve Rabad'ı ele geçirdiler. III. Romanos da Trablus Valisi İbn Nezzal'a üstünlüğünü

⁸⁶⁸ Psellos, s.40; Psellos kaçan Bizans askerlerinin III.Romanos'u çizmelerinden tanıyıp etrafında toplandıklarını söylemiştir. Bkz. Psellos, s.41

⁸⁶⁹ Skylitzes, s.361-363; Zonaras, s.50; Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.161

⁸⁷⁰ Skylitzes, s.360; Norwich, *Bizans II*, s.218-19

kabul ettirdi. Bunun üzerine Halife Zahir cihad ilan etti ve ordusunu Trablus'a gönderdi. Trablus yakınlarında Bizans donanması Fâtîmî donanmasını mağlup etse Trablus halkı Fâtîmîleri desteklediği için Fâtîmîler Trablus'a girmeyi başardılar. Bu gelişmelerin ardından Fâtîmî halifesi Zahir barış yapmak için elçisini III. Romanos'a gönderdi. İki taraf arasında varılan anlaşmaya göre, Kudüs'teki Kıyame Kilisesi yeniden inşa edilecek, Fâtîmî topraklarında bulunan kiliseler Hristiyanlar tarafından onarılmasına müsaade edilecek, Halife Zahir Halep'e müdahale etmeyecek, Bizans Kudüs'e patrik atama yetkisine sahip olacak, Fâtîmîler Sicilya'daki Müslümanlara Bizans'a haber vermeden yardım göndermeyecek, III. Romanos Şeyzer Kalesini halifeye bırakacak ve karşılığında Efamiye (Apameia) kalesini alacaktı.⁸⁷¹ Ancak iki taraf arasındaki barış görüşmeleri sürerken III. Romanos öldürüldü ve barış görüşmelerini yeni imparatorun sürdürmesi gerekecekti. Maniakes ise Samsat katepanosluğuna atandıktan sonra faaliyetlerini Edessa civarında yoğunlaştırdı. Maniakes 1031 yılının Kasım ayında Edessa'yı zapt etti. Ancak Edessa siyasi anlamda parçalı bir durumdaydı. Burada bulunan Mervânîler Maniakes'e karşı isyan ettiler ve buradaki karışıklık birkaç ay sürdü. Ancak daha sonra takviye kuvvetlerin gelmesiyle Maniakes yeniden Edessa'nın kontrolünü ele geçirdi. Böylece doğuda yenilgiyle başlayan süreç Maniakes'in faaliyetleriyle yeniden Bizans lehine gelişmeye başladı. Bizans nüfuzunu Kuzey Mezopotamya'nın içlerine kadar genişletmeyi başardı.⁸⁷²

4.2.1.2. Batıdaki Gelişmeler

III. Romanos doğuya yönelik seferlere öncelik verse de Bizans'ın batıdaki mücadelesi de sürüyordu. Protospatharios Orestes II. Basileios tarafından Sicilya'ya gönderilmişti. Ancak bu kişi hem askerî hem de idarî konularda yetersizdi. Müslümanlar 1028 yılı sonlarında Sicilya'daki Bizans topraklarına ani bir saldırıda bulundular. Orestes, İtalya *katepanosu*

⁸⁷¹ Çelik, *Fatımiler Devleti Tarihi (909-1171)*, s.304-305

⁸⁷² Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.298; Zonaras, Maniakes'in Urfa'da bulunan Hz.İsa'nın kendi eliyle yazdığı mektubu ele geçirdiğini ve imparatora gönderdiğini ileri sürmektedir. Bkz. Zonaras, s.52

Christopher'la birlikte karşı koymaya çalışsa da başarılı olamadı ve çok sayıda Bizans askeri öldürüldü. III. Romanos bu yenilgiyi düzeltmek için Makedonya ve Trakya themalarının ordularını harekete geçirdi. 1030 yılında Bizans ordusu İtalya'ya ilerledi. Ancak hiçbir başarı elde edilemedi.⁸⁷³

VIII. Konstantinos döneminde Bizans topraklarına Tuna'yı geçip Bulgar topraklarına baskın yapan Peçenekler Konsantinos Diogenes'in gayretleri sayesinde Tuna hattının gerisine itilmişlerdi. Ancak Peçenekler artık Bizans'ın sınır komşusuydu ve Bizans dış siyasetinde önemli bir yer teşkil etmeye başlamışlardı. Peçeneklerin Uzlarla mücadeleye girişmesi ve Rusların iç mücadelelerinden sonra Kiev çevresinden çekilip Tuna kıyılarına iyice yerleşmeleri tehditlerinin boyutlarını genişletmiştir. III. Romanos bu durumun farkında olmalıdır ki, tahta çıktığı sıralarda Peçeneklerin elinde bulunan Bizanslı esirleri fidye ödeyerek geri getirmiştir.⁸⁷⁴ Ancak III. Romanos'un halka yüklediği ağır vergiler Balkanlarda hoşnutsuzluk yaratmış ve Peçenekler de bu durumdan faydalanmak için harekete geçmişlerdir. 1032 yılında Peçenekler Tuna'yı geçerek Bizans topraklarına girdiler. Ancak bu defa daha doğuda yer alan Moesia'ya saldırdılar. Peçeneklerin akınları sürekli hale gelmeye başladı. 1034 yılında bir kez daha Moesia topraklarına girdiler ve Selanik' yakınlarına kadar olan bölgeyi yakıp yıktılar.⁸⁷⁵

4.2.1.3. İç İsyanlar

III. Romanos döneminde imparatora karşı iki isyan hareketi gerçekleşmiştir. Bunlardan birincisi Prousianos'un isyanıdır. Bulgaristan Bizans'a ilhak edildikten sonra Bulgar Kraliçe Maria'nın oğlu olan Prousianos'a imparator II. Basileios tarafından *magistros* unvanı verilmişti. Prousianos III. Romanos'un tahta çıkışından sonra VIII. Konstantinos'un kızı Theodora ile iş birliği yaparak III. Romanos'u devirmeye teşebbüs etmekle suçlandı ve 1028 yılında Konstantinopolis'te kör edildi.⁸⁷⁶ Diğer isyan ise VII. Konstantinos döneminde Peçenek

⁸⁷³ Skylitzes, s.362; Zonaras, s.52

⁸⁷⁴ Skylitzes, s.354; Kurat, *Peçenekler*, s.156

⁸⁷⁵ Skylitzes, s.364; Zonaras, s.52; Kurat, *Peçenekler*, s.156

⁸⁷⁶ Skylitzes, s.363-364; Zonaras, s.54

akınlarını durdurmayı başaran Bulgaristan dükü Konstantinos Diogenes'in isyandır. Konstantinos Diogenes'in isyan çıkarttığı konusunda net bir bilgi olmamasına rağmen isyan teşebbüsünde bulunacağı iddiasıyla 1029 yılında başkente getirildi. Hadım Ioannes Orpohanotrophos tarafından işkence edilerek sorgulandı ve Zonaras'ın aktardığına göre işkenceden kurtulmak için intihar ederek hayatına son verdi.⁸⁷⁷ Böylece III. Romanos döneminde merkezi iktidara karşı girişilen, ya da girişildiği düşünülen, isyan hareketleri kolayca bastırılmış oldu.

4.2.2. İç Siyaset

III. Romanos tahta ilk çıktığı sıralarda konumunu güçlendirmek için hazineden yüklü miktarda harcamalarda bulundu. 1028 yılında Ayasofya'ya yıllık olarak verilen devlet yardımını yükseltti ve kilise çalışanlarının maaşlarını yükseltti. Böylece kilise ile din adamlarının desteğini sağlamış oldu. Ardından aynı yıl içinde II. Basileios tarafından uygulamaya konan *allelengyon*'u feshettiğini ilan etti.⁸⁷⁸ Böylece II. Basileios döneminde sıkı bir şekilde izlenen kudretlilerin köylülerin topraklarını ele geçirmelerini önleme politikası III. Romanos döneminde sona erdi. Kendisi de aristokrat olan imparator tarafından kaldırılan bu uygulama ile büyük arazi sınıf sahipleri (kudretliler) yeniden köylülerin topraklarına gözlerini dikmeye başladılar. İmparator kilisenin ardından kudretlilerin de desteğini arkasına almış oldu. III. Romanos döneminde vergi kiralınması uygulaması da yeniden yürürlüğe kondu. Kudretliler hazineye doğrudan para vererek bir bölgeden toplanacak vergileri satın aldılar. Ancak satın aldıkları bölgede bulunan halktan vergilerin 2-3 katını talep ettiler ve bu durum da köylü sınıfının aleyhine bir durum oldu.⁸⁷⁹ Köylülerin arazilerini kudretlilere terk etmek zorunda

⁸⁷⁷ Skylitzes, s.363-364; Zonaras, s.54; Ostrogorsky Konstantin Diogenes'in 1031 yılında keşiş olduğunu ileri sürmektedir. Bkz. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.290-291 d.1

⁸⁷⁸ Zonaras, s.48; Anthony Cutler, "Allelengyon". *ODB*, Vol.1, s. 69

⁸⁷⁹ Norwich, *Bizans II*, s.219

kalmalarının neticesinde VII. yüzyıldan beri Bizans vergi ve ordu nizamının temeli olan sistem çökmeye başlamış ve bu da Bizans devlet sistemini derinden sarsmıştır.⁸⁸⁰

İmparator III. Romanos Azez yakınlarında alınan mağlubiyetin ardından başkente döndüğünde bürünmek istediği savaşçı imparator profilini bir kenara bırakarak yönetim işlerine yöneldi. Yaşadığı büyük mağlubiyeti iyi bir yönetim sağlayarak telafi edebileceğini düşünen imparator, idareye dair bütün işleri elinde tutmak için harekete geçti. Savaşlarda alınan yenilgiler ekonomiyi son derece olumsuz etkilediği için III. Romanos ilk olarak ekonomiyi düzeltmek istedi. Ancak Bizans ekonomisi hem savaşlarda alınan mağlubiyetlerden hem de sarayın harcamalarından dolayı iyice bozulmuş durumdaydı. Psellos III. Romanos'un ekonomiye olan müdahalesinin abartılı boyutlarda olduğunu, imparatorun ziyade vergi tahsildarı gibi çalıştığını belirtir.⁸⁸¹ İmparator ölen babaların borçlarını çocuklardan tahsil edilmesini emretti. Kamu borçlarında zamanaşımını kaldırdı ve borçların bir an önce tahsil edilmesi için borçlu babalardan çocuklarına miras kalan topraklara devlet tarafından el konuldu. İmparatorun bu uygulamasıyla çok sayıda insan baba toprağından koştur ve fakirleşti.⁸⁸² İmparator vergi toplamada gösterdiği ihtimama rağmen yüklü harcamalar yapmaktan da geri kalmıyordu. Meryem Ana adına görkemli bir kilise inşa etmek için harekete geçti. Psellos III. Romanos'un kilise inşa etmekteki hevesi hakkında, Büyük Tapınak'ı kuran Hz.Süleyman'ı, Kutsal Meryem adına büyük bir kilise yaptırdığı için de Iustinianos'u kıskanıp büyük bir kilise yaptırmak istediğini söylemiştir.⁸⁸³ Kilisenin inşaatı için yüklü harcamalar yapılmasına rağmen masraflar bitmiyordu. Kilise için yüklü miktarlarda bağışlar toplanıyor, yine de kilise masrafları katlanarak artıyordu. İmparator kilisenin inşasına o kadar önem veriyordu ki çadırını bile kilise inşaatının bulunduğu yere kurdurdu. Buna rağmen kilise inşaatı imparatorun yaşamı süresince

⁸⁸⁰ Norwich, *Bizans II*, s.219; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.299

⁸⁸¹ Psellos, s.42

⁸⁸² Zonaras, s.51; Psellos, s.42

⁸⁸³ Psellos, s.42

tamamlanmadı ve imparatorun bu girişimi zaten bozuk durumda olan ekonomiye büyük bir külfet olarak yüklendi.⁸⁸⁴

4.2.3. III. Romanos'un Son Zamanları ve Yeni Halefin Belirlenmesi

III. Romanos'un imparatoriçe Zoe ile olan ilişkisi gün geçtikçe bozulmaya başlamıştı. III. Romanos'un Zoe'den bir çocuğunun olmasını istemesinden yukarıda bahsedilmişti. Hem imparator hem de imparatoriçe, türlü ilaçlar kullanmalarına ve büyücülere başvurmalarına rağmen Zoe çocuk doğuramadı. Bu durum da III. Romanos ile Zoe'nin ilişkisinin bozulmasının en temel sebeplerinden birisi oldu. İmparator Zoe ile aynı yatağı dahi paylaşmıyordu. III. Romanos, Zoe'den uzaklaştıkça ona karşı olan yumuşak tavrını da değiştirdi. Zoe'nin harcamaları kısıtlandı ve harcaması için az miktarda maaş bağlandı. Bunların dışında imparatorun kendisine metres tutması da imparatoriçe Zoe'yi iyice öfkeliendirdi.⁸⁸⁵ Kısa bir süre sonra Zoe sarayda bulunan en etkili hadımlardan biri olan Ioannes Orphanotrophos'un genç ve yakışıklı kardeşi Mikhail ile gönül ilişkisi kurdu.⁸⁸⁶ Kaynaklar Mikhail'in başlangıçta Zoe'ye ilgi duymadığını ancak ağabeyi Hadım Ioannes'in etkisiyle Zoe'yle yakınlaştığını ve zamanla ikili arasında bir ilişkinin başladığını belirtmektedir. Psellos ve Zonaras'un aktardıklarına göre imparator III. Romanos, imparatoriçe Zoe ile genç Mikhail arasındaki ilişkiden haberi olmasına rağmen bu duruma göz yummuştur. Hatta Psellos'un aktardığına göre III. Romanos, Mikhail'i kendi yatak odasından sorumlu hizmetçisi yapmış ve adeta imparatoriçe ile Mikhail'in ilişkilerini rahatça yaşamalarına olanak sağlamıştır.⁸⁸⁷

⁸⁸⁴ Psellos toplanan bağışların kilise için değil de saray harcamaları için kullanıldığını ve imparatorun gösterişçi bir dindar olduğunu söylemektedir. Bkz. Psellos, s.43; Zonaras ise toplanan vergilerin bu kilisenin yapımı için harcandığını söylemektedir. Bkz. Zonaras, s.51

⁸⁸⁵ Zonaras, s.53; Connor, *Bizans'ın Kadınları*, s.302; Psellos, Zoe'nin yaşına rağmen cinsel arzularının sürdüğünü ve imparatorun karşılık alamamasının da imparatora olan nefretini körüklediğini ileri sürmektedir. Bkz. Psellos, s.45

⁸⁸⁶ Hadım Ioannes Paphlagonia'dan gelmiş, II.Basileios döneminde saraya girmiş ve III.Romanos döneminde sarayda yüksek bir mevkiye ulaşmıştı.

⁸⁸⁷ Psellos Hadımın son derece zeki bir adam olduğunu söylemiştir. Psellos, s.45
Psellos, s.47; Connor, *Bizans'ın Kadınları*, s.304

III. Romanos'un kardeşi Pulcheria ve sarayda imparatora yakın kişiler, Mikhail ile Zoe'nin arasındaki ilişkiyi imparatora ilettiler. İmparator Mikhail'i huzuruna çağırıldı ve sorguladı. Mikhail kilisede yemin ederek iddiaları reddetti. Bunun üzerine imparator Mikhail'e inandı ve odasının hizmetkarlığı görevine devam ettirdi. İmparatorun bu şekilde davranmasının sebeplerinden biri Mikhail'in sağlık sorunlarıyla boğuşması olabilir. Mikhail çocuk yaştan beri nöbet geçirdiği bir hastalıktan muzdaripti.⁸⁸⁸ Mikhail imparatorun karşısında da birkaç kez nöbet geçirmiş; titreyerek yerlere kapanmış, aklını kaçırmış gibi davranıp biraz sonra yeniden sağlıklı hale gelmişti. İmparator Mikhail'in hastalığından ötürü kimse tarafından sevilemeyeceğini ve kimseye âşık olamayacağını düşünmüş ve bu yüzden ona inanmıştır.⁸⁸⁹ Yine de Pulcheria ve imparatora yakın kişiler Hadım Ioannes ile Mikhail'in güç kazanmasını önlemeye çalıştılar. Ancak kısa süre içinde hem Pulcheria hem de Pulcheria'nın en yakın destekçilerinden birisi öldü. Ardından taraftarlarından birkaç tanesi de imparator tarafından saraydan uzaklaştırdı. İyice rahatlayan imparatoriçe yalnız kaldıklarında Mikhail'i imparatorluk tahtına oturtuyor ve imparatorluk alameti olan asayı Mikhail'e veriyordu. Bu olaya şahit olan Hadım Ioannes III.Romanos'un ölümünün ardından kardeşinin imparator olacağına artık kesin gözüyle bakıyordu. Nitekim sarayda Hadım Ioannes'in planlarını uygulamasını engelleyecek bir güç kalmamıştı.⁸⁹⁰

Kaynaklar III. Romanos'un ölümü hakkında farklı görüşler sunmaktadır. Psellos imparatorun son günleri hakkında en detaylı bilgi veren kaynağımızdır. Psellos imparatorun son zamanlarda acayip ve ızdırap dolu bir hastalığa tutulduğunu ve törenlerde imparatorun çektiği acıya bizzat şahit olduğunu söylemektedir. Psellos'a göre imparatorun zehirlendiği kesindir ama bunu yapanların imparatoriçe ile Mikhail olup olmadıklarından emin değildir. Ayrıca

⁸⁸⁸ Zonaras bu hastalığın sara olduğunu söylemektedir. Bkz. Zonaras, s.55

⁸⁸⁹ Psellos, s.48; Norwich, *Bizans II*, s.221; Mikhail'in hastalığının uydurma olduğu söylentileri dolaşmasına rağmen imparator olduktan sonra da nöbet geçirmeye devam etmesi gerçekten hasta olduğunu kanıtlamaktadır.

⁸⁹⁰ Psellos, s.48; Zonaras, s.55

imparatorun zehirlenmiş olmasına rağmen boğularak öldürüldüğünü kabul etmektedir.⁸⁹¹ Psellos'un aktardığına göre imparator yanında hiç kimse olmadan yıkanmak için sarayın hamamına gitti. İmparator kafasını suya soktuğunda dışarıdan gelen birkaç adam imparatorun kafasını suya bastırdılar. O sırada hamama gelen imparatorun yardımcılarında biri III. Romanos'u sudan çıkardı, ancak sudan çıktığında neredeyse ölmek üzereydi. III. Romanos birkaç saniye daha nefes aldıktan sonra 1034 yılının Paskalya'dan önceki perşembe günü hayatını kaybetti.⁸⁹²

4.3. IV. Mikhail Dönemi (1034-1041)

4.3.1. IV. Mikhail'in İmparator Olması ve İç Gelişmeler

İmparatoriçe Zoe III. Romanos'un ölümünün ardından Mikhail'i imparator ilan etmek için bir an önce harekete geçti. Ancak sarayda bulunan sivil aristokrasi üyeleri imparatoriçeye giderek acele bir karar vermemesini, yine sivil aristokrasiye mensup birinin imparator seçilmesini söylediler. Hadım Ioannes ise bir an önce kardeşinin imparator olmasını, yoksa kendileri için büyük tehlike doğacağını Zoe'ye ilettiler. Zoe, Hadım Ioannes'in sözünü dinledi ve Mikhail'e imparatorluk tacı ile kıyafetlerini giydirip tahta oturttu. Ardından Mikhail'in yanına oturdu ve Mikhail'in yeni imparator olduğunu bildirdi. İmparatorun imparatoriçe tarafından taçlandırılması olağan bir uygulama değildi. Ancak Zoe hanedanın meşru üyesiydi ve imparator tahtına onun aracılığıyla bir imparator oturmuş oldu.⁸⁹³ Zoe Patrik Aleksios'u da saraya çağırdı ve Mikhail'le nikah törenlerini yönetmesini emretti. Patrik Aleksios ve din adamları ilk başta nikah törenini yönetmeye yanaşmasalar da kiliseye yüz libre altın bağışının ardından nikahlarını yönetmeyi kabul ettiler. Böylece 12 Nisan 1034 akşamı Bizans'ın yeni imparatoru IV. Mikhail

⁸⁹¹ Psellos kesin olarak yargı bildirmemesine rağmen imparatoriçe ve Mikhail'in ortak şekilde imparatoru zehirlediklerini ileri sürmektedir. Bkz. Psellos, s.49

⁸⁹² Psellos, s. 50; Zonaras, s. 55; Skylitzes imparatorun Mikhail'in adamları tarafından ana havuzda veya sarayın büyük hamamı olan *Kolymbithra*'da boğularak öldürüldüğünü ileri sürmüştür. Urfalı Mateos ise imparatorun Zoe tarafından zehirlendiğini ileri sürmektedir. Bkz. Urfalı Mateos, s. 58

⁸⁹³ Psellos, s. 54; Connor, *Bizans'ın Kadınları*, s. 305

adıyla ilan edildi.⁸⁹⁴ IV. Mikhail tahta geçtikten sonra mali işleri ve vergiyle ilgili hususların idaresini abisi Hadım Ioannes'e bırakmasına rağmen savaş ve orduyu ilgilendiren konularla bizzat ilgilenmiştir. Psellos IV. Mikhail'in imparatorluğuna bizzat tanıklık ettiği için bu dönem hakkında da pek çok bilgi iletmektedir. IV. Mikhail'in III. Romanos'un ölümünde parmağı olmasına, Zoe ile gizli bir ilişki yaşamasına rağmen çok yetenekli bir hükümdar olduğunu ileri sürmüştür. İmparatorun Helen kültürüyle yetişmemesine rağmen bu kültüre yaratılıştan gelen bir yatkınlığının olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca imparatorun aristokrat bir aileden gelmemesine rağmen imparator olduktan sonra iktidar sarhoşluğuna kapılmadığını da belirterek imparatoru övmüştür.⁸⁹⁵

İmparatoriçe Zoe IV. Mikhail'in imparator olmasını sağlarken kendisinin nüfuzunun artacağını hesaplamışsa da bu konuda yanıldığı çok geçmeden ortaya çıkmıştır. Psellos, IV. Mikhail'in imparator olana kadar Zoe'ye aşık rolü oynadığını, imparator olduktan hemen sonra ise tavırlarını değiştirdiğini ileri sürmektedir. Ancak Psellos, III. Romanos'un akıbetine uğramak istemediği için Zoe'ye olan davranışlarını değiştirdiğini ve bunu anlayabildiğini de vurgulamıştır.⁸⁹⁶ Netice itibariyle IV. Mikhail Zoe'den şüphelendiği için imparatoriçenin sarayda serbestçe hareket etmesini engelledi ve Zoe *gynaikeion*'da⁸⁹⁷ adeta mahkûm hayatı yaşamaya başladı. İmparatoriçenin yanına girecek herkesin üstü aranılıyordu ve içeri girecekler bir muhafız tarafından kontrol ediliyordu. IV. Mikhail'in hastalığı yüzünden geçirdiği nöbetleri de iyice sıklaşmıştı ve bu nöbetleri geçirirken imparatoriçeye görünmemek için imparatoriçeyle neredeyse çok az görüşüyordu.⁸⁹⁸ İmparatoriçe Zoe, imparatorun kendisine karşı küçük düşürücü muamelelerine karşı şiddetli tepkiler vermekten kaçınmıştır. Psellos, Zoe'nin bu

⁸⁹⁴ Psellos, s.54; Milton Vasil Anastos, "The Coronation of Emperor Micheal IV in 1034 by Empress Zoe and Its Significance", *To Hellenikon : Studies in Honor of Speros Vryonis. Jr*, New York, 1993, Vol.1, ss.23-43, s.29

⁸⁹⁵ Psellos, s.56

⁸⁹⁶ Psellos, s.55; Zonaras, s.56

⁸⁹⁷ Saray'da kadınlara ait olan oda.

⁸⁹⁸ Connor, *Bizans'ın Kadınları*, s. 306; Norwich, *Bizans II*, s. 223

beklenmedik sakin tavrını, ‘‘Sanki vahşiliğini kenara bırakmış dişi bir aslandı’’ şeklinde aktarmaktadır.⁸⁹⁹

Malatya yakınlarında bulunan *Patrikos* Konstantinos Dalassenos, tahta IV. Mikhail’in geçtiğini öğrendikten sonra aristokrat kökenden olmayan birinin imparator olmasından rahatsızlık duyduğunu çevresiyle paylaştı. Hadım Ioannes, Konstantinos’un isyan etmesinden çekinerek onu başkente çağırdı. Ioannes Konstantinos’a elçi göndererek kendisine kötü muamelede bulunulmayacağına dair yemin etti. Bunun üzerine Konstantinos başkente geldi ve gerçekten de Ioannes tarafından iyi karşılandı. IV. Mikhail Konstantinos’a değerli hediyeler ve unvanlar vererek onu onurlandırdı. Konstantinos başkentte yaşamaya başladı.⁹⁰⁰ Ancak kısa süre sonra işler Konstantinos açısından değişmeye başladı. İmparatorun kardeşlerinden biri olan Niketas 1034 yılı yazında Antakya düklüğü vazifesine atanmıştır. Antakya halkı ağır vergilerden bıkmışlardı ve vergi memurlarından birini öldürmüşlerdi.⁹⁰¹ Bu yüzden kendilerinin yeni dük Niketas tarafından cezalandırılacaklarını düşünüp Niketas’ı şehre almamışlardır. Niketas şehir halkına zarar vermeyeceğine dair yemin edip şehre girdikten sonra içtiği yeminden cayıp şehirde katliam yaptı. Ardından şehrin önde gelen isimlerini esir alarak başkente gönderdi. Hadım Ioannes’e de haber yollayarak isyancıların Konstantinos Dalassenos yanlısı oldukları için kendisini şehre almak istemediklerini söyledi. Bunun üzerine Hadım Ioannes Konstantinos’u ve yakınlarını (Aralarında damadı Konstantinos Dukas da bulunan) Yassıda’ya sürgün etti.⁹⁰²

⁸⁹⁹ Psellos, s. 60

⁹⁰⁰ Zonaras, s.57-58; Alexander Khazdan, Ann Wharton Epstein, *Change in Byzantine Culture in the Eleventh and Twelfth Centuries*, University of California Press, 1985, s. 64-65

⁹⁰¹ Harvey, *Economic Expansion 900-1200*, s. 114

⁹⁰² Zonaras, s. 58; Kazhdan, Epstein, *Change in Byzantine Culture in the Eleventh and Twelfth Centuries*, s. 64-65

4.3.2. Askerî ve Siyasi Gelişmeler

4.3.2.1. Sicilya'daki Mücadeleler

II. Basileios ölmeden önce Sicilya'ya sefer düzenlemeyi planlamış, ancak öldüğü için bu sefer düzenlenememişti. Sicilya nüfusunun büyük çoğunluğu Yunandı ve uzun yıllardır burası Müslümanlar tarafından idare ediliyordu. II. Basileios'un halefleri VIII. Konstantinos ve III. Romanos da Sicilya üzerine etkin bir politika sergilememişlerdi. Ancak Sicilya'da yaşanan gelişmeler yeni imparator IV. Mihail'in Sicilya için harekete geçmesine sebep oldu. Sicilya'daki Arap emirler arasında iç mücadele yaşanmış ve 1035 yılında Palermo'nun Fâtımî Emiri el-Akhal kendisine isyan edenlere karşı Bizans'tan yardım istemiştir.⁹⁰³ IV. Mihail bu yardım isteğini Sicilya üzerinde yeniden etkin bir rol kazanmak için fırsat olarak görmüş ve yardım göndermeyi kabul etmiştir. Ancak bu sırada el-Akhal suikast sonucu öldürülmüş ve isyan bütün Sicilya'ya yayılmıştır. IV. Mihail bu kargaşa ortamından faydalanmak istemiştir. 1038 yılı başlarında Georgios Maniakes komutasındaki Bizans donanması Sicilya'ya doğru yola çıkmıştır.⁹⁰⁴ Georgios Maniakes komutasındaki Bizans donanmasında paralı Norman askerler de bulunuyordu ve paralı askerlere daha sonra Norveç Kralı olacak Harald Hardrada komuta ediyordu. Ayrıca Apulia'daki Lombardlar da Bizans ordusunda yer alıyorlardı. 1038 yazında Bizans donanması güçlü bir şekilde adaya saldırdı ve Müslümanlar Bizans'a karşı koyamadılar. Önce Messina ardından da Rametta Kalesi Bizans'ın eline geçti. Bizans Sicilya'da ilerlemeye devam etti ve 1040 yılına gelindiğinde Syrakuz'a kadar uzandı.⁹⁰⁵ Ancak hem Bizans ordusunda yaşanan ikilikler hem de Apulia'daki Lombardların ayrılıkçı hareketleri Bizans'ın ilerlemesini durdurdu. Bizans'ın Sicilya'daki birliklerine komuta eden Georgios Maniakes, diğer bir komutan ve imparatorun kayınbiraderi olan Stephanos'la anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Stephanos Maniaekes'in isyan hazırlığında olduğunu başkente

⁹⁰³ Skylitzes, s.375-380; Zonaras, s.59.

⁹⁰⁴ Zonaras s.59; Norwich, s.226

⁹⁰⁵ Zonaras Maniakes'in Sicilya'da 13 kenti ele geçirdiğini ileri sürmektedir. Bkz. Zonaras, s.59

bildirdi ve bunun üzerine Maniakes başkente çağırılarak hapsedildi. Stephanos ordunun başına geçti.⁹⁰⁶ Apulia'daki Lombardlar Bizans yönetimine isyan ederek İtalya *katepanos*'unu öldürdüler. Bunun üzerine Bizans donanması Apulia'ya gelip durumu düzeltmek zorunda kaldı. 1040 yılının sonuna gelindiğinde Bizans Sicilya'da yalnızca Messina ve birkaç kenti elinde tutmaya muvaffak oldu. Neredeyse sefere başlamadan önceki sınırlarına döndü.⁹⁰⁷ Sicilya'da uğradığı başarısızlığın ardından Apulia'da Bizans'a karşı yeni bir tehdit baş gösterdi. Lombard soylu Melus'un oğlu Argyros Konstantinopolis'te tutuluyordu. Argyros 1038 yılında İtalya'ya dönmeyi başardı ve Apulia'daki Bizans yöneticilerine saldırarak 1040 yılında isyanı başlattı. Argyros'un başlattığı isyan kısa sürede büyüdü ve bütün Apulia sahiline yayıldı. Hadım Ioannes Orphanotrophos Apulia'daki isyanı bastırması için Mikhael Doukeianos'u katepanos olarak atadı ve Mikhael Apulia'ya ilerledi. Mikhael burada Norman komutan Guiamar ve Ivrealı Arduin'le görüştü. Arduin Melfi şehrinin hakimiyeti kendisine verilirse katepanosa yardım edeceğini söyledi.⁹⁰⁸ Katepanos bunu kabul etti ve Arduin Melfi halkının desteğini aldıktan sonra 1041 martında Norman Rainulf'un bulunduğu Aversa'ya ulaştı. Ancak Arduin'in farklı planları vardı. Aversa'da Norman komutanlarıyla anlaşta ve Norman-Lombard ittifakı yaparak Bizans'ı İtalya'dan tamamen çıkartmayı teklif etti.⁹⁰⁹ Norman komutanlar bu teklifi kabul ettiler ve Bizans'a karşı Melfi merkezli bir isyan başlattılar. İsyancılar kısa sürede Venosa, Lavello ve Ascoli'yi ele geçirdiler ve bu bölgelerde yağma faaliyetlerinde bulundular.⁹¹⁰ *Katepanos* ordusunu toplayıp isyancılara karşı harekete geçti ve Olivento Nehri kenarına geldi. Norman-Lombard kuvvetleri ertesi gün saldırıya geçti ve Bizans ordusu yenilgiye uğrayıp geri çekildi. Mayıs ayında Cannae yakınlarında ikinci bir savaş daha gerçekleşti, ancak bu savaşta

⁹⁰⁶ Norwich, *Bizans II*, s.227

⁹⁰⁷ Norwich, *Bizans II*, s.228; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.587-589

⁹⁰⁸ Curtis, *Roger of Sicily...*, s.42-43

⁹⁰⁹ Amatus of Monte Cassino, s.69-70

⁹¹⁰ Amatus of Monte Cassino, s.69-70

da Bizans yenilgiye uğradı.⁹¹¹ *Katepanos* Doukeianos aldığı üst üste mağlubiyetlerin ardından başkente çağırıldı ve İtalya'nın en başarılı *katepanosu* olan Basileios Boiannes'in oğlu Boioannes *katepanos* olarak görevlendirildi. Ancak Lombard-Norman kuvvetleri 3 Eylül 1041 tarihinde Monte Siricolo'da Boioannes'in ordusunu da mağlup ettiler ve *katepanos'u* esir aldılar.⁹¹² Bizans ordusu Güney İtalya'daki gücünü iyice yitirmeye başlamıştı. Taranto'dan Brindisi'ye kadar ulaşan Apulia topraklarının neredeyse tamamı Bizans hakimiyetinden çıkmıştı. Bu durumu düzeltmesi için Georgios Maniakes yeniden İtalya *katepanosu* olarak İtalya'ya gönderildi.⁹¹³

4.3.2.2 Peçeneklerle İlişkiler ve Balkanlardaki Genel Durum

III. Romanos döneminde Moesia'ya akın düzenleyen Peçenekler, 1035 yılında Tuna'yı yeniden geçerek Moesia üzerine saldırdılar. Burada yağma faaliyetlerinde bulunan Peçenekler, akınlarını Trakya ve Makedonya'ya dek genişlettiler. 1036 ilkbaharında da Peçenekler Bizans topraklarına üç büyük akın yaptılar. Bölgeyi yağmaladılar ve çok sayıda Bizanslıyı esir aldılar. Peçenekleri aldıkları esirlerin arasında beş Bizans komutanı da vardır.⁹¹⁴ Peçenekler bilhassa Dobruca bölgesinde yağma faaliyetlerini yoğunlaştırdılar. Bu bölgede yer alan Capidava, Dinogetia, Skala, Odartzi, Dristra şehirleri Peçenek akınlarından büyük zarar gördüler. Akınların neticesinde bölgedeki Bizanslı ahali bölgeyi terk etmeye başladı. IV. Mikhail akınları durdurmak için savaş yolunu değil de anlaşma yolunu seçti. Peçeneklere haraç ödeyeceğini bildirdi ve Peçenek akınları durduruldu. Bu sırada Peçeneklerin aralarında yaşadıkları iç ve dış mücadeleler (Uzlarla) de akınların zayıflamasında etkili olmuştur.⁹¹⁵

Diokleia (Duklja-Zeta)'nın vassal hükümdarı Stephan Voyislav 1034 yılında III. Romanos'un da ölmesini fırsat bilerek Bizans hakimiyetine karşı isyan etti. Ancak Bizans

⁹¹¹ Hubert Houben, *Roger II of Sicily: A Ruler between East and West*, Çev. Daine Milburn ve Graham A. Loud, Cambridge University Press, 2002, s.9

⁹¹² Curtis, Roger of Sicily..., s.43-44

⁹¹³ Blöndal, *The Varangians of Byzantium*, s.103

⁹¹⁴ Skylitzes, s.376.; Kurat, *Peçenekler*, s.156 d.243

⁹¹⁵ Kurat, *Peçenekler*, s.156

ordusu Dyrrhachium'a gelerek bu isyani bastırđı ve Voyislav esir alınarak Konstantinopolis'e götürüldü. Diokleia bölgesinin kontrolü strategos Theofilos Erotikos'a bırakıldı. Voyislav 1037 sonu veya 1038 yılı başlarında başkentten kaçtı ve Diokleia'ya dönmeyi başardı. Sırpların hükümdarı olduğu iddiasıyla hareket eden Voyislav, Bizans vassali olan diğer Balkan devletleri Rascia, Bosna ve Zakhlumia'ya saldırdı. Voyislav başkentini İşkodra (Skadar-Scutari)'da kurdu ve Trebinje, Kotor ve kıyı kentlerine kadar hakimiyetini genişletti. Voyislav'ın hakimiyetindeki topraklar sahilin kuzeyinde yer alan Ston şehrine kadar uzanıyordu.⁹¹⁶ Hadım Ioannes 1039 yılında Selanik'te bulunan imparatora içerisinde çok sayıda altın olan bir gemi gönderdi. Ancak gemi fırtınadan dolayı İliıya sahillerine sürüklendi ve Voyislav gemiye el koydu. IV. Mikhail Voyislav'dan gemiyi teslim etmesini istemesine rağmen Voyislav kabul etmedi ve IV. Mikhail George Probatas'ı Voyislav'ın üzerine gönderdi. Voyislav gerilla taktiği uygulayarak düşman ordusunu mağlup etti. İmparator bu yenilginin ardından *Strategos* Kekaumenos'u Voyislav'ın üzerine gönderdi. Ancak Voyislav yine aynı gerilla taktiğiyle Kekaumenos'u mağlup etti ve Kekaumenos esir alınarak Ston'a götürüldü.⁹¹⁷ Bu sırada ortaya çıkan Petro Dalyan isyanı imparatorun dikkatini bu isyana yöneltmesine sebep oldu ve bundan faydalanan Voyislav gücünü arttırma fırsatı buldu. Bazı tarihçiler yakın tarihlerde vuku bulan Petro Dalyan isyanıyla Voyislav'ın başkaldırısı arasında bir ilişki olduğunu ileri sürerken kaynaklarda bu durumla ilgili bir kanıt yoktur. Ancak Petro Dalyan'la iş birliğinde bulunmasa bile Voyislav'ın Petro'nun isyanının yarattığı karışıklıktan faydalandığı açıktır.⁹¹⁸

4.3.2.3 Petro Dalyan İsyanı (1040-41)

1040 yılında Macar-Bizans sınırında yer alan Singidunum (Belgrad) kentinde bulunan ve Çar Samuel'in torunu olduğunu iddia eden Petro Dalyan adlı Bulgar asıllı bir kişi Bizans

⁹¹⁶ Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.203-206; Sima Cirkovic, *The Serbs*, Trans. Vuk Tomic, Blackwell Publishing, 2004, s.25

⁹¹⁷ Cirkovic, *The Serbs*, s.25

⁹¹⁸ Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.206; Obolensky, *The Byzantine Commonwealth...*, s.220.

hakimiyetine karşı isyan çıkardı. Petro Dalyan'ın amacı Bulgarları Bizans boyunduruğundan kurtarıp yeniden bağımsızlıklarına kavuşturmak. ⁹¹⁹ Bu isyanın çıkmasında hem Bulgarların kendi iç dinamikleri hem de Bizans idaresinin önemli rol oynamıştır. II. Basileios döneminde Bizans'a ilhak edilen Bulgar topraklarının imparatorluğa bağlılığın sağlanması ve ekonomik açıdan baskı kurulmaması için bu bölgelerden alınacak vergilerin aynî şekilde toplanılmasına karar verilmiştir. Ancak III. Romanos döneminde *parakoimomenos* görevinde bulunan Hadım Ioannes askerî seferlerde harcanan paranın telafisi için Bulgar topraklarından aynî olarak alınan verginin nakit olarak ödenmesini emretti. IV. Mikhail de 1037 yılında Bulgar Başpiskoposu Slav kökenli John'un ölümünün ardından bu makama Ayasofya *khartophylaks*'ı olan Grek Leon'u atadı. ⁹²⁰ Bulgarlar Bizans'a ilhak olmalarına rağmen bağımsız olma isteklerini sürdürüyorlardı ve yapılan bu iki değişiklik Bulgar halkının büyük tepkisini uyandırdı. Özellikle piskoposluklarına Yunan asıllı bir piskoposun atanmasını kiliselerinin Grekleştirilmesine yönelik bir hareket olarak algılamışlardır. ⁹²¹

Petro Dalyan 1040 yılında Sindigunum kentinde Bulgar halk tarafından *Bulgar Kralı* olarak ilan edildi. Bunun üzerine Bizans'ın Dyrrhachium *Strategosu* Mikhael Dermokaites Petro Dalyan'ın isyanını bastırmakla görevlendirildi. Ancak muvaffak olamadı ve Petro güneye doğru ilerleyerek kısa sürede Naissus ve Üsküp şehirlerini ele geçirdi. Bölgede bulunan yerel Slav halk da Petro'yu desteklemeye başladı ve isyan giderek büyüdü. Dyrrhachium thema ordusu, strategoslarına isyan etti ve aralarından Tihomir adlı birini Bulgar hükümdarı olarak ilan ettiler. Böylece Bizans'ın karşısında artık bir değil iki Bulgar isyancı vardı. ⁹²² Petro Dalyan Tihomir'e haber göndererek isyanlarını birleştirmelerini söyledi ve Tihomir bunu kabul etti. İki

⁹¹⁹ Skylitzes Peter'in Bulgar Lider Romanos ile Macar Kralı Stephen'ın kız kardeşinin oğlu olduğunu ileri sürer. Psellos ise Peter'in Bulgar asıllı olduğunu ancak soylu bir aileden olmadığını söyler. Krş : Skylitzes, s.384-85; Psellos, s.62

⁹²⁰ Skylitzes, s.387; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s.203-204; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.300

⁹²¹ Skylitzes, s.385; Zonaras, s.64.; Browning, *Byzantine Empire*, s.117

⁹²² Skylitzes, s. 385-387; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.301.

isyancı bir araya geldikleri sırada Bulgar halkı isyancıların etrafında topladı. Petro Dalyan bir konuşma yaparak, iki başlı bir isyanın başarıya ulaşmayacağını, eğer başarılı olmak istiyorlarsa bir lidere itaat etmeleri gerektiğini söyledi. Ardından Tihomir öldürüldü ve isyanın tek hakimliği de Dyrrhachium da Peter'in eline geçti. Ardından Kuzey Yunanistan'a ilerledi ve Epir'de bulunan Nikopolis Themasına geldi. Burada vergilerin toplanmasında yolsuzluk olduğu iddiasıyla bir hoşnutsuzluk mevcuttu ve thema halkı Petro Dalyan'a katıldı. Petro bu bölgedeki themaların bir kısmını da ele geçirip Selanik'e giden yolu açtı.⁹²³

Petro başarılı bir şekilde ilerlerken John Vladislav'ın oğullarından olan *patrikios* Alusianos strategosu olduğu Theodosiopolis'ten ayrılıp isyancı Bulgarlara katılmak için harekete geçti. Alusianos Bulgar halkının çar ailesinden olmayan birinin etrafında toplandığını görmüş ve isyanın başına geçmesi gerektiğini düşünmüştü. Bizans imparatoru ve yönetimiyle yaşadığı sorunlar da isyana katılmasında etken bir sebep oldu ve bir gece tanınmamak için sıradan bir asker gibi giyinerek Theodosiopolis'ten kaçtı.⁹²⁴ Alusianos Bulgar isyancıların arasına geldiğinde, meşru Bulgar çarına bağlı olup olmadıklarını gizli şekilde soruşturdu ve kendisine karşı gelinmeyeceğini gördü. Ardından Petro Dalyan'la görüştü ve anlaşmaya vardılar. Petro Dalyan kırk bin kişilik bir orduyu Alusianos'un emrine verdi ve Alusianos'un bu orduyla Selanik'i kuşatmasına karar verildi. Alusianos ordusuyla Selanik önlerine geldi ve şehri ağır bir kuşatma altında tutarak teslim almayı planladı. Selanik'in savunması İmparator IV. Mikhail'in kuzeni Konstantin'in ellerindeydi. Alusianos'un ordusu Selanik önlerindeyken Selanik'teki Bizans ordusu saldırıya geçti. Alusianos'un ordusundan on beş bin kişi öldürüldü ve Alusianos kalan ordusuyla Petro Dalyan'ın yanına kaçmak zorunda kaldı.⁹²⁵ Alusianos

⁹²³ Zonaras, s. 65; Psellos, s. 64; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 205

⁹²⁴ Psellos, s. 72-73; Zonaras Alusianos'un ev hapsinde bulunduğunu ve izin alamadıkça başkente giremediğinden dolayı yönetimle arasının bozuk olduğunu ileri sürmüştür. Bkz. Zonaras, s. 66; John Fine, Bulgar-Makedon kraliyet ailesinin iki kolu arasındaki ilişkileri bilen Bizanslıların, isyanda bir bölünmeye neden olma umuduyla onu serbest bırakmış olabileceklerini ileri sürmüştür. Bkz. Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 205

⁹²⁵ Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 205

uğradığı bu büyük yenilgiden sonra isyancıların kendisine güvenlerinin azaldığını fark etti. Petro Dalyan da Selanik önlerindeki büyük bozgunun ardından Alusianos'tan şüphelenmeye başladı ve Alusianos'u devre dışı bırakmak için harekete geçti.⁹²⁶ Ancak Alusianos yaşananların farkındaydı ve Peter'den önce davranarak davet ettiği bir şölende Petro Dalyan'ı esir aldı. Ardından Dalyan'ın burnunu kesip gözlerini kör ettirdi. Böylece isyan yeniden tek bir kişinin komutası altına alındı.⁹²⁷

Bizans İmparatoru IV. Mikhail isyanı bastırmak için bizzat harekete geçti. IV. Mikhail o sırada hasta olmasına ve çevresindekilerin ısrarlarına rağmen geri adım atmadı ve ordusunu hazırladı. Ordusuyla birlikte Rodop Dağları yönünde ilerledi ve Mosynoupolis'ten Bulgaristan topraklarına girdi.⁹²⁸ Bizans ordusu Alusianos'un ordusuyla karşılaştı ve Alusianos'un ordusu mağlup oldu. Alusianos aldığı ilk yenilginin ardından daha fazla mücadele edemeyeceğini düşündü ve imparatora haber göndererek kendisine unvanlar verilmesi karşılığında teslim olacağını bildirdi.⁹²⁹ Alusianos teslim oldu ve imparator Bulgar isyancıların önde gelenleriyle birlikte Petro Dalyan'ı da esir alarak başkente döndü. Başkentte esir alınanların da teşhir edildiği büyük kutlamalar yapıldı.⁹³⁰

4.3.3. IV. Mikhail'in Ölümü ve Yeni Halef Arayışı

İmparator IV. Mikhail'in hastalığı gün geçtikçe kötüleşiyordu. Ne zaman nöbet geçireceği belli olmadığı için halkla çok az bir araya geliyordu ve genellikle yalnız kalmayı tercih ediyordu. Sürekli kendisiyle birlikte gezen iki muhafızı vardı ve eğer imparator ani bir nöbet geçirirse bu muhafızlar kırmızı bir perdeyle imparatoru çevreliyorlardı.⁹³¹ Hadım Ioannes

⁹²⁶ Psellos Alusianos'un bu noktada imparatora haber göndererek gizli bir anlaşma yaptıklarını ileri sürer. Bkz. Psellos, s. 74

⁹²⁷ Zonaras, s. 66-67; Psellos, s. 74

⁹²⁸ Mikhael Attaleiates, *Tarih*, Çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yay, 2008, İstanbul, s.26.

⁹²⁹ Zonaras, s. 67; Psellos Alusianos'un ordusuyla birlikte ikinci kez saldırıcağı gibi davranıp son anda ordusunu bırakarak imparatora teslim olduğunu belirtir. Bkz. Psellos, s.74

⁹³⁰ Zonaras, s. 67; Psellos başkentte yapılan kutlamalarda imparatoru bizzat gördüğünü ve hastalığının ciddiyetinin dışardan bakıldığında kolayca görüldüğünü söylemektedir. Psellos, s.74

⁹³¹ Psellos, s.61

imparatorun durumunun farkındaydı ve imparatorun ölümünden sonra kendisinin ve ailesinin çıkarlarını devam ettirmek için harekete geçmesi gerektiğini fark etti. Ioannes bir süre önce keşiş elbisesi giymişti ancak keşiş yaşantısı sürmüyordu.⁹³² 1037 yılında Patrik Aleksios'u görevden azlederek patrik olmak için harekete geçti ve kısa sürede başkentteki din adamlarını kendi tarafına çekti. Patriğin seçiminin kilise kurallarına göre uygunsuz olduğunu ve bu yüzden azledilmesi gerektiğini ileri sürdü. Patrik Aleksios ise uygunsuz şekilde patrik olduysa kendisinin yaptığı atamaların da geçersiz olacağını söyledi. Patriğin bu savunması din adamlarını Ioannes'ten uzaklaştırdı. Ayrıca patrik yaklaşık on yıldır görevdeydi ve bu süre içerisinde üç imparator patrik tarafından taçlandırılmıştı. Bu yüzden Ioannes patriğin üzerine gidemedi ve onu ekarte etme konusunda başarısız oldu.⁹³³

Ioannes imparatorluk tacının aile içinde kalması için yeni bir yol aramaya başladı. Ancak kardeşleri arasında hadım olmayan Niketas ölmüştü. Diğer iki kardeşi de kendisi gibi hadımdı ve bu yüzden tahta oturamazlardı. Ioannes'in aklına kız kardeşi Maria'nın oğlu olan Kalafatçı (Calaphates) lakaplı yirmi yaşındaki Mikhail geldi. Hadım derhal imparatorun yanına gitti ve kendisinden sonra tahta geçecek kişiyi şimdi ayarlamazlarsa kendi aileleri için büyük bir tehlike vuku bulacağını söyledi. Ayrıca imparatorun hastalığının halk tarafından bilindiğini ve imparatora karşı bir ayaklanma olabileceğini de ilettili.⁹³⁴ Bu tehlikelerin önlenmesi için Kalafatçı Mikhail'i *Caesar* yapmasını önerdi. İmparator ağabeyinin bu fikrini beğenmişti ancak bu planın nasıl uygulanacağına dair kuşkuları vardı. Ioannes bunu da düşünmüştü ve Zoe'nin Mikhail'i evlat edinerek bu sorunun çözüleceğini söyledi. Zoe'nin kendilerine karşı koyamayacağını da söyleyen Ioannes, imparatorun onaylamasının ardından planını Zoe'ye söyledi. Zoe Ioannes'in teklifini kabul etti ve Blakhernai Sarayı'ndaki Azize Meryem

⁹³² Skylitzes ve Zonaras Hadım Ioannes'in kötü birisi olduklarını söylemelerine rağmen Ioannes'le ziyafet masasında bulunacak kadar yakın olan Psellos hadımın dengesiz biri olduğunu ancak devlet işlerinde ve ailesini savunması gerekmedikçe kimseye kötülük yapmadığını söylemektedir; Krş. Psellos, s.58-59; Zonaras, s.60-61

⁹³³ Zonaras, s.61; Norwich, *Bizans II*, s.228

⁹³⁴ Psellos, s.63

Kilisesi'nde düzenlenen törenle Zoe Kalafatçı Mikhail'i evlat edindi. Ardından Mikhail *caesar* ilan edildi.⁹³⁵ Psellos IV. Mikhail'in yeğenine saygı göstermediğini, hatta *caesar* unvanına dahi itimat etmediğini söylemektedir. Ancak imparatorun diğer kardeşleri sıradaki imparatora yakınlık gösteriyorlardı. Kardeşler *caesar*'e başkent dışında yeni bir saray da yaptırdılar.⁹³⁶

İmparator IV. Mikhail 1041 yılı başında, içlerinde Petro Dalyan'ın da bulunduğu çok sayıda esirle başkente görkemli bir giriş yaptı. Bu karşılama törenine bizzat katılmış olan Psellos, halkın imparatoru coşkuyla karşıladığını ancak imparatorun hastalığından dolayı atının üzerinde zor durduğunu söylemiştir.⁹³⁷ Nitekim imparator bu törenden sonra başkent halkıyla bir daha bir araya gelmemiştir. IV. Mikhail de ölümünün yaklaştığını hissediyordu. Bu yüzden 1041 yılının aralık ayında sarayda bulunan Aziz Kosmas ve Aziz Damianus manastırına çekildi. Manastırdaki rahipler üzerindeki imparator cübbesini çıkardılar ve imparatora keşiş kıyafeti giydirdiler.⁹³⁸ İmparatoriçe Zoe IV. Mikhail'i görmek için yanına gitti. Ancak IV. Mikhail imparatoriçeyi görmek istemedi. Aynı günün gecesi hayatını kaybetti.

4.4. V. Mikhail Dönemi (1041-1042)

4.4.1. V.Mikhail'in İmparator Olması

IV. Mikhail'in ölümünün ardından Hadım Ioannes ve kardeşleri *caesar* ilan edilen Kalafatçı Mikhail'in bir an önce taçlandırılması için acele ediyorlardı. Hadım Ioannes, Zoe'nin izni olmadan Mikhail'in imparator olarak taçlandırılmayacağını özellikle belirtti. Ioannes Zoe'yle görüşmesinde evlatlığı olan Mikhail'i imparator ilan etmesini, Mikhail'in sadece görünürde imparator olacağını ve gücün yeniden Zoe'de olacağını, isterse imparatorluğu tek başına dahi yönetebileceğini söyledi. Sözlerini yeminlerle desteklediler ve Zoe Ioannes'in talebini kabul ederek IV. Mikhail'in ölümünden üç gün sonra V. Mikhail'i imparator olarak

⁹³⁵ Psellos, s.64; Connor, *Bizans'ın Kadınları*, s.307

⁹³⁶ Psellos, s.64

⁹³⁷ Psellos, s.74

⁹³⁸ Psellos, s.75; Norwich, *Bizans II*, s.230

ilan etti.⁹³⁹ V. Mikhail imparator ilan edildikten sonra Zoe'ye son derece bir yaklaşımda bulundu. Zoe'ye imparatoriçem, hanımım şekillerinde hitap ediyordu. Ayrıca tahta çıkmasına yardımcı olan dayısı Ioannes'e de büyük bir lütufta bulunarak kendi tahtının yanında ona da bir taht yaptırmıştır. Ancak kısa süre sonra V. Mikhail'in hem imparatoriçeye hem de Ioannes'e karşı tavırları yüz seksen derece değişmiştir. Bu değişikliğin yaşanmasında en önemli faktörlerden birisi Ioannes'in hadım kardeşlerinden biri olan Konstantinos'tur. Ordunun *Megas domestikosu* (*Başkumandan*) olan Konstantinos Ioannes'le anlaşamıyordu ve V. Mikhail caesar olur olmaz onun yanında saf tutmaya başlamıştı. V. Mikhail de imparator olduktan sonra hadım dayısına *Nobelissimos*⁹⁴⁰ unvanı vererek ödüllendirmişti. Böylece Hadım Ioannes'in karşısında güçlü bir ittifak oluştu.⁹⁴¹ İmparator, Ioannes ve Konstantinos'un beraber akşam yemeği yedikleri sırada Konstantinos ile Ioannes arasında bir tartışma çıktı ve Ioannes sarayı terk edip kendi çiftlik evine gitti. Kısa süre sonra imparator Ioannes'e haberci gönderdi ve gizli bir konuda görüşme yapmak için saraya dönmesini emretti. Ioannes emre uyararak saraya döndüğünde imparatorun tiyatro seyretmek için saraydan ayrıldığını gördü. Ioannes kendisini küçük düşüren bu davranışının ardından imparatorun kendisi hakkında iyi şeyler düşünmediğini fark etti. Bu yüzden imparator gelmeden saraydan ayrıldı ve sahildeki evine döndü.⁹⁴² Senato üyelerinin ve başkent in ileri gelenlerinin Hadım Ioannes'i evinde ziyaret ettiklerini duyan imparator, Ioannes'e bir gemi göndererek saraya gelmesini emretti. Ioannes şüphelenmesine rağmen gemiye bindi. Gemi Büyük Liman'a yaklaştığı sırada imparatorun emriyle Ioannes başka bir gemiye bindirildi ve Monobatai Manastırı'na götürüldü. Böylece V. Mikhail'in

⁹³⁹ Psellos, s.81; Zonaras, s.69

⁹⁴⁰En yüksek imparatorluk unvanlarından biridir. Bkz. Alexander Khazdan, "Nobelissimos", *ODB*, s.1489-1490

⁹⁴¹ Psellos, s.81-82; Norwich, *Bizans II*, s.233

⁹⁴² Psellos, s.85; Zonaras, s.70

önündeki engellerden en büyüğü ortadan kaldırılmış oldu. Ardından Ioannes'in başkentteki akrabaları da takibata uğradı ve yakalananlar hadım edildi.⁹⁴³

4.4.2. İç Gelişmeler ve V.Mikhail'in Tahttan İndirilmesi

V. Mikhail Ioannes'i devre dışı bıraktıktan sonra ipleri daha sıkı şekilde eline aldı. V. Mikhail sarayda bulunan sivil aristokrasi üyeleriyle anlaşamıyordu. Kendisi aristokrat kökenli olmadığı için aristokrat sınıfa mensup olanlar yeni imparatoru benimsememişti. Bu yüzden imparator onların gücünü kırmak için harekete geçti. İmparator aristokratların özel muhafız birliğini saraydan kovdu ve yerine İskit askerlerden oluşan yeni bir muhafız birliği kurdu. Bu birliğin tamamı hadım edilmişti ve imparatora bağlıydı. Böylece imparator saraydaki sivil aristokratların askerî gücünü sınırlamayı başardı.⁹⁴⁴ İmparatorun sıradaki hedefi başkent ahalsinin desteğini sağlamaktı. İmparator iyi biliyordu ki köklü değişiklikler gerçekleştirecekse başkent ahalsinin desteğini almadan bunları gerçekleştirmesi mümkün olamazdı. Bu yüzden şehirde bulunan tüccar ve işçi gruplarına imtiyazlar verdi. Psellos bu imtiyazlar karşısında halkın imparatora büyük bir sevgi beslemeye başladığını hatta, imparatorun taş, toprağa basmasına bile izin vermeyerek geçtiği yerlere halılar serdiğini ileri sürmüştür.⁹⁴⁵ Halkın sevgisine mazhar olan imparatorun kendisine iyice güveni geldi ve imparatorluğu yönetmesinde tek engel olarak Zoe'yi görmeye başladı. Tahta ilk çıktığı sıralarda Zoe'yi alt etmenin kolay olmayacağını düşünse de artık kendi gücünün yükseldiğini ve kolayca Zoe'yi bertaraf edebileceğini düşünüyordu. Bu yüzden yeni hedefi Zoe oldu.

İmparator gücünü arttırdıkça Zoe'ye olan tavırlarını da değiştirmeye başladı. Zoe'nin isminin kendisinden önce okunması ve törenlerde Zoe'nin öncelikli olması da imparatorun

⁹⁴³ Psellos, s.86; Zonaras, s.71; Attaleiates, s.26-27; IX.Konstantinos imparator olduktan sonra Hadım Ioannes'i yeniden cezalandırarak Midilli Adası'na sürdü ve orada gözlerini kör ettirdi. Ioannes kör edildikten birkaç gün sonra hayatını kaybetti. Zonaras bu durumun sebebinin imparatoriçe Theodora'nın isteği doğrultusunda gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Bkz. Zonaras. s.82

⁹⁴⁴ Psellos, s.87; Norwich, *Bizans II*, s.234

⁹⁴⁵ Psellos, s.87

nefretini körüklemeye başladı.⁹⁴⁶ İlk olarak imparatoriçenin danışma meclisi toplantılarına katılmasını yasakladı. Ardından Zoe'yi *gynaikeion* 'a kapadı ve saray hazinesinden para alması yasaklandı. İmparatoriçeye düşük miktarda bir maaş bağlandı. V. Mikhail artık açıkça imparatoriçeye hedef almıştı ve herkesin içinde küçük düşürüyordu. Zoe'nin hizmetçileri dahi kovulmuş ve yalnızca imparatorun izin verdiği kişilerin hizmet etmesine izin veriliyordu. Ancak imparator için bunlar yeterli değildi. O Zoe'den tamamen kurtulmak istiyordu. İmparator kendisine suikast düzenleyeceği bahanesiyle 18 Nisan 1042 günü *gynaikeion* 'da bulunan Zoe'yi tutuklattı. İmparator yalancı şahitlerin de tanıklığıyla Zoe'ye kendisini savunma fırsatı vermedi. Zoe'nin saçları kazıtılarak Prinkipo (Büyükada)'ya sürgün edildi. İmparatoriçenin saçlarının zorla kazıtılması Zoe'nin halk nezdinde küçük düşürülmesi için planlanmıştı.⁹⁴⁷ V. Mikhail imparatoriçeyi sürgün ettikten bir gün sonra Senato'ya gelerek Zoe'nin kendisine ihanet ettiğini ve bu yüzden sürgün ettiğini bildirdi. Senato'dan çatlak bir ses çıkmadı. 19 Nisan 1042'de başkent *eparkhos* 'u Anastasios tarafından Zoe'nin sürgüne gönderildiği başkent ahalisine ilan edildi. Zoe'yle iş birliği yaptığı gerekçesiyle Patrik Aleksios da aynı cezaya çarptırıldı ve Boğazdaki manastırlardan birine kapatıldı.⁹⁴⁸ İmparator ise bütün prangalarından kurtulmuş şekilde sarayda ihtişam dolu yaşantısına başladı. Ancak bu yaşantısı uzun sürmeyecekti. Psellos ve Zonaras'ın ilahi adalet olarak nitelendirdiği büyük bir isyan dalgası Anastasios'un fermanı okuduktan kısa süre sonra başkentte vuku buldu.⁹⁴⁹

⁹⁴⁶Glykas ve Skylitzes V.Mikhail'in IV.Mikhail'in ölümünden Zoe'nin sorumlu olduğunu düşündüğü için imparatoriçeden nefret ettiğini ileri sürmektedir. Bkz. Skylitzes, s.

⁹⁴⁷ Psellos, s. 89; Zonaras, s. 71; Attaleiates, s. 29-32; Connor, *Bizans'ın Kadınları*, s. 309

Psellos Zoe'nin gemiyle sürgüne giderken sarayına bakarak amcası II. Basileios'a atfı yaptığı şu ağıtı yaktığına tanık olmuştur: "*Sen, amcam ve imparatorum; Sendin beni doğar doğmaz kundağıma saran, sendin beni seven ve kız kardeşlerimden daha çok şeref bahşeden, çünkü seni görenlerin söylediklerinden işittiğim gibi, ben tıpkı senin gibiydim. Aynı zamanda beni özenle yetiştiren ve eğiten sendin; bu imparatorluğun geleceğini benim ellerimde görmüştün. Fakat ümitlerin boşa çıktı. Çünkü ben şerefimi kaybettim, bütün aileme leke getirdim, en korkunç suçlarla itham edildim ve saraydan atıldım, suçlu olarak kim bilir nereye sürgün ediliyorum bilmiyorum.*" Psellos, s. 90

⁹⁴⁸ Kedrenos Anastasios'un okuduğu fermanın tam metnini vermiştir. Bkz. Psellos s. 90 d. 123

⁹⁴⁹ Psellos, s. 91; Zonaras, s. 72; Connor, *Bizans'ın Kadınları*, s. 310

Başkent halkı imparatoriçenin başına gelenleri öğrendikten sonra yaşananlardan hoşnutsuzluk duymaya başladı. Zoe'nin kaderinden imparatoru sorumlu tutuyorlardı ve özellikle de kadınlar yüksek sesle ağlayarak Zoe için ağıt yakıyorlardı. Yaşananlara bizzat tanık olan Psellos, daha önce haremden bile çıkmamış kadınların Zoe için sokaklarda bağıarak ağıt yakmalarının şehirdeki hareketlenmeleri daha da büyüttüğünü kaydetmiştir.⁹⁵⁰ Kısa sürede bütün başkent Zoe için desteklerini göstermeye başladı. Başkent aristokratları, killisedeki din adamları ve halk birlikte hareket ederek Zoe'nin haklarını korumak için imparatora karşı isyan bayrağını çektiler. Zoe'nin halk tarafından bu denli destek bulmasının en önemli sebebi hanedanın meşru varisi olmasıdır. Makedonya Hanedanı döneminde halk hanedana bağlılık duyuyordu ve meşru varislerin haklarını gözetiyordu. Zoe'ye sahip çıkılmasında büyük imparator II. Basileios'un yeğeni olması da etkili olmuş olmalıdır.⁹⁵¹ İsyan gittikçe büyüdü ve isyancı halk cezaevlerinin kapılarını açarak mahkumları da isyana dahil ettiler. İsyancılar ellerine geçirdikleri balta, kılıç, ok gibi silahlarla imparatorun ailesine ait malikânelere saldırdılar. İlk saldırılarında bütün binaları yakıp yıktılar. Bu binaların arasında imparatorun dayısı Konstantinos'un evi de vardı. Konstantinos yakın adamlarıyla birlikte son anda saraya kaçmayı başardı. Konstantinos derhal V. Mikhail'le görüştü ve isyanın durdurulmasının tek yolunun Zoe'nin saraya getirilmesi olduğu konusunda anlaştilar. İmparatoriçeyi adadan getirmek için hızlıca gemi gönderildi. İmparatoriçe gelene kadar sarayın savunması da Konstantinos'un adamları tarafından sağlandı.⁹⁵² Zoe kısa süre sonra saraya ulaştı ve V. Mikhail Zoe ile birlikte hipodromdaki locası *kathisma*'ya gelerek halkı selamladı. Ancak o sırada Zoe hala rahibe kıyafetleri içindeydi ve bu görüntü halkın öfkesini daha da alevlendirdi. İmparatorun Zoe'yi istediği gibi yönlendirebileceğini düşündükleri için hanedanın diğer üyesi olan Zoe'nin kardeşi Theodora'ya yöneldiler.⁹⁵³ Theodora o sıralarda Petrion Manastırındaydı. *Patrikios*

⁹⁵⁰ Psellos, s. 92

⁹⁵¹ Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.302; Norwich, *Bizans II*, s.236

⁹⁵² Psellos, s.94; Zonaras, s.72

⁹⁵³ Psellos V.Mikhael'in Theodora'nın varlığını dahi bilmediğini söylemektedir. Bkz. Psellos, s.95

Konstantinos Kabasilas liderliğindeki isyancıların bir kısmı Theodora'yı başkente getirmek için harekete geçtiler. Theodora manastırdan çıkmayı reddetmesine rağmen bir süre sonra Kabasilas tarafından ikna edildi ve erguvan pelerinini giyip Ayasofya'ya geldi. Theodora hem halk hem de aristokratlar tarafından 19 Nisan 1042 akşamı imparatoriçe ilan edildi.⁹⁵⁴

İmparator V. Mikhail yaşananları öğrendikten sonra korkuya kapıldı ve Studios Manastırına kaçmaya karar verdi. Ancak dayısı Konstantinos imparatoru kaçırmaktan vazgeçirip mücadele için yüreklendirmeye gayret etti. O sırada Sicilya'da büyük başarılar gösteren Katakalon Kekaumenos Boukelon Limanı'na gelmek üzereydi. İmparator Kekaumenos'un da gelmesiyle cesaret kazandı ve isyancılara karşı koymaya karar verdi. 19 Nisan gecesi isyancılarla imparatorun birlikleri arasında büyük bir çatışma başladı. İsyancılar çok sayıda kayıp vermelerine rağmen hala kalabalıklardı. Çatışma gece boyu sürdü ve yaklaşık üç bin kişi öldü.⁹⁵⁵ İmparator V. Mikhail ve Konstantinos kaybedeceklerini anlayıp çareyi Studios Manastırına kaçmakta buldular. Manastıra geldikten sonra saçları kazıtıldı ve keşiş olarak manastıra kabul edildiler. Ancak halkın öfkesi dinmemişti. Halk galeyana gelmiş bir şekilde bağırıp çağırarak kiliseye girdi. Konstantinos ve V. Mikhail perişan bir şekilde kilise mihrabına sığınmışlardı. Konstantinos Zoe'ye entrika düzenlemediğini anlatmaya çalışırken, insanlar ikisinin etrafını çevirmişlerdi. Kısa süre sonra Theodora'nın adamlarından olan muhafız komutanı *eparkhos* Kampanares kiliseye geldi ve iki adamı kiliseden çıkartıp başka bir yere götüreceğini söyledi.⁹⁵⁶ Kampanares'in emriyle V. Mikhail ve Konstantinos yerlerde sürüklenerek kilisenin sunak bölümü olan *thysiasterio*'dan çıkarıldılar. İsyancı halk Zoe ile V. Mikhail'in iş birliği yaparak Theodora'yı devre dışı bırakacaklarını tahmin ediyorlardı. Skylitzes'in aktardığına göre Theodora da bu düşüncedeydi ve *eparkhos*'un Mikhail ile Konstantinos'u öldürmesini emretmişti.⁹⁵⁷ İki adam kiliseden çıkarılıp şehir merkezine

⁹⁵⁴ Psellos, s.96; Zonaras, s.73

⁹⁵⁵ Psellos, s.97 d.129; Norwich, *Bizans II*, s.238

⁹⁵⁶ Psellos, s.99

⁹⁵⁷ Skylitzes, s. 392

götürülmek üzere eşeklere bindirildi. Yolda durduruldular ve iki adamı kör etmekle görevlendirildiğini söyleyen adamlarla karşılaştılar. Bu durum karşısında V. Mikhail ağlayıp dövünürken Konstantinos ise kaderine razı şekilde cesaretle bekliyordu. 21 Nisan 1041 günü Sigma'da Mikhail ve Konstantinos kör edildi. Mikhail Eleimon manastırına, Konstantinos ise Sisam Adası'nda bir manastıra sürgün edildi.⁹⁵⁸

4.5. Zoe ve Theodora'nın Ortak Yönetimi

V. Mikhail'in tahttan indirilip sürgüne gönderilmesinin ardından tahtın meşru varisleri olarak Zoe ve Theodora kaldılar. III. Romanos döneminde Theodora Zoe'nin de etkisiyle manastıra gönderilmişti ve bu yüzden iki kız kardeşin arası kötüydü. Senato ise her iki isme aynı derecede saygı gösteriyordu. Zoe yaş olarak büyüktü, Theodora ise V. Mikhail'in tahttan indirilmesinde önemli rol oynamıştı. Hem Senato'nun hem de halkın Theodora'ya olan desteği Zoe'nin Theodora'ya yönelik fikirlerinin yumuşamasına sebep oldu. Zoe Theodora'yı saraya davet etti ve imparatorluğu ortak olarak idare etme hususunda anlaştilar. İkisi de imparatoriçe olacaktı, ancak Zoe'nin üstün durumu Theodora tarafından kabullenildi.⁹⁵⁹ Böylece Bizans artık bir erkek tarafından değil müşterek iki imparatoriçe tarafından idare edilecekti. Psellos bu durumun imparatorluk tarihinde ilk defa oluşunu şu şekilde vurgulamaktadır: *‘‘Böylece imparatorluk iki kız kardeşin eline geçti ve hayatımızda ilk defa olarak gynaikeion'in (Harem Dairesi) bir imparatorluk konsey salonuna dönüşüne şahit olduk.*’⁹⁶⁰ Zoe ve Theodora kendi başlarına hükmetmeye başladılar ve saray görevlileri de imparatoriçelerine itaat ediyorlardı. İmparatoriçeler yeni atamalar da yaptılar. Nikolaos doğu domestikosluğuna, Konstantinos Kabasilas batı domestikosluğuna atanırken, Georgios Maniakes ise *magistros* unvanıyla İtalya *katapanosu* olarak görevlendirildi. V. Mikhail döneminde yapılan uygulamaların soruşturulmasına da karar verildi. Sürgüne gönderilen *Nobelissimos* Konstantinos'un hazineden

⁹⁵⁸ Psellos, s. 100-101, Skylitzes, s.392-394; Attaleiates, s .32

⁹⁵⁹ Psellos, s. 101; Zonaras, s. 74

⁹⁶⁰ Psellos, s. 105

yüklü miktarda altın çaldığı ortaya çıktı ve sürgünden geri getirildi. Konstantinos Havariyun Kilisesi'ne yakın yerdeki sarayının içindeki bir çeşmede bulunan 2650 kilo altını hazineye iade etti.⁹⁶¹ Ancak iki imparatoriçenin mizaçları farklıydı ve bu mizaç farklılığı kısa süre sonra yönetim işlerinde sorunların doğmasına sebep oldu. Zoe hazineden savurganca harcamalar yapıyordu ve bu harcamalar genellikle gereksiz işlere harcanıyordu. Theodora ise harcadığı her kuruşun hesabını yapıyordu. Psellos'a göre ikisinin tek ortak noktası idare işinde ehil olmamalarıydı. Harem dairesinin basit işlerini bile devletin gündem maddesi haline getiriyorlardı.⁹⁶²

4.6. IX. Konstantinos Monamakhos Dönemi (1042-1056)

4.6.1. IX. Konstantinos'un Tahta Çıkışı

İki imparatoriçenin güç geçtikçe kendi aralarında anlaşmazlıklara düşmeleri de yönetim işlerinin aksamasına sebep oluyordu. Bu yaşananlar hem halkın hem de saraydaki yöneticilerin imparatoriçelere duydukları güvenin azalmasına sebep oldu. Bu yüzden imparatorluğun evlilik yoluyla yeniden bir erkeğin yönetimine verilmesi fikri ortaya atıldı. Bu fikir hem senatörler hem de sivil aristokrasi üyeleri tarafından desteklendi.⁹⁶³ Zoe daha önce iki defa evlenmişti ve üçüncü kez evlenmesi Bizans kanunlarına aykırıydı. Theodora ise elli yaşına gelmişti ve evlenmek istemiyordu. Psellos ve Zonaras egemenliğin Theodora'nın eline geçmesinden korktuğu için Zoe'nin evlilik yoluyla bir erkeğin yanında gücünü sürdürmek istediğini ve bu yüzden evlilik fikrine sıcak baktığını ileri sürmektedir.⁹⁶⁴ İmparatoriçenin evleneceği kişi aristokrat kökenden gelen ve başarılı biri olmalıydı. İlk aday daha önce de imparatoriçeyle evlenmesi planlanan Konstantinos Dalassenos'tu. Psellos bu adamdan hayranlıkla bahsetmektedir ve Konstantinos'un şehre girdiği zaman halkta büyük bir etki uyandırdığını

⁹⁶¹ Psellos, s.101 d.131; Norwich, *Bizans II*, s. 243; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s. 591

⁹⁶² Psellos, s. 106

⁹⁶³ Psellos, s. 108

⁹⁶⁴ Psellos, s. 108; Zonaras, s. 74

söylemektedir. Ancak bu defa saraya geldiğinde imparatoriçe ve senatörlere karşı uygunsuz davranışlarda bulundu ve yönetim konusunda kimseye taviz vermeyeceği izlenimi uyandırdı. Konstantinos'un bu tavrı saraydakilerin tepkisini çekti ve evlilik planı iptal edildi.⁹⁶⁵ Diğer aday III. Romanos'un sekreterliğini de yapmış olan Konstantinos Artoklines'ti. Ancak bu isim de ani bir şekilde hayatını kaybetti ve yeni bir isim aranmaya başlandı.⁹⁶⁶ Son aday ise Konstantinos Monomakhos'tur. Aristokrat bir kökenden geliyordu ve çok zengin olmasının yanı sıra çok yakışıklıydı. Monomakhos daha önce III. Romanos'un kardeşi Pulcheria'nın kızı Maria ile evlenmiş, ancak bu evlilikten çocuğu olmamıştı. IV. Mikhail döneminde ise Zoe ile yakınlık kurduğu gerekçesiyle Konstantinos Lesbos'a sürülmüştü ve yedi yıl sonra imparator olması için başkente geri çağırılıyordu.⁹⁶⁷ Nitekim kısa süre içinde, 1042 yılının haziran ayında, Konstantinos başkente geldi. Konstantinos, Damokraneia'daki Başmelek Mikhail kilisesine geldiğinde sarayda görevli olan bir kişi onun yanına geldi ve imparatorluk kıyafetlerini giydirdi. Ardından imparatorluk töreniyle saraya girdi. Patrik Aleksios Zoe'nin üçüncü evliliği olacağı için nikahlarını kıymayı reddetse de saraydaki şapelin papazı Stypes tarafından 11 Haziran 1042 günü Zoe ile Konstantinos'un evliliği gerçekleştirildi. Nikahın ardından Konstantinos patrik tarafından taçlandırıldı ve IX. Konstantinos adıyla tahtın yeni sahibi oldu. Patrik Aleksios imparatoru taçlandırma işlemi sırasında ellerini imparatora değdirmeydi. Ancak taç giydikten sonra imparatoru kucakladı.⁹⁶⁸

⁹⁶⁵ Psellos, s. 109; Zonaras, s. 75

⁹⁶⁶ Psellos, III. Romanos döneminde Zoe ile Artoklines arasında bir ilişki olduğuna dair söylentiler olduğunu ileri sürmektedir. Bkz. Psellos, s.109; Kedrenos ve Zonaras, Artoklines'in karısı tarafından zehirlendiğini söylemektedir. Bkz. Zonaras, s. 75

⁹⁶⁷ Psellos, s. 110-112; Zonaras, s. 76

⁹⁶⁸ Evliliğin gerçekleştiği tarih hakkında detaylı bilgi için Bkz. Skylitzes, s.542; Zonaras, s.76; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s.302

4.6.2. Askerî ve Siyasi Gelişmeler

4.6.2.1. Balkanlardaki Gelişmeler

V. Mikhail'in devrilmesinin ardından imparator olan IX. Konstantinos, Diokleia'da hakimiyet kuran Stefan Voyislav'ın üzerine sefere çıkmaya karar verdi. Dyrrhachium *Strategosu* Michael Anastasi komutasındaki Bizans ordusu Dyrrhachium'dan harekete geçti ve Bosna, Rasca ve Zakhlumia prenslerine de haber göndererek saldırı çağrısında bulundu. Zakhlumia'nın prensi Ljutovid de büyük bir orduyla Dyrrhachium'a geldi.⁹⁶⁹ Müttefik Bizans ve vassal prensler ordusuyla Voyislav'ın ordusu 1042 ekiminde Karadağ'ın güneyinde bulunan Crmnica ile Bar bölgeleri arasındaki dağlık alanda karşılaştılar. Voyislav'ın ordusu Bizans ordusuna beklenmedik bir anda saldırdı ve Bizans ordusu bozguna uğradı. Voyislav Bizans ordusunu mağlup ettikten sonra Ljutovid'in üzerine yürüdü ve Zakhlumia'yı hakimiyeti altına aldı. Böylece Voyislav'ın egemenlik sahası Trebunia'nın ardından Zakhlumia'ya dek uzanmış oldu.⁹⁷⁰

4.6.2.2. Ermeni İlişkileri

II. Basileios döneminde Ani bölgesinin hâkimi olarak kabul edilen Hovannes-Smbat (III. Smbat), imparatorla yaptığı anlaşma gereği ölümünden sonra bu toprakları Bizans'a bırakacaktı. Yapılan bu anlaşmayla bir süre Ermeni sınırında barış dönemi hâkim oldu. Ancak 1041 yılında önce III. Smbat'ın, ardından da Ermeni topraklarının diğer kısmının hâkimi olarak Bizans tarafından kabul edilen kardeşi IV. Ashot'un ölümüyle Ermeni sınırlarında işler değişmeye başladı.⁹⁷¹ IV. Mikhail yapılan anlaşma gereği Ani topraklarının kendisine bırakılmasını istedi. III. Smbat'ın danışmanı Sargis de Bizans'a haber göndererek Ani'yi teslim edeceğini bildirdi. Ancak başkumandan Vahram Pahlavuni etrafında toplanan Bagratuni

⁹⁶⁹ Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 206

⁹⁷⁰ Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 206; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 301

⁹⁷¹ Urfalı Mateos, s. 72; Michael Angold, *The Byzantine Empire 1025-1204*, Longman, London, 1997, s. 40

Hanedanı destekçileri IV. Mikhail'in talebini reddettiler ve IV. Ashot'un oğlu Gagik'i desteklemeye başladılar. Böylece Ermeni topraklarında yeniden iki başlılık meydana gelmiş oldu.⁹⁷² V. Mikhail bu karışıklıktan faydalanmak için harekete geçti. Bizans ordusu 1041-1042 yıllarında Ani bölgesine üç kez saldırıda bulunsa da Ermeni komutan Vahram bu saldırıları püskürtmeyi başardı. II. Gagik ordusuyla Sargis'in elinde bulunan kaleleri de ele geçirdi ve Ani bölgesinde hakimiyetini sağladı. Ardından II. Gagik Ermenistan Kralı olarak ilan edildi.⁹⁷³

İmparator IX. Konstantinos selefinin politikasını sürdürerek Ani topraklarını ele geçirmek için harekete geçti. Ancak II. Gagik Bizans ordusunun 1044 yılındaki saldırısını püskürtmeyi başardı. IX. Konstantinos Dvin Valisi olan Şeddadilerin Emiri Ebü'l-Esvâr'a haber göndererek müşterek bir saldırı düzenlemeyi teklif etti. Bizans ordusunun bir saldırısı daha Gagik tarafından püskürtüldü. II. Gagik Ebü'l-Esvâr'a hediyeler göndererek kendisine saldırmasının önüne geçmişti.⁹⁷⁴ İmparator IX. Konstantinos askerî başarısızlıkların ardından diplomasi yoluyla bu toprakları ele geçirmek için harekete geçti. IX. Konstantinos II. Gagik'e bir mektup yollayarak Konstantinopolis'e davet etti. İmparator, II. Gagik'in kendisine güven duyması için mektupla birlikte haç ve incil göndererek kendisine başkente bir şey yapılmayacağını teminatını verdi.⁹⁷⁵ Sargis ve beraberindekiler II. Gagik'in başkente gitmesi yönünde teşvikte bulundular ve II. Gagik 1044 yılının ortalarında başkente geldi. II. Gagik şehirde büyük törenlerle karşılandı. İmparator IX. Konstantinos, Katalikos Peter ve Ermeni beylerden gelen Ani kalesinin kırk anahtarını gösterdiğinde II. Gagik ihanete uğradığını anladı. Yine de imparatora hemen teslim olmadı ve hilekarlık yaptığını söyleyerek Ani'yi teslim etmeyeceğini söyledi. Bunun üzerine başkente esir alındı ve II. Gagik otuz gün dayandıktan

⁹⁷² Urfalı Mateos, s. 72-73;

⁹⁷³ Mateos Bizans ordusunun 1042 yılındaki saldırısında 20.000 kişilik ordudan ancak 100 askerinin hayatta kaldığını ileri sürmektedir. Bkz. Urfalı Mateos, s. 73-75

⁹⁷⁴ Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.592

⁹⁷⁵ Urfalı Mateos Sargis'in IX. Konstantinos'a bir mektup göndererek II. Gagik'i başkente çağırıp hile ile Ani kentini ele geçirmesini teklif ettiğini ileri sürmektedir. Bkz. Urfalı Mateos, s. 79

sonra Ani'yi teslim edeceğini bildirdi.⁹⁷⁶ II. Gagik'e Ani'yi teslim etmesi karşılığında *magistros* unvanı verildi ve Kapadokya, Kharsianon ve Lykandos'da mülkler tesis edildi⁹⁷⁷ II. Gagik'in Ani'yi vereceğini taahhüt etmesine rağmen Ermeni halkı şehrin idaresini II. Gagik'in kayınbiraderi David'e veya Gürcistan Kralı IV. Bagrat'a vermek istiyordu. Bu yüzden 1045 yılında Bizans ordusu yeniden Ani üzerine saldırmak için harekete geçti. IX. Konstantinos Dvin Emiri Ebü'l-Esvâr'la yeniden ittifak kurdu ve Ani'ye müşterek saldırmaya karar verdiler. Ani kapılarında büyük bir savaş vuku buldu ve Bizans ordusu bu defa şehri ele geçirmeyi başardı.⁹⁷⁸ Bizans ordusu Ani'yi ele geçirdi ve Ani Bizans'a ilhak oldu. Armenia topraklarındaki bölünmüşlükten faydalanan Ebü'l-Esvâr birkaç kaleyi ele geçirdi. Ancak IX. Konstantinos bu durumu kabullenmedi. O sırada Vaspurakan topraklarına Selçuklu akınları olmasına rağmen Bizans ordusunu Dvin'e yönlendirdi. Bizans ordusu 1046 yılında Şeddadileri mağlup etti ve Ebü'l-Esvâr'a ele geçirdiği kaleleri Bizans'a bırakarak Dvin'e çekildi. Ani toprakları Bizans'a ilhak oldu ve Iberia Themasına dahil edildi.⁹⁷⁹

Skylitzes imparatorun Armenia toprakları mücadelesinin ardından bölgede idarî anlamda yaptığı değişikliklerden de bahsetmektedir. IX. Konstantinos'un hazineyi fütursuzca harcamasından önceki sayfalarda bahsetmiştik. Bizans ekonomisi bu harcamalar neticesinde iyice bozuldu ve hazineye gelir getirmesi için *Stratoites*(asker-köylü) toprakları dahi vergi mükellefi haline getirildiler. Bu düzenlemeyle sayıları azalan *Stratoitesler* de hazineye belirli bir ücret ödemeleri karşılığında askerlik görevinden muaf hale geldiler. Böylece imparatorluk ordusunun Anadolu topraklarındaki en önemli gücü olan *Stratoitesler* ordusu güç kaybetti. IX. Konstantinos Iberya Themasında da benzer bir işlem uyguladı ve yaklaşık elli bin kişiden teşekkül eden Iberya ordusu dağıtılarak bölge halkından vergi alınmaya başlandı.⁹⁸⁰

⁹⁷⁶ Urfalı Mateos, s. 79-80

⁹⁷⁷ Skylitzes, s. 409-411.

⁹⁷⁸ Urfalı Mateos, s.81; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.593

⁹⁷⁹ Skylitzes, s. 410-13; Urfalı Mateos, s.82; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.593

⁹⁸⁰ Skylitzes, s. 444; Attaleiates, s.61

İmparatorun bu hamlesi Bizans'ın doğu sınırlarındaki savunmasına büyük bir darbe vurdu ve bir süredir imparatorluğun sınırlarını tehdit eden Selçuklu Türklerinin akınlarına karşı artık bir tampon bölge kalmadı. İberya ordusunun dağıtılmasıyla İberya toprakları ve sınırlar saldırılara açık hale geldi. Zonaras ve Attaleias de IX. Konstantinos'un İberya üzerindeki yanlış politikaları neticesinde Anadolu'nun Türk saldırılarına açık hale geldiğini vurgulamışlardır.⁹⁸¹

II. Basileios döneminde yapılan seferlerle Bizans egemenliği Kafkasya ve Azerbaycan'a kadar uzanmıştı ve bu bölgedeki Selçuklu Türkleriyle Bizans komşu olmuştu. Nitekim çok geçmeden Bizans'ın doğu sınırlarında Türk akıncılarının etkin faaliyetleri baş göstermiş ve bu akıncılar kısa süre sonra Anadolu'nun doğusunda Bizans hakimiyetine büyük darbe vuracaklardır.

4.6.2.3. Selçuklu İlişkileri

IX. Konstantinos Ani topraklarını ilhak ettikten sonra topraklarını doğuya doğru genişletme siyasetini izliyordu. Ancak bu bölgedeki Selçuklu akınları Bizans için büyük bir tehdit oluşturuyordu. İmparator IX. Konstantinos Selçukluların akınlarını durdurmak için Gürcü Prens Liparit komutasındaki orduyu 1045 yılının sonlarında Şeddadoğullarının merkezi Dvin'e gönderdi. Bu durumu öğrenen Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey Kutalmış komutasındaki bir orduyu Bizans ordusuna karşı gönderdi. Kutalmış Gence surları önünde Bizans ordusunu mağlup etti ve Liparit geri çekilmek zorunda kaldı. Bizans ve Selçuklu ordularının ilk kez karşılaştığı bu savaşın sonunda Bizans'ın Ermeni kumandanı Vardan ve oğlu Grigor da öldürüldü.⁹⁸² Kutalmış Bizans ordusuna karşı kazandığı bu zaferden sonra Tuğrul Bey'e bu bölgenin çok verimli olduğunu ve bölgedeki kuvvetlerin burayı savunamayacakları söylemiş ve Selçukluların Vaspurakan bölgesindeki akınlarına devam etmelerini söylemiştir.⁹⁸³ Nitekim kısa bir süre sonra, 1047 yılında Tuğrul Bey'in Azerbaycan bölgesine akın yapmakla

⁹⁸¹ Attaleiates, s.56; Zonaras, s.96

⁹⁸² Urfalı Mateos, s.82

⁹⁸³ Zonaras, s.90; Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1969, s.81; Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi; Selçuklular Dönemi*, TTK Yay., Ankara 1988, s. 30.

görevlendirdiği Şehzade Hasan Vaspurakan Bölgesi'ne saldırdı. Bizans'ın Vaspurakan Valisi Aaron, Gürcistan Valisi Katalakon Kaukemanos'la birlikte Hasan'ın üzerine ilerledi.⁹⁸⁴ Bizans ordusu Büyük Zap Suyu kenarında Selçuklu ordusunu pusuya düşürdü ve Selçuklu ordusu büyük bir yenilgiye uğradı. Şehzade Hasan ve birkaç Selçuklu komutanı da öldürüldü.⁹⁸⁵ Tuğrul Bey hem ordusunun aldığı yenilgiye hem de Şehzade Hasan'ın öldürülmesine çok öfkelenerek İbrahim Yınal'ı Azerbaycan valiliğine atadı. Erran ile Gürcistan bölgelerinde akınlarda bulunan Kutalmış'ı da İbrahim Yınal'a katılmakla görevlendirdi ve bu iki komutanı alınan yenilginin öcünü almak için görevlendirdi.⁹⁸⁶ Selçuklu ordusu 1048 yılında İbrahim Yınal ve Kutalmış komutasındaki büyük bir orduyla Tebriz'den Bizans topraklarına ilerledi.⁹⁸⁷ Vaspurakan Valisi Aaron ile Gürcistan Valisi Kaukemanos Selçuklu ordusuna karşı koyamayacaklarını düşünüp imparatorundan destek kuvvet göndermesini talep ettiler. IX. Konstantinos, Gürcü Prens Liparit'e bütün Gürcü kuvvetlerini toplamasını ve Bizans ordusuna destek vermesini söyledi. Aaron ve Kaukemanos'un orduları Liparit'in ordusunu beklemek için Pasin havzasındaki Ordu'da karargâh kurdular. Ancak Bizans ordusunun bu bekleyişi Selçuklu ordusunun direnişle karşılaşmadan ilerlemesine sebep oldu. Selçuklu ordusu Aras Nehri kıyılarından Vaspurakan ve Pasin ovasına girip eski Erzurum (Kalikala)'ya ilerlediler. Selçuklu akınları batıda Chaldia'ya, güneyde Taron'a, ve Horzen'e kadar ulaştı. Mananalis yakınlarındaki Simpat Kalesi de Selçuklular tarafından zaptedildi.⁹⁸⁸ Ardından İbrahim Yınal'ın komutasındaki ordu Theodosiopolis (Erzurum)'e ilerledi ve zengin ticaret şehri olan Artze (Erzen)'ye saldırdı. Artze şehri altı gün sonra düştü ve Selçuklu ordusu burayı yakıp yıktı.

⁹⁸⁴ Urfalı Mateos birleşik Bizans ordusunun 20 bin askerden teşekkül ettiğini ileri sürmektedir. Bkz. Urfalı Mateos, s.82

⁹⁸⁵ Zonaras, s.90; Turan, *Selçuklular Tarihi...*, s.81; Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi*, s. 30

⁹⁸⁶ Turan, *Selçuklular Tarihi...*, s.81-82

⁹⁸⁷ Zonaras bu ordunun yaklaşık 100 bin kişiden teşekkül ettiğini söylemektedir. Bkz.Zonaras, s.90

⁹⁸⁸ Alexander Daniel Beihammer, *Byzantium and the Emergence of Muslim-Turkish Anatolia ca. 1040–1130*, Routledge, s.77; Yusuf Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, TTK Yay., Ankara, 2014, s.18

Şehir ahalisi Artze'ye göre daha güvenli olan Theodosiopolis'e kaçtı. ⁹⁸⁹ Skylitzes, Kekaumenos'un bu bölgelere ordu göndermek istediğini ancak imparatorun kendisine izin vermediğini belirtmektedir. ⁹⁹⁰

Selçuklu ordusu Artze'den ayrıldı ve Bizans ordusunun bulunduğu Pasin ovasındaki Hasankale yakınlarına geldi. Liparit de Gürcü kuvvetleriyle Bizans ordusuna katılmıştı ve Bizans ordusu da Hasankale önlerindeki Kapetru Kalesi civarında karargahlarını kurmuştu. ⁹⁹¹ Bizans ordusunun sağ kanadının komutası Kaukemanos'un, sol kanadı Aaron'un, merkez ordusu ise Liparit'in komutası altındaydı. Selçuklu ordusu ise ikiye ayrılmıştı ve bir kanadını İbrahim Yinal, diğer kanadını Kutalmış idare ediyordu. ⁹⁹² Kaukemanos Selçuklu ordusunun üzerine ani bir saldırı yapmayı teklif etse de Liparit cumartesi gününün uğursuz olduğunu söyleyerek bu teklifi reddetti. Aynı gece Selçuklu ordusundan gelen bir ok Liparit'in yeğenini öldürdü ve Liparit karar değiştirerek Kaukemanos'un teklifini kabul etti. ⁹⁹³ Liparit ordusunu hücumu geçirdi ve 18 Eylül 1048 gecesini savaş başladı. ⁹⁹⁴ Gece boyu süren savaşın ardından Bizans ordusu mağlup oldu ve Liparit Selçuklular tarafından esir alındı. Bizans ordusunun geri kalan kısmı Van ve Ani kalelerine kaçarak hayatlarını kurtarabildi. İbrahim Yinal ise Liparit'i ve kazandığı ganimetleri Rey'de bulunan Selçuklu Sultanı Tuğrul'a bizzat götürdü. ⁹⁹⁵ İmparator IX. Konstantinos hem Balkanlardaki Peçenek saldırılarından hem de alınan yenilgiden dolayı Selçuklularla anlaşmak istedi. İmparator, Sultan Tuğrul'a barış için elçi gönderirken, aynı zamanda Diyarbakır Emiri Nasrüddevle Ahmet'e de elçi göndererek barış için arabuluculuk yapmasını istedi. Bizans elçisi çok değerli armağanlarla Sultan Tuğrul'un

⁹⁸⁹ Urfalı Mateos, s.86-87; Skylitzes Artze şehrinde yaşanan faciyanın boyutlarını aktarırken 150 bin ruhun kılıçla veya yanarak öldüğünü aktarmaktadır. Bkz. Skylitzes, s.423-424

⁹⁹⁰ Urfalı Mateos, s.86-87; Skylitzes, s.423-424

⁹⁹¹ Beilhammer, *Byzantium and the Emergence of Muslim-Turkish Anatolia ca. 1040–1130*, s. 79; Sevim, *Anadolu'nun Fethi...*, s.31

⁹⁹² Turan, *Selçuklular Tarihi...*, s. 83; Ömer Subaşı, "Tarihi Kaynaklar Işığında Kaputru Savaşı", *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 44 (2010), s.257-258

⁹⁹³ Urfalı Mateos, s.89-90; Skylitzes, s.423

⁹⁹⁴ Turan, *Selçuklular Tarihi...*, s.82; Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s.19

⁹⁹⁵ Zonaras s.91 Turan, *Selçuklular Tarihi*, s.122-123; Subaşı, "Kaputru Savaşı", s. 260.

sarayına geldi ve Tuğrul Bizans elçisini Şeyhülislam Ebu Abdullah eşliğinde kabul etti. Bizans elçisi Liparit'in serbest bırakılması için fidye ödeyeceğini söylediği zaman Tuğrul Bey fidyeyi kabul etmedi ve Liparit'i serbest bıraktı.⁹⁹⁶ Tuğrul Bey, imparatorun barış teklifini kabul etti ve yapılacak barışın detaylarını müzakere etmek için Abbasi Halifesi Kaim Biemrillah'ın yeğeni Şerif Ebu'l Fazl Nasır'ı Bizans elçilik heyetiyle birlikte Konstantinopolis'e gönderdi.⁹⁹⁷ Bizans imparatoru Emeviler döneminde yaptırılan camii ve medresenin onarılacağını; bu camide hutbenin Abbasi halifesi ve Selçuklu sultanı adına okunmasını, camiinin mihrabına Tuğrul Bey'in sembolleri olan ok ve yay sembollerinin koyulmasını kabul etti.⁹⁹⁸ Ancak Tuğrul Bey'in elçisi Şerif Bizans'ın Abbasilere verdiği yıllık haracı Selçuklulara ödemesini istemesini imparator kabul etmedi ve müzakereler sona erdirilerek Selçuklu elçisi geri gönderildi. İki taraf arasında bir anlaşma yapılamadı.⁹⁹⁹ IX. Konstantinos anlaşma yapılamadığı için Selçuklu ordusunun yeniden saldırıya geçebileceğini öngörerek Doğu Anadolu bölgesindeki kalelerin güçlendirilmesi için emir verdi. Ancak Selçuklu Şehzadesi İbrahim Yinal'ın Tuğrul Bey'e karşı isyan etmesiyle Selçukluların akınları bir süreliğine kesintiye uğradı.¹⁰⁰⁰ Tuğrul Bey İbrahim Yinal'ın ayaklanmasını bastırdıktan sonra 1054 yılında yeniden Anadolu topraklarına akınlara başladı. Tuğrul Bey önce Van Gölü'nün kuzeydoğusunda bulunan Muradiye Bergri)'yi ele geçirdi. Ardından önemli bir şehir olan Erciş'i kuşattı. Erciş halkı sekiz günlük kuşatmanın ardından şehri Tuğrul Bey'e teslim ettiler.¹⁰⁰¹ Ardından bölgenin önemli kalelerinden olan Malazgirt kalesinin önünde karargahını kurdu ve burada ordusunu üç yönde akın yapmaları için

⁹⁹⁶ Attaleiates, s. 81; Zonaras, s.91; Urfalı Mateos Liparit'in serbest bırakılması hakkında farklı bir görüş ileri sürmektedir. Mateos, Liparit'in iki yıl boyunca Rey'de kaldığını ve bu süre içerisinde cesaretini kanıtladığını, bir gün Zenci bir Müslümanla düello yapıp onu mağlup ettikten sonra sultanın armağanlar vererek kendisini serbest bıraktığını söylemektedir. Bkz. Urfalı Mateos, s.90

⁹⁹⁷ Zonaras, s.91; Turan, *Selçuklular Tarihi...*, s.83

⁹⁹⁸ Beilhammer, *Byzantium and the Emergence of Muslim-Turkish Anatolia ca. 1040–1130*, s.79; Turan, *Selçuklular Tarihi*, s.84; Sevim, *Anadolu'nun Fethi...*, s. 32;

⁹⁹⁹ Zonaras, s.92; Attaleiates, ise iki taraf arasında karşılıklı hediyeler verilerek barışın sağlandığını ileri sürmektedir. Bkz. Attaleiates, s.81

¹⁰⁰⁰ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, s.21; Turan, *Selçuklular Tarihi...*, s.86

¹⁰⁰¹ Urfalı Mateos, s. 100

görevlendirdi. Kars yönüne giden ordu buranın Ermeni valisi Gagik'i mağlup etti ve burayı yağmaladı.¹⁰⁰² Tuğrul Bey'in Malazgirt kuşatması sürüyordu ve burayı Bizans komutanı Vasil savunuyordu. Tuğrul Bey kaleye mancınıklarla saldırırken Vasil de aynı şekilde savunma yapıyordu. Selçuklu ordusunun büyük mancınığına yaklaşan bir Frank asker mancınığı kükürt-petrol karışımı bir maddeyle infilak ettirdi. Kış mevsiminin de gelmesiyle Tuğrul Bey kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı ve Tuğrul Bey'in Anadolu'ya yaptığı son sefer bu oldu.¹⁰⁰³

4.6.2.4. Peçenek İlişkileri

1036 yılında İmparator IV. Mikhail haraç ödenmesi karşısında Peçeneklerle barış sağlamış ve bu barış bir süre devam etmiştir. Bizans'ın Balkanlarda izlediği ekonomik politikanın, merkezi idareye karşı isyan ve huzursuzluklara sebep olmasına rağmen bu süre içerisinde Peçenekler Bizans topraklarına saldırıda bulunmamışlardır. Bizans ise Peçeneklere çok yüklü haraç ödemesine ve ödenen haraçların ekonomisine zarar vermesine rağmen sağladıkları barış daha değerliydi. Peçenekler de bu barış ortamından faydalanmış ve ticaret ağlarını geliştirip ekonomik olarak gelişmişlerdir. Bu sırada kuzeyden Peçenekler üzerine gelen Uzların akınları da Peçenekleri kendi iç işleriyle ilgilenmek zorunda bırakmıştır. Ancak hem Uz tehdidi hem de iç mücadeleler neticesinde kabile federasyonu şeklinde örgütlenen Peçenekler kabileleri tek bir liderin emri altında hareket etmeye yatkınlık göstermeye başlamışlardır. Bu durum Peçeneklerin Bizans için daha önemli bir tehdit haline gelmelerine sebep olmuştur.¹⁰⁰⁴

1040lı yılların başında Peçenekler Tuna'nın kuzeyindeki Dinyeper'den Pannonya'ya kadar olan bölgede hakimiyet kurmuşlardı. Skylitzes ve Kedrenos Peçeneklerin on üç kabileden teşekkül ettiği konusunda hemfikirdirler. Bu on üç kabilenin lideri ise soylu bir aileye mensup

¹⁰⁰² Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 131; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.596

¹⁰⁰³ Skylitzes, s. 432; Urfalı Mateos, s. 101

¹⁰⁰⁴ Skylitzes, s. 426-427. Peçeneklerin kendi içlerindeki mücadeleleri hakkında detaylı bilgi için Bkz. Kurat, *Peçenekler*, s. 157-160

olan Bilter'in oğlu Turakh'tır.¹⁰⁰⁵ Turakh Uzlarla askerî mücadeleye girmektense hakimiyetleri altında bulunan topraklarda gücünü koruma siyaseti izleme taraftarıdır. Ancak Turakh'ın bu siyasetine Belamernes kabilesinin lideri Kegenes karşı çıkmıştır. Kegenes soylu bir aileye mensup olmamasına rağmen özellikle Uzlara karşı yapılan savaşlarda gösterdiği başarılar sayesinde halkın desteğini ve sevgisini kazanmıştı. Turakh Kegenes'in halk tarafından desteklenmesini kendisi için tehdit olarak görüyordu. Turakh Kegenes'i ortadan kaldırmak için harekete geçti. Adamlarını göndererek Kegenes'i öldürmelerini emretti; ancak Kegenes suikasti öğrenmişti ve bulunduğu yerden kaçtı. Kegenes kendi kabilesi ve Pagumanes kabilesinin desteğini aldı ve Turakh'a meydan okudu. Turakh bu meydan okumayı kabul etti ve kendisine bağlı on bir kabileden teşekkül eden ordusuyla Kegenes'e saldırdı. Kegenes bir süre mücadele etse de büyük bir bozguna uğradı ve kendisine bağlı yirmi bin adamıyla kaçmak zorunda kaldı.¹⁰⁰⁶

Savaş meydanından kaçan Kegenes Tuna'yı aşarak Bizans toprağı olan Dristra yakınlarına geldi. Kegenes, şehrin Bizanslı yöneticisi Mikhael'e, yirmi bin adamıyla Bizans'a sığınmak ve Bizans'a hizmet etmek istediğini bildirdi. İmparator IX. Konstantinos Kegenes'in talebini kabul etti ve vaftiz edilmesi karşılığında adamlarıyla birlikte Tuna boyunca yerleştirilmesini emretti. Kegenes'in de komutanlarıyla birlikte başkente gelmesini söyledi. IX. Konstantinos Kegenes'in vaftiz babalığını üstlendi ve Kegenes'e *patrikios* unvanı verildi.¹⁰⁰⁷ Kegenes'e Tuna Nehri kenarında bulunan üç kale ve bu kalelerin çevresindeki arazi tahsis edildi. Kegenes'in emrindeki Peçenekler de Keşiş Eutyhmios tarafından vaftiz edildi.¹⁰⁰⁸ Kegenes Tuna kenarındaki yerini sağlamlaştırdıktan sonra intikam almak için Tuna Nehrini geçerek Turakh'ın kontrolündeki topraklara taciz saldırılarında bulundu. Bunun üzerine Turakh 1047 yılında IX. Konstantinos'a elçi göndererek Kegenes'i ve Bizans'a sığınan Peçenek

¹⁰⁰⁵ Skylitzes, s. 427; Kurat, *Peçenekler*, s. 157

¹⁰⁰⁶ Skylitzes, s. 427-428; Kurat, *Peçenekler*, s. 158

¹⁰⁰⁷ Zonaras, s. 92; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 208

¹⁰⁰⁸ Skylitzes, s. 427-428; Kurat, *Peçenekler*, s. 159

kabilelerini kendisine iade etmesini istedi. Eğer talebini gerçekleştirmezse bütün gücüyle topraklarına saldırmakla da tehdit etti. İmparator ise kendisine sığınan Kegenes'e ihanet etmeyeceğini bildirdi ve bunu haber alan Turakh saldırı hazırlıklarına başladı.¹⁰⁰⁹ Turakh kış mevsiminde Tuna Nehri'nin donmasından faydalanarak sekiz bin kişilik kuvvetiyle Tuna çevresinde bulunan Bizans arazisine saldırdı.¹⁰¹⁰ Tuna ahalisi başkente haber göndererek derhal yardım istedi. İmparator IX. Konstantinos, Edirne Valisi Konstantin Arianites'e ve Bulgaristan Valisi Basil Monakhos'a ordularıyla harekete geçerek Mikheal ve Kegenes'e destek vermelerini emretti. Kalabalık bir Bizans ordusu Turakh'ın üzerine ilerledi. Kısa sürede Peçeneklere büyük zararlar verildi ve kış mevsiminin sertleşmesiyle Peçenekler iyice güçten düşmeye başladılar.¹⁰¹¹ Peçenek ordusunun zayıfladığını gören Kegenes, Bizans komutanlarını büyük bir saldırı yapmak için ikna etti. Turakh ve birlikleri bu saldırı karşısında mukavemet göstermediler ve Bizans ordusuna teslim oldular. Kegenes teslim olan Turakh ve askerlerinin öldürülmesini istediye de IX. Konstantinos bu isteği kabul etmedi. O sırada Bulgaristan topraklarının bir kısmı boş olduğu için toprağı işleyecek insan nüfusuna ihtiyaç vardı. Bu yüzden esir alınan Peçeneklerin bu bölgelere yerleştirilmesine karar verildi. Peçenekler Niş (Naissus) ve Sofya (Sardike) ile Kuzey Makedonya'da bulunan Ovçepolye (Eutzapolis) civarlarına yerleştirildiler.¹⁰¹² Yerleştirilen Peçeneklerin silahları ellerinden alındı ve çiftçilik yaparak yerleşik hayata geçmeleri teşvik edildi. Peçenek lider Turakh ise başkente götürüldü ve vaftiz edildikten sonra başkentte tutulmaya başlandı. Turakh ve maiyetinde bulunan bazı Peçenek komutanlara imparatorluk unvanları verildi.¹⁰¹³

¹⁰⁰⁹ Zonaras, s. 92

¹⁰¹⁰ Kedrenos Peçenek kuvvetlerinin sekiz yüz bin kişiden teşekkül ettiğini söylese de bu sayı çok abartılıdır. Bkz. Kurat, *Peçenekler*, s. 160 d. 252

¹⁰¹¹ Zonaras ve Kedrenos Peçeneklerin Bizans arazisinde bol bol yiyip içtiklerini, o zamana kadar böyle bir bolluk görmediklerini, çok yemekten hasta düştüklerini ve Kegenes'in bunu öğrenip saldırıya geçmek istediğini belirtmişlerdir. Bkz. Zonaras, s.93; Kurat, *Peçenekler*, s.161

¹⁰¹² Skylitzes, s.430; Kurat, *Peçenekler*, s.162

¹⁰¹³ Skylitzes, s.430; Zonaras, s.93; Kegenes'in Bizans'tan talep etmesi ve Turakh'ı mağlup etmesi hakkında detaylı kronolojik bilgi için Krş: Alexander P.Kazhdan, „Once More About The Alleged Russo-Byzantine Treaty (CA.1047) And The Pecheneg Crossing Of The

İmparator IX. Konstantinos, 1048 yılında doğu sınırlarında beliren Selçuklu tehdidini önlemek amacıyla sınırında bulunan Peçeneklerin doğuya gönderilmesi için emir verdi ve Peçeneklerden 15 bin süvari hazırlamasını istedi.¹⁰¹⁴ Peçenekler bu emre uydular ve Sulçe, Selte, Karaman ve Katalaim adlı Peçenek beyleri komutasındaki ordu Selçuklulara karşı koymak için yola çıktılar. Peçeneklerin yanında Bizans komutanı *Patricii* Konstantin Hadrobalanos da bulunuyordu. İmparator Peçenekler ordusuna çok sayıda hediye, seçkin atlar ve silahlar verdikten sonra Peçenekler Üsküdar'a geçtiler. Üsküdar'a geçtikten sonra atlarıyla doğuya ilerleyen Peçenekler Damatrui¹⁰¹⁵'ye geldiklerinde Peçenek beyleri kendi aralarında *komenton* adını verdikleri bir danışma toplantısı yaptılar.¹⁰¹⁶ Toplantıda, doğuya gitmelerinin kendileri için bir fayda sağlamayacağına dair fikirler konuşulmuş, hatta Bizans toprağı olan Bitinya'nın tepelerine saldırılması dahi ileri sürülmüştür. Peçenekler arasında kabul edilen görüş doğuya gitmekten vazgeçilmesi olmuştur. Peçenek lider Katalaim Bulgar topraklarında bulunan Peçeneklere katılmaları gerektiğini söyledi. Ancak Konstantinapol'un nasıl geçileceğı gibi önemli bir sorun vardı. Katalaim bu sorunu çözeceğini söyleyerek Peçenekleri geri döndürmeyi başardı. Bizans komutanı Konstantin Hadrobalanos da Peçeneklerden ayrıldı ve Damatrui kalesine sığındı.¹⁰¹⁷ Peçenekler boğazın kıyısına geldiklerinde kendilerini karşıya geçiren gemilerin orada bulunmadığını gördüler. Katalaim Peçenek milletinin kurtuluşunu isteyen herkesin peşinden gelmesini söyleyerek atını denize sürdü ve Peçenek ordusu Katalaim'i takip ederek atlarıyla denize atladılar. Boğazın sığ kısmından ilerleyen Peçenek ordusu Aziz Taras Manastırı yakınlarında karaya çıktı. Peçenek ordusu Bizans tarafından mukavemet görmeden Trabitza'da bulunan Peçeneklerin yanına ulaştılar. Burada yerleştirilmek zorunda bırakılan Peçeneklerle birlikte Philippopolis şehrine göçtüler. Aralarında sadece Selte

Danube"" , *JÖB*, 26, 1977, s.69-71.; Jonathan Shepard, „“John Mauropous, Leo Tornicius And An Alleged Russian Army: The Chronology Of The Pecheneg Crisis Of 1048-1049”, *JÖB*, 24, 1975, s.83-84-85.

¹⁰¹⁴ Kurat, *Peçenekler*, s.163, Zonaras, s.93

¹⁰¹⁵ Günümüzde Bulgurlu yakınları

¹⁰¹⁶ Kurat, *Peçenekler*, s.164 d.2

¹⁰¹⁷ Skylitzes, s.430; Kurat, *Peçenekler*, s.164

adlı Peçenek beyi ordusuyla birlikte Lobitzo mevkiinde kaldı. Ancak bu bölgeye gelen Arizantes komutasındaki Bizans ordusu Selte'yi bölgeyi terk etmek zorunda bıraktı.¹⁰¹⁸ Ancak asıl Peçenek kütlesi Karadeniz'e yakın bir noktada bulunan ve hayvancılık için son derece elverişli koşullara sahip olan Yüztepe (Şumnu yakınları) bölgesine yerleşmeyi başardı. Peçenekler burada özgürce yaşamaya başladılar ve Bizans toprakları yeniden Peçenek akınlarının tehdidini hissetmeye başladı.¹⁰¹⁹

İmparator IX. Konstantinos doğuda Selçuklulara karşı politika yürütürken Peçenek meselesinin doğuda yapılacak mücadeleyi olumsuz yönde etkilememesini istiyordu. Peçeneklere karşı savaş yoluyla sonuç elde etmek istese ordusunun gücünü bölmek zorunda kalacağı için anlaşma yoluna giderek sorunu çözmek istedi. İmparator, Kegenes'i Konstantinopolis'e çağırdı ve sorunun çözümünde yardımını istedi. Kegenes imparatorun isteğini kabul etti ve ordusuyla birlikte Konstantinopolis yakınlarında Mautis adlı yere gelerek karargahını kurdu. Kegenes akşam vakti çadırında bulunduğu sırada üç Peçenekli tarafından saldırıya uğradı. Kegenes saldırıda yaralı kurtuldu ve üç suikastçi sorgulanmak üzere Kegenes'in oğlu Valtzer'e teslim edildi. Valtzer yaralı Kegenes ve üç suçluyla birlikte başkente geldi. İmparatorun huzuruna çıkarak suikastçilerin sorgulama sırasında imparator tarafından gönderildiklerini söylediğini ilettiler. Bunun üzerine imparator da suikastçileri bizzat sorguladı. Suikastçiler Kegenes'in imparatoru devirmek için teşebbüste bulunacağını bu yüzden Kegenes'e saldırdıklarını söylediler. Bunun üzerine imparator suçluların serbest bırakılmasını söyledi ve Kegenes'i saray doktorunun tedavi etmesini emretti. Böylece şehrin dışındaki Peçenek askerler liderlerinden ayrılmış oldular. İmparator yaşananların kamptaki Peçenek askerler tarafından öğrenilmesini istemiyordu. Ancak kısa süre sonra sarayda yaşanan gelişmeler Peçenek askerler tarafından öğrenildi ve kampta huzursuzluk başladı. İmparator IX. Konstantinos kamptaki askerlere çok sayıda hediye göndermesine rağmen askerlerin

¹⁰¹⁸ Kurat, *Peçenekler*, s.164-165

¹⁰¹⁹ Kurat, *Peçenekler*, s.166, d.232

huzursuzluğu giderilmedi. Gece olduğunda askerler kamptan ayrılarak diğer Peçeneklerin yanına, Yüztepe bölgesine geldiler. İki Peçenek beyinin Bizans başkentinde tutulmalarına rağmen Peçenekler yeniden bir araya gelmiş oldular.¹⁰²⁰

Bir araya gelmiş olan Peçenekler yeniden Bizans topraklarına akınlarda bulunmaya başladılar. Peçenekler yaptıkları akınlarla Balkanları aştılar ve Edirne'ye yakın bir yer olan Aulæ'ye kadar ulaştılar. Makedonya ve Trakya'nın Bizans valisi olan Konstantinos Ariantes Peçenekleri durdurmak için harekete geçti. Başlangıçta Peçeneklere karşı birkaç başarı kazansa da Dampoli yakınlarında Peçenekler tarafından bozguna uğratıldı. Komutan Ariantes Edirne'ye çekildi ve imparatora haber göndererek kuvvetli bir ordu olmadığı takdirde Peçeneklere karşı koyamayacağını bildirdi. IX. Konstantinos doğuda bulunan ordusunu batıya kaydırmak istemediği için yine diplomatik bir çözüm arayışına girdi. Başkentte bulunan Turakh ve bazı Peçenek beyleri Bizans'a bağlılık yemini ettikten sonra Peçeneklere gönderilerek barış yapılması planlandı. Turakh ve beraberindekiler Peçeneklerin yanlarına geldiklerinde Turakh imparatora verdiği sözden caydı ve Peçeneklerin liderliğine soyundu. Turakh emrindeki Peçeneklerle birlikte Bizans karşıtı bir tutum takındı. Bu sırada doğudaki birliklerin bir kısmı imparator IX. Konstantinos'un emriyle batıya gönderildi. IX. Konstantinos'un Turakh'ı barış sağlaması için göndermesine rağmen doğudaki orduları da batıya kaydırmış olması Turakh'a güvenmediğini göstermektedir. Netice itibariyle Rektör Nikephoros komutasındaki ordu Peçeneklere saldırı için harekete geçti. Orduda paralı Frank askerler de bulunuyordu. Ordunun bir bölümüne Katalakon Kekaumenos diğer bölümüne Herve Frankopoulos komuta ediyordu. Bizans ordusu Yüztepe yakınlarındaki Diakene'de karargahını kurdu. Kekaumenos Nikephoros'a karşı çıktı ve dağınık durumda olan Peçeneklere ani bir saldırı düzenlenmesini söyledi. Rektör Nikephoros Peçeneklere büyük bir saldırı düzenleyip tek seferde onların gücünü kırmak istiyordu. Neticede Nikephoros kıdemli komutandı ve onun planı kabul edildi. Bizans

¹⁰²⁰ Kurat, *Peçenekler*, s.166-167

komutanları arasında görüş ayrılığı yaşandığı sırada Peçenekler düzenlerini sağladılar ve Bizans ordusuna karşı harekete geçtiler. 1049 haziranında iki ordu karşı karşıya geldi ve Peçenekler Bizans ordusunun ilk saldırısına karşı koymayı başardılar. Ardından Peçenek ordusu saldırıya geçti ve Bizans ordusunu mağlup ettiler. Peçenekler Kekaumenos da dahil olmak üzere pek çok Bizanslıyı tutsak aldılar.¹⁰²¹ Peçenekler kazandıkları zaferin ardından 1049 sonbaharında yeniden Bizans topraklarına saldırılarda bulundular. Bizans ordusu ise Edirne'ye geri çekilmişti. Peçenekler kış boyunca Bizans'ın geri çekildiği Trakya'daki bölgeleri yağmaladılar ve tekrar Edirne yakınlarına kadar geldiler. Bu sırada IX. Konstantinos da doğuda bulunan ordunun tamamını Balkanlara çağırdı ve bu ordu Edirne'deki orduyla birleşti. Bu büyük ordunun başına Hetaireiarkh Konstantin getirildi. Bizans ordusu hazırlıklarını tamamlarken Peçenekler Edirne'ye kadar geldiler ve 8 Haziran 1050'de Edirne'yi kuşattılar.¹⁰²² Bizans komutanları kalede kalıp savunma yapmak ve saldırarak Peçenekleri püskürtmek konusunda fikir ayrılığına düştüler. Bizans ordusu şehrin içinde kalıp savunma yapmaya karar verdi. Ancak Samuel Bourtzes adlı komutan kendi başına hareket ederek şehirden ayrıldı ve Peçeneklerin üzerine saldırdı.¹⁰²³ Peçenekler bu saldırıyı kısa sürede püskürttüler ve Samuel kaleden yardım istedi. Bizans ordusu kaleden çıkarak Peçeneklerin üzerine saldırdı. Ancak Peçenekler Bizans ordusunu yeniden mağlup ettiler ve Konstantin Arianites ve Mikhael Dokeianos da Peçenek saldırıları neticesinde öldürüldüler. Peçenekler Edirne'yi şiddetli bir kuşatma altına aldılar. Peçenekler şehri ele geçirmek için birkaç girişimde bulundular. Ancak bu sırada Peçenek beyi Sulçe kaleden atılan bir okla öldürüldü. Bu olayın üzerine Peçeneklerin düzeni bozuldu ve kuşatmayı kaldırıp geri çekildiler.¹⁰²⁴ IX. Konstantinos Peçeneklerin üzerine saldırarak durduramayacağını yeniden gördü ve başkentte bulunan diğer Peçenek beyi Kegenes'le iş birliği yapmak istedi. Kegenes 1051 yılı başlarında Bizans'a bağlılık yemini ettikten sonra

¹⁰²¹ Skylitzes, s.436-438; Kurat, *Peçenek Tarihi*, s.169-170

¹⁰²² Kurat, *Peçenekler*, s.171 d.266

¹⁰²³ Skylitzes, s.439.

¹⁰²⁴ Skylitzes, s. 439.

başkentten ayrıldı ve Peçeneklerin yanına gitti. Peçenekler Kegenes'i öldürdüler ve böylece IX. Konstantinos'un amacı yine nihayete ulaşmadı.¹⁰²⁵

IX. Konstantinos Peçenekleri durdurmak için yeni bir ordu kurmak istedi. Ancak bu ordunun kurulması zaten kötü durumda olan Bizans ekonomisini iyice zor durumda bıraktı. Orduda Frank ve Vareg paralı askerleri de bulunuyordu ve bu paralı askerlerin maaşlarının ödenmesi büyük bir külfet getirmişti. Ancak ne olursa olsun Peçenek akınlarının durdurulmasını isteyen IX. Konstantinos yirmi bin kişilik bir ordu kurdu ve ordunun başına Nikephoros Bryennios getirildi. Ancak bu sayıda bir orduyla Peçenekleri mağlup etmek mümkün görünmüyordu. Bu yüzden ordu Edirne kuşatmasından sonra Edirne çevresinde yağma faaliyetleri gösteren Peçeneklere ani baskınlar yapıp yıpratma taktiği izleyecekti. Komutan Mikhail Akolutos Edirne'nin güneyinde görevliyken Bryennios ise Edirne'nin kuzeyinde faaliyet gösterecekti. Bizans komutanlarının yürüttüğü taktik işe yaradı ve Peçeneklere ard arda zaferler kazanıldı. Akoulutos ve Bryennios önce Edirne'ye yakın Toplitza bölgesinde, sonra da Goloe'de Peçenek ordusunu mağlup ettiler. Kazanılan zaferler büyük çaplı olmasa da Peçeneklerin Trakya'daki yağma faaliyetlerinin önü alındı. Bizans bu taktikle mücadeleye devam etti ve 1053 yılına kadar Peçenek Bizans mücadelesi bu minvalde ilerledi.¹⁰²⁶

IX. Konstantinos doğu sınırındaki barış ortamından faydalanarak Peçenek meselesini kökünden halletmek istiyordu.¹⁰²⁷ Peçeneklere karşı büyük bir ordu toplanacak ve tek seferde mağlup edilerek bir süredir devam eden Peçenek tehdidi bertaraf edilecekti. Doğudaki ve batıdaki ordular Mikhail Akoutos'un komutasında birleştirildi. Bulgaristan *Strategosu* Basil de bu orduya katılacaktı. Peçeneklerin başında ise Turakh bulunuyordu.¹⁰²⁸ Bizans ordusu 1053

¹⁰²⁵ Kurat, *Peçenekler*, s. 173; Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 210

¹⁰²⁶ Skylitzes, s. 440-441; Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier...*, s. 92

¹⁰²⁷ John Fine IX. Konstantinos'un Peçenek meselesini çözüme kavuşturmak için Selçuklu hükümdarı Tuğrul Bey ile aşağılayıcı bir anlaşma yaptığını ileri sürmektedir. Fine, *The Early Medieval Balkans*, s. 210

¹⁰²⁸ Skylitzes, s. 443, Kurat, *Peçenek Tarihi*, s. 176

baharında Balkan dağlarını aştı ve Preslav yakınlarında karargâh kuruldu. Ordu bu noktadan hareket edip Peçeneklerin merkezi olan Yüztepe'ye saldıracaklardı. Peçenekler Bizans ordusunun saldırısına karşı şehirlerini güçlendirmişlerdi. Bizans ordusu Peçeneklere karşı üst üste birkaç etkisiz saldırı yapsa da şehri zapt etmek için bir ilerleme kaydedemedi.¹⁰²⁹ Bizans komutanları Preslav'ın güvenli olacağını öngördüler ve Preslav'a çekildiler. Bu defa Peçenekler saldırıya geçti ve Turakh komutasındaki Peçenekler Preslav'ı kuşattı. Bizans ordusu hem Peçenek saldırılarının şiddeti hem de şehirdeki erzak eksikliğinden dolayı şehri terk etmek için harekete geçti.¹⁰³⁰ Bizans ordusu Preslav'dan çekilirken Peçenekler Bizans'a pusu kurdular. 25/26 Temmuz 1053 gecesi Peçenek ordusu Bizans kuvvetlerine baskın yaptı ve çok sayıda Bizans askerini katletti. Vasilev'e göre bu yenilgiyle birlikte Bizans Peçeneklere karşı bir süredir yürüttüğü savaşların bütün kazanımlarını kaybetmiş ve Bizans ordusu neredeyse tamamen mahvolmuştur.¹⁰³¹ Bizans ordusunun uğradığı bozgunun ardından Peçenekler yeniden Trakya ve Makedonya arazilerinde mukavemet görmeden faaliyet göstermeye başladılar. IX. Konstantinos ordusunun Peçeneklere karşı koyamayacağını gördü ve Peçeneklerle barış yapmayı kabul etmek zorunda kaldı. Peçenekler Bizans üstünlüğünü tanıyacaktı, ancak karşılığında da Balkan Dağları ile Tuna Nehri arasında kalan yerleştikleri bölgelerde hakimiyetlerinin Bizans tarafından tanınacaklardı. Böylece Peçenekler Bizans'ın kuzey sınırına yerleşmiş oldular. İki taraf arasında yapılan barış anlaşması otuz yıl süreyle geçerli olacaktı. Peçenek beylerine imparatorluk unvanları ile çok değerli hediyeler verildi Peçenekler Bizans ökümeni haline getirildi.¹⁰³²

¹⁰²⁹ Paul Stephenson Bizans saldırılarının akim kalmasında Bulgaristan Strategosu Hadım Basil'in Bizans başkumandanıyla arasındaki anlaşmazlığın da etkisi olduğunu ileri sürmektedir. Bkz. Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier...*, s. 93

¹⁰³⁰ Attaleiates, s. 50-51

¹⁰³¹ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s.402; Akdes Kurat da Bizans'ın bu yenilgisini 811 yılında Krum tarafından mağlup edilen Bizans ordusuna benzetmektedir. Bkz. Kurat, *Peçenekler*, s.177

¹⁰³² Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier...*, s. 93; Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 402

4.6.2.5. Rus Saldırısı (1043)

IX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişmeye başlayan Bizans-Rus ilişkileri önceleri ticaret odaklıyken daha sonra ilişkilerin boyutu genişlemiştir. Bizans Ruslardan paralı askerler ve bazı mallar tedarik ederken Ruslar yapacakları ticaretlerde Bizans imtiyazları elde etmişlerdir. Ancak Rusların güneye ilerlemek istemeleri neticesinde X. yüzyılda Ruslar üç kez Bizans başkentine saldırmışlardır. Rusların bu saldırıları Bizans tarafından başarıyla püskürtülmüştür. 989 yılında ise Rus Vladimir'le Bizans prensesi Anna arasında bir evlilik yapılarak Bizans-Rus ilişkileri iyice yakınlaştırılmıştır. Ticari ilişkilerin ötesine geçilmiş ve Rusların Hristiyanlığı kabul etmesiyle kültürel bir yakınlık da sağlanmıştır. Nitekim Bizans'ın Karadeniz kuzeyinde izlediği politika başarılı olmuş ve 971'deki son saldırıdan itibaren Ruslar Bizans başkentini uzun süre tehdit etmemiştir. Don ve Dnepr'in aşağı kıyılarında hakimiyet kuran Peçeneklerle Bizans arasındaki iş birliği de Rus saldırısını engelleyen faktörlerden biri olmuştur.¹⁰³³

1043 yılında Rus Knez Yaroslav'ın emriyle Novgorod bölgesi hükümdarı olan oğlu Vladimir komutasında bir donanma Bizans başkentine saldırdı.¹⁰³⁴ Rusların bu saldırısının sebepleri hakkında farklı görüşler mevcuttur. Rus saldırısında başkentte olan ve saldırının bizzat görgü tanığı olan Psellos, Rusların Roma'ya karşı büyük bir nefret beslediklerini ve bu yüzden ellerine geçen her fırsatta Roma'ya saldırdıklarını, 1043 yılındaki saldırılarının özel bir sebebi olmadığını ileri sürmüştür. Ayrıca Rusların Bizans iç dinamiklerindeki değişikliklerden haberlerinin olduğunu da vurgulamış ve II. Basileios ile kardeşi VIII. Konstantinos'un ölümlerinin ardından güçlü bir yönetim olmadığı için saldırı fırsatı bulduklarını ileri sürmüştür. Zonaras ve Kedrenos ise Konstantinopolis'te ticaret yapan asil bir Rus'un İskitlerle çıkan bir kavgada öldürülmesinin saldırıya sebep olduğunu belirtmiştir.¹⁰³⁵ Rus saldırısının Maniakes'in

¹⁰³³ Angold, *The Byzantine Empire 1025-1204*, s. 36; Zonaras, s. 86

¹⁰³⁴ Kurat, *Rusya Tarihi...*, s. 36

¹⁰³⁵ Psellos, s. 138; Zonaras, s. 86; Rusların 1043 saldırısı hakkında detaylı bilgi için. Bkz. George Vernadsky, "The Byzantine-Russian war of 1043", *Südost-Forschungen*, XII, 1953,

isyanının bastırılmasının hemen akabinde vuku bulması Maniakes'in Rusları müşterek bir saldırı için teşvik ettiği görüşünün ortaya atılmasına sebep olmuştur. Ancak Rus hazırlıklarının 1042 sonbaharından önce başlamış olması bu görüşü dayanıksız kılmaktadır.¹⁰³⁶

Novgorod hükümdarı Vladimir komutasında bulunan Rus donanması çok sayıda gemiyle, Bizans'a savaş ilan etmeden, 1043 baharında Marmara içlerine girdi.¹⁰³⁷ Bu sırada Bizans donanması imparatorluğun denizlerinde dağınık halde bulunuyordu. İmparator başkentte hurda halinde bulunan gemilerin hızlıca tamir edilmesini emretti. Bizans donanması hazırlandıktan sonra Grek ateşi silahıyla donatıldı. Donanma *Magistros* Theodorokanos'un komutasına verildi ve imparator da limanın yukarı kısmında bulunan bir gemide bulunuyordu. Karşılıklı duran iki donanma birbirlerine saldırıya geçemediler. Gün sonuna doğru imparator Theodorokanos'u üç gemiyle ilerleyerek çatışma başlatması emrini verdi. Bunu gören Rus gemileri de ilerledi ve Theodorokanos'un komutasındaki Bizans ordusu saldırıya geçti. Ruslar gemilerinden sarkıttıkları uzun sıriklarla Bizans gemilerine saldırıyorlardı. *Magistros* Yunan Ateşi'yle saldırıp birkaç Rus gemisini batırdı. IX. Konstantinos üstünlüğün kendilerine geçtiğini gördükten sonra ikinci bir emir verdi ve limandaki diğer Bizans gemileri de saldırıya geçti. Rus donanmasının saldırı gücü kırılmıştı. Bu sırada büyük bir fırtına başladı ve denizde büyük dalgalar meydana geldi. Rus donanması tamamen dağıldı ve Bizans askerleri büyük bir kıyım yaptılar. Vladimir kaçmayı başarsa da 6000 kadar Rus asker esir alındı. Esirlerin arasında Rus komutan Vyshata da bulunuyordu.¹⁰³⁸ Rus donanmasını mağlup eden IX. Konstantinos

ss. 47-67; Jonathan Shepard, "Why did the Russian attack Byzantium in 1043?", *BNJ*, 22, 197, ss. 147-212

¹⁰³⁶ Angold, *The Byzantine Empire 1025-1204*, s. 36

¹⁰³⁷ Psellos Rusların başkentten karşısındaki limanda demirlediklerini ve IX. Konstantinos'a bir elçi göndermesinden bahsetmiştir. Ruslar kendilerine tazminat ödenmesi karşılığında barış yapılması için Bizans'a teklifte bulunmuşlardır. Gemilerinin her biri için 1000 *stater* istiyorlardı ve bu tazminat Rus gemisine getirilecekti. Psellos ise bu isteklerinin karşılanmayacağını bildiklerini ve reddedilmelerini saldırmak için gerekli sebep olarak gösterdiklerini söylemiştir. Bkz. Psellos, s. 139

¹⁰³⁸ Psellos yaşanan kıyımın boyutunu abartılı bir şekilde aktararak 'deniz kırmızıya boyandı' şeklinde ifade etmektedir. Bkz. Psellos, s. 141

alınan Rus esirlerle birlikte büyük törenlerle başkente geldi. Alınan esirlerden sekiz yüz tanesi kör edildi.¹⁰³⁹

4.6.3. İç İsyanlar

4.6.3.1. Maniakes İsyanı (1043)

Maniakes'in 1040 yılında geri çağırılmasının ardından Sicilya'daki Bizans kuvvetlerinin başına Stephanos getirilmişti. Maniakes ise iki yıl başkente tutuklu olarak kaldı. Ancak bu süre içerisinde Bizans Sicilya'da Normanlara karşı üst üste yenilgiler almış ve Sicilya'yı kaybetmişti. Lombardlar ve Normanlar Aversa ve Melfi'yi de ele geçirip Güney İtalya'da hakimiyet kurmaya başladılar.¹⁰⁴⁰ Sicilya'da yalnızca Messina'da Bizans hakimiyeti bulunuyordu. İmparator V. Mikhail Maniakes'i serbest bırakmıştı. İmparatoriçe Zoe da Maniakes'e *magistros* unvanı verip Sicilya'daki kuvvetlerin başına gönderdi. Güney İtalya'daki kentler Bizans'a karşı isyan halindeydiler. Maniakes, emrindeki Vareg askerler ve Vareg kumandan Harald Hardrada ile birlikte bu kentlerin üzerine saldırdı ve kısa sürede bölgede Bizans hakimiyetini yeniden tesis etti. Syrakuza da dahil olmak üzere Sicilya'nın doğusunu hakimiyeti altına aldı.¹⁰⁴¹ Maniakes Güney İtalya'da faaliyet gösterirken Bizans tahtında bir değişim yaşandı. V. Mikhail'in tahttan uzaklaştırılmasının ardından 11 Haziran 1042 tarihinde Zoe ile evlenen IX. Konstantinos tahta çıkmıştı.¹⁰⁴² IX. Konstantinos'un uzun yıllardır Maria Sklera adlı bir metresi vardı. Maria Sklerina Anadolu aristokrasisinin önemli ailelerinden olan Skleros ailesine mensuptu. Maria'nın kardeşi Romanos Skleros Anadolu'da büyük topraklara sahipti ve Maniakes Anadolu'da görev yaparken toprak anlaşmazlığı yüzünden aralarında bir kavga mevcuttu. Maria'nın sarayda kendisine yer edinmesiyle Romanos Skleros da nüfuzunu

¹⁰³⁹ Psellos, s. 141; Zonaras, s. 87; Yunan kaynakları Bizans saldırısı neticesinde Rusların mağlup edildiğini söylerken, Rus kroniği denizde çıkan büyük fırtınadan dolayı Rus donanmasının Bizans donanmasıyla savaşmaya başlamadan dağıldığını ileri sürmüştür. Bkz. *Russian Primary Chronicle*, s. 138

¹⁰⁴⁰ Norwich, *Bizans II*, s. 246

¹⁰⁴¹ Attaleiates, s. 25; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 308

¹⁰⁴² Cannor, *Bizans'ın Kadınları*, s. 313

arttırma fırsatı buldu. Romanos Skleros, Maniakes'in Anatolikon Theması sınırlarında bulunan topraklarını usulsüzce ele geçirdi. Maniakes'in evini ve özel arazisini yakıp yıktı. Ardından IX. Konstantinos Maniakes'e haber gönderdi ve görevinden alarak başkente geri çağırdı. Yeni *katepanos* olarak Romanos Skleros atandı.¹⁰⁴³

Katepanos Romanos Skleros *patrikios* Tubakis'le birlikte 1042 Eylül'ünde Maniakes'in bulunduğu Otranto'ya geldi. Maniakes hem görevden azledilmişti hem de Romanos'un Anadolu'da yaptıklarını öğrenmişti. Bu yüzden Romanos'a çok öfkeliydi ve Otranto'ya gelmelerinin ardından Tubakis'le ikisini askerlerine tutuklattırdı. İşkence ederek Romanos ve Tubakis'i öldürdü.¹⁰⁴⁴ Maniakes kendisine bağlı askerler tarafından imparator ilan edildi ve başkente ilerledi. Maniakes Dyyrakhium'a ilerledi ve Okhrida'yı geçip Selanik'e yöneldi. Maniakes'in ilerleyişi sırasında bölgedeki halktan da isyana katılımlar olmuştur. Ancak Selanik'e girmek üzere olduğu sırada Ostrovo yakınlarında Stephanos komutasındaki Bizans ordusunun saldırısına uğradı.¹⁰⁴⁵ Maniakes'in birlikleri başlangıçta Bizans ordusunu geri çekilmeye zorlasa da Maniakes mızrakla vurularak öldürüldü ve isyan sona erdi. Maniakes'in kafası kesilerek imparator IX. Konstantinos'a gönderildi. İmparator kafatasını bir mızrağa geçirdi ve hipodromun en yüksek tepesinde teşhir etti. Maniakes'in en yakın adamları eşeğe ters bindirilerek rezil edildi ve kafaları tıraşlandı.¹⁰⁴⁶ Maniakes isyanının bastırılmasının ardından yapılan zafer töreninde iki imparatoriçe, Zoe ve Theodora, imparatorun yanında oturuyorlardı. İmparatoriçelerin zafer törenlerinde imparatorun yanında oturmaları alışık olunan bir durum değildi ve bu hareketle IX. Konstantinos'un egemenliğinin kaynağının bu iki imparatoriçe olduğu vurgulanmıştır.¹⁰⁴⁷

¹⁰⁴³ Attaleiates, s. 25; Zonaras, s. 52.

¹⁰⁴⁴ Skylitzes, s. 402-403; Attaleiates, s. 33-34; Zonaras, s. 59-61,

¹⁰⁴⁵ Skylitzes, s. 403; Attaleiates, s. 33-34; Angold, *The Byzantine Empire 1025-1204*, s. 59

¹⁰⁴⁶ Skylitzes, s. 402-403; Attaleiates, s. 33-34

¹⁰⁴⁷ Garland, *Byzantine Empresses...*, s. 152

4.6.3.2. Leon Tornikes İsyanı

IX. Konstantinos'un yönetimine karşı hoşnutsuzluk sürüyordu. Maniakēs'in isyanının bastırılmasının ardından 1047 yılının eylül ayında Edirne merkezli bir isyan daha vuku buldu. Bu defa isyanın lideri Leon Tornikes'ti. Leon Tornikes Ermeni asıllı bir aristokrat ve XI. Konstantinos'un ikinci dereceden akrabasıydı.¹⁰⁴⁸ Tornikes'in IX. Konstantinos'un kız kardeşi Euprephia ile yakın ilişki kurması ve imparatorun Tornikes'e güven eksikliği duyması neticesinde Tornikes İberya valiliğinden azledildi. IX. Konstantinos Tornikes'in ihanet edeceğinden şüphelenerek onun kafasını kazıttı ve Trakya'da keşiş olmaya zorladı. Tornikes Edirne'ye çekildi. Makedonya ve Trakya themalarında imparatorun izlediği politikalara karşı tepkiler mevcuttu. Birkaç ay önce Peçeneklerin Orta Balkanlar bölgesine yerleştirilmesi de bu tepkiyi büyütmişti ve yavaş yavaş isyan hareketleri başladı. Tornikes Makedonya ve Trakya ordularının bulunduğu Edirne'ye geldiğinde yapılacak isyanın lideri olarak seçildi. Leon Tornikes'e Ioannas Vatatzes, Theodoros Strabomytes ve Marianos Branias da destek oldu. Tornikes Edirne'de IX. Konstantinos'un öldüğünü yaydı ve imparatoriçe Theodora'nın kendisini ortak imparator ilan ettiğini söyledi. Rhaidestos (Tekirdağ) şehri dışında bütün Makedonya ve Trakya themalarının ordu desteğini sağladı ve 1047 Eylül'ünde ordusu tarafından imparator ilan edildi. Böylece Tornikes öncülüğündeki isyan başladı ve isyancılar 21 Eylül 1047 günü Konstantinopolis'e ilerledi.¹⁰⁴⁹

Tornikes'in isyanı başladığında başkenti korumakla görevli olan ordu İberia'da mücadele ediyordu. Şehri koruyacak düzenli bir ordudan yoksun olan IX. Konstantin şehirde bulunan mahkumları ve şehir ahalisini silahlandırdı. Tornikes de başkentinde bulunduğu savunma zafiyetini biliyordu. IX. Konstantinos döneminde yapılan düzenlemeler neticesinde themaların idareleri strategoslardan alınıp sivil idareciye bırakılmıştı. Bu yüzden thema orduları

¹⁰⁴⁸ Psellos Tornikos'un tam bir Makedon Ukalası olduğunu söylemektedir. Psellos, s.125

¹⁰⁴⁹ Attaleiates, s. 37-40; Zonaras, s. 82-83; Angold, *The Byzantine Empire 1025-1204*, s. 59-60

eski güçlerini kaybetmeye başladı. Başkentte sivil yöneticiler ve aristokratlar arasındaki çekişmeden dolayı merkez ordusunun gücü de zayıflamıştı ve bu da Tornikes'in isyanını daha tehlikeli hale getiriyordu.¹⁰⁵⁰ Tornikes başkent surları önüne geldi ve şehri kuşatmaya başladı. IX. Konstantinos'un silahlandığı halk Tornikes'in ordusuna saldırırsa da bu saldırılar büyük çaplı değildi. İsyancılar başkentten gelen bu saldırıları kısa sürede savuşturdular. 27 Eylül Pazar gecesi Bizans tarafından yapılan bir saldırı daha Tornikes'in adamları tarafından engellendi ve Tornikes'in adamları büyük bir kıyım yaptılar. Şehri savunmakla görevli olan paralı askerler bu kıyımın ardından kaçtılar. Başkent kapısı Tornikes'e açılmış oldu.¹⁰⁵¹ Tornikes başkenti ele geçirmesinin imparator olmasını sağlamayacağını farkındaydı. Önemli olan başkent halkının isyancıyı meşru imparator olarak kabul etmesiydi. Bu yüzden şehri saldırarak ele geçirmek istemedi ve şehrin kendisini imparator olarak davet etmesini bekledi. Başkente saldırmadı ve adamlarını şehrin dışında konaklamaları için emir verdi.¹⁰⁵² Tornikes'in askerleri başkenti yağmalamak istedikleri için bu karardan rahatsız oldular ve yavaş yavaş Tornikes'in etrafından ayrılmaya başladılar. Durumun farkına varan Tornikes askerleriyle birlikte Trakya'ya çekilerek bu bölgede yağma faaliyetlerinde bulunup askerlerini yeniden kendi tarafına çekmeye çalışacaktı. Bu bölgede Tornikes'e karşı çıkan tek şehir Rhaidestos'tu (Tekirdağ). Tornikes'in ordusu Ekim ayının başında başkent surları önünden ayrıldı ve Rhaidestos'u kuşattı. Ancak Tornikes' burayı ele geçiremedi ve Tornikes'in ordusunda çözümler devam etti. Bu sırada Iberia'da bulunan Bizans ordusu başkente ulaştı. Bizans ordusu Mikhail Iasitas komutasında Tornikes'e karşı gönderildi. Tornikes geri çekilmek zorunda kaldı ve ordusuyla birlikte Arkadiopolis'e sığındı. Tornikes'in kaybedeceğini anlayan isyancı komutanlar Marianos Branos, Polys ve Glabas bağışlanacaklarının garantisini aldıktan sonra imparatorluk ordusunun tarafına geçtiler. Tornikes ve Vatatzes Bulgarophyon (Babaeski) kilisesine sığındılar. Tornikes öldürülmeyeceğinin taahhüt edilmesi karşılığında

¹⁰⁵⁰ Psellos, s. 125-128; Attaleiates, s. 37-38; Skylitzes, s.413

¹⁰⁵¹ Zonaras, s. 84-85; Norwich, *Bizans II*, s. 248

¹⁰⁵² Psellos, s. 146-150; Urfalı Mateos, s. 82

teslim olmayı kabul etti ve Bizans ordusu Tornikes'i teslim aldı. Tornikes başkente götürüldü ve burada kör edildi.¹⁰⁵³

4.6.4.1. İç Siyaset

IX. Konstantinos'un imparator olmasıyla imparatorluk yeniden aristokrat kökenli birinin eline geçmiş oldu. Zoe ve Theodora ise ellerini yönetimden çektiler. Yeni imparator tahta geçtikten hemen sonra adet olduğu üzere bol para veya imparatorluk onurları dağıtmadı. Ancak kısa süre sonra bu tutumunu değiştirdi ve imparatorluk unvanlarını gelişigüzel dağıtmaya başladı. Bu unvan sahiplerine hazineden ödeme yapılması gerektiği için hazineye ekstra külfet yüklenmiş oldu.¹⁰⁵⁴ İmparator ve imparatoriçelerin de bolluk ve lüks içinde yaşama istekleri de hazinenin boşalmasının önünü açtı. IX. Konstantinos iki imparatoriçeyle birlikte zevk sefa hayatı sürmeye başladı. Psellos, IX. Konstantinos'a göre imparator olmanın anlamının dinlenmek, zevklerini yerine getirmek ve mücadeleden kaçmak olduğunu; imparator için sarayın adeta dinlenme limanı olarak görüldüğünü söylemiştir.¹⁰⁵⁵ İmparatoriçe Zoe de artık 65 yaşına gelmişti ve ihtiraslarını bir kenara bırakmış gibiydi. İmparatoriçenin değişimine dair en önemli kanıt IX. Konstantinos'un sevgilisi Sklerina'nın saraya yerleştiğinde tepki vermemesi olarak gösterilebilir. IX. Konstantinos ikinci eşi öldükten sonra, ikinci eşinin amcasının kızı olan Sklerina ile ilişki yaşamaya başlamıştı. Bizans yasalarında üçüncü evlilik yasak olduğu için evlenememişlerdi ama IX. Konstantinos Lesbos'ta sürgündeyken bile birlikte yaşamışlardı. IX. Konstantinos imparator olduktan sonra Zoe'den Sklerina'nın başkente getirilmesini istedi. Zoe bu teklifi kabul etti ve Sklerina'yı başkente davet eden bir mektup gönderdi. Psellos ve Zonaras imparatoriçenin değişen bu tavrının yaşlanmasıyla ilgili olduğunu ve başka dertleri olduğu için artık kocasını kıskanmadığı şeklinde yorumlamışlardır.¹⁰⁵⁶ Ancak Zoe'nin bu değişimini sadece yaşlanmasıyla açıklanmamalıdır. Zoe önceki evliliklerinde güç

¹⁰⁵³ Skylitzes, s. 413-414; Zonaras, s. 84-85; Attaleiates, s. 40-43

¹⁰⁵⁴ Psellos, s.116-117; Zonaras, s.76-77

¹⁰⁵⁵ Psellos, s.123

¹⁰⁵⁶ Psellos, s. 124-125

mücadelesinin içine çekilmiş ve bu mücadelelerden yıpranarak çıkmıştı. Zoe eski gücünden oldukça uzaktı ve bu yüzden imparatorun isteğini kabul ederek kendisini riske atmadan hayatını sürdürmek istemiş olması daha olasıdır.

Sklerina başkente getirildikten sonra sıradan bir eve tek başına yerleştirildi. İmparator bu eve rahatça girmek için kendi eviymiş gibi tadilat yaptırdı ve ev kısa sürede büyük bir villa şeklini aldı. IX. Konstantinos başlarda Sklerina'nın yanına gizli saklı giderken kısa süre sonra aşikarane şekilde metresinin yanına gitmeye başladı. Psellos imparatorun bu derece rahatlığının adeta nikahlı karısıyla buluşmaya gidiyor şeklinde vurgulamaktadır.¹⁰⁵⁷ IX. Konstantinos metresi için harcama yapmaktan çekinmiyordu. Sürekli olarak hazineden ve saraydan Sklerina'ya hediye gönderiyordu. IX. Konstantinos bir adım daha ileriye gitti ve Zoe'den Sklerina'yı saraya kabul etmesini istedi. Zoe bu teklifi de kabul etti. İki imparatoriçe senatonun da huzurunda bir "arkadaşlık/dostluk anlaşması" yapılarak, (bu anlaşmaya *sevgi fincanı/aşk kupası* adı da verilmektedir) Sklerina'nın saraya alınması kabul edildi. Sklerina'ya yalnızca imparatoriçelere verilen *Sebaste* unvanı da verildi.¹⁰⁵⁸ Senato üyeleri ve saraydaki görevliler bu anlaşmayla Zoe'nin hakarete uğradığını düşünseler de Zoe herhangi bir tepki vermedi ve durumu kabullendi. Resmî törenlerde de Sklerina, Zoe ve Theodora'nın arkasından yürüyordu. Ancak Konstantinopolis halkı bu duruma tepki göstermekte gecikmedi. Halk arasında yaygın görüşe göre IX. Konstantinos Zoe ve Theodora'yı saf dışı bırakarak Sklerina'yı tek imparatoriçe yapmak istiyordu. Bu söylentilerin etkisiyle 9 Mart 1044 Kutsal Şehitler Günü için düzenlenen törende halk Sklerina'ya tepki gösterdi. Halk Sklerina'yı yuhalayarak Zoe ve Theodora lehine tezahüratlarda bulundul. Zoe ve Theodora sarayın balkonuna çıkarak zor da olsa halkı yatıştırmayı başardılar.¹⁰⁵⁹ IX. Konstantinos'un böyle bir amacı olup olmadığı kesin değildir. Ancak Sklerina'nın her iki imparatoriçeden önce ölmesiyle böyle bir tartışma ortamı

¹⁰⁵⁷ Psellos, s. 126

¹⁰⁵⁸ Psellos, s. 126; Zonaras, s. 79; Connor, *Bizans'ın Kadınları*, s. 314

¹⁰⁵⁹ Skylitzes, s.415; Norwich, *Bizans II*, s.245

yaşanmamıştır. Sklerina'nın ölüm tarihi hakkında kaynaklar hakkında net bir bilgi olmasa da ölümü 1044 veya 1045 yılına tarihlenmektedir. İmparator Sklerina'nın ölümünün ardından büyük bir üzüntü yaşadı. Psellos Sklerina'nın ölümünün ardından IX. Konstantinos'un çok büyük acı çektiğini ve çocuk gibi davrandığını belirterek bu ölümün onu derinden sarstığını söylemiştir.¹⁰⁶⁰ İmparatoriçe Zoe iyice yaşlanmış olduğundan IX. Konstantinos ile arasındaki uzaklık günden güne artıyordu. IX. Konstantinos daha gençti ve Sklerina'nın ölmesinden sonra yeniden gönül ilişkisi yaşamak istiyordu. Kısa süre sonra IX. Konstantinos Gürcistan'dan rehin olarak Bizans başkentine gönderilen Gürcü asıllı bir kızla ilişki yaşamaya başladı.¹⁰⁶¹ İmparatoriçe Zoe ise yönetim işlerini dahi tamamen imparatorun ellerine bırakmış ve kendisine başka meşgaleler bulmuştu. Zoe günlerini saraydaki odasında parfüm ve sabun yaparak geçiriyordu. Ancak hazineden bol keseden harcama yapmaya da devam ediyordu ve Zoe'nin harcamaları hazineyi boşalma noktasına getirmişti.¹⁰⁶² Zoe bir süre sarayda bu şekilde yaşadıkdan sonra geçirdiği hastalığın ardından 11 Haziran 1050 günü hayatını kaybetti. Zoe, babası VIII. Konstantinos'un ölümünün ardından yaptığı evliliklerle ve evlat edinme yoluyla Makedonya Hanedanı'nın sürekliliğini sağlamıştı. Ancak gerek *augusta* gerekse Theodora ile birlikte yönetimi ellerinde tuttıkları kısa süre boyunca (1042 yılında) imparatorluğu yönetmeyi asli görevi olarak görmemiş ve yönetim dışındaki konularla vakit geçirmiştir. Yine de tahta çıkacak imparatorların belirlenmesinde kilit rol oynamış ve imparatorluğun gidişatına doğrudan yön vermiştir. Zoe'nin ölümünden sonra Makedonya Hanedanı'nın tek üyesi olarak imparatoriçe Theodora kalmıştır.¹⁰⁶³

¹⁰⁶⁰ Psellos, s. 130 d. 169

¹⁰⁶¹ Psellos, s. 165; Zonaras, s. 96; Psellos kızın Alan (Gürcü) asıllı olduğunu ve Gürcü Kral IV.Bagrat'ın kızı olduğunu ileri sürmektedir. Bkz. Psellos, s. 165

¹⁰⁶² Psellos, s. 128-129; Garland, *Byzantine Empresses...*, s. 153

¹⁰⁶³ Garland, *Byzantine Empresses...*, s. 157; Connor, *Bizans'ın Kadınları*, s. 327; Psellos Zoe'nin ölümünün ardından IX.Konstantinos'un yas tuttuğunu ve mezarının başında ağladığını söylemiştir. Ayrıca Zoe'nin mezarını destekleyen sütunlardan birinin çatladığını ve bu çatlaktan mantar çıktığını söylemiş ve sarayda bunun ilahi bir işaret olarak görüldüğünü ileri sürmüştür. Bkz. Psellos, s. 175

Theodora ile IX. Konstantinos arasındaki ilk anlaşmazlık IX. Konstantinos'un Gürcü sevgilisi konusunda vuku buldu. IX. Konstantinos Zoe hayatta olduğu müddetçe sevgilisiyle gizli bir şekilde görüşüyordu. Zoe'nin ölümünden sonra sarayda bir oda hazırlattı ve sevgilisini buraya yerleştirdi. IX. Konstantinos sevgilisiyle evlenmek istediğini söylediğinde Theodora yapacağı dördüncü bir evliliğin yasak olduğunu hem de imparatoriçe olduğu için bu durumu kabullenmeyeceğini söyledi. IX. Konstantinos bir süredir artirit hastalığından muzdaripti ve hastalığının da etkisiyle Theodora'yla güç mücadelesine girmek istemiyordu. Gürcü kıza imparatoriçe pelerini giydirmese de kıza *sebaste* unvanı ve çok sayıda mücevher vererek sorunu kendi açısından çözdü.¹⁰⁶⁴ İmparator yönetim kadrosunda da değişikliklerde bulundu. Kendisinin emirlerine sorgulayıcı şekilde yaklaşan *legothes* (mali işlerden sorumlu idareci/bakan) Konstantinos Leikhoudes'i görevden aldı ve yerine Hadım Ioannes geçti. İmparator günden güne nükseden hastalığının da etkisiyle devlet yönetimini Ioannes'in ellerine bıraktı.¹⁰⁶⁵ İmparator artık yürümekte bile zorlanmaya başladığı sıralarda Ioannes ve saraydaki yöneticiler yeni imparatorun kim olacağı hakkında konuşmaya başlamışlardı. Ancak bunu Theodora'dan gizli şekilde yapıyorlardı. Psellos bu planlamalara IX. Konstantinos'un da dahil olduğunu söylemektedir.¹⁰⁶⁶ Ancak Theodora'nın plaplardan haberi oldu ve saraya gelerek bütün saray muhafızlarını kendi yanına topladı. Ne olursa olsun Theodora hanedanın temsilcisiydi ve tahtın asıl sahibi oydu. IX. Konstantinos Theodora'nın saraya geldiği sırada ölüm döşeginde yatıyordu ve çok geçmeden 11 Ocak 1055 günü hayatını kaybetti. IX. Konstantinos Mangana Manastırı'nda sevgilisi Sklerina'nın yanına gömüldü.¹⁰⁶⁷

¹⁰⁶⁴ Psellos, s.165; Garland, *Byzantine Empresses...*, s.165; Zonaras İmparator IX.Konstantin'in ölümünden sonra sevgilisinden *Sebaste* unvanının alındığını ve eski rehine hayatına döndüğünü söylemektedir. Bkz. Zonaras, s.96-97

¹⁰⁶⁵ Zonaras, s.97-98; Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.202

¹⁰⁶⁶ Psellos, s. 183; Zonaras tahta çıkarılması planlanan yeni ismin Bulgaristan Dükü olan Proteuon olduğunu ileri sürmektedir. Bkz. Zonaras, s. 98

¹⁰⁶⁷ Psellos, s. 183; Zonaras, s. 98

4.6.5. Kiliselerin Ayrılması (1054)

XI. Yüzyıldan önce Roma ve Konstantinopolis Kiliseleri arasında, bazen uzun bazense kısa süren gerginlikler yaşanmıştır. Yaşanan gerginliklerin neticesinde iki kilise arasındaki bağlar zayıflamıştır. Hatta eski ve yeni Roma merkezleri birbirlerine zamanla o kadar yabancılaşmıştır ki artık iki merkez aynı dili bile konuşmuyordur. Bu yabancılaşmanın temelinde yatan unsur ise Roma ile Bizans görüntüsü altında yatan Latin-Yunan geleneklerin birbiriyle çekişmesidir. I. Konstantinos, başkentini doğuya yani Konstantinopolis'e taşıdıktan sonra ortaya çıkan Yeni Roma, Grek kültürünün etkisi altında gelişmiş ve böylece Latin Roma'dan uzaklaşmaya başlamıştı. Her ne kadar iki merkez arasında kültürel ve dini ayrımlar yaşansa da X. yüzyıl boyunca Bizans'ın imparatorluk olarak, Roma Kilisesi'nin ise kilise olarak cihanşümûllüğü tartışılmamış ve tek imparator – tek kilise anlayışı devam etmiştir. Roma ile Konstantinopolis arasındaki iyi ilişkilerin neticesinde kilise konularında yüksek mahkeme mercii olan Roma'nın bu konumu da korunmuştur. Ancak bu durum X. yüzyılın sonlarından itibaren değişmeye başlamıştır.¹⁰⁶⁸

XI. yüzyılda Güney İtalya'da Normanlar giderek güçlenmişler ve burada hem papalığın hem de Bizans İmparatorluğu'nun çıkarlarını tehdit eder hale gelmişlerdir. Bu ortak tehdit karşısında Papalık ve Bizans aralarındaki gergin ilişkilere rağmen Normanlara karşı müttefik olmuşlardı. Bizans'ın Güney İtalya'daki kuvvetlerini Lombard asıllı Argyrus kumanda ediyordu. Papa IX. Leon 1053 yılında Civitate şehri yakınlarında Normanlara karşı büyük bir orduyla saldırıya geçmiş ancak hezimete uğramış ve düşman kuvvetlerine esir düşmüştü. Bu savaşta Bizans ordusu pek varlık gösteremediğinden papalık taraftarlı Bizans'a karşı öfke duymuşlardır. ¹⁰⁶⁹ Güney İtalya'da papanın ordusunun Normanlar tarafından mağlup

¹⁰⁶⁸ Dvornik, *Konsiller Tarihi İznik'ten II. Vatikan'a*, s. 33; XI. yüzyıldan önce Roma ve Konstantinopolis Kiliseleri arasında yaşanan ihtilafların sebeplerinin detaylı bir incelemesi için bkz. Ahmet Hikmet Eroğlu, "Hristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, S.1 C. XLI, Ankara, 2000 ss. 309-325

¹⁰⁶⁹ Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, s.132; Norwich, *Bizans II*, s. 251

edilmesinden sonra Roma ve Konstantinopolis arasındaki ilişkiler yeniden gerilmişti. Ancak bu seferki gerginlik şimdiye kadar yaşananlardan çok daha önemli bir sonuç doğuracaktı.¹⁰⁷⁰ İmparatorluk tahtında bulunan IX. Konstantinos Monamakhos, I. Basileios'un izlediği kilise siyasetinin takipçisiydi ve papalık ile iyi ilişkiler kurma taraftarıydı. O dönemde patrik olan Mikhail Kerullarios ise papalıkla olan ittifaka karşı çıkmaktadır. Çünkü Kerullarios papalıkla yapılan ittifak neticesinde Normanlar Güney İtalya'dan çıkartılsa dahi o bölgenin yeniden Bizans kontrolüne verilmeyeceğine inanıyordu. Ayrıca papanın bütün kiliselerin üstünde olması düşüncesini de kabullenmeyen biriydi.¹⁰⁷¹

1043 yılında Konstantinopolis patrikliği tahtına Mikhail Kerullarios oturmuştu. 1054 yılında iki büyük kilise merkezi arasında yaşanacak olan bölünmenin belki de en önemli aktörü olan Kerullarios'un patriklik kariyerinden önceki siyasi yaşamı epey hareketlidir. IV. Mikhail'e karşı düzenlenen suikasti hazırlamakla suçlanan ve suçlu bulunan Kerullarios sürgün edilmişti. Sürgün hayatı sırasında keşiş libasını giydiğinden için dünyevi bir makama ulaşma imkânı yoktu. Sürgünden sonra yeniden güçlenen Kerullarios 1043 yılında Konstantinopolis patriği olmuştu¹⁰⁷². XI. yüzyılın ve hatta bütün Bizans kültür aleminin en büyük alimlerinden biri olarak kabul edilen Psellos ise Patrik Kerullarios'la anlaşmazlık yaşayanlardan biriydi. Psellos ile patrik arasında dini konular hakkında görüş farklılığı mevcuttu. Psellos Yeni Platoncu görüşü benimsiyordu ve bu durum Aristocu geleneğe sahip patrik ile ters düşmesine sebep oluyordu. Psellos, Kerullarios'a yazdığı bir mektupta aralarındaki anlaşmazlığı şu şekilde

¹⁰⁷⁰ Ostrogorsky Roma ve Konstantinopolis merkezlerinin XI. yüzyılın ortasında yaşadığı ihtilafın farkını şu şekilde ortaya koymuştur: “Bu ayrılmanın tahakkuku için ön şart, kuvvetli, her türlü tavizle çözüme aleyhtar bir papalık karşısında, aynı derecede kuvvetli, bağımsız, üstünlüğünün bilinci ile dopdolu bir patrikliğin ve bunun yanında olayların cereyanına engel olamayacak derecede zayıf bir imparatorun bulunması idi. Böyle bir durum 11. yüzyılın ortasında Cluny reform hareketinin gerçek bir temsilcisi olan Leo IX. Papa, Bizans tarihinin en haris kilise reisi Kerullarios İstanbul patriği, imparatorluk iktidarı ise Konstantinos IX. Monomakhos'un zayıf ellerinde bulunduğu tahakkuk etmiş idi.” Bkz. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 311

¹⁰⁷¹ Norwich, *Bizans II*, s. 251

¹⁰⁷² Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 311

ortaya koymuştur: “*Ben severim, sen nefret edersin. Ben barıştırırım. Sen düşmanlık getirirsin. Ben hoş görürüm, sen hor görürsün. Ben överim, sen söversin*”.¹⁰⁷³

Patrik Kerullarios, Roma kilisesinin evrensel kilise olma anlayışına karşın kendi kilisesinin bağımsızlığını savunan patriklerden biriydi. Ancak Kerullarios’un hedefi yalnızca Konstantinopolis ile sınırlı değildi; Batı kilisesinin hâkim olduğu bölgelere de patriklik otoritesini taşımak için bahane arıyordu. Nitekim aradığı fırsat çok geç olmadan eline geçmişti. Güney İtalya’da Norman kontrolünde olan bölgelerdeki kiliselerde Yunancanın yasaklandığı haberinin yayılması patriği harekete geçirdi. Patrik Kerullarios, Bizans hâkimiyetinde bulunan bütün Latin Kiliselerine gönderdiği bir emirle, Batı Kilisesi’nin ayinlerini uygulayan kiliselerin kapanacağını bildirdi. Ayrıca Patrik Kerullarios, Bulgar kilisesi başpiskoposu Ohri’li Leon’u etkilemiş ve onun, Tranili rahip John’a bir mektup göndermesini sağlamıştır. Mektupta Roma kilisesinin bazı uygulamaları (mayasız ekmek kullanılması gibi) sapkınca/heretik bulunmuş ve papalık suçlanmıştır.¹⁰⁷⁴ Bu mektup İtalya’ya ulaştığı sırada papalık sıkıntılı bir dönemden geçiyordu. Papa IX. Leo’nun başında olduğu papalık ordusu Civitate’de mağlup edilmiş ve papa Benevento’da tutsak edilmişti. Kilise işlerinin aksamasını istemeyen Normanlar, papanın yardımcısı Kardinal Humbert’in papanın yanına gelebileceğini bildirmişlerdi. Humbert Trani bölgesinden geçerken Tranili Rahip John, Ohri Başpiskoposu Leon’un yazdığı mektubu Humbert’e verdi. Humbert çok iyi derece Yunanca bilmiyordu ve aceleyle yaptığı çeviri sonunda zaten sert bir dili olan mektup iyice saldırgan bir metin haline geldi. Papa mektubu okuduğunda çok sinirlendi, çünkü kendisi Bizans ile iyi ilişkiler kurma hedefindeyken Bizans’ın bu tavrı kabul edilemezdi.¹⁰⁷⁵ Papa, Konstantinopolis Patriği ve Ohri Başpiskoposu’na ithafen bir mektup yazar. Ancak bu mektubu göndermeden Konstantinopolis’ten iki mektup daha papaya ulaşmıştır. Bu mektuplar öncekilerin aksine gayet

¹⁰⁷³ Psellos, s. XIX

¹⁰⁷⁴ Finley, *History of the Byzantine Empire*, s. 526

¹⁰⁷⁵ Runciman, *Eastern Schism*, s. 42

ımlı biçimde yazılmıştı. Özellikle ikinci mektupta Bizans'ın kiliseler arasındaki birliğin sürdürülmesini istediği yazıyordu ve mektubun sonunda Patrik Kerullarios'un imzası vardı.¹⁰⁷⁶

1054 yılında İmparator IX. Konstantinos, Güney İtalya'daki Normanlara karşı ittifak görüşmeleri yapmak üzere Papa'dan elçilerini Konstantinopolis'e göndermesini talep etti. Papa IX. Leon bu teklifi kabul etti ve elçileri olarak Cluny reformlarının savunucusu Kardinal Humbertus'u, Civitate'de Bizans'ın kendilerini yarı yolda bıraktığını düşünen Lorraine Kardinali Fredericus'u ve Amalfi Başpiskoposu Petrus'u Konstantinopolis'e elçi olarak gönderdi. Papalık elçileri 1054 yılının Nisan ayında Konstantinopolis'e vardılar. Elçilerin yanlarında Papa tarafından yazılmış iki mektup bulunmaktaydı. Bu mektupların birincisinde Konstantinopolis Patriği Kerullarios muhatap alınıyordu. Mektupta patrik başpiskopos olarak itham edilirken Latin adetleri hakkında görüş bildirmekle ve patriklik makamına geçişinin kilise adetlerine uygun olmadığıyla suçlanmıştır. İkinci mektup ise imparatorun şahsına yazılmıştır ve dinden çok siyasi içeriğe sahiptir. Ancak bu mektubun sonunda da Papa IX. Leo, Patrik Kerullarios hakkında eleştirilerde bulunmuş ve eğer patrik bu davranışlarına son vermezse aralarındaki ihtilafın barış yoluyla çözülemeyeceğini imparatora bildirmiştir.¹⁰⁷⁷

Papalık heyeti Konstantinopolis'e ulaştığı andan itibaren, iki kilise arasında uzun süredir yaşanan gerginliklerin suçlusunun Bizans İmparatorluğu olduğunu savunan bir tavır takınmışlardır. Papalık elçilerinin bu şekilde davranmalarında, imparatorun, patriğine desteğinin görünürde az olması da etkili olmuş olabilir.¹⁰⁷⁸ Elçilerin gelişinden bir süre sonra Patrik Kerullarios papanın yazdığı mektupları görmüş ve mektupta yazılanlara sert tepki göstermiştir. Ayrıca ikinci mektubu inceleyen patrik, mektubun üzerindeki mührün zarar gördüğünü fark etmiş ve bu yüzden elçileri sahtekarlıkla suçlayarak onları yasal elçi olarak kabul etmeyeceğini ve görüşmeyeceğini bildirmiştir.¹⁰⁷⁹

¹⁰⁷⁶ Norwich, *Bizans II*, s. 252

¹⁰⁷⁷ Norwich, *Bizans II*, s. 252

¹⁰⁷⁸ Gregory, *Bizans Tarihi*, s. 284

¹⁰⁷⁹ Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, s.134; Norwich, *Bizans II*, s. 253

İmparator IX. Konstantinos elçilere iyi şekilde davranmasına rağmen papalık elçileriyle Patrik Kerullarios arasındaki ihtilaf her geçen gün artmış ve papalık elçilerinin Konstantinopolis'e asıl geliş sebebi olan Güney İtalya meselesi üzerine müzakere dahi edilememiştir. İki taraf arasındaki görüşmeler birlik getireceği yerde aralarındaki uçurumu daha da artırıyordu. Bu durumun sorumluluğu yalnızca Patrik Kerullarios'a değil, onunla aynı ölçüde katı siyaset izleyen Kardinal Humbertus'a da yükleniyordu.¹⁰⁸⁰ Bu sonu gelmeyen anlaşmazlıkların neticesinde iki taraf arasında ilk harekete geçen papalık elçileri olmuştur. 16 Temmuz 1054 tarihinde, öğleden sonraki ayın sırasında Kardinal Humbertus ve beraberindeki papalık elçileri Ayasofya Kilisesi'nin sunağına bir *bulla* bırakarak Konstantinopolis Patriği Mikheal Kerullarios'u, Ohridli Leo'yu ve onların bütün taraftarlarını aforoz ettiler.¹⁰⁸¹ Ancak bu aforoz kararından önce Papa IX. Leo hayatını kaybetmişti. Papalık elçileri papa hayatta bulunduğu sürece görevli olduklarından dolayı artık resmi bir görevde değillerdi. Papalık elçileri patriği aforoz edecek yetkiye sahip olmasalar da bu hareketleri büyük bir etki uyandırmayı başarmıştı.¹⁰⁸²

Elçiler başkentten ayrıldıktan sonra aforoz haberleri şehirde yayılmaya başlamıştı. Bazı kesimler, imparator IX. Konstantinos'un elçilere çok müsamaha gösterdiğini ve elçilerin bundan cesaret alarak Bizans Patriğini aforoz etme cüretini kendilerinde bulduklarını iddia ediyorlardı. İmparator IX. Konstantinos bu tepkilere karşı daha fazla kayıtsız kalamadı ve patriğe bir sinod toplamasını söyledi. Aynı yıl toplanan sinodda Roma Kilisesi'nin uygulamaları suçlandı ve papalık elçileri aforoz edildi. Böylece karşılıklı aforozlaşma meydana gelmiş ve iki kilise merkezi arasında bir *şizm* (*schism*) yani bölünme vuku bulmuştur. Robert Browning bu durumu "Uzun süredir zorla sürdürülen yamalı bir barışın sona ermesi" olarak ifade etmiş ve iki kilisenin ayrılmasının olağan olduğunu vurgulamıştır.¹⁰⁸³

¹⁰⁸⁰ Dvornik, *Konsiller Tarihi İznik'ten II. Vatikan'a*, s. 34

¹⁰⁸¹ Runciman, *Eastern Schism*, s. 49

¹⁰⁸² Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, s. 134

¹⁰⁸³ Browning, *Byzantine Empire*, s. 120

1054 yılında Konstantinopolis'te gerçekleşen papalık elçileri ve Patrik arasındaki müzakereler, papalık elçilerinin patriği, patriğin de papalık elçilerini aforoz etmesiyle sonuçlanmıştı. İşte bu andan itibaren doğu ve batı kiliseleri arasında *Büyük Şizma (Ayrılık)* adı verilen ayrılık vuku bulmuştur. Bu olay yaşandığı dönemde başkent Konstantinopolis'te büyük bir yankı uyandırmamış, halk nezdinde yalnızca patriğin imparatora karşı kazandığı bir iç kriz olarak yorumlanmıştır¹⁰⁸⁴. Nihayetinde karşılıklı aforozlaşma kiliseleri hedef almamış sadece din adamlarının şahıslarına karşı yapılmıştı. Bu yüzden olayın üzerinden kısa süre sonra aforozlar karşılıklı olarak iptal edilip bölünme ortadan kaldırılabildi. Ancak iki kilise merkezi de buna yanaşmadı. Böylece 1054 yılında ortaya çıkan ihtilaf Konstantinopolis Kilisesi ve Roma Kilisesi'ni bölen bir çizgi haline geldi.¹⁰⁸⁵

Yaşanan ayrılıktan sonra Konstantinopolis Patrikliği'nin Slav bölgelerine ve üç doğu patrikliği merkezlerinin üzerine nüfuzu artmıştır. Özellikle doğu kiliselerinin en üstünü olma sıfatını taşıyan Konstantinopolis Patrikliği için, diğer doğu kiliselerinin şizmaya verecekleri tepkiler çok önemliydi. Patrik Kerullarios, Antakya patriği aracılığıyla diğer büyük patriklik merkezleri olan Kudüs ve İskenderiye'ye Roma Kilisesi ile aralarında yaşanan bölünmeyi bildirdi. Bu üç doğu patrikliği bölgesi de Ortodoksluğa bağlı kalarak Konstantinopolis patriğinin tarafında yer aldı.¹⁰⁸⁶ Ancak yine de bu üç doğu patriklik merkezi Roma ve Konstantinopolis arasında yaşanan tartışmalara doğrudan müdahil olmamışlardır. Hatta Antakya patriği III. Petrus iki kilise arasındaki bu anlaşmazlığın Patrik Kerullarios tarafından boş yere çıkarıldığına inanıyordu.¹⁰⁸⁷ Konstantinopolis Kilisesi tarafından hristiyanlığa kazandırılan Rusların ise bu olay karşısında Bizans'ın tarafında yer almışlarsa da Rus halkının büyük çoğunluğu Roma Kilisesi'ne karşı düşmanlık gütmüyordu.¹⁰⁸⁸

¹⁰⁸⁴ Runciman, *Eastern Schism*, s. 50; Hussey, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, s. 137

¹⁰⁸⁵ Dvornik, *Konsiller Tarihi İznik'ten II. Vatikan'a*, s. 34

¹⁰⁸⁶ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 430

¹⁰⁸⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi I*, s. 76

¹⁰⁸⁸ Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, s. 430

4.7. Theodora Dönemi ve Makedonya Hanedanı'nın Sona Ermesi (1055-1056)

IX. Konstantinos'un ölümünün ardından Roma İmparatorluğu tahtına bir imparatoriçe ikinci kez tek başına oturmuş oldu. Theodora çalkantılı bir yaşama sahipti. III. Romanos'a karşı komplo kurduğu için manastıra gönderilmiş, ancak daha sonra 1042 yılında yeniden *augusta* olarak saraya dönmüştü. 1055 yılında ise imparatorluğun tek sahibiydi. İmparatorlar tahta çıktıklarında sivil yöneticilere ve askerlere unvanlarla hediyeler dağıtırlardı; ancak Theodora bunu yapmadı. İmparatoriçe tahta daha önce çıkmıştı ve bu geleneği uygulamaması olağan karşılandı.¹⁰⁸⁹ Saray yöneticileri Theodora'nın kendisine bir eş arayacağını düşünmelerine rağmen yanılmışlardı; Theodora bütün yetkileri tek başına elinde tutma isteği barındırıyordu. Psellos Theodora'nın önceki yıllarda Zoe'nin ve kendisinin yaşadığı sorunlardan dolayı tecrübe kazandığını ve bu yüzden bütün otoriteyi tek başına elinde tutmak istediğini aktarır.¹⁰⁹⁰ Nitekim Theodora kısa sürede bütün işleri eline aldı. Kendisine baş danışman olarak ise Leon Paraspondylos'u atadı.¹⁰⁹¹ Ancak Theodora tahta çıktığı andan itibaren Theodora'nın halefinin kim olacağı sorusu da saraydaki herkesin aklını kurcalıyordu. Theodora'nın saltanatına yönelik ilk hareket batıdaki tagmata birliklerinin komutanı Edirne'de bulunan Bryennios tarafından gerçekleştirildi. Bryennios Üsküdar yakınlarına kadar geldi. Ancak bu isyan hareketi iyice palazlanmadan bastırıldı ve Bryennios ve taraftarları sürgüne gönderildi.¹⁰⁹² Theodora iç siyasette olduğu kadar dış siyasette de etkin bir rol oynuyordu. Selçuklu sultanı Tuğrul Bey'in gönderdiği elçileri karşılamış ve 1055 Aralık ayında Tuğrul Bey'e bir elçilik heyeti yollamıştır. Bu iki elçilik görüşmesi hakkında detayları Aristakes aktarmaktadır. Aristakes'in aktardığına göre Tuğrul Bey, Romalıların Müslümanlardan aldığı şehirleri iade etmesini ve 1000 dinar

¹⁰⁸⁹ Psellos, s. 185

¹⁰⁹⁰ Psellos, s. 185

¹⁰⁹¹ Psellos, s. 187; Zonaras, s.99; Leon Paraspondylos IV. Mikhail saltanatında saraya girmişti ve aristokratlara karşı bir tutum sergilediği için aristokratlar tarafından sevilmiyordu. Bkz. Angold, *The Byzantine Empire 1025-1204*, s. 49; Psellos ise bu adamın politik kabiliyetten yoksun olduğunu ve çoğu kişinin bu adama tahammül edemediğini söylemiştir.

¹⁰⁹² Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s.215; Treadgold, *A History of the Byzantine State and Society*, s.597; Garland, *Byzantine Empresses*, s.167

vergi ödemesini söylemiştir.¹⁰⁹³ Yine Aristakes'in aktardığına göre Theodora Tuğrul Bey'e önemli miktarda para, at, katır, elbise gibi hediyelerle birlikte bir elçilik heyeti yollayarak Tuğrul Bey'in teklifini kabul etmiştir.¹⁰⁹⁴ Bunun dışında Theophano askerî seferlere de el atmıştır. El-Makrizi'nin aktardığına göre Theodora, IX. Konstantinos'un Fâtımîlere göndermeyi taahhüt ettiği tahılların iletilmesini iptal ettiği ve donanmayı Lazkiye ile Antakya'nın güneyinde bulunan kıyılarını ele geçirmek için donanmayı göndermiştir. 1056 yılında Lazkiye yeniden Bizans'ın hakimiyetine girmiştir.¹⁰⁹⁵

Theodora'nın iç ve dış siyasette bu denli etkin rol oynaması sarayda hoş karşılanmıyordu. Senato toplantılarına da bizzat başkanlık yapıyordu ve dinî konulara da müdahale etmeye başlamıştı. Özellikle din adamlarını atamak isteği, zaten Theodora'dan hoşlanmayan Patrik Kerullarios'u iyice huzursuz etti. Theodora'nın bağırsak hastalığına yakalanması ve hekimlerin bu hastalığın çaresinin olmadığını söylemeleri yeni bir halefin aciliyetini doğurdu. Theodora'nın danışmanı Leon Paraspondylos ve taraftarları Mikhail Bringas'ın tahta çıkmasını istiyorlardı. Ancak Bringas'ın yaşlı olduğu ileri sürüldü ve Stratiotikos lakabıyla bilinen genç Mikhail ismi ortaya atıldı. Patrik Kerullarios Mikheil'i imparator olarak taçlandırmadan önce ölüm döşeğindeki Theodora'dan onay aldı ve 22 Ağustos 1056 günü Mikheal imparator olarak taçlandırıldı. VI. Mikhail'in taç giymesinden kısa bir süre sonra, 31 Ağustos 1056 günü Theodora öldü. Theodora'nın ölümüyle birlikte Makedonya Hanedanı'nın meşru bir varisi kalmadı ve böylece Makedonya Hanedanı resmen sona erdi.¹⁰⁹⁶

¹⁰⁹³ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 92

¹⁰⁹⁴ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 92

¹⁰⁹⁵ Kalledis, *Streams of Gold, Rivers of Blood...*, s. 215

¹⁰⁹⁶ Psellos, s. 193; Zonaras, s. 100; Garland, *Byzantine Empresses...*, s. 167

SONUÇ

Basileios'un 867 yılında III. Mikhail'in tahtını gasp ederek imparator olmasıyla başlayan Makedonya Hanedanı yaklaşık iki yüz yıl boyunca Doğu Roma'ya hükmetmiştir. Makedonya Hanedanı Doğu Roma tarihinin en uzun soluklu hanedanlarından biri olmuş ve bu hanedan adını kurucusunun doğduğu bölgeden almıştır. Hanedanın kurucusu I. Basileios tahtı ele geçirdikten sonra kendi çocuklarını yönetime dahil ederek hanedanını kurmuştur. I. Basileios'un ardından kendi soyundan gelen erkekler imparatorluğu yönetmiştir. Ancak bazı durumlarda hanedan üyeleriyle yapılan evlilikler yoluyla hanedana dışarıdan katılımlar da olmuştur. İmparator Aleksandros'un ölümünün ardından hanedanın meşru varisi VII.Konstantinos'un küçük yaşta olması sebebiyle donanma komutanı Romanos Lekapanos eş imparator ilan edilerek hem küçük yaştaki imparatorun hamisi olarak imparatorluk tahtına oturmuştur. Sonraki yıllarda hanedan dışından olan II.Nikephoros Phokas da (Romanos Lekapanos'a benzer şekilde) küçük yaştaki imparatorların (II.Basileios ve VIII.Konstantinos'un) hamisi olarak imparatorluk tahtına çıkmıştır. Romanos Lekapanos ve II.Nikephoros Phokas hanedan dışından olmalarına rağmen meşru hanedanla bağ kurmuşlar ve hanedanı sona erdirmekten ziyade sürekliliğini sağlamaya çalışmışlardır. Tek istisna V.Mikhail'dir. VIII.Konstantinos'un ardından hanedanın erkek bir üyesinin olmamasından dolayı hanedan VIII.Konstantinos'un kızı Zoe'nin evlenme ve evlat edinme yoluyla hanedana yeni imparatorlar kazandırıyordu. V.Mikhail de Zoe'nin evlatlığı olarak dışarıdan hanedana dahil olan imparatorlardan biridir. Ancak V.Mikhail hanedana sadakatile bağlanmamış, gücü ele geçirdiğinde Zoe'yi saf dışı bırakmak için harekete geçmiştir. V.Mikhail'in Zoe'yi başkentten çıkarma girişimi sırasında başkent halkı Zoe'yi sahiplenmiş ve V.Mikhail halk tarafından linçe uğramıştır. Bu durum Makedonya Hanedanı'nın başkent ahalsinin zihninde asıl iktidar sahibi olarak görüldüğü ve hanedanın meşruiyetinin halk tarafından benimsendiğini kanıtlamaktadır. Başkent hanedan üyesi olmayanları hanedana bağlı oldukları sürece imparatorları olarak kabul etmiş ve hanedanın varlığını tehdit eden unsurları bertaraf etmiştir. Makedonya Hanedanı'nın

bu denli uzun soluklu olmasının en önemli sebeplerinden biri başkent halkı nezdinde buldukları destekte yatıyor olmalıdır. Nitekim hanedanın meşru üyeleri olan iki imparatoriçe Zoe ve Theodora imparatorluğu kısa bir süre de olsa müştereken yönetmişlerdir.

Makedonya Hanedanı döneminde Doğu Roma askerî alanda çok sayıda mücadeleye girişmiştir. Bu dönemde imparatorluğun en fazla mücadele ettiği iki unsur Balkanlarda Bulgarlar ve Anadolu ile Güney İtalya topraklarında bulunan Müslüman Emirlikler olmuştur. Bizans I.Basileios'un Pavlikianları mağlup etmesinin ardından Anadolu'da Müslüman Emirliklerle doğrudan sınır komşusu olmuş ve Anadolu hakimiyeti için bu emirliklerle mücadeleye girişmiştir. VI.Leon döneminden itibaren Bizans ve Müslüman emirlikler hem denizlerde hem de kara savaşlarında karşı karşıya gelmiştir. VI.Leon döneminde denizlerde Müslümanlara karşı büyük yenilgiler alınmış ancak zamanla durum Bizans lehine gelişmeye başlamıştır. X.yüzyıl imparatorları I.Romanos Lekapanos, II.Nikephoros Phokas ve I.Çimiskes Müslümanlara karşı Anadolu, Yukarı Mezopotamya ve Suriye topraklarında büyük zaferler kazanmışlardır. Çimiskes'in ardından tahta çıkan II.Basileios da Bulgarlarla mücadelesinden fırsat buldukça Fâtımîlerle mücadeleye girerek doğudaki topraklarını genişletmiştir. Bizans bazı zamanlarda hem Anadolu hem de Balkanlarda aynı anda mücadele etmek zorunda kalmıştır. Özellikle Bizans'ın Bulgarlara karşı verdiği mücadeleler, Bizans'ın Anadolu'daki ve Güney İtalya'daki mücadelelerini olumsuz yönde etkilemiştir. VI.Leon döneminde başlayan ve Bizans-Bulgar mücadelelerinin temel sebebi Balkanlar ve Adriyatik kıyılarına hakimiyet kurma üzerinedir. Bu mücadelede Bulgarlar Bizans'a karşı bazı dönemlerde büyük üstünlük kurmuşlardır. Özellikle VI.Leon'un ölümünün ardından Bizans topraklarına saldıran Bulgar Çar Symeon Konstantinopolis'i ele geçirmeye dahi yaklaşmıştır. Ancak Symeon'un ölümünden sonra Bulgarların saldırgan politikaları tavsamış ve iki taraf arasında büyük çatışmalar yaşanmamıştır. I.Çimiskes döneminde Bulgarlara büyük bir darbe vurulmuştur. Ancak II.Basileios döneminde Bulgar tahtına Samuel'in çıkmasıyla Bizans-Bulgar mücadelesi yeniden alevlenmiş ve II.Basileios'un Bulgar topraklarını Bizans'a ilhak etmesiyle Bizans

Bulgarlara üstünlük sağlamıştır. Bu dönemde Bizans Ruslarla da askerî mücadelelere girişmiştir. Ruslar Bizans topraklarına üç kez saldırmışlar ve Bizans bu saldırıları her defasında püskürtmeyi başarmıştır. Yapılan askerî mücadelelerin neticesinde iki güç arasındaki ilişkiler gelişmeye başlamış ve Rus prensesi Olga Konstantinopolis’i ziyaret etmiştir. Geliştirilen ilişkiler neticesinde Ruslar knezleri Vladimir döneminde Ortodoks Hristiyanlığı kabul etmişlerdir. Böylece Ruslar Bizans kültür dairesine alınmıştır. II.Basileios döneminde Ruslar Bizans ordusunda paralı askerler olarak da hizmet etmişlerdir.

Bizans askerî kudreti II.Basileios döneminde doruk noktasına ulaşmıştır. Bu dönemde Anadolu, Balkanlar, Kafkasya ve Adriyatik kıyılarında Bizans hakimiyeti kurulmuştur. I.Romanos Lekapanos döneminde başlayan Bizans fetihleri II.Basileios’un ölümüyle sona ermiş ve bu başarılar II.Basileios’un halefleri tarafından sürdürülemezlerdir. Ekonomi ve ordu sisteminin bozulmaya başlaması bu durumun en önemli sebeplerinden biri olmalıdır. Bizans ordu ve vergi sisteminin bel kemiği olan küçük arazi sahipliği müessesesi Makedonya Hanedanı imparatorları tarafından korunmak istenmiştir. Ancak II.Basileios’un halefleri bu siyaseti terk ederek büyük arazi sahiplerini desteklemişler ve bunun neticesinde Bizans ordu sistemi çözülmeye başlamıştır. Devlete asker yetiştirmekle ve vergi ödemekle yükümlü küçük arazi sahipleri zamanla büyük arazi sahipleri tarafından yutulmuş ve Bizans sınırları tehditlere açık hale gelmiştir. Özellikle Anadolu toprakları savunmasız kalmış ve Selçuklu Türkleri XI. yüzyılın ortalarından itibaren Bizans topraklarına akınlar yapmışlardır. Makedonya Hanedanı’nın son döneminde Bizans’ın doğudaki en önemli düşmanı Selçuklu Türkleri olmuştur.

Makedonya Hanedanı döneminde önemli dinî gelişmeler yaşanmıştır. Hanedan imparatorları I.Basileios’tan itibaren Roma kilisesi ile olan ilişkilerini siyasi çıkarlarına göre sürdürmüşlerdir. Roma kilisesi Bizans’ın imparatorluk erkini kabul ettiği müddetçe Bizans da Roma Kilisesi’nin diğer kiliselere olan üstünlüğüne saygı göstermiştir. Ancak Photios Bölünmesi sırasında iki kilise arasında yaşanan gerginlikler zamanla artmış ve iki güç

arasındaki bağ zayıflamaya başlamıştır. Özellikle Güney İtalya topraklarında doğu kilisesinin mi yoksa batı kilisesinin mi hakîm olacağına dair yaşanan tartışmalar iki taraf arasındaki ipleri koparma noktasına getirmiştir. Uzun süredir doğu ve batı kiliseleri arasında süren gerginlik 1054 yılında Kiliselerin Ayrılması adı verilen (Büyük Şizma) olayla nihayete ermiştir. Ancak bu ayrılık uzun süreli olmamış ve iki kilise arasında ilişkiler gergin de olsa sürdürülmüştür. Yaşanan ayrılık uzun süreli olmasa da Bizans kilisesinin bağımsızlığının temelleri bu dönemde atılmaya başlamıştır.

Bu dönemde önemli kanun çalışmaları da yapılmıştır. I.Basileios döneminde başlayan kanunların düzenlenmesi hareketi VI.Leon tarafından da sürdürülmüştür. VI.Leon döneminde Iustinianus kanunlarının revize edilmesiyle oluşturulan Basilika adlı kanun kitabı yayınlanmıştır. Yayınlanan kanun kitapları Bizans'ın Romalılık mirasına sahip çıktığını göstermesi açısından da büyük önem arz etmektedir. Kanun kitapları dışında imparatorlar novellalar yayımlayarak kanuni düzenlemelere girişmişlerdir. VI.Leon, Romanos Lekapanos, II.Nikephoros Phokas ve II.Basileios sosyal, ekonomik ve dinî hayatı ilgilendiren novellalar yayınlamışlardır.

Yaklaşık iki yüz yıl boyunca Doğu Roma İmparatorluğu'nu yöneten Makedonya Hanedanı her anlamda Doğu Roma tarihine damga vurmuştur. 867 yılından II.Basileios'un öldüğü 1025 yılına kadar Bizans neredeyse her büyük mücadeleden zaferle çıkmış ve kudretinin doruk noktasına ulaşmıştır. Kazandığı askeri zaferler neticesinde topraklarını genişletmiş ve uzun zaman sonra Bizans yeniden büyük bir coğrafyada hüküm sürmeye başlamıştır. II.Basileios'un ölümünden sonra ise hanedan ve Bizans hızlı bir çözülme sürecine girmiştir. Bu çözülmenin gerek iç gerekse dış sebepleri tezimizde incelenmiş olup hem ordu sisteminin bozulması hem de II.Basileios'un ardından güçsüz imparatorların tahta çıkmasıyla yakından ilgili olduğu görüşüne varılmıştır. Yine de 867 yılından 1056 yılına değin gelişen bütün olaylar göz önüne alındığında bir imparatorluğun ulaşabileceğı kudreti ve bu kudreti tutmasının ne

derece zor olduğu görülerek Makedonya Hanedanı'nın ne denli büyük bir iş başardığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

Althoff, Gerd, *Otto III*, (İngilizceye Çev. Phyllis G. Jestice), The Pennsylvania State University Press, 2003

Amatus of Monte Cassino, *The History of the Normans by Amatus of Monte Cassino*, (Çev. Prescott N. Dunbar, Graham A. Loud), Woodbridge, Boydell Press.

Anastos, Milton Vasil, “The Coronation of Emperor Micheal IV in 1034 by Empress Zoe and Its Significance”, *To Hellenikon: Studies in Honor of Speros Vryonis. Jr*, Vol.1, New York, ss.23-43

Anderson, J. G. C., “The Campaign of Basil I. against the Paulicians in 872 A. D.” *The Classical Review*, Vol. 10, No. 3, 1896, ss. 136-140

Angold, Micheal, “The Byzantine Empire, 1025-1118”, *New Cambridge Medieval History*, Vol. IV, c.1024-c.1198 (Edt. David Luscombe ve Jonathan Riley-Smith), New York, Cambridge University Press, ss.217- 253.

Angold, Michael, *The Byzantine Empire 1025-1204*, Longman, London, 1997

Arnold, Benjamin, *Medieval Germany 500-1300: A Political Interpretation*, Macmillan Press, 1997

Arslan, Burak, *Müslüman Girit Emirliği (824/5-961)*, Gece Kitaplığı, 2020

Attaleiates, Mikhael, *Tarih*, Çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yay, 2008, İstanbul Ayönü, Yusuf, *Selçuklular ve Bizans*, TTK Yay., Ankara, 2014

Bailly, Auguste, *Bizans Tarihi C.II* (Çev: Haluk Şaman), İstanbul, Tercüman Yay.

Beihammer, Alexander Daniel, *Byzantium and the Emergence of Muslim-Turkish Anatolia ca. 1040–1130*, Routledge, New York, 2017.

Blöndal, Sigfus, *The Varangians of Byzantium*, Çev. Benedikt S. Benedikz, Cambridge University Press, 2007

Brincat, Joseph, "Malta 870–1054 Al-Himyari's Account and its Linguistic Implications", *Valletta: Said International*, 1995, ss.1–52

Brockelmann, Carl, *İslam Ulusları ve Devletleri Tarihi* (Çev.Neşet Çağatay), TTK Yay., Ankara, 2002

Brown, Gordon, *The Norman Invasion of Southern Italy and Sicily*, North Carolina, 2003.

Browning, Robert, *Byzantine Empire*, The Catholic University Of America Press Washington, D.C., 1992

Browning, Robert, *Byzantium and Bulgaria: A Comparative Study Across the Early Medieval Frontier*, Temple Smith-London, 1975

Burns, Ross, *Aleppo: A History*, Taylor & Francis Inc, 2017

Bury, John Bagnell, *The Imperial Administrative System of the Ninth Century- With a Revised Text of the Kletorologion of Philotheos*, 1911, Oxford University Press

Bury, John Bagnell, *History of the Eastern Roman Empire from the Fall of Irene to the Accession of Basil: A.D. 802–867*, London, 1912.

Butler, Francis, "Ol'Ga's Conversion and the Construction of Chronicle Narrative", *The Russian Review*, Vol. 67, No. 2, 2008, ss.230-242

Chary, Frederick B., *The History of Bulgaria*, Greenwood, 2001

Cheyne, Jean-Claude, *Bizans Dünyası II 641-1204*, (Çev.Aslı Bilge) Ayrıntı Yay. İstanbul, 2018

Chitwood, Zachary, *Byzantine Legal Culture And The Roman Legal Tradition 867–1056*, Cambridge University Press, 2017

Christides, Vassilios, *The Conquest of Crete by the Arabs (c.a. 824): A Turning Point in the Struggle Between Byzantium and Islam*, Atina, 1984

Christides, Vassilios, "The Raids of the Moslems of Crete in the Aegean Sea: Piracy and Conquest", *Byzantion* 51, 1981, ss. 76–111

- Cirkovic, Sima, *The Serbs* (Çev.Vuk Totic), Blackwell Publishing, 2004.
- Collins, Roger, *Keepers of the Keys of the Heaven: A History of Papacy*, Basic Books, New York
- Connor, Carolyn L., *Bizans'ın Kadınları* (Çev.Bariş Cezar), YKY, İstanbul, 2018
- Constantine Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, (Edt. Gyulo Moravcsik, Çev.R.J.H. Jenkins), Dumbarton Oaks Press, 1993.
- Constantine Porphyrogennetos, *The Book of Ceremonies*, (Trans. Ann Moffatt- Maxeme Tall) Brill, Leiden.
- Costambeys, Marios, Matthew Innes and Simon Maclean, *The Carolingian World*, Cambridge University Press, 2012
- Curta, Florin, *The Southeastern Europe in the Middle Age 500-1250*, Cambridge University Press, 2006
- Curtis, Edmund, *Roger of Sicily and the Normans in Lower Italy 1016-1154*, New York, 1912.
- Çelik, Aydın, *Fâtımîler Devleti Tarihi (909-1171)*, TTK Yayınları, Ankara, 2018
- Davies, Norman, *Avrupa Tarihi* (Çev.Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi
- Davis, Adalbert *The Empress Theophano: Byzantium And The West At The Turn Of The First Millennium*, Katholieke Universiteit Nijmegen
- Dennis, George, *The Taktika of Leo VI*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, 2010,
- Der Nersesian, Sirarpie, *Armenia and the Byzantine empire: A brief study of Armenian art and Civilization*, Harvard University Press, 1945
- Diehl, Charles, *Byzantium Greatness and Decline*, Rutgers University Press, 1957
- Diehl, Charles, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Çev. A.Göke Bozkurt, İlgi Yay., 2006
- Francis Dvornik, *Photian Schism*, Cambridge University Press, 1970

Dvornik, Francis, *Konsiller Tarihi İznik' ten II. Vatikan' a* (Çev.Mehmet Aydın), TTK Yay., 2019

El-Cheikh, Nadia Maria, *Müslümanların Gözüyle Bizans*, Çev.Mehmet Moralı, Alfa Yay., 2012

Fanning, S., ‘‘Imperial diplomacy between Francia and Byzantium: The letter of Louis II to Basil I in 871’’ (Çev. Charles West), *Cithara*, Vol.34, 1994, ss. 3–15.

Featherstone, Jeffrey ‘‘Ol'ga's Visit to Constantinople’’, *Harvard Ukrainian Studies*, Vol. 14, No. ¾, 1990, ss. 293-312

Feher, Geza, *Bulgar Türkleri Tarihi*, TTK Basımevi, 1984

Fine, John V.A.Jr., *The Early Medieval Balkans: A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century*, The University of Michigan Press, 1993

Fögen, Marie Theres, ‘‘Reanimation of Roman law in the ninth century: remarks on reasons and results’’, *Byzantium in the Ninth Century: Dead or Alive/ Papers from the Thirtieth Spring Symposium of Byzantine Studies*, Birmingham, March 1996 (Edt. Leslie Brubaker) Society for the Promotion of Byzantine Studies ,5, Aldershot, ss. 11-22

Franklin, Simon and Shepard, Jonathan, *The Emergence of Rus 750-1200*, Longman, New York, 1996

Freshfield, Edwin Hanson, *Manual of Eastern Roman Law: The Procheiros Nomos*, Cambridge, 1928

Garland, Lynda, *Byzantine Empresses: Women and power in Byzantium AD. 527-1204*, Routledge, London, New York, 2010

Genesios, *On The Reigns of The Emperors* (Çev. Anthony Kaldellis) Australian Association for Byzantine Studies, Canberra, 1998.

Gregory, Timothy, *Bizans Tarihi*, Çev.Esra Ermert, Yapı Kredi Yay., 2016

Guscini, Mark, *The Image of Edessa*, Brill, 2009

Hamilton, Janet, Bernard Hamilton ve Yuri Stoyanov, *Bizans Döneminde (650-1405)*

Hristiyan Düalist Heretikler, (Çev.Leyla Kuzucular), Yurt Yay., 2011

Haldon, John, *Warfare State and Society in the Byzantine World*, Routledge, New York, 1999.

Harvey, Alan, *Economic Expansion in the Byzantine Empire*, Cambridge University Press, 2003.

Haug, Richard, *Photius and the Carolingians: The Trinitarian Controversy*, Massachusetts: Nordland Publishing, 1975

Hendy, M.F. “Light Weight Solidi, Tetartera and the Book of the Prefect”, *Byzantinische Zeitschrift* , 65 1972, ss. 57-80

Heyd, W., *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. Enver Ziya Karal, , TTK Yay., Ankara, 2000.

Holmes, Catherine, *Basil II and Governance of Empire (976-1025)*, Oxford University Press, 2006.

Honigmann, Ernst, *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı* (Çev.Fikret Işıltan), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay, İstanbul, 1970

Houben, Hubert, *Roger II of Sicily: A Ruler between East and West*, (Çev. Daine Milburn ve Graham A. Loud) Cambridge University Press, 2002

Hussey,J.M, *The Orthodox Church in the Byzantine Empire*, Oxford University Press, 2010,

Huxley, George, “The Emperor Micheal III and The Battle of Bishop’s Meadow (A.D. 863)”, *Greek, Roman, and Byzantine Studies*, Duke University, 16, ss.443-450

İbnü'l Esîr, *İslâm Tarihi* (El-Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi), VII, (Çev.M. Beşir Eryarsoy), Bahar Yay., İstanbul, 1985

Jenkins, Romilly J. H., “Cyprus Between Byzantium and Islam, A.D. 688-965” , *Studies on Byzantine History of the 9th and 10th* , 1970, ss.1006-1014

Jenkins, Romilly J. H., “A Note on the ‘Letter to The Emir’ of Nicholas Mysticus”, *Studies on Byzantine History of the 9th and 10th.*, 1970, s.399-401

Jenkins, Romilly J. H., “The Chronological Accuracy of the “Logothete” for the Years A.D. 867-913”, *Dumbarton Oaks Papers*, 19, 1965

Jenkins, Romilly J. H., *Byzantium: The Imperial Centuries AD 610-1070*, London, 1966

Kaliedis, Anthony, *Streams of Gold, Rivers of Blood: The Rise and Fall of Byzantium: 955 A.D. to the First Crusade*, Oxford University Press, 2017.

Kaminiates, John, *The Capture of Thessaloniki*, Çev.David Frenko-Athanasios Fotiou, Byzantina Australiensia, Perth, 2000.

Karlin-Hayter, Patricia, “The Emperor Alexander's Bad Name”, *Speculum*, Vol. 44 No. 4, Medieval Academy of America, 1969, ss. 585-596

Karlin-Hayter, Patricia, “When Military Affairs were in Leo's Hands': A Note on Byzantine Foreign Policy (886-912)”, *Traditio*, 23, 1967, ss.15-40.

Kazhdan, Alexander P., “Once More About The Alleged Russo-Byzantine Treaty (CA.1047) And The Pecheneg Crossing Of The Danube”, *Jahrbuch Der Österreichischen Byzantinistik*, 26, 1977.

Kazhdan, Alexander P., *The Oxford Dictionary of Byzantium*, C.I-II-III, Oxford University Press, 1991.

Kazhdan, Alexander ve Epstein, Ann Wharton, *Change in Byzantine Culture in the Eleventh and Twelfth Centuries*, University of California Press, 1985.

Koutrakou, N. C. “Highlights in Arab-Byzantine Cultural Relations (IXth – XIth Centuries AD): An Approach through Diplomacy” *Cultural Relations between Byzantium and the Arabs* (Edt. Y. Y. Al-Hijji and V. Christides) ss.85–102

Kreutz, Barbara M., *Before the Norman Southern Italy in the Ninth and Tenth Centuries*, University of Pennsylvania Press, 1996

Kurat, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, TTK Yay., Ankara, 1987.

Kurat, Akdes Nimet, *Peçenekler*, TTK Yayınları, 2018, Ankara

Laiou, Angeliki E., ‘Imperial Marriages and Their Critics in the Eleventh Century: The case of Skylitzes’’, *DOP*, 46, 1992, s.165-176

Laiou Angeliki E., ‘Justice, and the Byzantine Historians: Ninth to Twelfth Centuries’’, *Law and Society in Byzantium 9-11.Century* (Edt. Angeliki E. Laiou and Dieter Simon), Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1994

Lane, Federic, *Venice: A Maritime Republic*, The John Hopkins University Press, Baltimore and London, 1973

Leo the Deacon, *The History of Leo The Deacon: Byzantine Military Expansion in the Tenth Century*, (Trans and Edt. Alice Mary Talbot) Dumbarton Oaks Studies, 2015

Lev, Yaacov ‘The Fāṭimid Navy, Byzantium And The Mediterranean Sea 909-1036 C.E./297-427 A.H’’, *Byzantion*, Vol. 54, No. 1, 1984, ss. 220-252,

Leyser, Karls, *Communication and Power in Medieval Europe: The Carolingian and Ottonian Centuries*, London, The Hambledon Press.

Lewis, Bernard, *Tarihte Araplar*, (Çev.Hakkı Dursun Yıldız), İstanbul , 2009

Liutprand of Cremona, *The Complete Works Of Ludprand Of Cremona*, (Trans. and Edt.Paolo Squatriti), The Catholic University of America Press, 2007.

Loud, Graham A, ‘Southern Italy in the Eleventh Century’’, *New Cambridge Medieval History Vol. IV*, c.1024-c.1198 (Edt.David Luscombe ve Jonathan Riley-Smith), New York, CUP, ss.94-119

Loud, G.A., ‘Byzantium and Southern Italy’’, *The Cambridge History of the Byzantine Empire c.500-1492* (Edt.Jonathan Shepard), 2009

Luttwak, Edward N., *The Grand Strategy of the Byzantine Empire*, The Belknap Press Of Harvard University Press, 2009

- Mango, Cyril, *Bizans: Yeni Roma İmparatorluğu*, Çev. Gül Güven, YKY, 2018.
- Mango, Cyril, ‘Eudocia Ingerina, the Normans and the Macedonian Dynasty’, Zbornik Radova Vizantološkog Instituta, 14-15, 1973, ss.17-27
- Mango, Cyril, ‘The Legend of Leo the Wise’ ZRVI, 6 (1960), 59-63, repr. *Byzantium and Its Image* (London, 1984), XVI
- Mango, Marlia Mundell, ‘The Commercial Map of Constantinople’, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 54 ,2000
- Maniatis, George C., ‘The Domain of Private Guilds in the Byzantine Economy, Tenth to Fifteenth Centuries’, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 55 , 2001, ss. 339-369
- Masterson, Mark, ‘Revisiting The Bachelorhood Of Basil II ’, *The Emperor in the Byzantine World* (Edt. Shaun Tougher), Routledge, 2019.
- McBrien, Richard P, *Lives of the Popes: The Pontiffs from St. Peter to Benedict XVI*, Harper Collins, 2000
- Mc Roberts, John, *Avrupa Tarihi* (Çev.Fethi Aytuna), İnkılap Yay., 2010
- Metcalf, Alex, *The Muslims of Medieval Italy*, Edinburgh University Press, 2009
- Metcalf, Alex, *Muslims And Christians In Norman Sicily*, Routledge, 2013
- Moreno, Martino Mario, ‘Sicilya’da Müslümanlar’, Çev.Abdulhalik Bakır ve Aydın Çelik, *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, C.V/1, Elazığ 2007, ss.165-232
- Mousourakis, George., *Roman Law and the Origins of the Civil Law Traditions*, Springer Publishing, 2015
- Nelson, Janet L., *The Annals Of St-Bertin Vol.I* , Manchester University Press, Manchester
- Norwich, John Julius, *Bizans II: Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)*, Çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yay., 2013
- Norwich, John Julius, *A History of Venice*, Penguin Books, 2003
- Norwich, John Julius, *The Normans in the South*, Londra, 1992

- Obolensky, Dimitri, *The Byzantine Commonwealth Eastern Europe 500-1453*, Prager Publishers, New York, 1971
- Oikonomides, Nicolas, ‘‘Leo VI and the Narthex Mosaic of Saint Sophia’’, *DOP* 30, ss.153–72
- O’Malley, John, *A History of Popes From Peter to Present*, Rowman & Littlefield Publishers, 2010,
- Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi* (Çev.Fikret Işıltan), TTK Yay., 2015.
- Özaydın, Abdülkerim, ‘‘Ağlebiler’’, *DİA*, 1998, C.I ss.475-478
- Özkuyumcu, Nadir, ‘‘Tolunoğulları’’, *DİA*, İstanbul, 2012, C.41, s.233-236
- Payaslian, Simon, *The History Of Armenia From The Origins To The Present*, Palgrave Macmillan, 2009
- Photius, The Homilies of Photius of Patriarch of Constantinople, (Trans. And Edt. Cyril Mango), Harvard University Press
- Pryor, John H. and Elizabeth M. Jeffreys, *The Age Of The Dromon : The Byzantine Navy Ca 500-1204* , Brill, 2006
- Psellos, Mikhail, *Khronographia*, Çev. IĞın Demirkent, TTK, 1992.
- Reuter, Timothy, *Germany in the Early Middle Ages c. 800-1056*, Routledge, New York, 2013
- Runciman, Steven, *A History of the First Bulgarian Empire*, London, 1930
- Runciman, Steven, *Emperor Romanus Lecapenus and His Reign. A Study of Tenth-Century Byzantium*, Cambridge, 1929
- Runciman, Steven, *Medieval Manichee: A Study of the Christian Dualist Heresy*, Cambridge University Press, 2003
- Sauvaget, Jean, *İslâm Dünyası Kısa Kronolojisi*, (Çev: Suat Kemal Yetkin-Faik Reşit Unat), Ankara, 1963

Schechter, S., ‘‘An Unknown Khazar Document’’, *Jewish Quarterly Review*, N.S.III, 1912-1913, s.181-219

Sevim, Ali, *Anadolu'nun Fethi; Selçuklular Dönemi*, TTK Yay., Ankara, 1988.

Shepard, Jonathan, "Battle of Azaz", *The Oxford Encyclopedia of Medieval Warfare and Military Technology*, Vol.1 (Edt.Rogers Clifford), Oxford University Press, s.102

Shepard, Jonathan ‘‘John Mauropous, Leo Tornicius And An Alleged Russian Army: The Chronology Of The Pecheneg Crisis Of 1048-1049’’, *Jahrbuch Der Österreichischen Byzantinistik*, 24, 1975, ss.61-89

Shepard, Jonathan, ‘‘Why did the Russian attack Byzantium in 1043?’’, *Byzantinisch Neugriechischen Jahrbücher*, 22, 1978, ss.147-212

Sismondi, J. C. L, *History of the Italian Republics in the Middle Ages*, 1906,

Skylitzes, John, *A Synopsis of Byzantine History 811-1057*, (Trans. John Wortley) Cambridge University Press, 2010

Paul Stephenson, *The Legend of Basil the Bulgar Slayer*, Cambridge University Press, 2003

Stephenson, Paul, *Byzantium's Balkan Frontier 900-1204*, Cambridge University Press, 2002

Stern, S. M., ‘‘An Embassy Of The Byzantine Emperor To The Fatimid Caliph Al-Mu'izz’’, *Byzantion*, Vol.20, 1950, ss.239-258

Subaşı, Ömer, ‘‘Tarihi Kaynaklar Işığında Kaputru Savaşı’’, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, 44, 2010, ss.247-270

Suny, R.G, *The Making of the Georgian Nation*, Indiana University Press, Bloomington and Indianapolis, 1994

Tabari, The History of al-Tabari, XXXVII, Çev: Philip, M. Fields, Albany, 1987

Theotokis, Georgios, *Byzantine Military Tactics in Syria and Mesopotamia in the Tenth Century*, Edinburgh University Press, 2018

The Russian Primary Chronicle: Laurentian Text, Çev. Samuel Hazzard Cross and Olgerd P.Sherbowitz-Wetzor, Mediaeval Academy Of America, Cambridge, 1953

Thophanes Continuatus (Edt. Ihor Sevcenko), De Gruyter, 2011.

Thougher, Shaun, *The Reign of Leo VI (886-912): Politics and People*, Brill, 1997.

Thougher, Shaun, "After Iconoclasm (850–886)", *The Cambridge History of Byzantine Empire 500-1492* (Edt. Jonathan Shepard), Cambridge University Press, 2008.

Tobias, Norman, *Basil I (867-886), The Founder Of The Macedonian Dynasty: A Study Of The Political And Military History Of The Byzantine Empire In The Ninth Century* (Doktora Tezi), The State University, 1969.

Todorov, Nikolay, *Bulgaristan Tarihi* (Çev. Veysel Atayman), Öncü Yay., 1979

Toynbee, Arnold, *Constantine Porphyrogenetius and his World*, Oxford University Press, 1973

Treadgold, Warren, *A History of the Byzantine State and Society*, Stanford University Press, 1997

Treadgold, Warren, *Byzantium and Its Army*, Stanford University Press, 1995

Turan, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1969

Vasiliev, Alexander A., *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, (Çev. Tevabil Alkaç), Alfa Yayınları, 2017.

Vasiliev, Alexander A., "The Origin of Emperor Basil the Macedonian" *Vizantivsky Vremennik*, XII, 1906, s.148-65.

Vasiliev, Alexander A., "The Struggle with the Saracens (867–1057)", *The Cambridge Medieval History, Vol. IV: The Eastern Roman Empire (717–1453)*, Cambridge University Press, ss. 138–150

Vasiliev, Alexander A., "The Second Russian Attack on Constantinople", *DOP* 6, 1951, s.161-225

Vasiliev, Alexander A, *The Russian Attack on Constantinople in 860*, The Medieval Academy of America, Cambridge, 1946

Vasiliev, Alexander A., "The Struggle with the Saracens (867–1057)", *The Cambridge Medieval History, Vol. IV: The Eastern Roman Empire (717–1453)*, Cambridge University Press, ss. 138–150

Vlasto, A.P., *The Entry of the Slavs into Christendom: An Introduction To The Medieval History of The Slavs*, Cambridge University Press, 1970

Whittow, Mark, *The Making of Byzantium 600-1025*, University of California Press, 1996

William of Apulia, *The Deeds of Robert Guiscard* (Çev. Graham A. Loud), Palermo, 1963.

Zonaras, Ioannes, *Tarihlerin Özeti*, Çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yay., 2000

ÖZET

Makedonya’da sıradan bir ailenin üyesi olarak dünyaya gelen Basileios 867 yılında tahtı ele geçirip Makedonya Hanedanı’nı kurmuş ve bu hanedan yaklaşık 200 yıl boyunca Doğu Roma İmparatorluğu’nu yönetmiştir. Doğu Roma İmparatorluğu Makedonya Hanedanı döneminin ilk yüzyılında neredeyse her alanda bir yükseliş dönemi yaşamıştır. Özellikle askeri ve siyasi alanda Bizans bu dönemde büyük zaferler kazanmıştır. Makedonya Hanedanı’nın en fazla mücadele ettiği iki güç Bulgarlar ve Müslüman Arap Emirlikleri olmuştur. IX. yüzyılın sonlarında başlayan Bizans-Bulgar Mücadeleleri II. Basileios’un Bulgaristan’ı ilhak etmesiyle Bizans lehine sonuçlanmıştır. X. yüzyılda tahta çıkan I. Ioannes Çimiskes ve II. Nikephoros Phokas ise hem doğuda hem de batıda Müslüman Emirliklere karşı büyük başarılar göstermişlerdir. II. Basileios döneminde Doğu Roma toprakları Kafkasya’dan İtalya’ya kadar uzanmış ve Bizans bu dönemde kudretinin doruk noktasına çıkmıştır. Ayrıca bu dönemde Ruslarla da etkileşimler sıklaşmış ve Bizans Rusların hristiyanlığı kabul etmelerinde önemli rol oynamıştır. Papalıkla olan ilişkiler de siyasi çıkarlara göre şekillenmişse de bu dönemde güçlü patriklerin etkisiyle Bizans Kilisesinin ve patrikliğinin bağımsızlığı her defasında vurgulanmaya çalışılmıştır.

Siyasi ve askeri kazanımların yanı sıra I. Basileios ve VI. Leon dönemlerinde gerçekleştirilen yasama faaliyetleri de büyük önem arz etmektedir. I. Basileios Roma kanunlarını derlemiş, VI. Leon ise yeni novellalar yayınlayarak kanun yapma faaliyetleri gerçekleştirerek Makedonya Hanedanı’nın en önemli eserlerinden birini ortaya koymuşlardır.

II. Basileios’un arkasında halef bırakmadan ölmesi ve hanedanın geleceğinin Basileios’un yeğenleri Theodora ile Zoe’ye kalması hanedanı zamanla zayıflatmaya başlamıştır. II. Basileios’un kardeşi VIII. Konstantinos’un 1028 yılında ölmesinin ardından Bizans tahtına evlilik yoluyla hanedana dahil olan kişiler geçmeye başlamış ve bu durum istikrarsız bir yönetim ortamı yaratmıştır. II. Basileios’un ölümünün ardından Balkanlarda Peçenekler, Anadolu’da ise Selçuklu akınları neticesinde Bizans zayıflamaya başlamıştır.

Dıřarıdaki dıřmanlara karřı alınan yenilgiler içeride de yankı bulmuř ve isyanlar vuku bulmuřtur. İmparatorluk içinde ve sınırlarında yařanan istikrarsız ortam neticesinde imparatorlar kısa sūrede deęiřmeye bařlamıřtır. 1056 yılında hanedanın son ūyesi Theodora'nın ūlūmūyle Makedonya Hanedanı sonra ermiřtir.

ABSTRACT

Basileios, who was born as a member of an ordinary family in Macedonia, seized the throne in 867 and established the Macedonian Dynasty, and this dynasty ruled the Eastern Roman Empire for about 200 years. In the first century of the Macedonian Dynasty, the Eastern Roman Empire experienced a period of rise in almost every area. Especially in the military and political field, Byzantine won great victories in this period. The two powers that the Macedonian Dynasty fought the most were Bulgarians and the Muslim Arab Emirates. The Byzantine-Bulgarian Struggles, which started at the end of the IX.th century, ended in favor of Byzantium with the annexation of Bulgaria by Basileios II., I. Ioannes Cimiskes and II. Nikephoros Phokas, who came to the throne in the X. century, showed great success against the Muslim Emirates in both the east and the west. During the reign of Basileios II, the lands of the Eastern Romans extended from the Caucasus to Italy and Byzantium reached the peak of its power in this period. In addition, interactions with the Russians became more frequent during this period and Byzantium played an important role in the acceptance of Christianity by the Russians.

Although the relations with the Papacy were shaped according to political interests, the independence of the Byzantine Church and the patriarchate was tried to be emphasized every time with the influence of powerful patriarchs.

In addition to political and military gains, legislative activities carried out during the periods of Basileios I and Leon VI are also of great importance. Basileios I compiled Roman laws, and Leon VI published new novellas and carried out law-making activities, revealing one of the most important works of the Macedonian Dynasty.

The death of Basileios II without leaving a successor behind, and the future of the dynasty left to Basileios' nephews Theodora and Zoe, started to weaken the dynasty over time. After the death of Constantine VIII, brother of Basileios II, in 1028, people who were included

in the dynasty by marriage began to take the throne of Byzantium, and this created an unstable administrative environment. After the death of Basileios II, Byzantine began to weaken as a result of the invasions of the Pechenegs in the Balkans and the Seljuks in Anatolia. Defeats against the outside enemies also echoed inside, and rebellions took place. As a result of the unstable environment in the empire and its borders, the emperors started to change in a short time. The Macedonian dynasty came to an end with the death of Theodora, the last member of the dynasty, in 1056.

